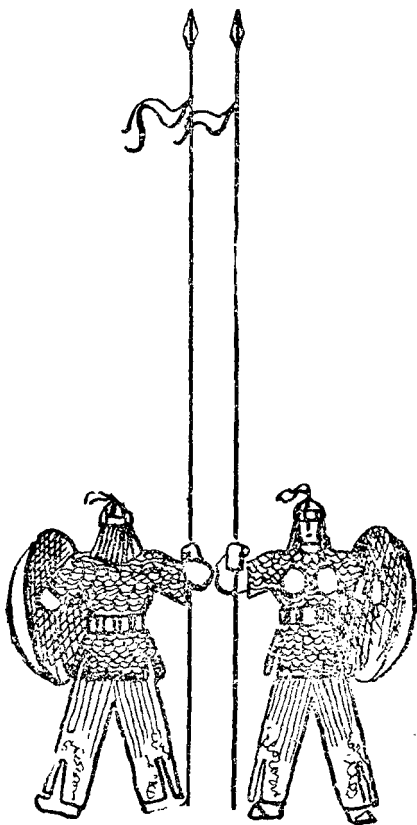

ҚЫРЫҚ ҚЫЗ

ҚАРАҚАЛПАҚ ХАЛЫҚ ДӘСТАНЫ

НӨКИС
«ҚАРАҚАЛПАҚСТАН»
1993

Қарақалпақ халқының әсірлер дауамында жасап кінитыратын сөз маржанлары — дәстанлар хәмийше әуладтан әуладқа бийбақа рухый гәзийнеси сыпатында өтил келмекте. Қолыңыздағы «Қырық қыз» дәстанының да омири мәңгилік, себеби онда халқымыздың әдиули әрманлары, муңлы өтмиши, жанлы тарийхы, даналық пенен дәретилген көркем сөз гәзийнеси сәуделестен.

Дәстанның Қабыл Мақсетов жазып алған Қыяс жыраудың атқарған бул варианты басқа вариантлардан сюжетлик линиясы бойынша да, шил өзгешелиги бойынша да парық қылады. Қыяс жыраудың қарақалпақ дәстанынан атқарыудағы өз алдына бир айрықша шеберлиги, импровизаторлыгы, көркем сөзде усталығы оның «Қырық қыз» дәстанында айқын көриниши турады.

Қыяс жыраудан жазып алған хәм баспаға таярлаған *Қабыл Мақсетов*.

4702270105—024
Ф М—357 (04)—93 36-93

ISBN 5—8272—1357—X

© «Қарақалпақстан» баспасы, 1993

На каракалпакском языке

ҚЫРК ҚЫЗ

Каракалпакский народный эпос

Издательство «Каракалпакстан»

Нукус — 1993

Редакторы *П. Мырзабаева*
Қарап шығарған *Ж. Ерманов*
Художниги *И. Қыдыров*
Худ редакторы *У. Ережепов*
Тех. редакторы *К. Бекниязов*
Корректоры *А. Аташева*

ИБ 4546

Гериуґе берилди. 2. XI. 92. Басыуға рухсат етилди. 1. III. 93. Қағаз форматы 60x84¹/₁₆. Газеталық қағаз. Әдебий гарнитура, кегль №10. Жоқары баспа усылында басылды. Көлеми 11,0—баспа табақ, 10,23 шартли баспа табақ, 17,2, есап баспа табақ. Тиражы 10000. Буйыртыа №178. Бақасы шартнама бойынша.

«Қарақалпақстан» баспасы, Нөкіс қаласы,
К. Маркс көшеси, 9.

ҚР Мәмлекетлик Баспасөз комитетиниң «Привданың 50 жыллығы» Нөкіс полиграфкомбинаты.
Нөкіс қаласы, К. Маркс. көшеси, 9.

ҚЫАС ЖЫРАУДЫҢ ОҒАДА БАИ ФОЛЬКЛОРЛЫҚ МИЙРАСЫ ТУУРАЛЫ

Халқымыздың әсирлер бойына дәреткен аўызеки халық творчествосында пайда болған хәм ҳәзирге шекем айтылып қиятырған «жыраў» хәм «бақсы» сөзлери қарақалпақ халқының мәденият тарийхында умытылмайтуғын бир естелик болып дәретилген. Жыраў хәм бақсы бир неше әсирлик тарийхы бар халықтың поэтикалық хәм музыкалық өнериниң тийкарғы дәретиўшилери хәм атқарыўшылары болып табылады. Олардың өнериниң әҳмийетлиги өткен дәўирдиң әдебий хәм музыкалық мийрасын келеси әўладқа қуўыстырыў менен, халқымыздың көркем сөз хәм саз мәдениятының және де раўажланыўына тийкар салыў менен белгиленеди. Пүтини менен бақсы хәм жыраўлардың творчествосы халықтың коллективлик поэтикалық творчествосының айқын бир көриниси болды. Қарақалпақ халық бақсы-жыраў, шайырларын, қазақ жыршыларын хәм ақынларын, өзбек, түркмен бақшы-шайырларын, қырғыз жомокчуларын халық поэзиясын, олардың дәрелиў, таралыў жолларын үйреннүде атамай өтиў мүмкин емес. Халық поэзиясының мазмуны, формасы, тәғдири, дәўир өзгешеликлерине ылайық солардың аты менен байланысып, ҳәр бир халықтың әдебий ғәзийнесине қосылған үлес болып табылады. Халық поэзиясы тутасынан алғанда халықтың ұлыўма әдебий мийрасының бөлинбейтуғын бир тараўы болғанындай, халық жыраў-бақсылары да фольклорлық бай мийрастың дәретиўшилери қатарынан хұрметли орын ийелейди. Жыраў-бақсылар сахналық искусство раўажланбаған, ашық айтқанда, болмаған бир дәўирде халықтың мүтәжин қанаатландырып, танылған артистлер ролин атқарды. Хәр бир искусствоның түри өз дәўирине характерли болғанындай, жыраў хәм бақсышылық қарақалпақлардың мәдений турмысында айрықша роль ойнаған. Бақсы-жыраўшылықтың айналасында жана искусствоның түрлериниң пайда болыўынан, оның қарамы, саны, салмағы халық искусствосы шеңберинде басқаша көринип отырғанына ҳәзирги

гурмыстың өзи гүға болып отыр. Ҳәр қандай жаңа нәрсениң өмир сүргишлиги, гөненің жаңаға орын беретүғынлығы менен буны дәлиллеўге болады. Бирақта әйем заманларда дөреген көркем шығармалардың бизди ҳәзирги дәўирде қызықтырыўы, мысалы, Гомердин «Илиада»сы менен «Одиссея»сының ҳәзирги күнге шекем жасап келиўи искусствоның гейпара түрлериниң өткен заманның естелиги сыпатында жасайтуғынлығын бийкар етпейди. Ҳәзирги дәўирдеги искусствоның бир өзгешелиги ол өзинен бурынғы искусствоны пүткиллей бийкарламайды, ал оның прогрессивлик элементлеринен пайдаланады. Солай етип, ҳәзирги искусство өткен дәўирдеги искусствоның даўамы, оның көрилмеген жоқарғы басқышқа көтерилиўи болады.

Жыраў-бақсышылық өз функциясын орынады. Демек, оның өткен дәўирден үлкен үлеси бар деген сөз. Бирақ оның ҳәзирги күндеги орны менен перспективасы пүткиллей басқа мәселе. Факт соны көрсетип отыр, қарақалпақлар арасында ҳәзирги күнге шекем жыраў-бақсышылық үзил-кесил жоқ болып кеткен жоқ. Оның үстине тыңлаўшылардың сораўына ылайық радиодан, телевизордан бақсы-жыраўлардың атқарыўында дөстанның үзиндилер, қосықлар, намалар бериледи. Халқымыздың той-мерекелеринде жыраў-бақсылар хызмет атқарады. Солай етип, қандай дәрежеде болса да бақсы жыраўшылық ҳәзирги күнниң практикасына араласып жүр. Бақсы-жыраўшылықтың искерлик майданы ҳәзирги дәўирдеги искусствоның диапазоны менен салыстырғанда өз алдына. Бул барлық жағынан байқалады. Буган қарап кешеги өткен дәўирдин сиясатындағыдай бақсы-жыраўшылықты пүткиллей искусство шеңберинен шығарып таслаўға бола ма? Әлбетте, болмайды. Ҳәзир өмир бул өнерди қайтадан тиклеў ұазыйпасын қойып отыр.

Сонлықтан бизниң дәўиримиздеги жыраў-бақсышылыққа күтә объектив баға беріў керек. Жыраў-бақсышылықтың келешекте қандай болатуғынын күннен-күнге раўажланып баратырған мәдени турмыстың өзи белгилеп береді. Бирақ оның не деген менен: тәсир етиў сферасының халық поэзиясы тарийхы масштабында әдеўир орын тутатуғынын жоқарыда атап өттик. Биз бул жерде Қыяс Қайратдиновтың өмири хәм творчествосы тийкарында халық творчествосының усы жанрының еки дәўирдеги тәғдири ҳаққында қысқаша сөз етпекшимиз. Жыраў-бақсышылық қандай дәрежеде болса да өзиниң ҳәзирги күндеги жасаў мүмкиншилигин есапқа алмағанда өткен дәўирден қиятырған халық искусствосының түри. Ол пүтнини менен бизниң көз-қарасымызша, бир неше дәўирдин мәдени естелиги болып қалады. Соны да айтыў керек, бақсы-жыраўшылық совет властының дәслепки жылларында, Уллы Уатандарлық урыс жылларында, урыстан кейинги дәўирде де белгилі дәрежеде халықтың мәдени турмысынан орын алып келди.

Қыяс жырау Қайратдинов 1903-жылы қазіргі Шымбай районының «Кеңес» совхозында тууылады. Әкесі Қайратдин ауылдың мектеп молласы болған. Қайратдиннің ата-бабалары дийханшылық хәм мал шаруашылық ислери менен шуғылланған. Қыяс 15 жасына дейін әке-шешесинің тәрбиясында болып, оннан кейін семьясының жағдайына байланыслы киі есигінде хызмет етуге мәжбүр болады. Жырау бул тууралы еске түсіріп былай дейди: «1913-жылға қарай заман алағаудан болып, биреудикин биреу жулғышлаған жаугершилик басланып, елде ашаршылық көбейди. Кегейлиннің сууы тартылды. Қемтар адамлардың тиришилик етиуі қыйынға айналды. Бизлер ата-анадан бес ағайинли едик. Ийса деген ағам 16 жасында болса да, ишимиздеги жұмысқа жарамлымыз еди. Басқаларымыз жас едик. Хожалығымызда ҳеш қандай мал тұқымы болмады. Әкем бизлерди асырай алмағанлықтан, байларға жетелеп алып барып, қолымыздан келгендей жұмысларды ислеуге келилип орналастырып қойды. Мен «Көк көл» деген жерде Руузым деген байдың қойларын бақтым».

Кишкене Қыяс Руузым деген байдың қойларын бағып жүріп, оның Досымбет деген дийқанынан дуулар, қобыз шертиуди, қосық айтыуды үйренип, қызыға баслайды. Байдың қойларын бағып жүргендеги сарсылууды қосық хәм саз бенен басқысы келеди. Досымбеттен Қыяс «Ормамбет бийдің толғауын», Жийен жыраудың «Посқан ел» ин, қобызда шертилетуғын «Уллы толғау», «Киши толғау» деген намаларды үйренеди. Досымбеттин «Ранай патша» деген ертегин өзлестірип алады. Болажақ жырауға Досымбеттин сазенделиги, сөзге шеберлиги айрықша унайды. Қыастын жыраушылыққа қызығыуына тийкарғы себеп байдың дийханы Досымбеттин тәсир етиуинен басланады. Бул тууралы жырау еске түсірип: «Намаларының толықлығы, сөзлеринің нақма-нақлығы дауысының қулаққа жағымлылығы оғада унайтуғын еди. Булар маған күшли тәсир етти. Досымбеттей болып жырласам, сондай болып нама шертип, тыңлаушының қулағының құрышын қандырсам, деген қыял менде үдей баслады» — дейди. Қыяс Досымбеттен алған сабағы менен кишигирим отырыспаларда, жигитлердин басқоспаларында еплеп жырлайтуғын болады.

Руузым байдың қарауында Қыяс узақ шопанлық ете алмайды. Бир күни сол ауылда бир абыройлы киі қонақ болып, Қыясты таң атқанша жырлатып, уйқысынан қалдырады. Уйқыдан қалған жас шопан азанда қойдың кейнине ерип кетсе де, дүзде уйықлап қалады. Шопансыз қойлар дағып кетеди. Бир топары ауылға да барып жетеди. Түстин алдында оянып излеп жүрсе, бай атлы алдынан шығып, өзи берип қойған жаман, жыртық шекпенин шешип алып, қамшысының астына алып, қатты урып, сөгип, хақы бермес.

тен Қыясты қуып жибереди. Оннан кейін Қыяс Кегейлинин бойындағы Жийенбай дегеннің ылағын бағады. Бул жерде де шопанлықтың ауырлығын басынан кеширеди. Усы күнлери ол қыйыншылыққа қарамастан, халық арасындағы итибарлы сөзлерге қунт қойып, қулақ салады хәм көплегенин өзлестірип алады. Заманның ауыр қысыўмети, кемтарлық Қыястың жыраўлық усылының бирден дөнип кете бериўине тез мүмкиншилик бермейди.

«1918-жылдың басында, — деп еске түсиреди жыраў, — ел арасындағы Қызыл әскерлердин, советлердин хабары тарқалады, хәр кимнің аузында: «жаңа заман орнапты, езиўшилердин күни батауғын болыпты, байлардың мал-мүлки жарлыларға берилетуғын болыпты, гедейлерге теңлик тийетуғын қусайды. Ленин деген батыр жаңа ҳүкиметти баслап, өзи қурып атырса керек» дегенге қусаған хабарлар күннен-күнге көбейе берди. 1920-жыллардың басына шекем Қарақалпақстанда Совет властының толық жеңип шығыўы болмады. Жақсы тилек пенен көпшилик халық бул дәўирде большевиклердин келиўин күтсе, ел басқарған бийлер, байлар большевиклердин келиўине, советлердин орнаўына қарсы хәрекет жүргизеди.»

Бул дәўирде Қыяс атақлы жыраўлардан қарақалпақ халық дөстанларын үйренип алыўға айрықша қызығады. Усы ўақытларда халық арасында атағы жайылған белгили жыраўлардан Нурабулланы, Палекени, Сейфулланы, Әбдирасуўлини, Ерполатты Қыяс бир неше ирет кеўил қойып тыңлайды. Әсиресе булардан Қыясқа Нурабулла менен Әбдирасуўли бәринен де озмытырақ көрinedи. Баяғы Досымбеттен үйренген намаларының толық атқарылыўын үйренеди. Әбдирасуўлиниң унағаны соншелли, оны өзине устаз еткиси келеди. Жыраўдың сөзи бойынша, сол жыллары Шымбайдың этирапында жыраўшылық ететуғын Ырыснazar жыраўды бес ирет, Әбдимурат шала деген жыраўды 16 ирет, Исмайыл деген жыраўды 5 ирет, Изимбет жыраўды бир неше ирет тыңлап, көп нәрсени аңлайды.

Жыраў өзиниң жыраў деген атақ алыўының басланыўы туўралы, «булар (жоқарыдағы нәментайлаў жыраўлар — М. Қ.) қатнасқан той-мерекелерге барып қалағойсам, мени айттыратуғын болды. Сөйтип мен де кем-кемнен «жыраў» деген лақапқа ийе бола басладым», — дейди.

1922-жылы Қыяс биротала шопанлықтан қутылып, қысы менен жыраўшылық етип жүреди. 1923-жылы «Нөкер көл» деген жерден Қыястың семьясы басқа жерге көшип келип, ол дийханшылық ислери менен шұғылланады, соның менен бирге кишигирим мерекелерде жыраўшылық ислейин десе, 75 жасар ғарры әкеси Қайратдин рухсат бермейди, қобызын отқа жағып жибереди, «айтқаным-

ды тыңламасаң бул үйден кет, менин перзентим емессең, қосың айтқанды қоясаң» деген қатты талапты қояды. Сүйген көрін көзі қыймай, әкесине ашыұланып, Қыяс көшип кеткен жери «Нөкер көл»ге келип, сол ауылдағы Досымбет сазенде дегеннің үш арба отынын әкеліп беріп, оның ғарры тутын кестіріп, қобыз соқтырып алады. Қыяс қобызын қолтықлап Шымбайға Әбдирасұли Көл бала жырауға шәкіртликке ал, — деп келеді. Әбдирасұли жырау «Мен үйімде турмайман, сениң минутуғын атын жоқ, үйімде илеп жүргендей жұмыс та жоқ, шәкіртликтің ирети болмас» деп қайтарып жибереді. Буннан соң Қыяс Ерполат жырауға барып оның шәкірти болғысы келеді. Бес-алты ауыз Қыясты айттырып тыңлап көрген Ерполат: «Әўере болма шырағым, усы жерде биреу адам таппай отыр, соған дийхан болып жаллана ғой», — дейді. Оннан кейін Қыяс Сейфулла жырауға барады, жыраулық кәсіптен кеуіл үзбей, оған айрықша ықлас пенен талап қылады. Сейфулла жырау Қыясты жыллы жүз бенен күтип алып, азы-кем жыралатып, сынап көріп: «Қыйсық ағаш тезге салмай дүзелмейді. Біқлассыз ис питпейді. Талабың жаман емес шырағым» деп, өзинің намаларын бир қатар шертіп көрсетіп: «олай етип шерт, булай етип шерт» деп үйрете баслайды. Сейфулла жырау ҳәр күни еки ирет қобыз намаларын, дәстаннан үзиндилер, терме толғаулар үйретеді. Жигирмалаған күннің ишинде «Дүйсенбай толғау», «Ерман нама», «Толқын нама», «Дәркар», «Айдабар» дегенге қусаған он еки бәнтли термелерин үйренип алады. Бир күни Сейфулла жырау «Қолың дүзеліп, намаларың сазласып қалды. Енди маған сегиз жыл шәкірт болған Бегмурат деген шәкіртим бар, соған бар, кемисин сол үйретер» деп рухсат береді.

Қыяс ярым айдан кейін Бегмурат жырауға барады, Бегмурат сол уақлары 70 жасқа келген ғарры еди ҳәм 42 жасынан бери көзден қалып отырып еди. Бегмурат Қыясқа устаз болыуы шын жүректен қабыллап, 18 ай дауамында оған дәстанларды үйретеді. Қыяс оннан «Алпамыс», «Супыбек», «Едиге» дәстанларын толық үйренип алады. Бегмурат усыннан кейін Қыясқа өз алдына айтыу дәрежесине жеткеннен соң рухсат беріп жибереді. Пәтия береді. Енди ол өз алдына ел аралап, ҳақыйқат жырау дәрежесине көтериледі.

1924-жыллары елге «төте оқыу» жайылып, «батрақлар союзы» шөлкемлесип атырған мәхәлде Қыяс соған жазылып, сауатсызлар мектебине қатнасады. Оның сауатлы болыуы репертуарының кеңейиуине үлкен мүмкиншилик берді. 1925-жылы Еспан деген ғарры жыраудан «Мәспатша», «Шәрьяр», «Шора», «Қараман қатыл», «Бозуғлан» ды, «Қызпалұан» ды, «Бужыр мерген» ди жазып алады. Ол «Бирқазанлы» деген жерден Бердақты көзі көрген 94 жасар

Әйясан деген ғаррыдан «Ақмақ патша», «Шежире», «Айдос бий» толғауларын жазып алады. Республикада мәдениетке кеуіл бөлиу жаңа басқышқа көтерилди. Драмкружоклар, колхоз театрлары пайда бола баслады. Жырау-бақыстардың бригадасы дүзиліп, Ешан, Қудайназар, Досназар, Қыдырныяз бақыстар қатарында ел арасында жырлап, жыраушылық етиуге Қыяс жырауға гүуалық бериледи. Мине усыннан баслап, Қыяс жыраудың дауысы Әмиу-дәрьяның еки бойына еркин еситилип, ол халыққа кеннен танылған жырау дәрежесине көтериледи. 1928-жылдан 1942-жылға шекем Шымбайдағы колхоз театрында, соңынан филармонияда артист болып ислейди. 1939-жылы Төрткүлдеги, Ташкенттеги, Москвадағы олимпиадаларға қатнасып, жоқары баға алады. ҚКАССР Жоқарғы Советиниң Хұрмет Грамотасы менен наградланады. Уллы Уатандарлық урыс дәуириңде өз алдына бригаданы басқарып, халықты мийнетке, қақарманлыққа рухландыратуғын дәстанларды жырлайды. Қыяс жыраудың халық арасындағы қадал мийнети ушын 1942-жылы оған ҚКАССР Жоқарғы Совети Президнумының Указы менен «Қарақалпақ халық жырауы» деген хұрметли атақ бериледи. 1942-жылы Нөкисте радиокомитетке жұмысқа орналасып, 1953-жылға дейин ислейди. «1941 — 1945-Уллы Уатандарлық урыс жылларында Мийнетте мәртлиги ушын медалы менен наградланады. 1950-жылы Қарақалпақстанның 25 жыллық мерекесине байланысly ҚКАССР Жоқарғы Советиниң Хұрмет Грамотасы менен екнши ирет сыйлықланды. 1955-жылы оған Мәмлекетлик пенсия берилиуге уйғарылды. Қыяс жырау Қайратдин улы 1973-жылы 70 жасында дүньядан өтти.

Қыяс жырау барлығы болып жигирмаға жақын дәстан биледи. Олардың ишинде ирилеринен «Алпамыс», «Бозуғлан», «Қырық қыз», «Қурбанбек», «Гүлистан», «Қараманы қатыл», «Манат батыр», «Мәспатша» т. б. бар. Соның менен бирге Қыяс жырау қобызда қырыққа жақын нама шертеди. Олардың ишинде «Нама басы», «Жолшы», «Терме», «Жортыұлы», «Шоласқан», «Ерман толғау», «Көз айдын», «Қаныгүл», «Айға шап», «Көсе Қосжан», «Келте толғау», «Уллы зибан», «Асырым», «Шарбейит» т. б. Жырау дәстанлардан басқа бурыннан айтылып киятырған көп ғана терме толғауларды биледи.

Қыяс жыраудың бир өзгешелиги ол шайыршылығы бар жырау. Жыраудың сөзи бойынша 1930-жыллардың басларында-ақ ол гей-пара қосықлар хәм термелер дөретеди. Ол халыққа мәлим «Қобызым», «Заманым», «Қарақалпағым», «Көрдим», «Дүнья», «Қобыз термеси» усаған дөретпелери, шайырлық уқыбы өзиниң бай репертуарында характерли орын ийелейди. Ол атқарған дәстанлардың идеялық мазмуны хәм көркемлик өзгешелиги жырауға тән

импровизацияға белгили дәрежеде ғәрезли екенін де айтыу керек. Жырау көп әсирлик фольклорлық традицияны өзіннің импровизаторлық усылы менен байытыуға умтылады. Бул оның творчествосының характерли белгилеринен есапланады. Жоқарыда белгилеп өткенимиздей Қыяс жырау сауаты бар адам. Ол жазба материалларды пайдалана алады, дәстанларын қағазға түсире алады. Жоқарыда аты аталған дәстанлардың 1956-жылдан бери жыраудың өзи айтып, қайта толықтырып, өзи қағазға түсирген «Алпамыс», «Мәспатша», «Едиге», «Шәрьяр», «Қырық қыз», «Қурбанбек», «Айдос бий», «Қыз палұан» дәстанлары жазылып алынып, ӨзССР Илимлер Академиясы Қарақалпақстан филиалының китапханасына тапсырылды. Соның ишинде «Алпамыс», «Бозуғлан», «Мәспатша» дәстанлары баспадан шықты. Жыраудың өзи дөреткен ҳәзирги заман темасынан алып жазылған қырық мың қатардан аслам терме-толғаулары бар, олардың гейпаралары баспасөзде шықты.

Қыяс жырау 1957-жылы Ташкентте болып өткен Қарақалпақ искусствосы менен әдебиятының декадасына қатнасты. 1960-жылдың август айында Москваға барып, Пүткил дүнья жүзи Шығысты изертлеушилердің XXV Конгресине қатнасты. Пүткил дүнья жүзинен келген илимпазларға «Қырық қыз» дәстанынан үзинди атқарып берди. Қыяс аға сол жерде атақлы қазақ ақыны Кенен Әзирбаев, атақлы қырғыз манасшысы Саяқбай Қаралаев пенен танысты ҳәм олар менен досласты. Мен оның менен бирге болып усы ўақыялардың гүўасы болдым. Конгресс қатнасушыларын Қыяс жыраудың өмири ҳәм репертуары менен таныстырған едим.

Жырау-бақылардың өмирин ҳәм творчествосын изертлеу, олардың халықтың поэтикалық творчествосын, сондай-ақ музыкалық искусствосын бир неше ўақытлар сақлап келиўдеги ҳәм раўажландырыўдағы ролин анықлау фольклористиканың, сондай-ақ пүтини менен әдебият таныу ҳәм музыка таныу илиминің белгили мәселелеринен есапланады.

Совет дәўириндеги бақсы-жыраулардың жасы үлкенлери еки дәўирди басынан кеширген. Мысалы, Қурбанбай жырау да, Есемурат жырау да, Қыяс жырау да, Қаражан бақсы да усындай кисилер. Олардың атқарған шығармалары китап болып басылып атыр, радио арқалы еситтирилип атыр, басқа тиллерге аударылып атыр, изертлеу объекти болып атыр. Халық ушын аўызеки сақланып келген бул естеликлер ҳәзир үлкен әҳмийетке ийе болып отыр. Соны да белгилеп өтиу керек, бизиң дәўиримизге келип жеткен жасы үлкен жырау-бақылар өзлеринің творчествосын пүтин менен жаңа заман мәпине жумсаса да, олардың дүньяға көз қарасында ески дәўир түсиниклери қалай болса солай ушырайды. Бул жағдай жоқарыдағы атап көрсеткен жырау-бақылардың ҳәр

қайсысында да ушырасып қалады. Улыұма алғанда олардың творчествосын объектив түрде бағалау менен мәселенің усы жақларына да нәзер аударуымыз керек.

Қыяс жыраудың эпикалық репертуарында бәрінен де бурын «Алпамыс», «Мәспатша», «Бозуғлан», «Қырық қыз» дәстанлары үлкен орын ийелейди. Сонлықтан бул дәстанлардың идеялық хәм композициялық жағынан байытылуында Қыяс жыраудың индивидуаллық творчестволық үлесі айрықша.

Жыраудан жазып алынып, 1957-жылы басылып шыққан «Алпамыс» дәстаны қарақалпақша басылып шыққан төрт вариантының биреуі. Қыяс жырауға шекем Жийемурат хәм Өгиз жырау вариантлары, ал 1960-жылы Есемурат жырау вариантлары басылған еди. Басылып шыққан қарақалпақ жырауларының үлгилеріне қарағанда Қыяс жырау «Алпамыс»ы үлкен индивидуаллық өзгешелікке ийе.

«Алпамыс» дәстанының поэзиясы менен прозасы қарақалпақ дәстаншылық творчествосының ең жақсы үлгисинен есапланады. Бул үлгини тек шебер жыраулар ғана өз дәрежесінде атқара алады. Ал шайырлығы бәлент, импровизаторлығы күшли жыраулар өз вариантын жасауға уқыплы. «Алпамыс» дәстанының көркемлігі күшли, идеясы бай, детальлары толық вариантын дереткенлердин биреуі Қыяс жырау. Дәстандағы қара сөз бенен қосықлар, диалоглар менен монологлар, хәр бир эпизодлардың баянланыуы менен сүүретлениуі қаншама традициялық үлгиде берілген менен Қыяс жыраудың индивидуаллық стили дәстанның бастан аяғына қалай болса солай сезилип турады. Қыяс жырау «Алпамыс»ында қарақалпақ халық поэзиясының бай мүмкиншиликлерин, жеке жыраудың индивидуаллық үлесин, сондай-ақ фольклордағы көп вариантлықтың дәстанның мысалында заңлылығын байқауға болады. Дәстанның композициясы менен тил қурылысында жыраудың үлкен шеберлік қабылетлерин көрсек, ал геройдың образын жасауда, уақыяны баянлауда оның көп нәрселерди пикирлей алатуғыны, уақыяға жеке көзқараслары сәуленеди. Жырау Алпамыс, Баршын образларында өз идеалын көреді. Урыулар арасындағы тартысты, Алпамыстың батырлық ислерин, Баршынның ақыллылығын, Қаражан менен Тайшаханның Баршынға таласын, той-мереке, ат шабыс, той қызықтарын, дәстандағы трагедиялық хәм юморлық моментлерди жырау өзине характерли усталық пенен жырлайды. Қыяс жырау «Алпамыс»ы көркемлігі жағынан «Алпамыс» тың ең жақсы вариантлары қатарында турады.

Қыяс жырау творчествосында «Мәспатша» дәстаны орайлық орынды ийелейди. Бул дәстан А. Каримов тәрәпинен жыраудан жазып алынып, 1958-жылы өз алдына кітап болып басылып шық-

чы. Соған дейін «Мәспатша» ның Төре жырау хәм Әбдимурат жырау вариантлары жазылып алынған еди хәм Әбдимурат варианты 1939-жылы әдебий альманахта басылған еди. «Мәспатша» ның төртинши варианты А. Әлиев тәрәпинен 1960-жылы Қайыназар жыраудан жазылып алынды. Бул төрт варианттың ең толығы, көркемлик хәм идеялық жақтан зоры Қыяс жырау варианты болып есапланады.

«Мәспатша» ның Қыяс жырау варианты он мың қатарға жақын қосықтан турады. Қосық хәм қара сөзлериниң уйқасымлығы жағынан дәстанды пүтини менен қосық пенен дәрәтилген деп айтыуға болады. Бул дәстанда Қыяс жыраудың шеберлигиниң тасқыналаран йошы көринеди. Қарақалпақ жырауларының творчествосы тарийхында, сол нәрсе байқалады, яғный олар өзлериниң репертуарындағы бир дәстанды басқа дәстанларға қарағанда айрықша талант пенен жырлайды. Қыяс жыраудың «Мәспатша» дәстаны да усындай дәстан.

Дәстанның мазмунында традициялық мотивлер, «перзентсизлик», «мухаббат», «душпанға қарсы урыс», «мақсетке жетиу» қусаған хәдийселер Қыяс жырау творчествосында «Мәспатша» дәстаны мысалында үлкен өзгешеликлер менен сүүретленген. Жырау традициялық мотивлерди пайдаланған менен оларды өзінше баян етеди. Мысалы, перзентсизлик, қыз излеу — «Алпамыс» та да. «Қоблан»да да бар. Бирақ, «Мәспатша» да усы мотив ушырасқан менен жырау оған өз алдына композиция береді, көркемлігі өзгеше қосықлар менен қара сөздиң үлгилерин табады. Бул дәстандағы Мәспатшаның Абдикәримбай, Айпаршаның әкеси Лабақбайлар басқаша қылып сүүретленеди. Батырлардың душпанлары Бабахан, Шәрдене баба, Оразалы ханлар да дәстанларда ушырасатуғын қарсы күшлерден айырылып турады. Жырау үлкен усталық пенен Айпарша менен Мәспатша образларын жасаған. Онда адамгершилик, батырлықтың, шын жүректен шыққан мухаббаттың өз жауларына қарсы табан тиреп қарсы туруушылықтың, патриотизмниң күшли үлгилерин көремиз. Буны менен жыраудың ҳақыйқатлыққа көзқарасын, оның арзыу-әрманын, симпатиясын сезесен. Жыраудың дәстандағы ҳасыл идеяларды баянлауда қарақалпақ халық поэзиясының көркем сүүретлеу усулларын шебер пайдаланғанының гүўасы боламыз.

Жырау атқарған дәстанлар ишинде Қ. Мәмбетназаров жазыл алған хәм 1961-жылы басылып шыққан «Бозуғлан» дәстаны үлкен қызығушылық туўдырады. Бул дәстанның қарақалпақша версиясының биринши варианты 1938-жылы Х. Тәжимуратов, К. Әббуллаев тәрәпинен Шымбай районында туруушы Әбдирейим ж...

раўдан жазылып алынған еди. Үшінші варианты Цымбай районындағы Қайыпназар жыраўдан 1961-жылы жазылып алынды.

Қыяс жыраўдан жазылып алынған хәм бастырылып шығарылған «Бозуғлан» дәстаны өзиниң жыйнақлығы, көркемлиги жағынан айырылып турады. Бул вариантты жазылып алынған вариантлар менен салыстырғанда Қыяс жыраўдың импровизаторлық уқыбының бәлентлиги, ондағы индивидуаллық шеберликтин айқын екенни көринип турады.

Жыраў дәстан уақыяларын, қосықларын тийкарғы сюжетке сақлау менен өзінше баянлайды, оны өзінше көркемликке жеткеріуге хәрекет қылады. Әбдирейим жыраў вариантының көлемі 3000 қатар, Қайыпназар жыраў варианты 4000 қатар болса, Қыяс жыраў варианты 9000 қатар қосықтан турады.

Қыяс жыраў берген «Бозуғлан» дәстанының тийкарғы идеясы батырлықты, мәртликти жырлау, өз халқын, туып өскен меканы ишки хәм сыртқы душпанлардан қорғау, ақыллылықты, тапқырлықты, дослықты, хадал мухаббатты ардақлау болып есанланады. Жыраў атқарған «Бозуғлан» дәстанының «Алпамыс», «Қоблан» «Қырық қыз» т. б. дәстанлардан айырмашылығы, бундағы тийкарғы мотивлер халық ишиндеги ел басқарыушы Бабахан қусаған әдилсиз патшаның кәмбағал халыққа еткен зулымлығына қаршы Шайқы — Уәлий қусаған ислам динин бетине перде етип, халықты алдағанға қарсы турған қахарманлардың гүресин сүүретлеуден ибарат. Жыраў бул дәстанында қара күшлердин символы болған Көбикли хәм Булыт атлы дәулерди де сүүретлейди. Қысқасыл ол традициялық планда жақсы менен жаманның, әдиллик пенен зулымлықтың гүресин көркемлик пенен ашып береді. Жақсылықтың ең ақырында жеңетуғын фольклорлық дәстүрин Бозуғлан Қансулыў, Ерсұлтан образларында дәлиллейди. Әлбетте, ески заман дәстаны болғанлықтан, сондай-ақ дәстанлардың қахарманлары да усы заманның көзқарасы менен жасағанлықтан жыраўдың көзқарасына байланыссыз ма, байланыссыз ба, өткен заман адамларының дүнья таныу көзқарасы сүүретленгени көринип турады. Жыраў да буны мақуллағандай сезиледи. Жыраў өзи атқарған дәстанның актив қатнасушысындай болып кетеди.

Мен 1961-жылы Қыяс жыраўдан бир ай дауамында оның үйинде болып, оның аузынан «Қырық қыз» дәстанының екінши вариантын жазып алдым. «Қырық қыз» дәстанының жаңа варианты қурық қосық пенен дәретилип, көлемі 13 мың қатар қосықтан турады. Қыяс жыраўдың айтыуы бойынша ол бул дәстанды Әбдир (Әбдирасуўли — Кәл бала) жыраўдан үйренген. Әбдирасуўли (лақабы Кәл бала) Нурабулла жыраўдың шәкирти болған. Ал, Қурбанбай жыраў да Нурабулла жыраўға шәкирт болған.

Қыяс жырау өзінше мойынламаса да «Қырық қыз» дәстанының вариантын дәретиүде тийкарынан Қурбанбай жырау үлгисине де сүйенген. Қыяс жыраудың азы-кем сауатының болыуы басылып шыққан Қурбанбай жырау варианты менен кеңнен танысуға, оны творчестволық өзлестіріуге, хәтте қайта қуруға мүмкіншилик берген. Әлбетте, Қыяс жырау вариантында «Қырық қыз» дың өз алдына бир баянланыуын көремиз. Бірақ Қурбанбай жырау берген «Қырық қыз» дәстанын Қыяс жырауға тән шеберлик пенен баянлау үлгиси бар. Қыяс жырау «Қырық қыз» дәстанын өзінше ислеп, араб графикасы менен қағазға да түсирген, сол текст тийкарында ауызша да айтатуғын еди. Қыяс жырау вариантының бизиң ушын әхмийетлилиги қарақалпақ халқының «Қырық қыз» дәстанының халықтың импровизатор жыраулары тәрәпинен творчестволық өзлестірилиуін көрсетиүде, коллективлик творчествоға қосқан үлесин анықлауда үлкен әхмийетке ийе. Гейпара адамларда «Қырық қыз» дәстанын бир адамның жеке шығармасы деген түсиниушилик, фольклор дәрәтпелериниң өзгешелигин есапқа алмаушылық, олардың көп вариантлығы ҳаққында хабары жоқшылық, Қурбанбай яки Қыястың «Қырық қыз» дың Жийен деген жыраудан қалыпты деген сөзлерине яки болар-болмас басқа да болжауларға тийкарланып, «Қырық қыз» жазба әдебият дәрәтпеси, Жийен шығармасы деушилик ушырасады. Буның барып турған қәте пикир екенин «Қырық қыз» дың Қурбанбай жырау хәм Қыяс жырау вариантларын салыстырып оқысаңыз өз көзиниз бенен көресиз. «Алпамыс» тың, «Қоблан» ның, «Қырық қыз» дың авторларын излеудиң кереги жоқ. Оларды табуы да мүмкин емес. Олар бир неше шайыр-жыраулардың аузынан өтип, бир неше әсирлер дауамына қайта-қайта исленип, халық дәрәтпесине айналып кеткен дәрәтпелер. Фольклор дәрәтпелериниң жазба, авторы бар әдебий шығармадан өзгешелиги де усында. Халқымыздың басым көпшилиги сауатсыз, жазыу, баспа ислери төмен болған бир дәуирде хәр бир жыраудың, бақсының өзгешелиги, үлесин анықлау қыйын еди. Халық талантларының индивидуаллық творчествосына бақа бериуге жол ашылған бизиң дәуиримизде, елимиздин сауатлы болыуы, жазыу, баспа ислериниң жаңа басқышқа көтерилюи халық жырауларының творчествосына үлкен тәсир етти. Солай етип, жырау-бақсылардың тек өткендеги жырларды шебер атқарып қоймастан, хәзирги дәуирге арнап та шығармалар дәрәтиуи, пүтини менен олардың эпикалық репертуарына творчестволық қатнас жасау мүмкиншилиги бар екенлиги толық анықланды. Фольклорлық дәрәтпелер бурын да, хәзир де вариантласуы қәсийетлерине ийе. Бул объективлик ҳақыйқатлық. Қыяс жыраудың «Қырық қыз»ы Қурбанбай жыраудан ядланып

тәкирарланған тексти емес, баянланыуы, мазмуны, көркемлік өзгешелигі жағынан үлкен оригиналлыққа ие. Қыяс жырау вариантында Гүлайымның әкесінің аты Буұрабай, сүйген жигитінің аты Қырымдағы ноғайлар батыры Қыран, шопанның аты Шалабай болып сұұретленеді. Хорезм ханы Уайсанхан, қалмақлардың Саркопты шабатуғын ханы Елексан хан деп көрсетиледі. Қурбанбайдағы Аллаярдың 6 улы, Нәдиршаға қарсы урыс, Алтынай эпизоды Қыяс жырауда жоқ. Шалабай шопанның Гүлайымға ашық болыуы да Қыяс жырауда бираз Қурбанбайдан басқаша сұұретленеді. Шалабайға сумлықты үйреткен пәстек молла болады. Қыяс жырауда басып алыушы қалмақ ханы Елексанға қарсы урыс бенде болған халықты азат етіу жүдә кең сұұретленеді. Қыяс жырауда батырлар елди жаудан азат етип, мұрады-мақсетіне жетеді. Қурбанбай жыраудағыдай хәр миллеттен ўәкил шығып, ел басқарыу көринбейді. Қыяс жырау вариантында Қурбанбай жырау вариантында жоқ Тунгус ханы Қараша ханға қарсы урыс, оның қыйратылыуы хаққында ўақия сөз етиледі. Қыяс жырау вариантында Қурбанбай жырау вариантынан өзгеше толып атырған монологлар менен диалоглар берілген. Әсиресе Шалабай хәм Гүлайым, Қыран менен Гүлайым монологлары көркемлігі жағынан жоқары дәрежеде қурылған. Қыяс жырау вариантында Гүлайымның портрети, қызлардың урыс ислеріне таярланыуы, той көринислері урыс, урыстың картинасы, батыр менен дұшпан патшасы арасындағы айтыслардың сұұретлениуі қарақалпақ халық дәстанларындағы сұұретлеуі усылының ең жақсы үлгілері жырау усталығында берілген. Қыяс жырауда өзіннің заманластары менен салыстырғанда шайыршылық күшли еді. Оның дәстандағы хәр бир детальди сұұретлеуідегі шеберлігінде бәринен де бурын көркемлік айрықша сезилип турады. Ол дәстанның хәр бир эпизодын айтқанда бурыннан киятырған қәлиплескен сұұретлеуі қураллары менен бирге өзине тән жеке шеберлікті усы ұллы дәстүр менен усталық пенен қурастыратуғын еді. Жыраудың таңқаларлық көркем сөзге усталығы ол атқарған «Қырық қыз» дәстанында айрықша байқалып турады. Сөзіміз аұыр болмасын. Қурбанбай жырау берген «Қырық қыз» бенен Қыяс жырау айтқан «Қырық қыз» ды қолымызға алып салыстырып қарағанда усыны сезесен. Қыяс жырау жыраулар арасында шын мәнісінде дәстан сөзінің шебери еді. Сөзіміз үстіртин болмауы ушын оның Гүлайымды сұұретлеген жеринен бир мысал келтирейік:

Көргеннің кеули толғандай,
Таңда толған шолпандай,
Көзің түссе көзіне,

Ядына хәр ис салғандай,
Пешенесін көргеннің,
Кеуил бөлип қарасан,

Шебер уста соққандай,
Қараңғы үйде отырса,
Жүзлери шам жанғандай,
Қолың тийсе қолына,
Бішқы жаның алғандай.
Қарсыласып гәплескен
«Сол» деп дәрбадар болғандай.
Еки аұыз гәплескенге,
Алты ай азық болғандай.
Тоты көзлі, бадам қабақ,
Кең қулашлы ақ тамақ,
Қыпша белли, жупқа додақ,
Қыналы бармақ, жез тырнақ,
Узын бойлы, кең қушақ
Шийрин зибан, сөзи жумсақ.

Жаұырынлары қақпақтай,
Бурымлары тоқпақтай,
Аұзы сулыұ оймақтай,
Жуқа ерни қаймақтай,
Еки анардың арасы
Қалың қарда жигитлер
Тоты жүрген соқпақтай.
Жүзлери сағым, көли айдын,
Жолын силтеген хәр жайдың,
Түр бийнеси толған айдын,
Таң қалғандай қыз болды,
Он алты жасына толды,
Атын айтсам Гүлайым.

(2-бет).

Қыяс жырау берген «Қырық қыз» дәстаны да өзіннің сюжет қурылысы, композициясы бойынша гейпара эпизодларды, ұақыяларды былай қойғанда Қурбанбай жырау вариантына усап келеди. Гүлайымның қызларды этирапқа жыйнап қорған салдырыуы, қызларға әскерий ислерди үйретиуі, Аллаярдың шопаны Шалабайдың Гүлайымға ашық болыуы, ең кейнинде олардың ушырасыуы, қалмақ ханы Елексанның Саркопты шабыуы, таланған елди қутқарыуы ушын Гүлайымның Қыран менен басқыншы ханларға қарсы гүреси, шабылған елдин азат болыуы, Гүлайымның, Қыранның, Ертуғанның, Гүлайымның батыр қызларының қахарманлық ислериннің сүүретлениуі Қыяс жырау вариантының тийкарғы мазмунын қурап турады. Жоқарыдағы сөз етилген детальлардың, эпизодлардың, ұақыялардың хәммесинде Қыяс жыраудың жеке өзине тән, басқаларға усамайтуғын сүүретлеуі усылы орын алған. Әлбетте, сүүретлеуде қарақалпақ дәстанларында тәкирарлаулар жийи ушырасып отырады. Бул дәстандағы болатуғын тәбийий қубылыс Мысалы, қахарманның образын бериуде, жол сапары ма, урыс па, жекпе-жек пе, той-тамаша ма, ат шабыс па, қайғы ма, оларды сөз еткенде жийи тәкирарланып отыратуғын көркем сүүретлеулер болады. Булар хәр бир жырауда, олардың шеберлигине байланыслы хәр қыйлы бериледи. Дәстан сөзлери қатып қалған бир схема емес, оларды хәр бир жырау өзиннің дәретіушилик уқыбына қарай хәр қыйлы дәрежеде береди. Бул дәстанларды атқарыудағы заңлылық. Жыраулар өзлериннің дәретіушилик, атқарыушылық уқыбы менен хәр қыйлы. Хәқыйқат жетискен жырауларды үш түрге бөлиуге болады. Бириншиси, устасынан ядлағанын айтатуғынлар, екіншиси, азмаз шайырлығы бар,

үшіншиси, шайыр жыраулар. Бундай жағдай белгили дәрежеде бақсыларда да ушырасады. Қыяс жырау, Қурбанбай жырау, Есе-мурат жыраулар шайыр жыраулар еді. Қыяс жырау бұл мәселеде үлкен айрықшалыққа ие еді. Оның 1966-жылы Нәкисте «Қарақалпақстан» баспасында «Қобыз термелери» атлы қосықтар то-ламы басылып шықты.

Сизин дыққатыңызға усынылып отырған Қыяс жыраудың «Қырық қыз» дәстаны оның қарақалпақ дәстаншылығына қосқан оға-да үлкен үлесі болып есапланады. Онда жыраудың үлкен импро-визаторлық күши, аса таланты, поэтикалық сөзге шеберлиги кө-ринеди.

Сонлықтан да ол дәстанның ақырында «Қырық қыз» дәстаның тамамлап мынадай сөзлерди келтиреді:

Өмирлик талабы,
Қосықтың жолын барлаған,
Қырық бес жыллық өмирин,
Қосық ушын арнаған,
Қарақалпақты аралап,

Отыз алты жыл жырлаған,
Қарақалпақтың кең жайлауы.
Майлы балта қыпшақ санауы.
Қарақалпақтың жырауы,
Қыяс жырау торлаған...

Жыраулардың ишинде Қыяс жырауда «жырлаған» сөзинин орнына «торлаған» сөзи ислетиледи. Бұл сөздің өзинен жыраудың үлкен дәретіушилиқ уқыбы сезилип турады. Хақыйқатында Қыяс жырау өзинин бай фольклорлық мийрасы менен, әсиресе фольклорлық дәстанларды оғада шебер, толық, көркем атқарыуы менен, соның менен бирге дәстанларға творчестволық қатнас жа-сауы менен ХХ әсир қарақалпақ жырауларының ишинде ең уллы-ларынан бири еді. Ол бай эпикалық репертуары менен қарақал-пақ халық пбэзиясының байыуында хәм рауажланыуында гүман-сыз уллы орын ийелейди.

1993-жылы оның тууылғанына 90 жыл толады. Оның өшпес ес-телигине арнап «Қырық қыз» дәстанының ол жырлаған хәм тор-лаған жаңа варианты баспаға жиберилип отыр.

Қабыл Мақсетов

*Өзбекстан хәм Қарақалпақстанға
хызмет көрсеткен илим ғайраткері,
Мәмлекетлик Бердақ сыйлығының
лауреаты, филология илимлериниң
докторы, профессор.*

Ертеде, әйіем заманда,
Халық езилген табанда,
Түп бабамыз оқсанда,
Аз ноғайлы елинде
Алымханның сорамында,
Жаңадәрья бойында,
Саркоп деген қалада,
Қарғалы деген салада,
Жер теңселткен салтанаты,
Бәршеге машхурдур аты,
Дүньяға түскен лақабы,
Ауыспайды басқаға,
Бир өзине биржабы,
Алға қарап өрбиген,
Күннен-күнге ығбалы,
Бес мың жылқы, он мың қой,
Оннан да бетер байымақ,
Мақсет пенен талабы.
Төрт түлиги сай болған,
Он мың танап жер ийелеп,
Бир өзи зорға жай болған,
Жаңадәрья бойында,
Қарғалы деген сайында,
Буұрабай деген бай болған.
Еситкенлер тутты атын,
Қойдай айдап жақын-жатын,
Талқан етип ели-халқып
Шашып гүмис пенен алтын,
Аты шыққан арыұлардан,
Сайлап алды алты қатын.
Терең сайларға бойлады,
Ат шапты той тойлады,
Хәр түрли мақсет ойлады,
Үйинен адам тоймады,

Алты қатын алса да,
Алпыс жасы болғанша,
Бир тырнағы болмады.
Белин қайыс менен буұды,
Қәхәринен ылай суұ тынды,
Алпыс жасы толғанда,
Байдың киши хаялы,
Тан қалғандай бир қыз туұды..
Кеули аламды шолмады,
Иши қуұанышқа толмады,
Ядынан дәрти қалмады,
Кеуил бөлип қызына,
Перзент деп есапқа алмалы.
Көргеннің кеули толғандай,
Таңда толған шолпандай,
Көзін түсе көзине,
Ядына хәр ис салғандай,
Пешенесин көргеннин,
Кеуил бөлип қарасан,
Шебер уста соққандай.
Қараңғы үйде отырса,
Жүзлери шам жанғандай,
Қолың тийсе қолына,
Ышқы жаның алғандай,
Карсыласып гәплескен,
«Сол» деп дарбадар болғандай;
Еки ауыз гәплескенге,
Алты ай азық болғандай,
Тоты көзлі, бадам қабақ,
Кең қушақлы ақ тамақ,
Қыпша белли жупқа додақ,
Қыналы бармақ, жез тырнақ,
Узын бойлы, кең қушақ,
Шийрин зибан, сөзи жумсақ..

Жауырынлары қақпақтай,
Бұрымлары тоқпақтай,
Аузы сулыу оймақтай,
Жуқа ерни қаймақтай,
Еки анардың арасы,
Қалың қарда жигитлер,
Тоты жүрген соқпақтай,
Түр бейнеси толған айдың,
Таң қалғандай қыз болды,
Он алты жасына толды,
Атын айтсам Гүлайым.
Көрген жанның кеули толды,
Жүзин көрген ашық болды,
Душпанның гүли солды,
Бахыт құс басына қонды,
Мақсети алдына дөңди,
Не қыңырлар назына көңди,
Жети журтқа даңқы толды,
Он сегізге шыққанда,

Сол тариха қыз болды.
Кеули батыр жүдә аңлы,
Көргенлердин иши дағлы,
Түп атасын сорасаң Қанлы,
Күлип айтқан сөзлерине,
Не жигитлер он күн бағлы,
Бет алдына нәзер салсаң,
Аға Жүгинис пери яңлы,
Уллы-уллы мерекеде,
Сөз сөйлейди үстиханлы,
Бұрында бір көрмегенлер,
Қарсыласса естен танды,
Не жигитлер жолында бенде,
Не тилесе сол қабылды,
Нени десе дүньяда,
Истеген ұәжи табылды,
Он сәккиз жасқа толғанда,
Дүньяға түсти дабылы.

Хеш нышан таппады бергендей қолды,
Талқан етип қармалады оң-солды,
Гүлайымның мақсет пенен талабы,
Халайыққа табыу ұшын кен жолды.

Излеп жылағанның намыс пен арын,
Табалмады тай келгендей қатарын,
Кеше күндиз азатлық деп ат шапты,
Қулатпақ мақсети ханлардың тағын.

Хұрлерге ылайық қыйылған қасы,
Гүлтеленген сәккиз пилтели шашы,
Тастай қамал қараңғыда қалғанда,
Сәуле шашар жүзлериниң шоласы.

Бақасы табылмас өлшеуіге теңге,
Излесең таптырмас қастаға емге,
Он бес жигит ашық болып сыртынан,
Жүзин көре алмай атына бенде.

Дүньяға келген жоқ онындай нашар,
Жамалына көзи түскен бир жасар,

Бир қанша жигитлер жолын аңлды,
Қарсыласып болғайман деп бир дуўшар.

Дийдары түскеннің ақылын алғандай,
Көргенде әрмансыз мийриң қанғандай,
Қаранғыда қарсыласып дус келсен,
Жақты берер таңда туўған шолпандай.

Гәллессен қалмайды зәрре әрманын,
Дийдарлассан еркисиз ерийди жаның,
Көкирегінде зәрре әрман қалмайды,
Жарасығы беш күн пәнний дүньяның.

Ияжи додақ асыныпты мойнына,
Жупты болған сирә қанбас ойнына,
Қардар болып нешше байдың баласы,
Гүлайым деп делбе болды жолында.

Гүлайым болғайсан сәуерлик ярым,
Жолында таланды ашия барым,
Қол алысып бирге жолдас болғанның,
Тасты кести сөзи менен абыройы.

Патша, ханнан кем емес,
Ойы, пәми, ақылы,
Даңқын алла көтерип,
Жорғадан бетер шабылды,
Ашық болып бир қанша,
Тәуекел сырттан табылды,
Жүзин көрген жигитлер,
Жүйрик аттай қамылды,
Еситкенлер дабылын,
Кеўлине жүдә жақынды,
Не бир есер жигитлер,
Бир көргеним олжа деп,
Жасырынып жолын аңлды,
Не бир ханлар даңқына,
Интизар болып сағынды,
Сиясатлап Гүлайым,
Қызыл-жасыл тағынды.
Жетти инақ болды қардар,
Айтыспақшы нешше сәрдар,
Еки аяқлы демесен,

Адамзаттан шыққан жаўшар,
Хаслы адам демесен,
Жүзлери дүр, көзи гәўшар,
Дабылы журтқа таралып,
Көргенди етти нәўбәшәр,
Гәўшардай көзи жайнаған,
Бул дүньяға келген жан,
Ұеш ким ондай болмаған,
Жанлыға сыр билдирмей,
Теңин тауып ойнаған.
Патша менен ханыңды,
Ийттен бетер хорлаған,
Қарсыласып сөз айтса,
Мәлелли жуўап торлаған,
Жүзин көрген анықлап,
Дийдарына тоймаған,
Кабыл етип тилегин,
Қырық шилтенлер қоллаған..
Ашық болып не ханлар,
Атына қағаз жоллаған.

Атын айтып Ұарлаған,
Майдандағы көп ладан,
Тартыуына жолықты,
Нешше талай оңбаған,
Аты шыққан менменлер,
Сыртынан тәмедар болған,
Нешше саяқ-сандырақ,
Ашықлығын қоймаған,
Жалынса да не жигит,
Туұры нәзер салмаған,
Жүзин көрген нешшелер,
Изинен сирә қалмаған,
Жетер-жетпес жолында,
Өз басын өзи жалмаған,
Ұеш бендеден жасқанып,
Душпан тилин алмаған,
Атақлы байдың баллары,
Жолына адам арнаған,
«Сөзи болғай қууаныш» деп
Жаушының аузын барлаған,
«Яр қылғайман соны» деп,
Яратқан деп зарлаған,
Ырас сөзди қууатлап,
Сөйлемейди бир ялған,
Еки ауыз сөйлескен,
Он күн жүрсе жалмаған,
Қарсыласып сөз айтса,
Қанжардан бетер қарнаған.
Барлық адамгерлигин,
Аш-арық ушын арнаған,
Патша, ханның хәмирине,
Нар түйедей жараған,
Жылаған жас қызларға,
Он көз бенен қараған,
Менмен менен бузықты,
Айдатпақшы арадан,
Тумлы-тусқа ат шауып,
Аштың халын сораған.
Аш-арықтың қызларын,
Зулымлардан қорғаған.
«Бар болсаң кел қасыма,
Азатлыққа талабан»,
Дағазалап сол сөзди,

Қалаға жар салдырған,
Орын алды лақабы,
Ялғаншы пәний дүньядан.
Ата тилин алмады,
Сөзине қулақ салмады,
Жалынса да зар жылап,
Хызметине бармады,—
Қастын тигип байларға,
Билгенинен қалмады,
Патша менен байлардын,
Сөз бенен ишин қарнады.
Шуғылларға ермеди,
Денесин күш кернеди,
Қисиге еркин бермеди,
Ханды көзге илмеди,
Аталығын, найыбын,
Шопан шелли көрмеди.
Азатлықтың жолында,
Жан-жаққа қолын сермеди.
Сондай болып Гүлайым,
Толды он тоғыз жасына,
Хәуес болды жети хан,
Оның қауазасына,
Жанын құрбан етеди,
Нешше хан соның қастына,
Соны анлап Гүлайым,
Сауда түсти басына,
Шуғыл сөзге ермеди,
Мәрт болды қыз жасынан.
Тең келе алмады ұеш бир жан
Ақыл өлшеу тасына,
Ашық болды не жигит,
Келе алмады қасына,
Тауда-таста тоқтамас,
Мәрт болды қыз жасынан,
Жақты түсти аламға,
Жүзде гәуҳар шоласына.
Тереңнен шыққан құндыздай,
Ерте тууып, кеш батқан,
Өмири зая жулдыздай.
Ұеш заманда келмеген,
Ойлап көрсең сол қыздай,
Ушырасса боранға,

Шапақаты балқытып,
Алып шығар тоңғызбай,
Күлип айтқан сөзлери,
Салыстырсаң он қыздай,
Саулатыны көрген жан,
Пешше ғарры болса да,
Тегин қалмас бір қызбай,
Бет алдының ажары,
Мысал онтөртлік айдай,
Сол тариха Гүлайым,
Беллери қайысқан жайдай,
Гүлайым арыу атанды,
Жүзине адам қаратпай,
Жан-жағына көз салды,
Қатар-қурбыны жаратпай,
Түрлі ақыл ойлады,
Бір күн парахат жатпай,
Дабылы әлемди жайлады,
Белине қамар байлады,
Зығырданы қайнады,

Ашық болып сыртынан,
Хан, инақ тисин қайрады..
Хабарланды Гүлайым қыз,
Олардың сырын аңлады,
Толтрды жигирма жасты,
Лақабы әлемге асты,
Көрген жанды сусы басты..
Хан, патшаны көзге илмей..
Кеули дәрьядай тасты,
Ашық болып жигитлер,
Баталмай арыдан қашты,
Белине қамар орады,
Жауған қардай борады,
Қарсы турған нешшеге,
Құрт ойынын салады,
Атасын шақырып,
Гүлайымдай перийзат,
Ықтыярын сорады,
Гүлайымдай перийзат,
Не деп гүрриң урады.

Мен жылайман бір құдайға зар-зар,
Байқап көрсем алды-артымда заман тар,
Қызыңа талабан халықтың бәри,
Таланға түсермен деген қәушим бар.

Ат көтермес адамгерлик нышаным,
Ғапыллықта ишке толар пушманым,
Ерте баста ата алдын алмасан,
Алдымда көп аузын ашқан душпаным.

Нәзер ет атажан кеулимде шерге,
Тил тийдирме ата мен гүнакерге,
Қызыңызда батырлықтан нышан бар,
Малға қызып, сен мени байға берме,

Ишимде кетпесин толы намыс-ар,
Құндағымда еренлер еткенди назар,
Ата мени малға сатып хорлама,
Жеделленсем Қап тауындай күшим бар.

Малға сатып мени гүнакар болма,
Атам болсаң еркимди бер қолыма,

Тилегимди қабыл етин жан ата,
Бир ғайрат салайын азатлық жолға.

Келтирмегил ата намыс-арымды,
Қырқ шилтен қоллады кәспи-кәримди,
Халқым ушын бир ғайратым саламан,
Өзиме бер ата ықтыарымды.

Сауыт кийип, белге садақ байласам,
Шәмен болып халық ишинде сайрасам,
Таң қалғандай тулпар минип астыма,
Халықтың жауын дүркиретип айдасам.

Уайранлап талқанласам жердің алабын,
Дүркиретип айдап халықтың жауларын,
Қыйын жерде ханлар менен қарысып,
Жау женгеймен мақсет пенен талабым.

Қәгелескен жерим болса қайтайын,
Қууаныш гүзарын мен молайтайын,
Қыйын жерден жаушы келсе қызыңа,
Хабар бер қалыңын өзим айтайын.

Ядына соны салайын,
Жолыңда қорған болайын,
Екинши бир мақсетим,
Атажан сеннен сорайын.
Кетпесин қолдан намыс-ар,
Батырлық бизн белли кәр,
Аңлайсыз ба жан ата,
Қызыңа жети журт қардар.
Бириншиден, тилегим,
Қызыңа қарыу-жарақ дәркар,
Жолым ұзақ, мәнзил жырақ,
Қарсы жау етпесин қарап.
Күн шағылысқан кескир қырақ:
Лақабыма ылайықлы,
Әнжамлап бер қарыу-жарақ,
Ылайықлы сарыжайға,
Қарсы жаудан қорғанарға,
Батырлардың шын әсбабы,
Керек шарайна тулыға.
Сөзимнен шықпасам ялған,

Батырлық ертеден қалған,
Қыйын жерге қорғанарға,
Бизге дәркар беллик қалқан.
Сол болмаса жүдә қәуип,
Қарсыласар қайтпай шауып,
Қаусырмалы сәккиз бәнтли,
Тапып бер бадана сауыт,
Хазарынан қолың талмас,
Дарыған жерде жан қалмас,
Қызыңызға жүдә дәркар,
Тутқасы дәннан ақ алмас.
Қорғанар қыйынлық жайда,
Излесем дәреги қайда,
Жүдә дәркар қызыңызға,
Унғысы пәрең ақ найза.
Көп тутынған батыр Қамбар.
Қушақласса белли қандар,
Қолай келсе шалыспаға,
Керек қарға тилли қанжар,
Халайық ушын сиясат,

Әйлейди мәртебенди зыят,
Жау құралға ылайықлы,
Тауып берсең бер жүйрик ат.
Аламды шалқып орайын,
Айтқанлар белли ураным,
Әнжамлап берсең соларды,
Атажан сеннен мурадым.

Жасырмай айтайын ата
ауғалым
Атажан қызыңның тилегін
алың.
Қулақ салың қызыңыздың
сөзіне:
Үшінши тилегім және
дауғалым.

Жүдә қыйын көрсем алдымды барлап,
Душпанды жығарман сөз бенен қарнап,
Қорған қылып, Сарытаудай атауға,
Қала салдырып бер атыма арнап.

Хәр бир журттан шебер уста алдырсам,
Душпанымның ишин отқа жандырсам,
Қорған етип Қара таудың бауырын,
Атыма ылайық қала салдырсам.

Дәрұазасын арайыслап салдырсам,
Алдына айтыұлы тулпар байласам,
Атыма ылайық қала салдырып,
Еркин жасап, түрли ойын ойнасам.

Көмек берсең қайтарғандай мен жауды,
Ықлас еттим дүнья гезип жайлауды,
Ата сеннен бир әрмансыз болайын.
Бағыш етсең Саркоп деген атауды.

Мақсетимди айттым атым Гүлайым,
Сүйген досларымның басын құрайын,
Қызыңның атына қала салдырсаң,
Атажан елимди жаудан қорғайын.

Мына сөзди еситип,
Буұрабайдай атасы,
Не болғанын билмеди,
Буұырқанып, буұсанып,
Денесин ашыу кернеди,
Оттай жайнап көзлери.
Тынып жерди көрмеди.
Ащыу қаппап денесин,
Ақылға жол бермеди,

Өзин өзи баса алмай,
Арақ-арақ терледі,
Перзентиниң сөзіне,
Кеуіл бөлип ермеди,
Гүлайымның сөзлери,
Қулағына кирмеди.
Аш жолбарыстай ақырып,
Буұрабай турып сөйледи.
Тарийхта жоқ сөз айтып,

Басыма салдың уғайым,
Ырас болса сөзлерин,
Қайғы салды-ау қудайым.
Жағаласып айқасып,
Алдың атаңның айын,
Туұмай кеткир, терис туұғыр,
Салдың дүньяның ғайын,
Ырас болса сол сөзиң,
Кетти мениң қолайым,
Сөзлериннің салмағы,
Жаман батты Гүлайым.
Тилим, аұзым болғай тасқа,
Жалғыз едің шырағым,
Тайын болғай үлес пайың.
Ойлап ақыл тапқанбекен,
Ойлап мылтық атқанбекен,
Талап қылып алыс жолға,
Ол заманнан бул заманға,
Нашар атлар шапқанбекен.
Қанатлы менен қағысып,
Туяқлы менен тарысып,
Ханлар менен қарсыласып,
Қатын дәлил айтқанбекен.
Халайық сөзине аұып,
Қурал найза ақыл тауып,
Халықтың абыройын жауып,
Қатын жау қайтарғанбекен.
Кеуил жиберме ондайға,
Динди бузып шаппа айға,
Халық ишинде ермек болып,
Шерменде болма қудайға.
Бул дүньяға келип ем,
Мүтәж қылды зүриятқа,
Мендей ғәрип атаңды,
Салдың ғаулап жанған отқа,
Толы журтты күлдирип,
Қалдырар болдың уятқа,
Туұмай кеткир, перзентим,
Тоқсан туұар мад әперип,
Жеткермедің муратқа.
Кеулине жаман ой алма,
Халыққа шерменде болма,
Шайтанның соқпағына салып.

Атаңды дозаққа салма.
Мына сөзди еситип,
Гүлайымдай перийзат,
Қәхәрленип сөйлейди,
Сазан балықтай туұлап,
Хаслы нашар демесан,
Ақылы бар мыннан зыят,
Атасына ақырды,
Қуйқа түклері жуұлап,
Ондай сөзди сөйлеме,
Ол сөзлерин қатты уят,
Аңламайсаң бағынды,
Табылмас мендей зүрият,
Өссе мениң абыройым,
Солды мақсетли мурат,
Қарғаса қудай бендесин,
Дүньядан өтер биймурат.
Арқасында қызыңның,
Қарсы жауыңды қыйрат,
Изине ерип қызыңның,
Дүньяда мақсетинди орнат,
Сөз мәнисин тексерип,
Барлық мағызын қурап,
Сауалым бар сорайман,
Мәнисин тауып бер жууап:
Төрт тәрәпке бақлап қарап,
Мерекеде ишип шарап,
Қитап мәселеден сорап,
Сөзге қулақ салмадың ба?
Хабар сезбей хеш парықтан,
Хал сорамай аш-арықтан,
Жол-жоба көрип тарийхтан.
Өткенлерди аңбадың ба?
Әдалатлы журты абад,
Тегин еткен қантыу-набат,
Самның қызы Тәрмар набат,
Халыққа қорған болмады ма?
Мысырды сорап Балхия,
Қитап айтқан Шахрухия,
Теңге қарып Анафия,
Аты машқул болмады ма?
Қарсылық қылған хан, патша,
Ғайрат салды елге қанша,

Аг шаўып өтти Айпарша,
Ұлыққа машқул болмады ма?
Жер жүзине аты мәлим,
Нешше ханға берген тәлим.
Курт сорап Төребек ханум,
Ұлыққа мәлим болмады ма?
Алға басып талабым,
Қарсыға тийгей тоқпағым,
Қызыр баба жылаўлап,
Ашылғайсаң соқпағым.
Жарамас сөзлерди айтып,
Байлама ата бағымды,
Ашыўымды келтирип,
Аштырма сөз булағымды.
Жақпайтуғын сөз айтып,
Сарсылдырма қулағымды,
Жылаўыма асылып,
Тойтармаңыз шабытымды,
Қайғы-ғамды ылақтыр,
Тайынла алтын тағымды,
Пәтия бер қызына,
Көриң қара—арымды,
Әрманым жоқ ат шаўып,
Өткерсем жигит шағымды,
Жылаўыма асылып,
Өсирме кеўил дағымды,
Қара шалып бағыма,
Бийкар өткерме ўағымды,
Қызыңызға таярла,
Жүйрик тулпар атыңды
Жақпайтуғын сөз айтып,
Қайтармаңыз пәтимди,
Ойлап көрсен атажан,
Мен көзінде қырағыңды,
Узақ жолға шаппаға,
Шаршамас пырағыңды,
Исимди шебине таўлап,
Қырсықтырма талабымды.
Қызым дийип кеўил берсең,
Таярла ат-жарағымды,
Алқысса оны еситип,
Буўрабай деген байыңыз,
Өксип-өксип жылады,

Не болғанын биле алмай,
Көзде жасын булады,
Бай дәлилден утылып,
Ақша жүзи солады,
Сөз айтыўға бата алмай,
Иши дәртке толады,
Онда-мунда теңселип,
Ақылы җайран болады,
Қызына қарап Буўрабай,
Мынадай етип толғады:

Ашылған гүлдей солайын,
Жалынсам да зар жылап,
Таптырмадың қолайын,
Қабыл алдым сөзиңди,
Жалғыз қызым Гүлайым,
Ықтыярым сеники,
Хәмириңе қайыл болайын.
Ақылым болды мениң лал,
Көп екен сенде қыйлы қал,
Әрманымды мен айтайын,
Сөзлериме қулақ сал.
Қара таўды жайлаған,
Тоғыз түлик мал айдаған,
Мыңнан тулпар байлаған,
Лақабым халықты жайлаған,
Мен атақлы бай едим,
Не керегим табылған,
Төрт түлигим сай едим,
Ежеспеге келгенде,
Мың кисиге тай едим,
Қастым тиккен жериме,
Жүдә пейли тар едим,
Қарсыласқан жериме,
Қайтпайтуғын нар едим,
Бир тырнақтың жоғынан,
Қара думан ғай едим,

Қыз да болсаң қуўатым,
Саған кеўлим жай едим,
Тилек тилеп жақын-жатым,
Қап таўындай еди пәтим,

Бир тырнаққа жетпейди,
Атан тулып алтыным,
Бир тырнаққа нийетлеп,
Алып едим алты қатын,
Тилегім қабыл болмады,

Қылған исим онбады,
Алты арыў қушақлап,
Алпыс жасым толғанша,
Бир нышаным болмады.

Дәулеті ығбалыма қарап,
Бир құдадан перзент сорап,
Батыр балам болар деп,
Жыйнаған едим жаў-жарақ.

Қууаныш кеўлим аттай
шаўып,
Жақсы нийет мақсет таўып,
Батыр уллы боларман деп,
Тоқыттым бадана саўыт.

Егиз зәлел менен пайда,
Алтын, гүмис көпдур байда,
Жақсылықты ядыма алып,
Соқтырдым перани найза.

Арнап соқтырдым алтын ер,
Түрин көргенлер тулпар дер,
Батыр балам минер деп,
Еки мың жылқыдан таллап,
Бақтырдым суўсар Қарагер,

Мақсет пенен бағышлап,
Сыншылларға таптырдым,
Алтын-гүмис шаптырдым,
Узақ жолға талмасын деп,
Жылында алты ай қәстерлеп,
Мүженеге бақтырдым.
Көзленер деп күтинип,
Қасасыл дуға тақтырдым,
Көрсетпедим жақын-жатқа,
Мақсет пенен бақтырып,

Жетирдим он еки жасқа,
Ул тууар деп бағып ем,
Жете алмадым муратқа,
Барлығына ийе бол,
Жеткерер сени мақсетке,
Атаның малы мийрасты,
Изинде қалған зүриятқа,
Көргенде кеўлим тасарым,
Барғанда есик ашарым,
Ат абзалына ийе бол,
Улдан зыят қайсарым,
Шепке кеткен исимди,
Айналдырдың онына,
Ашиямды тапсырдым,
Шырағым, өз қолыңа.
Қутлы болсын, шырағым,
Бес құрал менен Қарагер,
Бағышладым жолыңа.

Тәселле берип өзине,
Жас толып еки көзине,
Саркопан қала салыўға,
Керек затларын алыўға,
Буўрабайдай байыңыз,
Урықсат қылды қызына,
Алтыннан болсын тарағың,
Дәрманым сенсең қарағым.
Бағышладым жолыңа,
Бес құрал менен жарағың.

Ырас болса айтқаның,
Алла берсин дадымды,
Усы болса шабысын,
Жаман көрдим пәтинди,
Жылаўында қарысын,
Мин Қарагер атыңды,
Жақын болсын узақ қыя,
Мехнетің болмағай зая,
Қол көтерип атасы,
Қызына берди пәтия:

Мен жолыңа аямай,
Бәтші еттім барымды,

Ашық болсын талайың,
Душпаннан ал арынды,
Қызым саған урықсат,
Нәле мақсет көринді.
Салқына мақсетің орнат,
Жау қуралың асынып,
Астыңа мин жүйрик ат,
Саркоптан қала салыуға,
Қызына етті урықсат.
Алқысса, сонда Гүлайым,
Қолан шашын түйеді.
Надана көзлі ақ сауыт,
Оң ийнінен кийеді,
Көкіректің ақлығы,
Қызына дуға тийеді,
Қаршығадай қағынып,
Атқа қарғып минеди,
Азап келин қол талмас,
Дарыған жерде жан қалмас,
Алмасты белге иледі,
Аттың басын оңғарып,
Гүлайымдай перийзат,
Алдына қарай дөнеди.
Қара тауды жағалап,
Баса қонған ел еді,
Гүлайымның жеделін,
Барлық халқы биледи,
Гүлайымдай перийзат,
Өз күшине сенеди,
Айдағанда Қарагер,
Қустай көкке енеді,
Бир нешелер қуғанып,
Бир қаншалар күледи.
Қайғы етпей дүнья-малдан,
Белли рухсатын алған,
Қарагер атын ойнатып,
Гүлайымдай перийзат,
Елатын етті тас-талқан.
Шуғыл сөзге ермеді,
Атасына ерк бермеді,
Аш жолбарыстай шабынып,
Денесін күш кернеді,
Атағынан сескенип,

Ханды көзге илмеді.
Жүзбасы менен найыбын,
Шопанындай көрмеді.
Азатлыққа жол ізлеп,
Тил менен қылыш сермеді.
Душпанның тилин алмады,
Сөзине қулақ салмады.
Жалынса да не беглер,
Хызметине бармады,
Ерси-ерси ис қылып,
Билгенинен қалмады,
Сәрдарлардың жүрегин
Өткір көз бенен қармады.
Азатлықтың жолына,
Барлық күшін арнады.
Хат жоллады биразға,
Пикири алысқан сазға,
Мақсетлеп жағымлы жазға,
Сатылған қызлар келиң деп,
Салды халыққа дағаза.

Бир қыялды ойлады,
Батырға өзін сайлады,
Белине садақ байлады,
Қылыңға өзін жайлады,
Ақыл беріп жарлыға,
Бұлбилдей тили сайрады,
Қырын қарап бәрхама,
Ханға тисін қайрады,
Аты шыққан қызды сорап,
Еллерді тинтип барлады.
Шыбын жанын қыйнады,
Жас қызларды нәсиятлап,
Қызыл тилин тыймады,
Халлас урып жүрегі,
Қанасына сыймады.
Жансыз жоллап халықтан,
Малға ерксіз сатылған,
Айы мезгилсиз батқан,
Әрманлы қызды жыйнады.
Сатылған қызлар қуралып,
Әтирапына сыймады.
Ат шапқан майдан тақыры,

Өсек айтып лап урды.
Дәртлі болсаң кел дейип,
Қапталына шақырды.
Белине садақ орады,
Жауған қардай борады.
Тай келгендей өзине,
Қырық қыздың басын қурады
Сарыжайын оңлады,
Азатлық заманды жоқлады,
Аш-арықтың балларын,
Әтирапына топлады,
Қыйынға өзін арнады,
Байлардың бетін тырнады.
Ханды көрсе қырылап,
Ықлас менен ат салып,
Аштың жырын жырлады.
Ықлас пенен тақ турды,
Тум-тусқа атты шаптырды,
Не әрманлы қызларды,
Жоқ жеринен таптырды,
Қарагер аты астында,
Қоңыраулы найза дәстинде,
Әйне жигирма жасында,
Басына ерки жетпеген,
Қырық қыз келди қасына.
Байдың өкпесін басады,
Талқан етип елатын,
Қырық қыздың басын қосады
Азатлықтың жолы деп,
Гүлайым қайнап йошады.
Ханлар менен қас болып,
Жылаған менен дос болып,
Тұрли ақыл табады,
Гүлайым сулуы бас бөлып.
Қара шашын тарады,
Қырық қызын ертип Гүлайым,
Сары атауға барады.
Не тамаша жумысқа,
Қызлардың бети қарады.
Киристи жедел қаруыға,
Абат болды қаласы,
Сулұ менен арыуға,
Мақсет қылды Гүлайым,

Сары атаудың сойына,
Атына қала салуға,
Халықты хабарландырды,
Адам арнап халықтан,
Шебер уста алдырды,
Шыбын атап «Қырық қыз» деп
Гүлайымдай перийзат,
Атына қала салдырды.
Көргенди қайыл қалдырды,
Душпанның ишин жандырды.
Айтқанына көнбеген,
Нешшени естен тандырды,
Шийрин жанын қыйнады,
Жылаған көрсе сыйлады.
Халық ишинде атақлы,
Уста қоймай жыйнады.
Басын жыйнап устаның,
Гүлайым хызмет буйырды.
Қырық қызына бас болып,
Зәребесин үйирди.
Пақшаларын оймалап,
Ақ шофыннан құйдырды.
Тас гербиш пенен лалыны,
Қырман менен үйдирди.
Басын қурап қырық қызды,
ДәлиLINE турғызды.
Өрнек болып халыққа,
Көрмегенин көргизди,
Тамашалы жол баслап,
Тәртибине жүргизди,
Бенде болған қызларға,
Шадлы дәуран сүргизди.
Қаласының қорғанын,
Он аршынан ойғызды,
Абат болсын аш-арық деп,
Топарлап мал сойғызды,
Гүлайым сәрдар бас болып,
Сапасын истиң жүргизди.
Диясатлап көргенди,
Жумысын алға ендирди.
Қыңыр менен бузықты,
Маман қылып көндирди,
Талқан етип үстинде,

Драгер атын желгизди,
Даруазаның жақлауын,
Иши полаттан қуйғызды,
Мицлайшасын оймалап,
Морүерт тастан қойғызды.
Бийиклиги жүз аршын,
Шақшалары жети аршын,
Тас гербиштен өргизди,
Оп мың адам жай болар,
Иргесин кеннен құрғызды,
Сары атау деген даладан,
«Қырық қыз» деп қала
турғызды.

Қарғалығын қанатлап,
Жуп шам-шырақ қойғызды,
Келбети оның сонындай,
Таң қалдырды көрген көзди,
«Қырық қыз» деп оның
лақабын,

Алдына сәне қойғызды,
Кемис жерин, қәтесін,
Арайыслап жонғызды,
Гүлайым деп алдына,
Алтыннан атын ойғызды.
Төрт қәддине қаланың,
Әткөншекти құрғызды.

Алқысса атасы Буұрабай,
Сексенге шығып қарыды,
Жасы жетти қарыды,
Аттың жалын таллап өрди,
Боз орданың артын түрди,
Сәрсенби күни сәхәрде,
Жатыр еди ордада,
Бир әжайып түс көрди,

Түсинен қатты сескенди,
Ядынан сирә қалмады.
Қариялардың басын қурап
айтыуға,

Ғеш бир батылы бармады.
Көрген түсинің бағдары,
Иши-бауырын қарнады.

Тәуекел қызын шақырып,
Көрген түсин баянлап,
Атасы турып толғады:

Атымның басын тартайын,
Қәтеге кетсем қайтайын,
Әрман, шерим молайтайын,
Айып көрме перзентим,
Түсимди саған айтайын:

Тереңнен алып ойлайын,
Душпан алар ма қолайын,
Әжептәуір түс көрдим.
Қулағын салың Гүлайым.
Солмекен әзелде қәуил,
Әйне сәске ұағында.
Қубладан ести бир дауыл,
Елимди тегис қыйратты,
От тийгендей болды ауыл.
Бул не болар жалғызым.

Тенселдирди қара жерди,
Оған дуушар қылмағай,
Халық әйлеген гүнакарды.
Тенселдирди аяғым,
Колымда бар тал таяғым,
Жүр екенмен мал қайтарып,
Қарсылап шықты алдымнан.
Бауыры шубар ала шер,
Айбат шегип ақырды,
Жүрген жерим тақырды,
Қашыуға имқан болмады,
Қақ басымнан жалмады,
Бул не болар, жалғызым?
Қатары питкен ақ сөкит,
Шабынып жан-жаққа өтип,
Түр екенмен абайсыз.
Ғайыптан келди аш бүркіт,
Тайдырмады табаным,
Бермеди занғар қамалым,
Асылсам күшим жетпеди,
Өтті басымнан заманым,
Бул не болар жалғызым?

Жаздың сары күни екен,
Миндим Қара жалымды,
Қақ жарып қыя қалынды,
Аралап көлде жүр едим,
Тоғыз түлік малымды,
Тилеги жәнжел менен урыс,
Қанаты желли кеули хош,
Сарқып келди қубладан,
Қанаты қулаш Қара құс,
Айбынбастан нәзер салды,
Қаст әйледі шыбын жанды,
Айқассам күшим жетпеди,
Ерксіз төкті қызыл қанды,
Қақ басымнан пәнже ұрды,
Қыямет базарын құрды,
Жалынсам тилим алмады,
Геудемнен басып омырды,

Бул не болар жалғызым?

Гүмбирлесип дағы-дашы,
Мысал көзі жанған паныс,
Арба көкірек билек арыс,
Қарсы алдымнан дус келді
Қуғқармады бир аш жолбарыс
Мүшкил болды мениң ғалым
Улы-шуу болды қара малым
Айқассам күшим жетпеди,
Елди ұайран етті залым,
Бул не болар, жалғызым?
Өтті басымнан заманым,
Түсти қараңғы думаным,
Қараңғыда туншығып,
Көринди елим бийгүман,
Бул не болар, жалғызым?

Алқысса бул сөзди еситип Гүлайым
атасына алдында болажақ ислерди айтып,
алдын болжап, бир қаншасын арнап, атасына
қарап не айтады екен толғап:

Халық әйлеген болғай ата сизге яр,
Қызыңыздың жети журтқа даңқы бар,
Ақыбети не боларын билмеймен,
Небир душпанларым сыртымнан қардар.

Ғеш бир жерге сөзи өтпейди қаллаш,
Бир нешшениң сыртымыздан бағры даш,
Билмей турман ақыр жағын не болур,
Қызың ушын ҳәрким сыртыңнан талас.

Дабылың ҳәр жаққа түскен сиз байсыз,
Ойласаң душпанын есапсыз, сансыз,
Ойлап көрсең бурынғыдан қалған жол,
Қызы бардың басы болмас ғауғасыз.

Алдында көринди қайғылы заман,
Байланбағайдағы аққан бул саған,
Ақыбети не боларын билмеймен,
Қызың ушын сансыз қалмақ таламан.

Ишиме сыймай тур мениң пушманым,
Аңладым душпаным сырым ашқаны,
Ақыбети не боларын билмеймен,
Ата, сениң досыңнан көп душпаның.

Аңламай турыппан қарасын, арын,
Ашқай халық әйлеген қызынның бағын,
Үш жыл болды қалмақ бизге таламан,
Қызынды алыу мақсет пенен талабы.

Басы, аяғын жыйнап қурады басын,
Ғамланып жыйнады урарлық тасын,
Таярланып бизиң елге шабыуға,
Мәкан басты Аштарханның жағасын.

Күшин жыйнап алды-артыңнан орады,
Ауқалыңды хәр бир жерден сорады,
Таярланып бизге Елексан қалмақ,
Күшин жәмлеп бәри басын қурады.

Күшлери өркенлеп хәддинен асты,
Мусылман әуладың саулаты басты,
Жети жылдан бери қуралын жыйнап,
Мақсет пенен мұрады қызында қасты

Бизин ушын тенде бағры көбапты,
Хеш бирден табылмай тур себапты,
Шын мақсети бизиң елди қыйратыу,
Елексан хан күни-түни ат шапты.

Көринеди қыйыры жоқ ала шаң,
Қызынның лақабы жетти жұртқа даң,
Еки жылдан сауаш майданы қызып,
Устиниз болады үлкен топалан.

Сарлап ағар қызыл қанның дәрьясы,
Ойран болар дин мусылман қаласы,
Аш жолбарыс жалмаса сениң басыңды
Сарсанлыққа салар қалмақ патшасы.

Аққан сағанды байлағаны,
Елине жау айдағаны,
Арқаннан ескен қатты жел,
Қалмақ елинди жайлағаны.

Дауыл соғып қыйратса,
Басшыларыңды өлтирсе,
Жаудан елин қыйрағаны,
Мал қайтарып жүргенде.

Қарсыласып шыққан ала шер,
Елександай залымның,
Сени ийтше талағаны,
Ойран етип залым шүршит,
Ғайыптан келген аш бүркіт,
Залым жаўдың айбаты,
Қууырылса заманың,
Басыңа түскен думаның,
Сансыз әскер талағаны,
Арадан өтер еки жыл,
Бузылар тыныш жатқан ел.
Қубладан ескен қатты жел,
Қалмақлардың айбаты.

Сөзлерімнен шықпас ялған,
Басып турған сени салдар,
Кім өледі, кім қалады,
Билмеймен, жерінде сел болар.
Халықтың қаны.

Қайғыланба, атажан,
Ислей бер мақсетлі кәрің,
Көринип тур саңлағы,
Душпан төгер намыс-арың,
Мен анладым жан ата,
Алдыңызда не боларың.
Тисин қайрап залым қалмақ,
Тартқан бір нешениң зарың.

Еки жылдан қалмақ келип,
Ойран етер мүлкі-малың,
Халық әйлеген оңғармаса,
Аңлап турман жолың тарың,
Арың кетпес душпаныңда,
Қууат берсе қара нарың,
Жолыңда қылыш шабарман
мен.

Бийзар әйлеп тәнде барың,
Ар жолыңда жаннан кешиу,
Мақсетім менен талабым,
Хаулықпаңыз, қорықпаңыз,
Сау болсын мендей сәрдарың
Қызың ушын хәр жерде,

Кепти сениң қандарың,
Түс—түлкінің боғы деген,
Сөзи бар ата-бабаның,
Жүрегіме түсірме,
Жаханның қайғы-салдарың,
Ядыңызға түсірмен,
Жаханның сууық хабарың,
Мен тегіслеп жол саларман,
Небір аспа бийік жарың,
Ғайрат етип бузарман,
Шар түспеген қалың-қарың,
Елди бұлдирип шуулатқан.
Көрмегеймен мен хазарың,
Жаудан қайтып саспа жүрек
Көрермиз гағдир жазғаның.
Тыңламаспан ишалла,
Қарап мойның соғғаның,
Опат қылып сындырарман,
Таслаған илгір қармағың,
Хәр бир жерде сеземен,
Симциклердің айғағың,
Бир айқасып көрсем деп,
Мудам тиследім бармағым.
Яманның сырын ашайық,
Қәте жерін таслайық,
Енди сөзди досларың,
Гүлайымнан баслайың,
Жылағанды күлгизди,
Халқына дабыл таратты,
Жыйнатып қайтпас полатты.
Қорғаның тезден питсин деп,
Атасының малының,
Еки есесін жаратты,
Қаласына Гүлайым,
Көргенди ерксіз қаратты,
Халайықтың жолына,
Берди күшли дараматты,
Халықтың тилегін тилеп,
Берди күшлер кәраматты,
Жөн билмеген наданлар,
Жапты бираз кәраматты,
Керегин халқы жыйдырды.
Шын дослығын билдирди,

Тайынлатып керегин,
Хәдден зыят үйдирди.
Күтинип душпанның ғайын,
Таярлап қуралы шайын,
Питкерип «Қырық қыз»

қаланы,

Жетти мақсетке Гүлайым.
Тайынды бәрше жақын жат,
Айтты қызларға рахмет,
Орынланып хәмри халқынан,
Тийди иске шарапат,
Қырық қызын ертип изине,
Гүлайым құрды салтанат,
Ойланып исти ядынан,
Қаласының этирапынан,
Бағманларды жыйдырып,
Тарттырады қыяман,
Жәрдем берди хәр адам,
Гүл бақшаларға еккизди,
Таққа турып көп бағман
Гүл бақшалар көгерип,
Жетиледи ай-айдан.

Әне-мине дегенше,
Үш жыл өтти арадан,
Этирапы бағ болып,
Қаласы болды абадан.
Бағларының арасы,
Болды нешше сарайман,
Бағы-бақша жетилип,
Шәхәри толды мийұадан,
Не кереги табылып,
Тум-тустан бұлбил сайраған.
Бахыт қонып басына,
Абат болды кең майдан,
Ашылды бағдың лаласы,
Аллаға жетти наласы,
Не керегин табылып,
Атанды «Қырық қыз» қаласы.
Бөденелер сайрасып,
Күлисти халықтың баласы,
Айлап тапқан Гүлайым,
Адамзаттың данасы.
Ағралысып мийұаның,

Аламға түсти шоласы,
Келди тумлы-тустан адам,
Қорқып қайтты нешше ладан,
Атанып «Қырық қыз» қаласы,
Айтар болды ибадан.

Қырағылық етти жастан.
Аты жүйрик ушқан қустан,
Мийұа жыйып гүл ашылып,
«Қырық қыз» болды бағы-
бостан.

Ойын-күлки күнде базар,
Жәбри, зулым жоқ бийхазар,
Бұлбил қуслар сайраған,
Қаласы болды лалазар.

Тарттырып нешшеге зарын,
Қоллап гедейдің уранын,
Қырық қызына таярлады,
Аты әсбап, жау-қуралын,

Тум-тұсқа бедеу байлады,
Батырлық құрал сайлады,
Тәртип берип қызларына,
Бағында ойын ойнады.

Қапалы кеулин хошлады,
Таныды душпан, досларын,
Батырлық өнер үйретип,
Бағында өнер баслады.

Хәр түрли кәрин үдетти,
Қылыш алып шабысып,
Батырлық өнер үйретти,
Карсыласып, айқасып,
Жауға найза түйретти.

Оқып сауаттарын ашты,
Жақынлатты алысты,
Пәрәңги найза қолға алып,
Майданда атлар шабысты.

Кем-кем өнерлери асып,
Бири қууып, бири қашып.
Өзин-өзи шынықтырды,
Бир-бирине найза басып.

Жау қуралларын жыйдырды,
Мақсетін халыққа сыйдырды,
Батыр қылып қырық қызды,
Бадана сауыт кийдирди.

Бола қойса қыйын заман,
Үйретти оқ атпақ хамал,
Шынықтырып қырық қызды,
Оқ атыуға етти маман.

Талқан етип атлар шауып,
Хәр түринен өнер тауып,
Қызларына кийиндирди,
Ақ гиреуке тилла сауыт.

Кеуили аламды жайлады,
Белине садақ байлады,
Батыр қылып қырық қызды,
Қарсы жауға таярлады.

Ат шабысты бөлент тауға,
Излегени жәнжел, ғауға,
Маман етти қырық қызларын,
Атысыуға, шабысыуға.

Алқысса алдым болжайын,
Жаудан елимди қорғайын деп,
Қырық қызына бас болып,
Атланды батыр Гүлайым.

Гәуһарлар шашып бет алды,
Душпан тутып патша, ханды.
Азат жолын ашыу ұшын,
Гүлайым сулыу атланды.

Талан етти намыс-арын,
Мақсет қылып қардарын,

Гүлайым сулыу атланып,
Аралады жердің бәрін.

Айналғай исим оңына,
Қырық қызды ертип соңына,
Басын қурбан етеди,
Халайықтың жолына,

Жарасқан соналы ғазлар,
Ат, әсбап, қуралы сазлар,
Көргенлерди таңландырды,
Гилең жаңа әспирим қызлар.

Мәртлик пенен белин байлап,
Астында бәдеулері ойнап,
Билиу ұшын дос, душпанын,
Киятыр елди аралап,

Хеш кимде жоқдур шатағы,
Гилең он сәккиздің шағы,
Гүл-гүл жайнап ийнинде,
Додағы менен шашағы.

Бәдеулері қустай ушар,
Жүзин көрген қайнап йошар,
Қууанысып бир жасайды,
Қарсыласып болған дуушар.

Еситкен хәуес атына,
Көрген жетер мұрадына,
Көп душпанлар естен танар,
Қолда гәуһар полатына.

Жигиттің тилегін алмай,
Ханлар менен хәмдам болмай,
Ат басындай әрманы,
Кеулиндеги табылмай.

Ақыл шығар деген жастан,
Жәрдем жетти ярыу-достан.
Лақабыны еситкенлер,
Айбатынав қатты сасқан.

Бәлент таудың басы гаудан,
Жүрегі өскін Қара таудан,
Қарай ғойса бети алды,
Қайта қоймас қырық мың жаудан.

Хәр қайсысы хәр урыудан,
Ұатан ушын жаны құрбан,
Қарсы келсе тай келе алмас,
Буның менен отыз мың жан.

Дабылы ен жайып өсти,
Талайдың өкпесін осты,
Қарсы жау мен атысқанда,
Түтинлерге түтин қосты.

Түрлі жаққа қолын созды,
Шәрияттың жолын бузды,
Услап желкелерін қыйды,
Жарлы менен ала көзді.

Ханларға қарсы оқ атты,
Гедейдің тобын қуантты,
Бай, ийшанға үстем болып,
Есигінде ат ойнатты..

Аралап жөнлер сорасты,
Иштен тексеріп сыр ашты,
Сөйлеткеннен айырды,
Өтирик пенен ырасты.
Яманлардың гөрін қазды,
Менмен менен болмай сазы,
Нәсият айтып дүзетті,
Әзели қыйсық биразды.

Қарагер аты астында,
Қыйғыр алмасы дәстинде,
Елді тинтип киятыр,
Шуғыллардың қастында.

Қисиниң қаққын алғанның,
Дәпинип үстем болғанның,

Тухымын құртып сап етті,
Қылап пенен ялғанның.

Әлемди шалқып орады,
Жәбиркештен хал сорады,
Зорлық көріп жылаған,
Қаллаштың басын құрады.

Қурылды далаға шатыр,
Гүлайым деген қас батыр,
Ойлап көрің яранлар,
Иси нәтийже аңлатар.

Жолығысты үлкен даңға,
Азар бермес шыбын жанға,
Гүлайым деген дабылы,
Машқұл болды Уайсан ханға.
Жау құрал менен сайланып,
Сауашларға қолайланып.
Қырық қыз деген дабылы,
Кетти дүньяны айналып,
Халықтың тилеги қабылды,
Бес құралын тағынды,
Машқұл болды дүньяға,
Гүлайым деген дабылы,
Қатарынан аты озды,
Тумлы-тусқа қолын созды,
Гүлайымдай батырды.
Аңлады дүньяның жүзи,
Халықтың құрышын қандырды
Ханлардың ишин жандырды,
Ел бузыушы саяқты,
Ақыл-естен тандырды,
Талқан етті дағы-дашты,
Жас жигитлер кеули тасты,
Салтанатын көрген душпан.
Сүли — сәтин таслап қашғы.
Жолын изледи анықтың,
Ғамы ушын аш халықтың,
Тухымын құртыу мақсегі,
Нағайбил менен қалптың,
Билиу ушын пейли тарды,
Қулатпақшы қанлы дарды,

Услап алып жоқ қылыұшы,
Тауып уры менен ғарды.
Азатлық деп ат шабысқан,
Гилең жас қыз сүмбил шашлы.
Азатлыққа жоллар ашты,
Хан, патшаға қарсы турып,
Гүлайым қыз атын шапты.
Дос тутты ерлердин ерин,
Талқан етип ишки сырын,
Түсіндіріп жолға салды,
Бет алды қарайған жерин.
Қыйратпақ темир қамалын,
Яғ дос тутып биймәләлин,
Ғайрат салып жас қызлар,
Сағынып еркин заманын.
Душпан тутып патша, ханды,
Ишке толтырып әрманды,
Яр тутууға Гүлайым қыз,
Табалмады қақарманды.
Халықтан керек затын алды,
Аш-жарлыға ылайықлы,
Атырмақшы жарық таңды.
Ашықлық түсіп ядына,
Пәрмана болып халқына,
Ашық болып неше ханлар,
Хат жазды буның атына.
Қустан жүйрик әреби атлар,
Әттен заманасы тар,
Азатлық деп ат шабысқан,
Гүлайымның батырлары.
Өткір найза, кескір алмас,
Жаудан қорқып қарып, талмас.
Ат шабысқан гилең жас қыз,
Ғайрат-күши ада болмас.

Бирди жыққан онды жығар,
Түрлі қасыл елден шығар,
Зейнине тийгенлерди,
Қазық қылып жерге қағар.

Чешшелер тартып сазасын,
Қуртың елдің биймазасын.

Жер жүзіне жайлатты,
Гүлайым қыз дағазасын.

Еситкен хәуес атына,
Илаж табалмай патына,
Дабылын елге жайлатып,
Жетисипти мұрадына.

Неше менен хабар тауып,
Әреби аттай шауып,
Гүлайымның лақабына,
Кетти халықтың бәри ауып.

Алқысса сөзди еситиң,
Белине қамар ораған,
Аш бөридей жалақлап,
Жән-жағына қараған,

Хорезмнің қоласты,
Қатты қысып сораған,
Сауал сорап шыбын жаннан,
Әйне сексен жасында,
Сөз еситиң Уайсан ханнан,
Көзлеринен от шашып,
Тилин кесе шайнаған,
Жеткенлер менен урысып,
Әбден соры қайнаған.
Әйне сексен жасында,
Белине қылыш байлаған,

Аш-жарлыны қорқытып,
Қойдай қылып айдаған,
Уятсыз жүдә қара бет,
Ишсе қанға тоймаған,
Мал орнына қумартып,
Адамнан басқа соймаған,
Жарлы менен гедейди,
Қоян киби аулаған,
Жантасып кетсең қасына,
Бәлеси оттай ғаулаған,
Тели менен тентектин,
Қулағын қатты таулаған,
Гедей халқын күнбе-күн,

Хужим жасап жаўлаған,
Зейнине тийгенди,
Жоңышқадай баўлаған,
Келамылла сөзине,
Хәргиз қулақ салмаған,
Аш-жарлыны адам деп,
Хеш есапқа алмаған,
Ауыз салып тум-тусына,
Еки ийнин жалмаған,
Етип жүрген ислери,
Хеш бир нырққа сыймаған,
Сексен жасына толғанша,
Тартып лепсин тыймаған,
Жүдә гөрқаў, лепсиқаў,
Ондай залым болмаған,
Геллеси бар тандырдай,
Сақалы узын селпийген,
Мурты жайын қармақтай,
Аўзын көрсең ләпийген,
Оғаш-оғаш келбетли,
Кемедей мурны қайқыйған,
Түр-бейнеси қап-қара,
Маңлайы бар тайпайған,
Сексен жасқа шықса да,
Өзин жасқа арнаған,
Көбик шашып аўзынан,
Көпек ийттей ҳарлаған,
Есик-тәрди көрмейди,
Белине қылыш байлаған,
Сексен жасы толса да,
Нашар деп соры қайнаған,
Нан бергенди қаст етип,
Көп жаманлық ойлаған,
Қайым келсе ҳәр жерде,
Қызынан да таймаған,
Ойлағаны жаманлық,
Сескенбейди алладан,
Дүнья менен мал көрсе,
Тайынбайды оладан,
Толып қайнап қазаны,
Үйинен адам тоймаған,
Атын ким деп сорасаң,
Хорезмде Уайсан хан,

Ашық болып сыртынан,
Гүлайымдай сулыўға,
Мақсетли сөзин арнаған.
Қайта-қайта хат жоллап,
Изинен сирә қалмаған,
Түрин көрсең өртөңдей,
Билмейди қудай қарғаған,
Гүлайымдай перийзат,
Тилегин қабыл алмаған,
Қайтыўшыға хат жазып,
Гүлайымдай перийзат,
Түрли жуўап торлаған.

Бул дүньяны соңғы пәти,
Ер болсаң жолыңды таны,
Ашық болсаң Гүлайымға,
Қулақ сал Хорезм ханы.
Сөзимнің салмағын ойлаң,
Айнымаңыз туўры жолдан,
Қазығыма әкеп байла,
Жүйрик жигирма бес ғунан.
Дүгиссем деп жүдә қуштар,
Соңын ойла ақыл дослар,
Қазығыма әкеп байла,
Жигирма бес дөнен қошқар.
Ақыл болсаң соңын қайғыр,
Минип шапқан қурышын қанар.
Қазығыма әкеп байлаң,
Ер абзаллы отыз айғыр.
Босаға бәлент бир боз орда,
Жеткергендей мықлы зорға,
Жарасық алтын аршаға,
Бөз тең болмайды паршаға,
Аўға жығып таярлансын,
Алғырпаздан қырық қаршыға
Хәжети табылады мут,
Мәнисин аңлап ядта тут,
Гүлайымға қумар болсаң,
Таярла қырық қыран бүрки
Алды бәлент, жоллары тар,
Бермеңиз қолдан намыс-ар,
Бизиң ушын таярласын,
Қерек елли қара нар.

Бежерилген жолы тақта,
Ылайықлы бизиң бағқа,
Қазығына бек байласын,
Әкелип алтмыш ақта.
Сол айтқанды жыйнап тақла,
Бәрине сал беккем ноқта,
Әкеп соларды байласаң,
Жолында биз тұрмыз таққа.
Аржағында бар ма — жоқ па,
Билсең соның менен тоқта,
Асауына ноқта салып,
Аржағына бизгә оқла.
Мениң қалың малым солды,
Соны тапсаң бахам толды,
Соны әкеп қолға берсең,
Аржағы саған кең жолды.
Халыққа болсын жария,
Ойлансын жетик қария,
Соны тақлап болғаннан соң,
Аржағына өзинди арна.
Алқысса соны айтып Гүлайым
Халықтан асқан ақыл дана,
Ишлеринен күйіп-жана,
Астар байлап сөзлер жазып,
Жәрдем берсин ата-ана,
Түсиндирип дара-дара,
Қалың айтты үш жүз қара,
Гүлайым сөзлерине барбаз бай-
лап,
Хат қайтарды ханға арнап,
Әне хан ақылгөйлерин жыйнап,
Гүлайымнан хат келди,
Оқып берің халыққа жарлап,
Бүркит пенен қаршығасын,
Айғыр менен ақтасын,
Қошқар менен қара нарын,
Оқып берди зарлатып.
Уайсан хан сонда қууанды,
Жәми жүз қараға жетпейди,
Оның несине қыйналаман,
Ерте бастан ойланайын,
Салтанат тутып барайын,
Айдап берип қалың малын,

Сұлыу қызға яр болайын,
Деп хәмелдарларын жыйнап,
Асығыста атланбақ болды,
Аш жолбарыстай ақырды,
Хәмелдарларын шақырды,
Шынтық ұезир деген ақылгөй
Әп мәнисин аңлап, ханға қарап,
тақсыр, ханым, бир сөзлер бар,
Айтпаға баталмаймыз деди,
Бир қасық қанымыздан кешсең.
Айтып берейик деди.
Айт — кештим деди хан.
Бул айтқан қалыңы сизге
Үлкен сын екен, деди ұезир,
Көринип тур қара, ағы,
Салыпты кеулине дағы.
Таллап-таллап шешсеңиз,
Мынадай гәптин тымсалы:
Өтипти өмириңиз бир талай,
Есаплап көрсем бир мың ай,
Жигирма жаста адамзат,
Секирген тай ғунандай,
Өкиниште өттин бе,
Сонда пайынды ала алмай,
Деген гәптин тымсалы,
Кеулиң мысал ушқан қустай,
Кыз қыдырып күн-түн удай,
Жигирма бесте адамзат,
Қумарытар қошқардай,
Бунда босқа өтипсең,
Кеулиннің дәрти табылмай,
Деген сөздің тымсалы,
Тилегиңди берип құдай,
Жууырып желер яр деп удай.
Жигирма бес — отызда,
Кеулиң қыран сунқардай.
Қайда қалдың сол ұақта,
Қумар шерин тарқамай,
Деген сөздің тымсалы.

Қырда, ерге атың шаппай,
Қатарыңа қустай қаппай,
Отыз бесте адамзат,

Ертлеули айғыр аттай,
Қайда қалдың дегени,
Сол ұақта мийриңиз қанбай,
Деген сөздің тымсалы.

Жоны толар жедел рухқа,
Шығады сөзлери нырққа,
Қаршығадай қанат қағып,
Жигит жууырып желер қырық-

та,
Бунда мийриң қанбаған ба,
Деген сөздің тымсалы.

Қәхәрленер жауынлы жут,
Жалын шашып бир жанған от,
Қырық бес жаста адамзат,
Мысалы бир қыран бүркит,
Бунда мийриң қанбаған ба,
Деген сөздің тымсалы.

Тасып-толып қайтты қәхәр,
Саратан менен өтти бәхәр,
Елли жаста адамзат,
Мысалы жүкли қара нар,
Жасын толды дегени,
Ойласаң сөздің тымсалы.
Шүкир әйле ығбал баққа,
Нәзер салмаңыз жан-жаққа,
Алпыс жаста адамзат,
Тымсалы бир ақта,
«Шүкир ет» деген тымсалы

Сабыр әйле тоқта, тоқта,
Сораса жетмиш ноқта,
Өз өзінди ноқталап,
Сыйынсаң бойма бәрхаққа.
Жасың жетписке жетти,
Деген сөздің тымсалы.
Сораса сексен бес серке,
Сәлле орап басыңа,
Сыйынсаң бойма бир пирге,

Сексенге шыққан саксен,¹
Басың киреди гөрге,
Деген сөздің тымсалы.

Аңла, аңла жолың таны,
Сөзиңнің жоқдур жалғаны,
Жасың жетти сексенге,
Маған күшиң жетпейди,
Деген сөздің тымсалы.

Гүлайымның сөзинің,
Сол менен тамам болғаны.

Алқысса Гүлайым,
Ақылға сондай бай еди,
Көрген жигит дийдарын,
Қанша қапа болса да,
Жүдә кеули жай еди,

Қәдириң шын билгенге,
Мың кисиге тай еди,
Түрин бақлап қарасан,
Он төрттен тууған ай еди,
Саркоп пенен сыбайлас,
Тәртиби бир, жабы бир,
Шегаралас жер еди,
Гүлайым менен заманлас,
Бир сыбайлас еди,
Ашық болып Гүлайымға,
Нешшелер эрман шерледі,
Халық ишинде айрықша,
Аты мәлим сорлы еди,
Халыққа мәлим Сайымбет,
Биринің аты Әширбай,
Биринің аты Сарыбай,
Қулбай лаққы дер еди,
Аты мәлим халыққа,
Гүлайымның теңи еди,
Сыры мәлим халыққа,
Қайсарлардың бири еди,
Сұлуы көрсе сөз салыу,

¹ Сак—нит мәнісінде

Төртеуиниң де кәри еди,
Гүлайымның соңында,
Әуел бастан бар еди,
Яр қылғайман сени деп,
Өлгейлиден қардар еди,
Құпияда сөйлесің,
Кеуилинде бар еди,
Бир көрсем деп дийдарыи,
Кеше-күндиз зар еди,
Қалайынша келтире алмай,
Ат басындай әрман еди,
Гүлайым деп сыйынып,
Сырттан сәуер яр еди,
Биринен бири қызғанып,
Иши толы ар еди,
Мақсетин туўры айта алмай,
Айбатынан бата алмай,
Гүлайымдай сулыўды,
Бир көрмеге зар еди,
Төртеуиниң әдети,
Толы журтқа жары еди,
Ашық болып Гүлайымға,
Оттай бағры қамылды,
Өзин өзи барламай,
Сөзлеринен жаңылды,
Атын айтып зар болып,
Ан буўрадай сабылды,
Үй-жайы жоқ саяқ деп,
Қаман атлар тағылды,
Ал бузыўшы ғар деген,
Қара күйе жағылды,
Бир билдирмей ашықлар,
Бирин бири аңлды,
Гүлайым деп ақ урып,
Көбүе қылып табынды,
Жантасалмай қасына,
Сыртта жүрип сағынды.
Кеше-күндиз яд етип,
Ан бүркиттей шабынды,
Адыңа алсан бизлерди,
Айтқан сөзин қабылды,
Ашық болып сыртынан,
Кеуили аттай шабылды.

Жантасалмай қасына,
Лақабына бағынды,
Ҳақ яратқан бар болсаң,
Гүлайым еткей ярымды,
Бир көрсетсең дийдарын,
Алғайсаң шыбын жанымды,
Бағыш еттим жолына,
Бир қасықтай қанымды,
Бағышлайман жолына,
Писентимде барымды,
Өлгениме ырзаман,
Мен яр қылсам Гүлайымды.
Ишлери оттай жанады,
Сулыўлығы Гүлайымның,
Ақыл-есин алады,
Дабылына, атына,
Мынау тұрған жигитлердин,
Жүдә мийри қанады.
Бирин бири қутқармай,
Жәмлесип басын құрады,
Шынты менен табынып,
Ашыққа өзін санады,
Бир биринен жасырмай,
Аулақта ашықлар,
Бир бирин айтады.
Хәр қайсысы өз өзін,
Гүлайымға арнады,
Сыртынан зарын тартады,
Маанети² артады,
Гүлайым деп ақ урып,
Тартыслы сөзин баслады,
Гилең жарлы гедей тобы,
Шегаралас шерік жабы,
Гүлайымды яр тутыў,
Төртеуиниң де талабы.
Ышқы отына күйип-жанып,
Жүзин көрсе естен танып,
Лап урады майданда,
Гүлайымдай сулыўды,
Бир биринен қызғанып,
Әшир сәрдар не дейди,

² Мийнети мәнисинде

Гүлайым деп зарланып:
«Түссе келбетің ойыма,
Жаным құрбандур жолына,
Гүлайым сени яр қылсам,
Писентимде барымды,
Сарп еткеймен тойына,
Алтын гәўқардан жүзигиң,
Болмағай мақсет үзигим,

Шыбын жаным жолына,
Гүлайым көрсем қызығын.
Аулақта басын қурады,
Гүлайымның хабарын,
Жолаушыдан сорады,
Соны алмай неси бар деп,
Қулбай лаққы лап урады,

Сарыбай олардың кеўлин барлап,
Пикирин алыу ушын ортада жарлап,
Аузын бағып, жигитлердің аңлып,
Айтқан сөзи екен сулыуды қорлап.
Налыс қылып сөз айтасыз майданда,
Бахтыннан көрерсен тийисли жайда,
Майданда лап урып әўере болмай.
Мен турғанда сизге Гүлайым қайда?

Көрген ұақта ядқа салар,
Қуда берсе бахыт қонар,
Хәлек болман сен жоралар,
Гүлайымды дәкең алар.
Көргенлик ашықлық көзимди,
Сарғайтпаң ақша жүзимди,
Алтыға қаплар Гүлайым,
Еситсе, мениң сөзимди.
Мына сөзди еситип,
Не дейди сонда Сайымбет,
Айрылмастай шын досты,
Гүлайымға басын қосты,
Мына сөзлердің салмағы,
Сайымның өкпесин осты.
Аш жолбарыстай ақырды,
Бир бирине айтып сырын,
Алайын ба басынды,
Жаңлатпа жаўдай тасыңды,
Гүлайым қыз меники,
Қысқарт заңғар налысынды,
Тәубеге кел, ырайдан қайт.
Тилге баспа, басқа сөз айт,
Мен аламан, мен аламан
Ыңқылдыңды сенлер азайт.
Бирин бири састырып,

Қуып атқа бастырып,
Азабы жаман артады,
Бир биринен қорқады,
Бир биринің сырын билип,
Әрман шерди молайтады,
Биринің сөзи бирине,
Оқтан бетер қатады,
Қулбайдың айтқан жууабы,
Сайымбетке батады,
Қыя майдан далада,
Қара қанлар жутады,
Бир биринің сөзлери,
Сүйегинен өтеди,
Биринен бири қәуіп етип,
Басларына жетеди,
Мақсетине жете алмай,
Гүлайымды көре алмай,
Гүлайымның жолында,
Бәри дүньядан өтеди,
Оны көрген әрман жоқты,
Көрген жанның кеўли тоқты,
Айтқан сөзи әжел оқты,
Гүлайымның жолында,
Ашық жигит жүдә көпти.
Алқысса сондай Гүлайым,

Көргеннің алып айын,
Жибермей үлестен пайын,
Не керек болса сол тайын,
Тутынып шекери-шайын,
Дәуран сүрди бағында,
Яд етип қәдри қудайын.
Қатарлас тени табылмай,
Кеўлине түсти уўайым.
Қатар, геңим табылғай деп
Тилек тиледи күн сайын,
Айтқан тилеги болмай,
Ашықлық кернеп иш сарайыч,
Көкиреги қаратаўдай,
Бир қаншаға берип саўға,
Қулақ салды Гүлайым,
Қаяқта бар жәнжел ғаўға.
Бир яр дийип гүрсинип,
Жас жүреги дүрсилдеп,
Иши жанып ах урып,
Жатыр еди атаўда,
Әйне сәхәр ўағында.
Бир әжайып түс көрди:

Қара тулпар астында,
Қоңыраўлы найза дәстинде,
Дулығысы басында,
Жүргенлиги белгили,
Гүлайымның қастында,
Жигирма бестің шамасында,
Мың рахмет айтса болар,
Оны тапқан анасына,
Қап таўындай тулғасы,
Қимлерге екен жалғасы,
Қырық адамға тай келер,
Бир өзинің бақасы.
Көринип тур жүзінде,
Ашықлықтың шоласы,
Қалқаны бар қолында,
Жаў қайтарыў ықласы,
Түрли нышана аңлатар,
Ғайраты қырық мыңға татыр,
Гүлайымның түсине,
Аян берди,
Сол сыяқлы бир батыр.
Қызға қарап не дели:

Қәхәрленип арысландай ақырды,
Қызықлы сөзлерин айтып лап урды,
Есигине тайын болып бир қайсар,
Гүлайым қыз бармысаң деп шақырды.

Астында ылайық қара көк аты,
Бендеге нәмәлим жақыны, жаты,
Нәзиринде жанлы бенде тура алмас,
Әлийден кем емес сыны-сымбаты,

Көзін түссе қапа кеўлиң болар жай,
Қарсыласса қырық мың жаўға болар тай,
Тайын болды таң қалғандай бир батыр.
Жай қуралы турпатына сайма-сай.

Жатқызбады мени ышқы жамалын,
Қутлы болсын қорғаныңыз —қамалын,
Лақабына қырық күн сергиздан болдым,
Гүлайымжан еситип сениң хабарын,

Дийдарыңа болдым сенин интизар,
Душпан болса талқан етиў бизиң кәр,
Қырық күн болды сергизданман жолыңда,
Түсима енип бир ышқылы сәуер яр.

Түсимде көргеннен бийне-нышаның,
Ашық болдым ишке түсти пушманым,
Кеше-күндиз жолындаман сергиздан,
Шын майданға көрсет жүзин — рәушаның,

Сени излеп қырық күн гездим удайы,
Табылмас дүньяда оның теңи-тайы,
Ышқылы перийзат түсима енди,
Сол сулыўдың атын айтсам Гүлайым,

Туўған жерим мениң алыста қалды,
Тәрк еттим жолыңа көп дүнья-малды,
Дийдарыңа ашық болдым озалдан,
Сулыўлық бийнеси, жанымды алды.

Гүзар жоллар салдым нешше адырдан,
Қалмақтың жаўыман таўда жатырған.
Қырық күн болды излеп атқа мингели,
Ұсыл кәрим ел қорғаған батырман.

Тилла саўыт қуралым бар қолымда,
Ядымнан қалмадың оңлы-солымда,
Жаным алды жарқыраған жамалың,
Шын ашықпан сергизданман жолыңда,

Алқысса Гүлайым шоршып оянса түси екен.
Не болғанын билмеди, көзи жерди көрмеди,
Ояқ-буяғына таңланып қарап, ғайран болды.

Алқысса кеўил хошлайық,
Дәми жоқ жерин таслайық,
Бирин-бирине қоспайық,
Жасырын сырын ашайық,
Сол заманда көп болған,
Дуўагей менен сасайық,
Қойын баққан Буўрабайдың,
Шалабайдан сөз баслайық,
Алдаўшының кең заманы,

Орын алған хәр жерде,
Өтирикшиниң ғамалы,
Тастай қамал қаранғы,
Қаласы хәм жабаны,
Дизесин жаўып баспаған,
Ийниндеги шапаны,
Гүлайымға ашық болды,
Буўрабайдай байынның,
Қарсақлы таўда қой баққан,

Шалабай деген шопаны,
Ерки болмаған қысы-жаз,
Байдың оған пайдасы аз,
Еки аяқлы адамға,
Сөйлесіуіге жүдә саз.
Сөз айтады жантассаң,
Жанлыға жүдә жағымпаз,
Атын сорасаң Шалабай,
Көзи қыйсық, кийме таз,
Гүлайымды алыуға,
Ақыл ойлап етти ұаз.
Еки ийнин жалмаған,
Он жыл удай қой бағып,
Буұрабайдай байыңнан,
Бес тийин қақы алмаған,
Қырман алып жер егип,
Қабы дөнге толмаған,
Он еки жылғы талабы,
Жалғыз ылақ болмаған,
Талабы бир оңбаған,
Түрли ақыл ойланып,
Гүлайымды алыуға,
Хәр түрли қийле торлаған,
Қарақшы ийттей жалақлап,
Тумлы-тусын қармады,
Талап етти хәр жақтан,
Түрли қийле қуруға,
Хеш бир жасқа табалмай.
Қасына жақын барыуға,
Утылмайды қуу тазын,
Тилге келсе қарыуға.
Үлги салды хәр жақтан,
Қорғанына дарыуға,
Өлгейлиден шын ашық,
Гүлайымдай сулыуға,
Аш бүркиттей шабынды,
Дийдарына қаныуға,
Гөдейдің бағы байланып,
Дәлил оқыды торланып,
Гүлайымға барыудың,
Көмелин таппай ойланып,
Гө түргелиң, гө жатады,
Силеси әбден қатады,

Даланы басқа көтерип,
Шалабай дәртин айтады:
Кетип тур жаман қолайым,
Келмес пе есиз онайық,
Шын ашықпан сыртыңнан,
Инсап бергей Гүлайым.
Он бес жыл бақтым малыңды,
Бир сорамадың қалымды,
Шын ашықпан жолына,
Бағыш еттим жанымды,
Он бес жыл бақтым қойыңды,
Шадландым көріп бойыңды,
Шынымды айтып хат жазсам,
Жиберемисен ойыңды.
Хайранман таппай жолыңды,
Төкпес едим мен толыңды,
Шын ашықпан озалдан,
Бир услатсаң қолыңды,
Сени аламан келсе қолдан,
Шықпаса едим әдил жолдан,
Берман қара Гүлайым қыз,
Ашықпан саған озалдан,
Ойыңа ал мениң жайым,
Тайынлайман үлес пайың,
Айтып болдым сөзімди,
Инсап бергей құдайың.
Алқысса айтқан менен
баталмады,
Жантасып сөз қаталмады,
Туұры барып Гүлайымға,
Ашықлығын айта алмады,
Буның сырын бир нешшелер,
Гүлайымға хабарлады.
Қойын жууып ағын сууға,
Семиреди уллы дууға,
Таланып хәр түрли жауға,
Қойын жайып кен жайлауға,
Көбнесе мөкан етти,
Шалабай Қарсақлы тауға,
Қой қамаған қорасына,
Тақан салып дорбасына,
Құртлар ойнап таз басында,
Өгиз жегип арбасына,

Қосын тигип жар басына,
Көбинесе арпа тақан,
Ишетуғыны асына,
Қойын топлап отыр еди,
Бәлент таудың жамбасына,
Қарап тұрып қоиы үркіп,
Сауда түсти басына,
Ырғып тұрып қуу тазша,
Нәзер салды жан-жағына,
Бір әжаиып жалғыз адам,
Ат қойып келди қасына,
Зәрре жаны қалмады,
Жылай оерди қуу тазша,
Налыс қылып амласына.
Құдди бойы қалтырап,
Еки қолы жағасында,
Қорыққанынан бас урып,
Табынады ағасына,
Шаң мәзгили қуу тазша,
Жүрегін басып, нәзер салды,
Батырдың пешанасына,
Аңлаи, аңлай қараса,
Еки ийини қапыдай,
Ашыуы бораған қардай,
Келбетине қарасаң,
Мысалы жараған нардай,
Жудырығы тоқпақтай,
Айбатын оның көргенде,
Арыслан да қорыққандай
Қарсыласқан душпанды,
Қазық қылып қаққандай,
Көзлери бар гәўхардай,
Айшылық жолды аңлаған,
Қанат қаққан сунқардай,
Тасқа тийсе от шығар,
Туяқлары жаўхардай,
Қайшыланған қулағы,
Астында бар қара аты,
Рахиш пенен тулпардай,
Кеўлинде ярдың дағы,
Мысал жигирма бестің шағы.
Қайсы журтта жасаған,
Қандай мәрттің зүрияды,

Әлий минген Дүлдүлдей,
Астында Қара тулпары,
Белине шынжыр байлаған,
Гәўхардай көзи жайнаған.
Ашыўланса денеси,
Қорғасындай қайнаған,
Менмен деген батырдың,
Желкесин қыймай қоймаған,
Пирден шарап ишкендей,
Илаҳидан пишкендей,
Шийе қылып байласаң,
Шеп қолы менен шашқандай,
Дарға асқан гүналыны,
Бір аўыз сөзи кескендей,
Айбат етип умтылса,
Таўдың тасын тескендей,
Батырды көріп қуу тазша,
Аттан жерге таслады,
Сол батырға жалынып,
Қууқыл сөзін баслады:
Тарылтып жақан аламын,
Сорап пайдалы талабын,
Қол қаўсырып батырға,
Берди тәңири сәлемін,
«Бахыт қус қонбай басым»,
Емин-еркин шаш шықпай,
Құрт ийелеп басыма,
Бийжай ұақта дус келдин,
Ат ойнатып жан аға,
Келе қалдың қасыма,
Ишінде көп намыс-арың,
Тұрқыңа ылайық тулпарың,
Хасылыңнан хабар бер,
Қайсы журттың қайсарысаң,
Белине садақ орадың,
Шопаннан сен жан сорадың,
Қайсы журттың қайсарысаң.
Сөйлей бәр мақсет-мурадың.
Дус келдин қыя майданда,
Көрмедим сизди хеш жайда;
Ийинде бар жаў-қуралың,
Ағажан мәканың қайда?
Бул елде жоқ теңи-тайың.

Сазланыпсаң құрал-сайың,
Қандай жауға баратырсаң,
Қайда болур мекан жайың?
Шопанман он жыл толғаны,
Жоқдур сөзимнің ялғаны,
Айтың аға мақсетинди,
Болдың қай журттың палуаны?
Ақыл берсең мен әрейин,
Мен шөпшегинди терейин,
Келеғалдың ат ойнатып,
Болсаң қой сойып берейин,
Ядқа салып қыйлы қалды,

Батырға қәуендер болды,
Шыннан қәдирдан болып,
Батырдың кеулин алды.
Шопанның қууқылын билип,
Батыр қорқылдап күлди,
Ойласа гәптен утылды,
Минген аты шаппады,
Батырға сапар жақпады,
Дәлил айтпай кетиўди,
Батыр ылайық таппады.
Сөзден батыр утылып,
Шопанға сөзин баслады:

«Сен әжайып көрдин мениң түримди,
Айтпасам болмады ишки сырымды,
Шопан жора түсиндирип айтайын,
Әуел баста шыққан жерим Қырымды,
Залым қалмақ ат салып, постырғанды елимди,
Тум-тустан салып пәнжесин қайыстырды белимди,
Түни-күни ат шауып төктим манлай теримди,
Әйне үш жыл толғаны алмадым аттан еримди.
Жаўдан қорғап келемен Ноғайлыдай елимди,
Қайда барса елатым кейнинине еремен,
Басына күн туўғанда көмегимди беремен,
Шыққан жерим сорасаң мен Қырым келемен.
Елим ушын аянбай тулпарымды желемен.

Бастан өткердим сыранды,
Қоллайман өзимнің уранды,
Халықтың жауына қарсы,
Жолым мениң гүзарды,
Жердің хәддин билмеймен,
Танымайман булманды,
Қарсыласып сөйлесип,
Қөргеним жоқ бир жанды,

Түрли байлық, жерің шалғыя,
Әлемде дабылым, даңқым,
Талабым халықтың батыры.
Танымайман ел-халқыңды,
Айтпайман ялған озалдан,
Сапар тартқан мен алыстан,
Саркопты ізлеп киятырман,
Атымды сорасаң Қыранды.

Тутыныпты таң қалғандай салтанат,
Пешенесин ядта туттым атма-ат,
Қырық күн болды жүрегіме шер салды,
Түсиме енип таң қалғандай перийзат.

Бир көргенде дозақ оты өшкендей,
Жүзин көрип қандым шарап ишкендей,

Қырық күн болды түсiме енип бир сулыу,
Ашық болдым шийрин жаннан кешкендей.

Бир жағым Асқардур, бир жағым Балқан,
Пешенеси мениң ақылым алған,
Әжайып бир сулыу түсiме енип
Таппадым дүньяны етип тас-талқан.

Қылышымды өткiр қылып таппадым,
Қайда бар деп сулыу қызды жақладым,
Қырық күн болды ат белине мингели
Талқан етип ҳеш бир жерден таппадым.

Өзиндей мәрт алар мәртлердин арын,
Дүньяда сол болды мениң қардарым,
Соны билсең екеуимиз дос болайық,
Көрсен, билсең айтың қәне хабарын.

Билсең сениң кейинине ерейин,
Барлығынан сени зыят көрейин,
Сол сулыудың маған жолын силтесен,
Не мақсетиң болса соны берейин.

Алқысса сөзди еситип,
Аңлады оны қууқылын,
Ақылын ҳайран етеди,
Ойлап көрсе салмағы,
Сүйегинен өтеди,
Не қыларын биле алмай,
Дәрти алдына үдеди,
Айқасарға шама жоқ,
Таз қыйналды, жүдеди;
Жипсқтен нәзик торқады,
Ойлап тазың қараса,
Дәрти гаулап артады,
Атысарға қарсыласып,

Батырлыққа шорқады,
Гәптиң салмағы басып,
Қалтырап қатты қорқады,
«Ашықпан» деген сөзлери,
Найзадан бетер батады,
«Көрсет» деген ұағында,
Шыбын жаны шарқ етип,
Шығып кете жазлады.
Гүлайымды жасырып,
Алдына пана тартады.
Батырға қарап қууқыл таз,
Мынадай сөз айтады:

«Ар-намысқа Солар аға кеулин жоқ,
Қаранғылық думан алдыңыз туйық.
Айтқан сөзим айып көрме жан аға.
Бизиң халықта ол айтқаның сирә жоқ.

Саў демейди түске кеўил бергенди,
Шайтан иси түсинизге киргенди,
Түс — түлкиниң боғы деген ақыл бар.
Жинли деймиз ондай сөзге ергенди.

Сулыўдың қызығы хәммеге айық,
Сөзиниз кетпесин халыққа жайылып,
Ол айтқаның бизиң елде сирә жоқ,
Түриңизге болмас ол сөз ылайық.

Жан-жаққа ат шаўып сен ҳарып-талма,
Ондай сөзди бизиң халыққа салма,
Ермек болып халыққа күлки боларсаң,
Нағайбыл излеп жолыңнан қалма.

Ашылған бағыңның гүли солмасын,
Жария боп бизиң елге толмасын,
Түсинди айтып халыққа әўере болма,
Күлисип халайық ермек қылмасын.

Қыз баланың жүретуғын жолы тар,
Оны айтып тегип жүрме намыс-ар,
Оны излеп ҳасла әўере болма,
Түс — түлкиниң боғы деген ақыл бар.

Иш-тысын толмасын намыс пенен арға,
Тығыпсаң өзиңди айдап кеп тарға,
Ол айтқан қыз бизиң елде сирә жоқ.
Болмасын пикириң халыққа жария.

Шер салмағыл жүрегинниң отына,
Уят сөз қарамас пуллы-мутына,
Ондай қызлар бизиң елде сирә жоқ,
Егленбестен қайта берин журтына.

Алқысса соны еситип,
Излеп келген батырдың,
Зығырданы қайнады,
Өзли-өзинен уялып,
Көзи оттай жайнады,
Шамырқанып шатналып,
Белин беккем байлады,
Дизден қайтып жүреги,

Өлимге өзін арнады,
Таздың айтқан сөзлери,
Ишин өсип қарнады.
Үдете алмай кәспи-кәрин,
Тазша төгип намыс-арын,
Талақ етти турған жерден,
Излеп жүрген қарыйдарын,
Умыттырды қуў тазша,

Сағынышлы сәуер ярын,
Излемеске қәсем айтты,
Атының басын тартты,
Әрману-шерин молайтты.
Батыр анқау ер ладан,
Инанып таздың сөзине,
Жүдә ырайынан қайтты,
Таздың сөзин ырас деп,
Әбден кеулин тартты,
Шуғылдың сөзине инанып,
Ашыу менен атланып,
Батыр анқау ер ладан,
Сол жерден изине қайтты
Алқысса сөз тазшадан

басланады.

Қызыл тилин жалдады,
Гүлайымға қарыйдарды,
Сонындай қылып алдады.
Батырдың кеулин билди,
Қайтып кеткенин,
Зейнине илди,
Ушып-ушып қууанып,
Ғарқылдап күлди.
Батыр қайтып кеткен соң,
Мынадай ойға келди:
Ишалла тағала,
Хийлемди жүдә асырдым,
Арасына суу қуйып,
Берекетин қашырдым,
Шын ашығынан,
Гүлайымды алжастырдым,
Ойлап турсам,
Үлкен тасқа шаптым,
Ашық едим озалдан,
Бар ғайратым салайын,
Гүлайымдай сулуыдың,
Қорғанына барайын,
Сулуы қызға көз шарлап,
Дийдарына тояйын,
Ашық едим озалдан,
Жаңа таптым қолайын,
Биймезгил уақта жатқанда,
Барып шауқым салайын.

Қәхәр етип өлсем де,
Әмирге ырза болайын,
Қарсыласып гәплессе,
Шын кеуилим айтайын.
Бас кеспек бар,
Тил кеспек жоқ,
Иштен дебдіу шығарайын.
Алдыма тутып батырды,
Бир бағымды сынайын,
Түрли себеп табылды,
Жаман көрсем сылайын,
Дәлиллеп сол батырды,
Сөзин айтып қутылайын,
Әнгимениң аяғын.
Сондай қылып шешеди,
Енеғардың тазының,
Кеули кем-кем өседі,
Қарамай өз қалына,
Қарамастан алдына,
Бағып жүрген малына,
Жолға түсти қуу тазын,
Таяғын алып қолына,
Узақ еді арасы,
Жете алмады жолына,
Ашықлықтың дәртинен,
Егеу түсіп жанына,
Түнің менен тоңқайып,
Тоңып шықты қырауға,
Адам таппай биймезгил,
Жән-жосақ ақыл сорауға,
Талап етті қуу тазын,
«Қырық қыз» деген қалаға,
Ашылмаған лалаға,
Сыйынып аллаталаға,
Таң жақынлап келгенде,
Тайын болды қуу тазша,
«Қырық қыз» атлы қалаға.
Сер салып екі жағына,
Шер салып көңіл дағына.
Қирди дейди қуу тазша,
Гүлайымның бағына,
Алқысса Гүлайым,
Тутынып теңнен шайын,

Түсінде көрген ашықтың,
Жолын тосып күн сайын,
Бедеу аттай бой таслап,
Шығып майданға хәрдайым.
Аш жолбарыстай шабынып,
Оттай бағры қамылып,
Түрлі хасыл тағынып,
Түсінде көрген жигитин,
Төсегінде сағынып,
Жаратқанға зар жылап,
Ғайыбына бағынып,
Жанлы жанға билдирмей,
Тәуекел сырттан табынып,
Жатыр еди отауда.
Хасыл парша жамылып,
Тусына барды қууқыл таз,
Қарақшы ийттей аңлып,
Асырылып түсти қорғаннан.
Батыр қусап лап урып,
Не айтады қуу тазша,
Хабарлас деп бақырып:

Бәлент дағларда барды тас
Көзимнен аққан қанды жас,
Алыс жолдан келгенмен,
Гүлайым шығып хабарлас.

Әнар болды ма әлұаның,
Бес жыл өтті арадан,
Сағынып интизар болғаның,
Гүлайым шығып хабарлас,
Келди бағадыр палұаның.

Сенсең мениң интизарым,
Батырлықдур кәспи-кәрим,
Түсінізге кеуіл берген,
Келди ізлеп сәуер ярың.

Сонда қыздың жеңгеси.
Буған қарап сөйлейди:
Биймезгил ярым ақшамда,
Не қылып жүрсиз булманда,
Хабарласар адам жоқ,

Келерсең таңлар атқанда,
Бул ұақта бийкешим турмайды,
Биймезгил кеуіл бурмайды,
Уйқысын бузба аулақ қаш,
Сөзиңе қулақ салмайды;
Сонда тазың сөйлейди:
«Оят жеңгежан қызынды,
Айтайын мәнилі сөзимди,
Узақ жолдан ізлеп келдим,
Көрмеге арыу жүзинди.

Таймағай бастан дәұраның,
Ишимде көпдур әрманым,
Көрсет хә жеңге қызынды,
Тарқасын шерим, қумарым,
Женгеси сонда сөйлейди:
Дәрья киби толып-таспа,
Қызымның абыройын шашпа,
Әсте-әсте, неткен жансан,
Халықты аяққа баспа,

Гүмансыз байлайды қолыңды.
Талқанлар севиң жолыңды.
Менменлик етип сөйлеме,
Бәнт етер қызым қолыңды.

Тазша сонда сөйлейди:
Сөзинен муның сескенди,
Шыбын жаннан кешкенди
Қызынды оят жеңгежан,
Билерсең мени көрискенде.
Шыннан кеуіл жибергени,
Бағыңда бирге жүргени,
Оят хә жеңге қызынды,
Келди түсінде көргени.
Алқысса сонда Гүлайым,
Нешшени естен тандырып,
Керегин елден алдырып,
Көргеннің мийрин қандырып,
Талайдың ишин жандырып,
Гүлайымдай перийзат,
Жатыр еди арқайын.
Қулақ салса жеңгеси,

Теңселдирген қалын желди.
Дабылынан жер теңселди.
Майданнан сондай сес келди,
Шийрин жаны сескенди,
Гүлайымдай сулуудын,
Жеңгеси қасына келди.
Ырайынан қайтады,

Қууанышын молайтады,
Аты шыққан атақлы,
Батыр дийнип ойлады,
Алды-артын барлады,
Бийжай шыққан дауыстың,
Түр-бийнесін айтады:

«Аңғармадым ғаррысына, жасына,
Шақ келе алмас хешким өлшеу тасына,
Уйқыңды аш, түр жайыңнан әдиулим,
Бір бағадыр келди хәзир қасыңа.

Сағынып болыпты жүрек-бағры қан,
Буннан былай жүдә мүшқилиң аңсан,
Бір қайсар келип түр атыңды сорап,
Шық майданға көринис бер бийкешжан.

Табылмас сөзинен қәте бір ялған.
Ашықлықтан ишлерине дәрт толған,
Тезирек түр бийкешжан айып болмасың,
Излеп келди сени атақлы палуан.

Айтқан гәпи түрли тымсал аңлатыр,
Пешенесі көргенлерди таңлатыр,
Есигиңде жер тепсинип турыпты,
Қыял етсем таң қалғандай бір батыр.

Ойласам көринбес кеулинің хошы,
Айрылды сөзинен айбаты, йошы,
Есигиңде ат ойнатып келип түр.
Қыял етсең сениң айрылмас досың.

Көринип түр айбатынан менмени,
Адам деп көзине илмеді мени,
Узақ жерден келген атыңды сорап,
Жүдә ықлас пенен сорады сени,

Кеуили шалқыған аламды орап,
Көрсетпеди түрін бір туұры қарап,
Түр жайыңнан көринис бер бийкешжан,
Бір палуан келип түр атыңды сорап.

Мәрт жигитлер минген атын тусаған,
Сөз салмағы саған жүдә босаңған.
Түр-бийнесин көре алмадым анықлап,
Сөз тымсалы аса батыр қусаған.

Түм-тусына жау қуралын тағынған,
Ақ гиреўке, ақ сауытын жамылған.
Атыңызды сорап батыр келип тур.
Дийдарыңды сенин аса сағынған.

Не болса да түрин көрген пайдады.
Көринди ишинде әрманлы дағы,
Анау-мынау адам емес ойласам,
Бассынғандай әжайып сөз айтады,

Алқысса айтып жөнгеси,
Саз дауысқа салады,
Гүлайымдай перийзатың,
Жүдә мийри қанады.
Жас жүрегі дүрсилдеп,
Жаны қурбан болады,
Ашықлықтың хәсери,
Кеўлине дөрт салады,
Сөз мәнисин шеше алмай,
Кеўли қайран болады,
Қуўанышлы кеўлине,
Асығыслық салады,
Ғайыбана батырды,
Көрген еди түсинде,
Ядына соны алады,
Тилек тилеп аллалаң,
Сол шығар деп ойлады,
Ашықлықтың дағына,
Жүрегі оттай қайнады,
Қуўанышқа шыдамай,
Шашырап жайдан турады,
Хәўес болып көрмеге,
Жүзи гүлдей жайнады.
Талдай бойын бұрады,
Қара шашын таралды,
Ара берип өзине,
Сүрме жағып кезине.
Тал шыбықтай тауланап.

Аузынан шыққан демлери.
Сары алтындай пуўланып.
Қалың питкен қара шаш,
Мойнына оралып,
Сымдай беллери буралып,
Көше-күндиз ақ урып,
Шын ашығын ядына алып,
Кеўлине қыйлы қал салып,
Отауда турып керилип,
Не айтады екен Гүлайым,
Ол майданға сүрен салып:
«Ат шауып арқасы қозған,
Сағынышта мойнын созған,
Айтың аты-жөниңди,
Кимсең уйқымды бузған.

Аңламай оңлы-солыңды,
Сермеп буншама қолыңды,
Не себеп келген адамсаң,
Айтың аты-жөниңди.

Жырақ едим жаман аттан,
Тынбай бедеу атын шапқан.
Айтың аты-жөниңди,
Кимсең маған қустай қапқан.

Төкпеңиз бизден намыс-ар,
Болып жүрмеңиз гүнакар,

Кимсең уйқымды бузған,
Хасылыңнан берип хабар.

Мазалы сөзинди молайт,
Белгили мақсетинди айт,
Биймезгил ұақ неге келдин,
Ким болсаң да кейніңе қайт.

Бир нышан бар ғой өзінде,
Айтың мазалы сөзинди,
Ермек қылып жүрген болсан,
Оярман еки көзинди.

Бауырынды тилдирермен,
Үш ағашқа илдирермен,
Сөзлеріңнен ялған шықса,
Азап берип өлтирермен.

Шыдамайман ойыныңа,
Қанлар толар қойыныңа,
Ермек қылып турған болсаң,
Арқан түсер мойыныңа.

Жарақ алыпсаң қолыңа,
Кесек таслама жолыма,
Арт жағың күшли болмаса,
Түсе бер келген жолыңа.

Қайғы түспесін басына,
Ғарға қонбасын лашыңа,
Сүйгеним болсаң иркілмей,
Неге келмейсең қасыма.
Анық болсаң бизге қардар,
Өзің болсаң елге сәрдар,
Иркілмей неге келмейсең,
Шыннан болсаң бизге қардар.
Алқысса еситип буны қуу
тазың,

Кеуилин жүдә тасырып,
Қууқыллығын асырып,
Оқыранып күледі,
Аяғы бірден жер илип,
Айтылған сөзге ерип,

Нар текедей керилип,
Тәуекелге бел байлап,
Кеуили аламды жайлап,
Сөзлеринен мәни аңлап,
Бай улындай байпаңлап,
Ийтелгидей жайтаңлап,
Майданға шықты Гүлайым,
Ашықтың хабарын аңлап.
Қара шашын тарады,
Нар түйедей жарады,
Гүлайымдай перийзат,
Тумлы-тусқа қарады,
Келисип турған қаяғы,
Қолында тал таяғы,
Қызыл шақа қол-аяғы,
Ашыұланып Гүлайым,
Жойтты кеуилди баяғы,
Аты мәлим хәммеге,
Қой баққан белли саяғы.
Аңлай-аңлай қарады,
Жоқты сирә уйқасы,
Жайлаудан кеткен жағасы,
Жоқ қәуендер ағасы,
Майқабақтай жалтырап,
Жумыры кийген таз басы,
Күни менен сол екен,
Жер теңселткен сазасы,
Сүйенип тур ағашқа,
Қуу тазшаны көреді,
Пикирине түсинип,
Гүлайымдай перийзат,
Мыйығын тартып күледі.
Гүлайымға қарсылап,
Таз қушағын кереди,
Кол қаұсырып сулыұға,
Тәңир сәлем береди.
Гүлайымға көз шарлап,
Кәдди муздай ерийди,
Дийдарына берилип,
Қайта-қайта қарады,
Сұлыұдың айдай жүзине,
Жүдә мийри қанады,
Сулыұлығы соншелли,

Ақыл-есин алады,
Бийхуш болып қуу тазшаң,
Ерки кетип талады,
Бул дуньяға шыққанына,
Тазың ырза болады.
Гүлайымдай перийзат,
Сырына жүдә қанады.
Асқан бир ақыл данасан,
Сөз тымсалына қарасам,
Қулақ салың Гүлайым,
Меннен саўал сорасан,
Гүлайым сонда сөйледі:
Қандай күшке исенесен,
Рухсатсыз биймезгил,
Қалама неге киресен деп
Таздан саўал сорады,
Сер салып еки жағына,
Ким түсинбес ығламына.

Шаўқым салып биймезгил,
Не деп кирдиң бағыма.
Еситип оны қуу тазша,
Айтарға белли дәлил аз,
Дәлил торлап жүдә саз,
Қутыла алмады алғәрез,
Қызлар тутып анталап,
Тумлы-тустан қамалап,
Тум-тусынан сабалап,
Айтарына дәлил жоқ,
Қәдди бойы қалтырап,
Шаш шықпаған таз басы,
Майқабақтай жалтырап,
Батыр қыранды паналап,
Түрли жақтан дәлил құрап,
Келген жұмысын жайлап,
Гүлайымды алдап-арбап,
Тазша не айтып турғаны:

Басыма түсирдин ҳәр түрли саўда.
Қойымды ийирдим Қарсақлы таўға.
Алып келдим атақлы батырдың сөзин,
Гүлайым тилеймен жанымды саўға.

Отыр едим Қарсақлының басында,
Таң қалғандай Қара тулпар астында,
Қосық айтып Гүлайым деп ақ урып,
Атақлы бир батыр келди қасыма.

Әлий менен Гарўешипниң ураны,
Мынға тай келгендей ат пенен құралы
Ат ойнатып саўда салып басыма.
Тезден айт деп Гүлайымның хабарын

Лақабың сорады меннен атма-ат,
Пешенеси Әлий шерден де зыят.
Нала шекип сыртыңыздан интизағ.
Қайда болур Гүлайымдай перийзат.

Ғайыбана бағшаныздан гүл терипти,
Даңқынды еситип жанын берипти.
Сениң ашықлығың сулыұлық бейнең.
Алты ай бурын түсине аян берипти.

Ашық болып сыртыңыздан бағры қан,
Қосылсаң болады мүшкилиң аңсан,
Алыс жолдан ізлеп келди бир батыр,
Көриуі ушын жолыңызда сергиздан.

Сениң ашықлығың ақылын алған,
Яр жолында болып бир жаны құрбан,
Гүлайымға барып кел деп жиберди,
Ізлеп келди сени атақты палуан.

Батырлық бейнесін түринен танып,
Сөйлестім анықлап түрине қанып,
Келип едим сеннен сүйінші алмаға,
Атақты батырдың сәлемін алып.

Аңламадым елдин жақын-қашығын,
Жолыңызда құрбан әйлепти басын,
Жолына етсеңіз жанымды сауға,
Қорқытып жиберди мени ашығын.

Қорққанымнан өзим соқлықтым жарға,
Сени пана билип қамалдым тарға,
Қуғанымш пенен сениң бағыңа кирдим,
Гүлайымжан гә жарылқа, гә қарға.

Көк тулпарын салтанат пенен желеди,
Көрсен құрбан жолларына өледі,
Керек болса әнжамын же Гүлайым,
Ертең биреуі бағыңызға келеді.

Алқысса Гүлайым арыу буні еситип,
Ойлап көріп мақул сөзге не қарыу.

Ғаслы нашар, пашы узын,
Қуғанымшқа жайлады,
Жолына өзін сайлады,
Жақсы сөзге семирип,
Белин толтырып байлады,
Енағардың тазшасы,
Ялған сөз бенен байлады.
Қуғанымш кернеп денесин,
Ашылған гүлдей жайнады,
Хәр нәрсе салып есине,

Түсинбей ерте-кешине,
Таңланып пешенесине,
Онбес күн өтті аралан,
Таң қалғандай бир батыр,
Енген еді түсине,
Жуп үстине жуп болды,
Сол шығар деп ойлады.
Ғаслы нашар алдағанға
инанып,
Тазды азат әйледі.

Газша қыздың сөзин барлап,
Мейри қанып көз шарлап,
Өтирик хабарды жарлап,
Алдынан зорға қутылды,
Қайтты қойына қарап,
Сөзди Гүлайымнан еситиң,
Ылайықлы бир яр еди, деп,
Ат басындай әрманы,
Қууаныш хабар еситип,
Ышқынып тур шыбын жаны,
Атландырып қырық қызды,
Тумлы-тусқа арнады,
Ашықтан хабар еситип,
Жүректің оты қайнады,
Жолын күтип асығып,
Жан-жағына қарады,
Ара берип өзине,
Сүрме жағып көзине,
Ярға өзін қолайлады
Сескенип дабыл даңқынан,
Жандар өте алмай қасынан,
Ярдын жолына қарап,
Барлық ис шықты ядынан.
Күтине берсин Гүлайым,
Тазшадан сөз баслайық,
Ишине сыймады әрманы.
Жантасалмай Гүлайымға,
Кетти динке-дәрманы,
Малға жығып алыуға,
Жетпейди қууат-пәрманы,
Гумлы-тустан көбейип,
Гүлайым қыздың қардары,
Сабап, қууып салса да,
Ашықлығын қоймады,
Гүлайымды алыуға,
Гүрли хәмел торлады.

Алқысса сөзди Буұрабайдан
еситиң:
Буұрабайдай байыңыз,
Сексенге шығып қарады,
Гаслады дүнья ушын қайғы,
Есап етип қараса,

Бастан өткерди мың айды,
Күннен-күнге жас басып,
Басынан дәураны тайды.
Талақ етип барлығын,
Яд етти қәдир қудайды,
Төкти маңлайынан терди,
Ийшанның жолынан жүрди,
Излеп таппай кәмбил пирди,
Қырық қара қудайы айтып,
Ғыждууан пирге қол берди,
Пириниң айтқан нәсияты,
Суұпылық гүзар жол болады,
Суұпы-ийшанға қул болады,
Кеуилиңе қылап келсе,
Мынапық деген сол болады.
Түскениңиз узақ жолға,
Таққа турасаң бәрқулла,
Пирдиң сеннен кеули қалса,
Жайың жәхәннемдур олла.
Жол табалмас хан, патшалар,
Макайылда қырық қыл жанар,
Пирге ялған сөз айтқанлар,
Жәхәннемге өтип болар.
Алдыңда бар узақ жоллар,
Дүзиу болсаң пирин қоллар,
Хәддиясы көп суұпылар,
Ушпаққа иркилмей барар.
Түспе хәргиз бундай жолға,
Бола алмассаң белли тулға,
Күшли болмаса хәддияны,
Бул жерде иркилип қалма, —
деди.

Еситип оны байың,
Аяғына бас урып,
Қәсем айтып сөйлейди,
Исिम айналғай оңға,
Туұры нәзер сал мен қулға,
Мүридликке қабыл алсаң,
Жолыңды бузбайман олла.
Жақын болғай салған ара,
Қабыл алғай аллатала,
Ғайыбана шер тутындым.
Жолыңа бақыш қырық қара.

Қабыл алғай ер еренлер,
Басшы болғай қырық шилтен-
лер.

Шынт пенен сизге табындым
Қабыл алыңыз улық пир.
Шийрин жанымнан кешемен.
Кепин тонымды пишемен,
Зейинице тиймесликке,
Қесим айтып ант ишемен.
Әне сол сөзди айтып,
Пирге мүрид болды.
Ал сөз таздан басланады:
Тазша ҳарып талмады,
Ықлас пенен зейинин,
Гүлайымға арнады,
Себеп тауып белгили
Қасына муның бармады,
Бир-бир ушып көзинен,
Қыя шөлде зарлады.
Қарсақ таудың басында,
Жан-жағына қарады,
Қаңғалап соқлығып жарға,
Айталмай сырын адамға,
Бәрхама түсип табанға,
Қойды бағып жүр еди,
Қыя дала табанда.
Жердин жүзи тар еди,
Кәспи халыққа жар еди,
Кәспи менен кәр еди,
Ел аралап пал ашыў,
Қасыл кәри дуўахан,
Зайырлығы бар еди,
Халық аўзына жайылған,
Пәстек молла дер еди.
Мәканы жоқ, үйи жоқ,
Аўыл қоймай қақлаған,
Сәлем берип үйме-үй,
Хәркимнің аўзын бақлаған,
Еки адам урысса,
Әззи бетин жақлаған,
Алып бәрха оңында,
Қеўилинди бақлаған,
Қорлық көрген бар ма деп,

Қарақшы ийттей жалақлаған.
Изине түссе биреўдиң,
Қудайынан таптырған.
Хәр жерге салған алғула,
Еки адам урысса,
Есигин жақлап бәрқулла,
Ҳасасын алған қолға,
Талабы мегзер шуғылға,
Белгили кәри дуўахан,
Атағын сорасан Пәстек молла.
Таздан хабардар еди,
Майданға излеп барады,
Тазшаны тауып алады,
Қыя шөлде азғырып,
Мынадай сөз айтады:
Алынды хәркимнен айын,
Сегбир тарттым сениң ғайын.
Қалыңнан хабардар едим,
Жақсылық хабар айтайын
Силтеймен саррас жолыңды;
Жасырмай айтсаң ойынды,
Атым мениң Пәстек молла,
Маған берсең қолыңды,
Айтқаным ермесен,
Бир қудадан көрермисен,
Гүлайымды алып берсем,
Еки йүз қой берермисен,
Мениң ғайратыма қансан,
Қақыйқат пирин танысан,
Гүлайымды әперемен,
Пир билип маған сыйынсаң.
Болсаң анықтан таламан,
Атың тутып келдим саған,
Гүлайымды әпперемен,
Еки йүз қой берсең маған.
Дабылыңды ядтан билдим,
Батыры атақлы елдиң,
Шығып қасасыд дуўасын,
Үстиңе сораўсыз келдим,
Саған көп көреді бақыйыл,
Сөзлеримде жоқдур дақыл,
Тартынбай сөзиме ерсең,
Айтайын хәр түрли ақыл.

Тартып үйретіу ағадан,
Ала кетпесең жағадан,
Мәртлик етип сен табынсан,
Бахтың ашылар сағадан.
Тазша оны еситип,
«Жақсы сөз—жарым ырыс»
деген,

Таздың ақылын алады,
Кеуил берип ауаланды,
Палкердің сөзін еситип,
Ушып-ушып қууанды,
Зығырданы қайнады,
Ешитип мына ауқалды,
Керегін сениң қой болса,
Ал жора деп қозғалды,
Ұасылынды айт дийип,
Жууырып келип қол алды,
Қууқыллығын асырып,
Түрлі хийле қолланды,
Айырылмас достым сен дийип
Тексерип ақыл сорады.
Кейиннен еремен,
Болар истин барлығын,
Мен қудадан көремен,
Ырас болса айтқаның,
Не тилесең беремен,
Не қылсан да жоражан,
Гүлайымға қостар ет.
Ештеме келмей қолыңнан,
Болып жүрме қара бет.
Керек болса саған қой,
Әне хәзир айдап кет.
Ондай иске жетсе қалың,
Саз болса хәр түр құралың,
Айрылмастай дос болдым,
Қызғанбайман бай малын.
Көп болса сенде ақыл-ой,
Мен берейін тамаша той,
Гүлайымды сүйдирсен,
Жүдә берейін еки йүз қой.
Аттың басын тартпай шап,
Жора хәр түрлі ақыл тап,
Еки йүз қой берейін,

Гүлайымдай сулыұға,
Тез барыұдың ғамын ет.
Еркимди бердим қолына,
Илдирме душпан торына,
Сениң менен дос болдым,
Еки жүз қой жолына,
Алдым бийик, артым жар,
Айналарға жерим тар,
Жасырмай айт жоражан,
Қандай ақыл сөзің бар.

Алқысса оны еситип,
Пәстек молла не деди:
Қыйын екен сендеги қал,
Сезбесин сырынды Көк жал,
Сырымды саған айтайын,
Шалабай достым құлақ сал.
Мақсетіңе жетерсең,
Сөзлерімди қабыл ал,
Бурын сенде қастым жоқ,
Шыны доспан биймәлел,
Қайыры жоқ, закат жоқ,
Байдың малы бизге хадал,
Иске асыр ойынды,
Айтқан нәсиятымды ал.
Күни-түни сен бақлап,
Буұрабайдан хабар ал.
Бай бийғапыл жатқанда,
Мынадай етип хийле сал,
Сезбесин хеш ким сырынды,
Әзираыйлға мегзет түринди,
Айыу тырнақ қолғап кий,
Айбатлы қыл қолынды,
Әзираыйлман саған деп,
Байға көрсет қырынды.
Ақ сәллели, ақсақаллы,
Еки дүньядан хабарлы,
Атынды қой пайғамбар,
Бай бийғапыл жатқанда,
Сен қапталдан жетип бар,
Көргенде есинен танып,
Масаладай көзің жанып,
Зеребенди үйирип,

Қолына жылан қамшы алып
Батырлығынды байыт,
Күшлеринди жүдә молайт,
О дүньядан келдим деп,
Бай бабаңа гүррин айт,
Абай қылып қорқытып,
Байға зәхәринди молайт,
Сыр билдирме халыққа,
Ғаулықпа, сирә қорықпа,
Бендеге түриң танытпа,
Сағасы длаған болса да,
Исинди шығар аныққа,
Пәнди айтар нәсият хатым,
Өзинди сирә танытпа,
Орынласаң ақылым,
Шығасан бир жарыққа.
Өрнек болып ислериң,
Атың қалар тарийхта.
Қорқақ пенен уялшақ,
Хәр жерде қалар артта.
Пәнди-пәнди нәсиятым,
Қасыңа адам жолатпа,
Бир яман сезип исинди,
Қалмағайсаң уятқа.
Ийшалла сөзин жол табар деп
Тазға берди пәтия.
Тапқан күнің қолайың,
Мен бағайың қойынды,
Адамзатқа көрсетпе,
Есбирейген бойынды,
Иске асса аламан,
Мен еки йүз қойынды,
Ғайрат салың, жоражан,
Иске асыр ойынды.
Алқысса мына сөзди еситип.
Қуу тазша турып жубанды,
Ғәп сонына түсинип,
Ушып-ушып қууанды,
Көргеннің көзин байлаған,
Касасыл дууасын алды,
Әбирейин жабады,
Еситип зейни қабады,
Айтқан сөзин бағдарлап,

Тазың ақыл табады.
Хәр қыялды ойлады,
Жүни өсик бир қарыс
Бес ақ ешки сояды.
Керип-созып терисин,
Түрли реңге бояды,
Бет-аузына орын қойып,
Қылқа³ тигип алады.
Төгилдирип кирпич-қасын,
Зинкийтип мурнын қояды,
Сақалы бар бир дәсте,
Муртларын таулап бурады.
Масаладай жайнатып,
Қызылға көзин бояды,
Түклері бар тебендей,
Тассыз қонырау тағады,
Етигин жерге сүйретип,
Тазың кийип алады.
Тум-тусынан асынып,
Әзирейлинин құралын,
Мысал тажжалға ылайық,
Көргеннің ақылын алады,
Көрген қорқып жан берген.
Мысал тажжал болады.
Белине жылан байлаған,
Көзлери оттай жайнаған,
Мысал Әзирейил болады.
Айыу тырнақ қолғабын,
Қолына кийип алады.
Ақ сәллеси басында,
Буурабайды азғыруу,
Белли мақсет-мурады,
Жылға менен сай менен,
Ауылға адым урады,
Жанлы жанға сездирмей,
Жасырынып жүрип барады.
Зейин салып жолына,
Жоламай мешит қауымға,
Бир күн удай жол жүрип,

3. Қылқа — шубалған ақ, аш ала-
нын кийими. Жабағы жүни қы-
қылмаған ешки терисинен ислен-
туғын тон.

Намазшамның ұағында,
Жасырынып кирди ауылға.
Желине қулын сайлаған,
Еркке қоныс сайлаған,
Қымыз уйытып ишиўге,
Тиккен еди ақ үйди,
Қолтық көл деген жайлаўға
Аулақшылық әжеп жай,
Мәдаткер болғай бир құдай,
Үйин тигип жайлаўға,
Ҳеш нәрседен хабарсыз
Жатырған екен Буўрабай.
Оранып ҳасыл торқаға,
Қулыны жайғаспай қораға,
Дизден төсек салдырып,
Жайлаўға қурған ордаға,
Қалын салып төсегин,
Әйне сәхәр ұағында,
Жатқан екен бай баба.
Қайда бар деп жәпжел ғаўға
Түри мегзеп қарсы жаўға,
Әйне сәхәр ұақтында,
Жақынлап барды отаўға,
Күнлер еди ыссы жаз,
Аңлыўда турды бираз,
Уйқыға бай кирген соң,
Билдирмей үйге кирди таз.
Ақ сәллесн басында,
Азғырыўдың қастында,
Қараңғыда қармалап,
Келди байдың қасына,
Қанжарын алып дәстине,
Хабар тапқызбай достына,
Шырт уйқыда жатқанда,
Минди байдың үстине,
Ушқындырып ҳүрресин,
Өкпесин осып қуў тазың,
Шала жансар қылды геўдесин,
Байдың сестин шығармай,
Алқымына салады,
Айыў тырнақ пәнжесин.
Ақыретке жолланды,
Шала жан болып қорланды,

Ҳазар жетип жанына,
Бай сескенип оянды,
Жабайы ийттей талады,
Бир бәлени аңлады,
Көзин ашып бай баба,
Келбетине қарады.
Айдархатай келбети,
Басында ақ сәллеси,
Гүмбездей бар геллеси,
Ақ айыўдай геўдеси,
дүркит яңлы пәнжеси,
Отыр екен бир бәле,
Ҳайран болды бай баба,
Бу қай диннің бендеси,
Сақалы бар бир қушақ,
Ҳәр мурты бар жебедей,
Саўдыраған бәри пушқақ,
Жалбыраған түклері,
Үсти-басы қоңыраў шашақ,
Жыртқышқа мегзер өзлери,
Пискен теридей жүзлери,
Түри жүдә әжайып,
Қурдай қызарған көзлери,
Белине қанжар байлаған,
Аўзын көрсең жырадай,
Көзи оттай жайнаған,
Байланбаған көп жалғаўы,
Қудайдың силтеген жаўы,
Тартса, қарға иркилмес,
Шапшақтай бар танаўы,
Ҳәр түрли нәрсе аңлатыр,
Қарсыласа алмас қас батыр.
Өкпесин сығып баратыр,
Бай көкирегин басады,
Өкпеси тығып осады,
Я өңим бе, я түсим бе деп,
Туўлап көзин ашады,
Тәғдирге қайыл болады,
Ақыл-естен айырылып,
Қызыл жүзи солады.
Жаздыр ҳәмириңе қайылман
деп,
Ким екенин сорады,

ДәлиLINE ылайық,
Тазың сөзин баслады.
Жөн билмейсең қаслы жағыл,
Жолланасаң дарыл-паныл,
Уақтың голы излеп келдим,
Атым мениң Әзирайыл.
Бир құдайды ядыңыз яда,
Келдим жаныңды алмаға,
Излеп келген Әзирайылман,
Өмириң сениң болды ада.
Айт ийманыңды, тайынлан,
Буйрық келди лахидан,
Жаныңды сениң алмаға,
Қуып келген Әзирайылман.
Жуттың ба тутып қунаба,
Жыйғаның түсти таланға,
Қыдырдым жети күн удай,
Жаныңды сениң алмаға.
Хәмелиң болса тайынлан,
Усла жағанды қайымлан,
Буұрабайдың жанын ал деп,
Буйрық болды құдайымнан.
Шенгел салмаға лашыңа,
Сауда салмаға басына,
Жети күн удай қыдырып,
Арнаң келдим мен қасына.
Саған құдай кеуил бурды,
Заманымың мениң қуұырды,
Буұрабайдың жанын ал деп,
Құдайым мени буйырды.
Жолыңызда болдым құрбан,
Сени излеп адым урған,
Излеп келген Әзирайылман,
Қутыла алмассаң қурығымнан.
Жолында болдым таламан,
Тәубе тастық еткіл ғамлан,
Тамырыңа шаңғыл урып,
Хәзир жаныңды аламан. — деп,
Жаұдырлатып қоңырауын,
Аңлатады белли жауын,
Көрсетип айыу тынағын,
Қаттырақ салды аұырын.
Алқысса Әзирайылдың сөз-

лерин
Еситип байдың құлағы,
Әжелдин хабары сууық,
Төгилди жастан булағы,
Шығып кете жазлады,
Қаұсырылып еки жағы.
Ядландым бәрқа удайын,
Аңламадым мен мундайын,
Зәребесин үйирип,
Мунша қыстапты құдайым,
Шыбын жанымды алмай тур
Арзымды айтып қалайын,
Тоқта, тоқта Әзирайыл,
Бийжай уақта келипсең,
Неден болды екен гүнайым,
Тоқта, тоқта Әзирайыл,
Бир әрмансыз болайын,
Не гүнайым болды екен,
Бир-еки аұыз сорайын,
Қыса берме өкпемди.
Мен жайымнан турайын,
Мына сөзди еситип,
Тазың жаман азғырды,
Жаны шығып кетер деп,
Зәрре қолын жаздырды,
Хабар айтып хәр жерден,
Қорқытып сөз бенен азғырды,
Алынды билсениз айы,
Тут ақырет сайма-сайың,
Қулақ салып тыңласаң,
Гүнайыңды мен айтайын.
Таланды сеннен дүнья-мал,
Алма кеулине қыйлы қал,
Гүнаңызды айтайын,
Ашыуланбай мойныңа ал.
Динди көзге илмедин,
Дин жолының құдайы,
Пайғамбарым демедин,
Алты айда, жылында,
Бир ғамыңды жемедин,
Тоғыз түлик малыңнан,
Үсир, закат бермедин,
Жасым узақ болғай деп,

Бир құдайы бермедін,
Дунья ушын жууырып,
Жан-жаққа қолың сермедін,
Құдай менен пайғамбарды.
Буұрабай көзге илмедін,
Ден саулықтың, байлықтың,
Кеш қәдирин билмедін,
Жесир, жетимди ядлап,
Көзде жасын көрмедін,
Нешше аян берсем де,
Бир тәубеге келмедін.
Көрсетсем де жол силтеп,
Кейиниме ермедін,
Айтқаныма инанбай,
Кеуілимди жерледін.
Пайғамбарды умытып,
Қарсылап алға өрледін,
Бир жан атап жылында,
Әрұақларды көрмедін,
Пайғамбарды, құданы,
Есигине қараттың,
Жылдағы малдың зықатың,
Өз пайдаңа жараттың,
Не қылады құдай деп,
Халыққа өсек тараттың,
Берер деп үміт етсек те,
Динкемизди қурыттың,
Исенип малдың көбине,
Пайғамбарды умыттың.
Өрнек болып халыққа,
Айғағы болдың жұрттың,
Умытқан соң атыны,
Саған құдай жиберди,
Зақат беріп малыңнан,
Ядлайсаң ба пиринди,
Шынтың менен сыйынып,
Шығарып кеуіл кириңди,
Шының менен табынып,
Аңлауын сениң сырыңды,
Силтеу менен Әзірайыл,
Келди сениң қасыңа,
Қарамайман қулласы,
Тоғың менен ашыңа,

Тутып тамырыңның бәнтін,
Саламан сауда басыңа,
Мыжғынқырап басады.
Я аламан малыңды,
Я аламан жаныңды,
Айтқаныма жүрмесен,
Шашамаң суұдай қаныңды,
Сегбир тарттым екі ай,
Құдайдан келдим Буұрабай.
Атым мениң Әзірайыл,
Болың меннен хабардар,
Аламан қәзір жаныңды,
Түрлі апат дарытып,
Қыраман сениң малыңды.
Соны айтып қуу тазың,
Бүгірлетіп басады,
Жаны қалмай байыңның,
Ақылынан сасады,
Ақыл-естен айырылып,
Қууанышты қорқыныш баса-
ды.

Албыратып қорқытып,
Байыңның сырын ашады.
Жипектен нәзік торқады,
Батырлыққа шорқады,
Жаны қалмай байыңыз,
Қалтырап қатты қорқады.
Айы әбден алынып,
Шын кеуілден бағының,
Хәлсиреди бай баба.
Әзірайылға жалынып,
«Ата тегім мениң жақыл,
Не десең болайын мақыл,
Шыбын жаным шығармасан,
Жолыңа он қой Әзірайыл.
Әрмансыз алынды айым,
Ғапылда келтирди қайым,
Он қой берсем жолыңа,
Жарылқамас па құдайым?
Жолыңда сайыл болайын,
Ядлайын атын күн сайын,
Бир сапарға кеширин,
Жолыңа он қой жоллайын.

Гүнамды мениң өтиниз,
Сөзимди әпиу өтиниз,
Саған еркимди берейин,
Қарсақлы деген атаудан,
Он қой алып кетиниз.
Алқысса еситип сөзин қу;
тазың,

Берген қойын азсынып,
Айбат қылып тепсинип,
Мынадай сөз айтады:
Атаңа нәлет көргенсиз;
Аңламайсаң ойымды,
Жасыл тастан үстине,
Шығарайын ба той-тойынды,
Шенгел салып тоныңа,
Үзейин бе мойныңды,
Найзы салып қақ маңлайдан,
Қан қылайын ба қойныңды,
Сен бәледен қутылып,
Мықлап берсең тойынды,
Пайғамбардын жолына,
Дүзиу жибер ойынды,
Бир сапар таслап кетейин,
Қудайыңа айта бер,
Сен еки йүз қойынды.
Мен бир мәртлик етейин,
Бир қуда деп жыласаң,
Мен кеўлине жетейин,
Еки жүз қой атасаң,
Жаныңды таслап кетейин,
Ықласынды, муңынды.
Қудайға хабар етейин,
Бұл айтқаным тыңласаң,
Мақсетинди беремиз,
Умытпаймыз атынды.
Бәрха жақсы көремиз.
Сениң менен қосылып.
Бейиште дәуран сүремиз,
Қапталдан сени қалдырма;
Бәрха ертип жүремиз.
Хәптеде бир жәннеттин,
Бағынан гүллер теремиз.
Тыңламасаң бул айтқаным

Және қайтып келемиз.
Жаныңды теннен аламыз.
Жолыңда болдым таламан.
Алып барып жаныңды,
Саққар дозаққа саламан.
Иркилместен басына,
Отлы гүрси ураман,
Таң қыямет базарын,
Хәзир басында құраман.
Еситип оны бай баба,
Қаны қашып қабарып,
Еки көзи аларып,
Не дейди екен бай баба.
Әзирейилге жалынып:

Алқысса жыланып байың сөй
лейди:

Кеўил дәрти уўланып,
Өксип-өксип жылайды,
Астында жатып таўланып,
Айналайын Әзирейил,
Қозғама жанымды жайдан,
Қорықтым енді қудайдан,
Қайтайын жүдә ырайдан,
Шығармасаң жанымды,
Мен жүрейин жолыңнан,
Садақа әкет қолыңнан,
Мен садақа берейин,
Қутқарсаң сүм өлимнен,
Үсир, закат берейин,
Жанымды алып тенемнен,
Айырма қуйрық-қалымнан,
Сеннен басқа панам жоқ,
Хабар алып тур халымнан,
Мени аман сақлайгөр,
Шайтан деген залымнан,
Маған дуға дус болғай,
Аты шыққан алымнан,
Айыра түсирмегейсең,
Саркоп деген жеримнен.
Аман қалса шыбын жан,
Еки йүз қой садақа,

Шалабай баққан қойынан»,
Мына сөзди еситип,
Тазша сонда не деди:
Ҳа Буұрабай, Буұрабай.
Ҳалыңнан хабардарман удай.
Қулақ салың қуп таңла.
Тапсырмам бар және мундай:
Және бир айтар сөзим бар:
Шалабайдай шопанына,
Етип жүрме пейли тар,
Шалабайдай баланың,
Ҳалынан болғыл хабардар,
Зейинине тийип баламның,
Болып жүрме қара бет,
Не тилеги болса да,
Шалабайды қабыл ет,
Өстириң оның жүрегін,
Ййни келген жеринде,
Жақын қылың ерегін,
Нәрсеге мүтөж болмасын,
Пәнди-пәнди нәсиятым.
Тайын етип тур керегин,
Айтар саған тапсырма.
Шалабайдай шопаныңның,
Қабыл алың тилегин,
Бул дүньяда ойлаған,
Мақсетине жетиссин,
Қандай гүнаң болса да.
Гүнанды әпиу етейин,
Тилегин бер баламның
Мен сени таслап кетейин
Алқысса сөзди еситиң.
Бай баба сөйлей береди:
Рейим етсең бойма,
Салмасаң шаңға сойыма,
Шығармай кетсең жанымды,
Хызметкермен жолында.
Жөн билмеген биз бир сада,
Етпеніз өмиримди ада,
Шығармай кетсең жанымды,
Еки жүз қой садақа.
Мен берейин өз қолымнан,
Шалабай баққан қойымнан,

Шығармасаң жанымды,
Қабылламан тилегинди,
Олла шықпайын жолыңнан,
Сыйынып еремен кейнине,
Тиймейин олла зейнине,
Нағыз пирим сен болсан,
Мен бағындым динине.
Ат қуйрығын өремен,
Болған истин барлығын,
Мен қудадан көремен,
Шығармай кетсең жанымды,
Мың қойымның ықтыярын,
Мен тазшаға беремен.
Зыят көремен жанымнан,
Керегинди алың соннан.
Шынынан да пир болсан,
Хабар алып тур халымнан.
Жырақ әйле басымды.
Әзәзил деген залымнан,
Жанымды қой Әзірейил.
Не десең соған қайылман.
Алқысса тазың еситип,
Ықтыярын алады,
Буұрабайдың мойнына.
Не керегин салады,
Шын кеуилден табынып,
Ол да қайыл болады,
Сыр билдирмей ишинен,
Ушып-ушып қууанды.
Тазша турып сөйлейди,
Айналайын жан балам,
Рейим салдым тәуекел,
Қабыл алғай ләуҳи қәлем,
Тәуекел таслап кетейин,
Әпиу еткей бир аллаң
Усы пикириңнен қайтпа,
Ғәрип-қәсерди мунайтпа,
Өмириңе кес болады,
Бул сырды адамға айтпа,
Ҳаққыңа хызмет етемен,
Бағыш еткен қойыңды,
Тазыңнан алып кетемен,
Тозарын бузбай апарып.
Пайғамбар, қудаға жетемен.

Қудай менен пайғамбарға,
Оспынды баян етемен.
Арнап саған келдим қастан,
Қәхәрім қатты қара тастан,
Берген еки жүз қойынды,
Аламан Шалабай таздан,
Арылмас гүнаға қалма,
Қәхәрленип зулым болма,
Қойды мен айдап кеткен сон,
Баламның мазасын алма.
Сол сырды кисиге айтсаң,
Динди бузып, пирден қайтсаң,
Қойды неге бердин деп.
Шалабайды мунайтсаң,
Елде жүрген мен сайылман,
Халыққа белли Әзирейлмен,
Халыққа сырды алдырсаң,
Қасына сел боп тайынман.
Жахан маған бир қәдем жер,
Мен ушық есик пенен төр,
Шалабайға жәнжел салма,
Болған исти қудадан көр,
Хәрне десең мен қайылман,
Хабардарман хал-жайыннан,
Шалабайға азап берсен,
Айырыласаң сен жаныннан,
Минип пырағым желемен,
Усы жолдан айнысаң,
Қасына солұақ келемен,
Ықтыярын қолымда,
Мәттал жаныңды аламаң,
Сол сөзлерди бир айтып,
Суў қуйғандай сөнеди,
«Қуллық аға, қуллық» — деп
Шала жан жатқан Буўрабай,
Хәмирине көнеди.
Алқысса иси байыңның,
Енди насырға дөнеди,
Сыр билдирмей байыңа,
Енағардың тазшасы,
Үйден шығып жөнеди,
Орынланып мақсети,
Ақырын тазын күледі.

Жанлы-жандар жантаспаз,
Ай қараңғы түн еди,
Бай жүреги жарылың,
Не екенин билмеди,
Ерте тура таң атты,
Жан-жағына қараса,
Хеш бир нәрсе көрмеди.
Хәр қыял дөнип ойына.
Иши жанып көп қойына,
Хешкимге сырын айта алмай,
Қулай кетти жайына.
Алқысса тазын,
Етер исин етти,
Байдың басына жетти,
Ғайрат салып таң атпай,
Таз қойына жетти.
Пәстек молла қуўанышы
Қойнына сыймай, қойдан
Керегин алып, жайына кетти.
Алқысса таз
Қуўанышы қойнына сыймай
Таярлана берди тойына,
Алқысса Буўрабай,
Ишки сырын адамға айта
алмай,
Пирдин жолынан қайта ал-
май,
Қорлық ядынан қалмай,
Әрманы ишине сыймай,
Бир жыл өтти.
Қыйын ис түсип басына,
Бир жыл өтти арадан,
Жасырын салмақ басып,
Иши толды жарадан.
Қарсы келип жарлылық,
Салдардан жүреги жарылып,
Заманасы тарылып,
Буўрабай қатты аўырған,
Өнешинен ас өтпей,
Алқымынан буўылған.
Тойып тамақ ише алмай,
Басларына күн туўған,
Қабағын қайғы ашырмай,

Палшыға пал салдырған,
Жети журтқа ат жоллап,
Дәри-дәрмақ алдырған,
Өлмеуге илаж бар ма деп,
Қалаға жар салдырған,
Садақа айтып жолына,
Туұлаған туұлар шалдырған,
Ерси әдет ислер ислеп,
Көргенди қайыл қалдырған,
Дүнья-малын шаштырып,
Тәуиплерге бақтырып,
Жаздың сары күнинде,
Алдына от жақтырған,
Урғашы мал сойдырып,
Өкпе менен қақтырған.
Тилек тилеп алтадан,
Қанша малын шашса да,
Ұяллары тақ турған.
Ұш шыпасы болмаған,
Әтирапы көл болып,
Көзден аққан жасына.
Қара шыбын басын қурап,
Ийе болды лашына,
Гүлайымдай жалғыз қызы,
Кетпеди сирә қасынан.
Кетпеди Ұаққа наласы,
Қан болды көздің қарасы,
Өтер болды дүньядан,
Нәзер салмай алласы,
Келип кеннен Әзирейлдің,
Тиймеди сирә пайдасы,
Күннен-күнге жүдеп бай,
Өлиўге қарады басы,
Табылмас сирә ялғаны,
Яд етти қәдир аллайы,
Тум-тусынан сүйейди,
Еки бирдей алғаны,
Байдың басын көтерип,
Бир қуда деп зарлады.
Жан-жағына көз салып,
Тум-тусын бай барлады.
Ойланып бай қараса,
Қудайы жүдә қорлады,

Жан айбат пенен байыңыз,
Бир мақсетти ойлады.
Таяғына сүйенип,
Ырғып жайдан турадч,
Жедел берип өзине,
Белин тартып байлады.
Ермек болдым жақын-жатқа,
Дақыл болғайман кәрамағқа,
Барып қайтсам қөйтеди,
Шайқы баба Буұраханға.
Таппаспан ба бир шыпа,
Барып қайтсам зияратқа,
Қараққан ел қарап қалмас,
Дус қылмас па дәрәмағқа.
Қабыл болса зияратым.
Шықпаспан ба саламағқа.
Ұасылдан киийим киийейин,
Қара нарға минейин,
Пайғамбарға сыйынып,
Буұраханнның басына,
Барып басым ийейин.
Қудай деген бар болса,
Кәраматын көрейин.
Аяғына бас урып,
Буұрахан атамнан,
Узақ өмир тилейин.
Кеткен еки жүз қойдың,
Нәтийжесин билейин деп,
Тентиреклеп теңселип,
Байың жайдан турады.
Қара нарын жазлайын,
Беккем ерлеп алады,
Азық, әнжам, хәддиясын,
Нарға теңлеп таңады,
Мәнети артты,
Нардың айылын бек тартты.
Мойнына потасын салып,
Қара нарға минип алчп,
Зиярат етип қайғыўға,
Буұрабайдай ағаңыз,
Буұрахан бабаға жол тартты.
Нарға минип алады,
Пайғамбардың қәбирин,

Излеп кетип барады,
Адам ертпей қасына,
Жалғыз кетип барады,
Шын кеуілден жүр ізлеп,
Жылап кетип барады.
Арзы-ауқалын айтпаға,
Бөте-қадасын сатпаға,
Ғыждуни пайғамбарға,
Зиярат етип қайтпаға,
Барғанша қыйыр шел еди,
Асқар кесе бел еди,
Буұраандай бабаңыз,
Шыққанды, атлығы.
Жети күнлик жол еди,
Шын кеуілден пир ізлеп,
Алдына қарай дөнеди.
Кете берсин бай баба,
Гезек тазға жетеди.
Зияратқа шыққанын,
Пәстек молла биледи,
Шалабайдың қасына,
Жууырысы менен келеди.
Шалабайдай тазына,
Шынасында пир еди,
«Енағардын тазшасы,
Ийни келди исиннің,
Хәмелиң болса кел енди.
Ашық болсаң иске асыр,
Айтты растан бул енди,
Жер астында нәрсе жоқ,
Соны ойлап бил ендя,
Аяғына шарық бүр,
Ийғананың тонын кий.
Ғула кийип басыңа,
Қәлендер бол белгили,
Егленбей жолға шық енди,
Буұрабай түсти жолына,
Кейнинен изин қуу енди.
Бұрын бармақтың ғамын қыл.
Баратуғын жерине,
Басқа жағын айтпайман,
Саған айтар сол енди.
Усы сөзди жайласаң,

Табағың асқа толды енди.
Асығыста қуу тазың,
Шопанның кийип липасын,
Басына кийип ғуласыч,
Жолға рауан болады.
Дузын қақлап тазын усының,
Қойын бағып қалады,
Сыр билдирмей адамға,
Шалабайдай шопанлар,
Төтесин жолдың алады.
Буұрабайдың кейнинен,
Жаздырмай қууып барады.
Жанлы жанға танытпай,
Бабаның изин алады,
Сегбир салып пияда,
Бир ғайратын салады,
Алдындағы бабаны,
Ғайы көзи шалады,
Ғайы жетип барады,
Тутып пирлерди ядына,
Уғынып пирдин атына,
Жети күн тынбай жол жүрип,
Жақын келди бай баба,
Әулийениң қасына,
Шыдамай хеш ким патына,
Шер салып көңил жадына,
Енағардың тазшасы,
Билдирмей келди артына,
Тартып кем-кем өзине,
Пайғамбар деп зар жылап,
Жас қаплаған көзіне,
Сырын алып қуу тазың,
Тайын болды жасырынып,
Буұрабайдың изинен.
Ғарып-талып байың жетти,
Мақсет еткен жерине,
Хәзир жетти бийшара,
Шомылып қара терине,
Қара көрим жер қалды,
Пайғамбардын қәбирине.
Ақылынан сасады,
Көкирегін басады,
Ел гезген дийуана болып,

Енағардың тазшасы,
Қауымге араласады.
Барлап шықты ерине,
Сыйынып кәмбил пирине,
Келместен бұрын Буұрабай,
Жасырынып кирди қуу тазын,
Буұрабайдай байынның,
Түнейтуғын гөрине,
Гилең аққос оранып,
Енағардың тазшасы,
Жата берди төрінде.
Алқысса сонда Буұрабай,
Әулийенин сыртына.
Нарынан түсіп байлады,
Мұхсинге өзін сайлады,
Бир қудаға зар жылап,
Еки қатлап потасын,
Дал мойнына салады,
Қалған қаза намазын,
Қалдырмай оқып алады,
Қол қаұсырып зар жылап,
Қәбирге жақын барады.
Басын ийип бийшара,
Атап барған пайғамбардың,
Басына тайын болады.
Салып зейин ықласын,
Өксип-өксип жылады.
Үш айналып сыртынан,
Жолында құрбан болады,
Басында саққа жүгинип,
Қушақлап гөрди қулады.
Мумиядай ерип,
Қуйқа түги жуұлады.
Аят қоймай оқып,
Ҥаққына дуға қылады.
Қулақ салып тум-тұсқа,
Әсте-әсте барады.
Еки жүз қойдың сауабын,
Пайғамбарға арнады.
Бир қуда деп зар жылап,
Өмир тилеп зарлады.
Алдым бийик, артым жар,
Кең дүнья болды-ау маған
тар,

Сыртынан саған сыйындым.
Мәдет бер Гыжұан пайғам-
бар.

Зейнимди берип бағындым,
Әдеп-үрпинди сағындым,
Жолына бираз мал айтып,
Пайғамбар саған табындым.
Атыңды туттым қалыстан,
Зорға таптым жолыңды,
Қыйсық пенен шалыстан,
Шарапат бер мен қулыңа,
Арнап келдим алыстан.
Артылды жаман мийнетим,
Зая кетпесин зийнетим,
Алыстан арнап келгенмен,
Пайғамбар дийгөр үмметим.
Табынып сыртынан барладым,
Исминди айтып зарладым,
Арнап адам жиберипсең,
Ғайыбана жолыңа,
Еки жүз қой арнадым.
Көп астым шөлдин қыйырын,
Билдим кәрамааттың барын,
Еки жүз қой айдаттым,
Көрген бүгин қайырын.
Көзимнен ағып қызыл қан,
Алқымымнан бууылып,
Қыстау тапты-ау шыбын жан,
Еки жүз қой алған ийшаны,
Көрсет балана бир нышан.
Бууынып жүріппен талып,
Ислерим өзине қанық,
Балаң жәрдем сорап келди,
Пайғамбар берің шыпалық.
Айттым қәлийме шаадат,
Ойлан ата бизди яд ет,
Уәкил балаң излеп келди.
Нәзер әйлен берің мәдет.
Дағланып шықты кәмирим,
Әрманда баратыр өмирим,
Еки жүз қой алған ата,

Мүршинің дәртін көрін,
Арман көңілімен басына,
Көңілінің қысы-жазына,
Қысыма менің дуға қыл,
Берекет бергей жасыма.

Әрмансыз бір таным атпай,
Жыл бойы парахат жатпай,
Ауыр кеселге шатылдым,
Ұхшбир жәрдем шыпа таппай.

Адам жибердің малыма,
Қарасқан едим қалына,
Қарасаман* деген уәден бар-

ды,
Екі жүз қой бергенде жолы-

на.
Шынлап сора қал-жайымнан,
Дауа табылғай қолайдан,
Ата өзің әззи келсен.

Сорай көрін құдайыңнан.
Алынып тур жүдә айым.
Мал десеңіз менде тайын,
Өз аузыңнан хабар етиң,
Қураса кетпей құдайым.
Кел десеңіз мен ерейін,

Мудам жолыңда жүрейін,
Дүньяға келер күн болса,
Не десең тауып берейін.
Кетпесін иште әрманым,
Келтир бойыма дәрманым,
Сум әжелден сен құтқарсан,
Бағыш етемен барым.
Сол ишимде пикирим барым
Мурат-мақсетім болғаным,
Қабыл алың пайғамбарым.
Сырымды айтып болғаным.
Алқысса бай соны айтып,
Өксип-өксип жылады,
Көзде жасын жулады.
Пайғамбардың қәбирін,
Қушақлай беріп қулады.
Хабар берермекен деп,
Қулағын салып тыңлады,
Сол уақытта қуу тазын.
Гөр ишинде отырып,
Қууқыллық сөзін торлады,
Пири болып бул байдың,
Сөзине жууап қайтарып,
Қәуендер болып ашынып,
Гүңиренди зарлады:

«Орынланды ойға алған нийетің,
Жахыл болып жайлағансаң ел шетің,
Жаулықпаңыз сөзлеріме қулақ сал,
Аман болсан шынасында құрметім.
Әуел баста айтқаным жүрмедің,
Өз пикиріңнен қәдірімді билмедің,
Ауырғалы бағыш етіп жолымда,
Зарлай-зарлай бір уйқымды бермедің,
Екі жүз қой құдайы айттың малыңнан,
Қутылғансаң шайтан деген залымнан,
Мен болмасам қашшан өлетуғын ең,
Мойным созып хабардарман қалыңнан.
Қой бергеннен абыройың жабылды,
Дәртлеріме хәр бир дауа табылды,
Мен болмасам әлле қашан өлерсен.
Не себепли зияратың қабылды.

Зыянлы дәртіңнің алдын орадым.
Сениң тилегінди тилеп зарладым,
Үш ай болды мен құдайға қатнап,
Балам саған узақ өмір сорадым.
Бейіштің бағынан гүлдер тересен,
Зақатсыз малыңа жууап бересен,
Ашыулансам мениң айтқан сөзіме,
Хеш гүман жоқ ертең бір күн өлесен?
Минген атың таулы жерге жайылар,
Пайғамбарың жолыңызда тақ турар,
Қабыл алсаң пайғамбардың тилегін,
Кеселине бизден дауа табылар...

Айтқан нәсиятыма мениң көнесен,
Қарсыласып бұл ис қандай демейсең,
Ашыуланып айтқан сөзімди алмасаң,
Қайырқом жоқ, еки күннен өлесен.

Ер жигитке не болар намыс-ар,
Пири менен қарсыласқан гүнәкар,
Сыртыңнан пириңиз ылайық көріп,
Мойныңа бір қарыс артты пайғамбар.

Бейіштен тайынлап, үлестен пайың,
Дүньяның түринен түлиги сайың,
Ойласып сыртыңнан илажын тауып,
Мойныңа бір парыз артты құдайың.

Көресен жан балам таңның атқанын,
Жақсы болмас айың-күнің батқаны,
Жаным аман қалсын десең дүньяда,
Мақул дийсең құдайыңның айтқанын.

Алқысса оны еситип, Буұрабай ақылсыз,

Биле алмады сөз салмағын,
Тикени менен қармағын,
Келте ақылы илмей,
Әңгимениң салмағын,
Үлги салып билмеди,
Жүдә бағын байлағанын,
Қысқа ақыл билмеди.
Қуллық айтып сөйледи.

Алдымды кесе орадың,
Перзентінди қорқытып,
Жамғырдай бәле бораттың,
Ғапыл жатқан ұағымда,
Мойнымды мениң бураттың.
Есабы жоқ малымнан,
Үсир-зақат сораттың.
Таршылық исти еттім бе,

Топарлап айдатып,
Мақсетіне жеттің бе,
Айтқаныңды тыңламай,
Өз басыма кеттім бе.
Төсекте ғапыл жатқанда,
Минип қалдың үстиме,
Кеуілиме дық еттім бе,
Бууып алқымымды ездің,
Болажақ исти мен сездим,
Неге қыстың дедім бе,
Кеуілиме пирди алып,
Хәмириңе белли қанып,
Есапсыз жатқан малымнан,
Сүриўлеп закат шығардым,
Мен нәмәртлик еттім бе,
Шашпасаң қызыл қанымды,
Қалдырсаң аман жанымды,
Тәрк етпеймен хәмиринди,
Тилегиң тилей бер,
Қайтармайман белли тирегим.
Сорайбер қандай керегин,
Қолымнан келе билгенше,
Қабыллайман тилегиңди,
Болды сыры жүдә пайық,
Сөзлерине ылайық,
Гөр ишинде отырып,
Яратқан деп ялбарып,
Байды алдап,
Қызыл тилин жалдап,
Пайғамбар болып,
Ауыр салмақлы сөз қурып,
Қапа кеулин хошлады,
Қорқынышты таслады,
Енағардың тазшасы,
Атын сатып құдайдың,
Мынадай сөзин баслады:
Айтқаныңа уйқаслайын,
Қапа кеулинди хошлайын,
Қулақ салың мүридим,
Мағаналы сөз баслайын,
Бенделикке тайлаған,
Мал орнына айдаған,
Бір мөхминди атаңыз,

Өлгенше бағын байлаған,
Шалабайдың атасын,
Қой бақтырып атаңыз,
Ийттен бетер қорлаған,
Қойын бағып атаңның,
Өмиринше қор болған,
Ерки жетпей басына,
Ишлерине дәрт толған,
Айдаса жүрген айдауда,
Байласа турған байлауда,
Шалабайдың әкесин,
Өткерген екен жылаудан,
Қыстың күни қой бағып,
Өмири өткен қыйында,
Ағарған көздің қарасы,
Ишине толып жарасы,
Өлтирген екен атаңыз,
Тыңламай хеш бир шарасын,
Байлаған белге потасын,
Нәзер салмай көзде жасын,
Әрманда атаң өлтирген,
Шалабайдың атасын,
Жәбири хеш бир сораусыз,
Шалабай таздың атасын,
Азаптаған гүнасыз,
Сол пақырдың дәртинен,
Атаңыз өлген иймансыз,
Ашыуланып атаңыз,
Табанынаң тилдирген,
Отқа қалап арқасын,
Үш ағашты илдирген,
Көп малына исенип,
Қарыулылығын билдирген,
Шалабайдың атасын,
Бийгүна атаң өлтирген,
Бермей тәндирин зауалын,
Хешқим сорамай сауалын,
Атаңыздың мойнында,
Кеткен екен обалы,
Гүнасы жүдә ири екен,
Гүнаның жолы тири екен,
Сениң атаң шырағым,
Сол пақырдың гүнасын,

Мойнына жүклеп жүр екен,
Дәртке иши шоқ екен,
Иши толған шоқ екен,
Атаңызға пақырдың,
Хеш гүнасы жоқ екен,
Халынан хабардар екен,
Иши толы ар екен,
Көзинин жасы тамыпты,
Ұаққа қудай бар екен,
Периштелер жыйылып,
Барған екен қасына,
Туұры нәзер салыпты,
Көзден аққан жасына,
Ауыр кепти жәбири,
Теңликтің өлшеу тасына.
Реҳим етип пайғамбар,
Шалабайдың атасын,
Алдырған екен қасына,
Құндыз телпек кийгизген,
Жұмыры кийген басына,
Еки хұрди әкелип,
Жупты қылды қасына,
Шәрбет пенен пал қойып,
Ишегуғын асына,
Гәуҳар менен гүл қойыпты,
Таздың еки жағына,
Еки хұрди қосыпты,
Соннан бери қасына.
Өз қолынан пайғамбар,
Киргизди бейжчи бағына,
Шалабайдың атасын,
Жеткерген сондай жақсатқа,
Атаң сениң Буұрабай,
Болған халайыққа батқа,
Шалабай таздың атасын,
Жеткерген қудай мақсетке,
Атаң сениң басынып,
Жеткерген екен жерине.
Ийманның шықты өрине,
Шалабайдың әкесин,
Пайғамбары жарылқап,
Шығарған бейиштиң төрине,
Қолдан келсе жата ма,

Қатты кетип қатаға,
Әкең дозаққа кетти,
Шалабайдың әкеси,
Нәлет айтып атаңа,
Әкенди шайтан көтерип,
Алып кетти ұзаққа,
Қырғауылдай қылтыйып,
Мойнын салды дузаққа,
Қайтып шығып жүрмесин деп,
Таслады саққар дозаққа,
Өткен екен тоғыз жыл,
Әкең жатыр азапта,
Периштелер жыйылып,
Қараған көздің жасына,
Еки хұрди әкелип,
Жупты қылып қасына,
Сол шығар әзел жазықта,
Шығалмас хеш бир жарыққа.
Сол қуданың қәуили,
Буұрабай оған тарықпа,
Ағамды қайдан айдаған,
Пайғамбар тилин алмаған,
Жалынса да зар жылар,
Динге қулақ салмаған,
Өз пейлинен әкеннин,
Қара жағылған жүзине,
Қатты кетип асқынлап,
Қан толған еки көзине,
Жоқ болады әкеңиз,
Өз обалы өзине.
Баянлайман балам соны,
Анықлап бер кеулинди,
Аңла-аңла умытпа.
Барлығының мазмұны,
Алқысса балам қулақ сал,
Болмаңыз пирге гүнакар,
Буйырған қудайымның,
Бир мазмұнлы сөзлерим бар,
Ашыуланбай жан балам,
Құллық айтып мойнына ал,
Шалқылап қайнап йошқанбыз,
Периште менен қосылып,
Қанат байлап ушқанбыз,

Онын ушын қыйналма,
Гүлайымдай қызыңды,
Шалабайжанға қосқанбыз,
Жолында интизар удайы,
Нешше жыл тутылды айы,
Гүлайымдай қызыңды,
Шалабай менен екеуін,
Жупты әйледі қудайы.
Көлиңнен ушқан ғазыңды,
Айтқанына көнбесен,
Қыс етеди жазыңды,
Шүкир әйле қудайға,
Көп етеди азыңды,
Керек болса шыбын жан,
Шалабайжанға бересен,
Гүлайым атлы қызыңды.
Кеше-күндіз Шалабай таз,
Бир қуда деп яд еткен,
Ғарип пенен қәсердин,
Бәрха кеулин шад еткен,
Гүлайымдай қызыңды,
Шалабайға жупты етип,
Тастыйықлады халық еткен.
Ат қуйрығын өресен,
Талайыңнан көресен,
Назырқанбай шопан деп,
Гүлайым атлы қызыңды,
Шалабай тазға бересен,
Шақырып алып қасыңа,
Гүлайымның отауын,
Тойлар берип тигесен,
Кийиндирип қасылдан,
Шалабайдай шопанның,
Не керегин бересен,
Шалабай таз не десе,
Кейинине ересен,
Алғәрез сөзди салмаға,
Шопан демей, таз демей,
Сансыз жатқан малыңның,
Шалабайдай шопанға,
Ықтыярын бересен,
Қеуил берсең ұсыған,
Гүлайымның ашылған,

Бағынан гүл тересен,
Тазша деп қырын қарасаң,
Тыңламасаң айтқанды,
Гүман жоқ ертең өлесен,
Тыңламасаң бул сөзди,
Айтқан сөзиңди алмайды,
Сөзиңе құлақ салмайды,
Тыңламасаң сөзлерин,
Тилегин қабыл алмайды,
Кәхәри шоқтай қарыйды,
Исин насырға шауып,
Өзиннің жети пуштына,
Түрли опат дарыйды,
Сол ұақта өкинип билерсен,
Тазға берсең қызыңды,
Хәр шапаат көрерсен,
Жетер жеринди жайлап,
Әрмансыз ойнап күлесен,
Көп жыл жасап дүньяда
Әрмансыз дәуран сүресен.
Усы айтқаным тыңласан,
Қуданың досты Мухаммед,
Кейнине ересен,
Бейиштин ашық қапысы,
Иркилмей барып киресен,
Шалабайдай тазыңның,
Жарылқаған қудайы,
Қанша төгіп шашса да,
Таусылмас бахты удайы.
Хызметинде жүреді,
Хызметинде ұдайы,
Бейиштин арғы төрчиде,
Салыулы тұр сарайы.
Шалабайдың бир қудайы,
Мақсетине жетеди.
Қаншелли гүна етсе де,
Сораушы әпиу етеди.
Қыямет күн болғанда,
Қыл көпирдин аўзыңда,
Сораушы аңсат етеди.
Қыл көпирден аман-сау.
Тазың шалқып өтеди,
Тазға тийсе Гүлайым.

Мурадына жетеди,
Периште келип алдына,
Хызметлерин етеди.
О дуньяға барғанда,
Көрмегенин көреди,
Қызыңыздың басынан,
Барлық қырсық кетеди,
Халық әйлеген қудайы,
Барлық гүнасын өтеди,
Ырза болып қудайға,
Қызыңның кеули питеди,
Бул сөзлерден қорықпасаң,
Изине түсіп қудайым,
Жер менен жексен етеди.
Түрли апат дарытып,
Басларыңа жетеди.
Қуда деген енбегің,
Бәри күйіп кетеди,
Соның менен мүридим.
Мақсетли сөзим питеди.
Басқа салсаң ойыңды,
Ийшаллақы тағала,
Жаза алмассаң бойыңды.
Қызыңды оған бермесең,
Жүдә қалың қыйыңды,
Отырмас сөзин орынға,
Себеп табылар сорына,
Қызыңды оған бермесең,
Ұйналар исин қырыңға,
Малың түседи таланға,
Улғаяр хәр түр жаран да,
Телеке болып Ашияң.
Лашың қалар далада,
Ақыл-хуушың болар хайран.
Ете алмассаң бир күн сайраң
Кемең түсіп терен сайға,
Малы-мүлкин болар ұайран,
Қызыңды оған бермесең,
Питиұажаға кирмесең,
Айтқанына ермесең,
Пайың сениң о дуньядан.
Есин болса кейнине ер.
Қалдырмай шығар әрман шер,

Ақылың болса Буұрабай,
Шалабайға қызыңды бер.
Буұрабайжан, болма талан,
Қуда менен қарсылассаң,
Қашық боп араны ашсаң,
Тыңламайман сөзинди,
Ондырмайман исинди,
Ояман еки көзинди,
Буұрабайым аңлан, аңлан.
Еки көзинди оямыз,
Қарқыратып соямыз,
Сабан тығып терине,
Дозаққа әкеп қоямыз.
Турли азап дарытып,
Аулағыңды жоямыз.
Төрт периге айдатып,
Дозаққа әкеп саламыз,
Қара кийіп үстиме,
Қылыш алып қолыма,
Алдында қатар турамыз,
Аяусыздан басына,
Отлы гүрси урамыз.
Үйінде бир жан қоймастан,
Бир түнде әкеп қырамыз,
Қырып бәрин болған соң,
Әзин жатқан дозаққа,
Шуұлатып әкеп саламыз,
Қарайтпағыл көзимди,
Көп ұақ турып басымда,
Сарғайтпағыл жүзимди.
Гә қулақ сал, гә салма,
Айтып болдым сөзимди деп,
Қайтып үни шықпады,
Алқысса байың еситип,
Зәрре жаны қалмады,
Шыбын жаны шырк етип,
Шығып кете жазлады.
Гә қууанды, гә сууалды.
Гайы қорқып, гайы талды,
Ойлап көрсе салмағы,
Әзегине от салды.
Илаж бар ма, бийшара,
Қорыққанынаң қабыл алды.

Пайғамбардың тилин алды,
Хақыйқат сөзине инанды,
Ишлеринен күйип-жанды,
Пайғамбарды қуда деп,
Шын кеулинен инанды.
Өзлі-өзинен ойланып,
Түрлі жақтан торланды,
Аттың жалын өремен,
Беремен ата, беремен; деп
Қайта-қайта бақырды,
Атасы дауыс бермеді,
Құллық ата, құллық деп,
Басың жерге ийеді.
Ақылына жууыртса,
Жүдә кеули жерленді.
Қайтыуына қолайлап,
Кейинине тез жүрді.
Салдар түсіп басына,
Буршақ-буршақ терледі,
Қорыққанынан бийшара,
Шын кеуилден берилді,
Жан-жағына қарады,
Хеш бир нәрсе көрмеді,
Түсіп шуұғылдың қолына,
Жүклеп гүнаны мойнына,
Көз жасы толды қойнына,
Хеш сумлық алмай ойына,
Сыйынып қәдир құдайға,
Өзи менен өз қалына,
Хеш нәрседен хабарсыз,
Минип Қара нарына,
Хәр бәлеге жолығып,
Қанып қайғының зарына,
Қайтты байың атланып,
Түсіп келген жолына.
Қуұанып кетип баратыр,
Қарамастан артына.

Алқысса таздан сөз еситиң,
Туұды басына кең жайлық,
Өне деген кетти байлық,
Ойлап қараң яранлар,
Дауа сүрди құдайлық,

Жерлерден алтын өндирди,
Залымның отын сөндирди,
Ладан байды азғырып,
Хәмирине көндирди.
Не боларын билмейди.
Қыйын жерлерге көндирди,
Қуұанышы сыймай қойнына,
Тазың солай дәуран сүрди,
Ауыр салмақты салдырды,
Ялған сөзине инандырды,
Қудай мен деп саза берип,
Ладан байды инандырды.
Қайғы ғамын таслады,
Қапа кеулин хошлады,
Гүлайымды алыуға,
Жаңа жолды баслады.
Жумысы анық питкен соң,
Етер исти еткен соң,
Зыяратшы бай кеткен соң,
Шомылды қара терине,
Жеткерди байды жерине,
Сыр билдирмей хеш кимге,
Енағардың тазшасы,
Шықты кирген гөринен,
Аулағын алады,
Өзин жолға салады,
Бүлбилдей тили сайрайды,
Кеуили өсип жайнады,
Кеуилин хошлап Шалабай,
Мынадай сөзлер айтады:

Қалмағайман мен табаға,
Жеткен шығарсаң тобаға,
Алыс жолдан арнап келип,
Ушырастың пайғамбарға.

Пирдің әнгимесин уқтың,
Шарапатқа сен жолықтың,
Мақсет пенен ізлеп келип,
Хақыйқат пирге жолықтың,

Узақ жолға ат шауыпсаң,
Пирге қара сен ауыпсаң,

Әулийеде көп зарланып,
Қайырқомды сен тауыпсаң.

Өмиримше баққаным қой,
Жол тапты бизиң ақыл-ой,
Пайғамбардан жууап алдың,
Сол сыйың менен барағой.

Айтқан сөзлериме қандым,
Іңір қыдырып ғайрат салдың,
Өз обалың өзіңе, бай,
Сөзлерімди қабыл алдың.

Душпан иши дәртке толсын,
Бақ айланып бизге қонсын,
Ықтыярды бердің бизге,
Қызың бизге құтлы болсын.

Жақын болды есик-төрин,
Талқанларман саға-өриң,
Айтқан сөзди уққан болсаң,
Гүлайымды бермейгөриң,

Қабыл болғай маңлай терім.
Қалмағай әрманым, шерім,
Усы жолың құтлы болсын,
Жаңа таптың нағыз пириң.

Алған шығарман айынды,
Сазладың құрал сайынды,
Зыяратың қабыл болсын,
Таптың сен шын қудайынды.

Қабыллайың шын сөзинди,
Ериттим саз бенен музынды.
Сыйына бер нақ пирине,
Алғанда көр Шалабай.
Гүлайым арыу қызынды.

Алқысса, сумлығын,
Тастан өткизди,
Енағардың тазшасы,
Жерине байдың жеткизди,

Халықтан өзін жасырды,
Қууқыллықты асырды,
Кеуилин өсип тасырды,
Байдың изинен аңлып,
Ғайы озып, ғайы қалып,
Ишки сырын байға айтты.
Қудай мен деп атқарып,
Аман қойына жетти.
Жети күнде айналып,
Мақсетине жетисти,
Байдың ықтыярын алып,
Алқысса сөзди Буұрабайдан
баслайық!

Буұрабайдай байыңыз,
Әулийеге жол тартқан.
Хәр бәлеге жолықты,
Гәп аңламай терис қайтқан,
Қудайым деп алданып,
Шопанына арыз айтқан.
Пайғамбар деп зар жылап,
Әрман, шерин молайтқан,
Аңламастан енағар,
Тазға кеуилин қаратқан,
Кеуилине бийшараның,
Сол болды өзін жаратқан,
Ауылына барады,
Қорқыныш ақылын алады,
Ядына хәр ис салады,
Өз кеуилине бийшара,
Сауалғандай болады.
Дәртке толған кеуили,
Әтирапты шолады,
Бүлбил тили сайрады,
Хаяллары түсиріп,
Нарын тутып байлады,
Үлкен үйге киргизіп,
Дизеден төсек салады.
Еки хаялы көтерип,
Төсегине жайлады,
Бир қанша ұақ отырып,
Ғарры демин алады.
Харып келген бийшара,
Көк шайын ишип қонады,

Абы әуладын жыйнап,
Гүлайымдай жалғзын,
Алдына шақырып алады,
Қызына сөзин айта алмай,
Айтпаслығына болмай,
Өксіп-өксіп жылады.
Гүлайымдай перзенти,
Қулақ салып тыңлады,
Әулийеге барғанын,
Шайғамбардың айтқанын,
Не дегенін мойнына алып,
Қайыл болып қайтқанын,
Гүлайымға баянлап,
Буұрабай бір сөз айтқанды:

Сарқырап аққай булағым,
Сөзден сарсылды қулағым,
Атаңның айтар сөзи бар,
Қулағың салғыл қарағым.
Геўдем аұыр қара тас,
Жәрдем берің маған қарас,
Бір жыл өтти арадан,
Атаңа жолықты бір наұқас,
Шыпа болмады тобамнан,
Қорықпады ата-бабамнан,
Бір жыл өтти бір наұқас,
Жаздырмады тутып жағамнае
Қызбайды берген малыңа,
Қаратпайды өз қалыма,
Аұыр наұқасқа жолығып,
Салдары батты жаныма,
Нәзер салдым талай жерге,
Сыйындым атақлы ерге,
Қорыққанымнан жазымнан,
Суұпы болдым улық пирге.
Қамалдым қысылып тарға,
Ойласып ем ақылы барға,
Түсiме енип қоймаған соң,
Қол берiп ем пайғамбарға,
Ашылған гүлдей солғанман,
Жолында пидә болғанман,
Шыпа тилеп бир құдайдан,
Әулийеге мен барғанман.

Мен сыйындым хабар салып.
Саза берди анық-анық,
Барғаннан соң мен сыйыннып,
берди құдайым шыналық.
Жас қаппап еки көзиме,
Нәзерин салды өзiме,
Кеселимнен шыпа таптым,
қууатлап айтқан сөзiне.
Қайтарғанман мен шаҳадат,
Тынласаңыз сөзден бағыт,
Арнап жылап барғаннан соң,
Кеселимнен етти сақыт.
Қарасам истиң соңына,
қууанышы сыймады қойныма.
Тилегимди қабыл етип,
Үш парыз салды мойныма,
Өкпемди мениң қысыпты,
Жолымда қайнап йошыпты,
Озал бастан бир құдайым,
Жалғыз қызым Гүлайым,
Шалабайдай шопаныма,
Жуптылыққа қосыпты,
Сорамай мениң қал-жайым,
Жыйналып пирлер толайым,
Руұхынды Шалабайға,
Жупты қылған бир құдайым.
Қашсаңыз ізлеп табады,
Мың жыл дозаққа жағады,
Айтқанына сен жүрмесең,
Исиң насырға шабады.
Ойла туұры жол бурынғы,
Сөзин келтириң орынға,
Қарсы болсаң сен құдайға,
Кетеди исиң қырынға,
Барасаң түбинде ерге,
Қарсы қылма улық пирге,
Айтқан сөзин қабыл алдым,
Айналайын Гүлайым,
Атаңды қылма серменде.
Жетиң алланың дедигине,
Түбинде барасыз бир йерге,
Шалабайды қабыл алсаң,
Барасаң бейиштиң төрине.

Оған кеуіл бермесен,
Сен жеркенип тазша десең,
Қарсы болып пайғамбарға,
Ертең-бир күн сен өлесең.
Перзентим тилегимди алшы,
Атаңның уятын аршы,
Бул дүньяда жасамайсаң,
Болсаң қудайға қарсы.
Тыңласаң асығың алшы,
Қулық болар шопан — жалшы,
Тазшаны сен қабыл алсаң,
Боласаң халыққа басшы.
Ауыр көрме айтқанымды,
Атана кеуілің ашшы,
Арзымды қабыл алмасаң,
Алып кетеди узаққа,
Түсесең қақпан дузаққа,
Периштелер айдап барып,
Салады саққар дозаққа,
Қорлық-азапқа қанасаң,
Халымыз қыйын ойласаң,
Қудайдың хәмирин бузсаң,
Дозақта мың жыл жанасаң,
Дүньяның жүзин шолайын,
Таппадым қызым қолайын,
Қосыл балам Шалабайға,
Шырағым ырза болайын,
Таймасын бағым қолымнаң,
Адастырма қызым жолымнаң,
Ақ отау сайлап тиктирип,
Енши берейін көп малымнан
Сенсең кеуілімнің тоғы,
Тиймегейсең әжел оғы,
Айып көрме перзентим,
Ерли-зайып бұрыннан,
Бабамыздан қалған жолы.
Керегин етейін тайын,
Түрли бәленнен қорғайын.
Атаң келип басын ийди,
Не қыласаң Гүлайым?
Алқысса соны баянлап,
Әжелге өзін таярлап.
Қызының кеуілин аұлап,

Буұрабай бир заман уай-уай
салды.

Гүлайым буны еситип,
Зар-зар жылап,
Көзинің жасын бұлап,
Атасының сөзинен,
Жүреги суұлап,
Мийи айналып,
Түклери дуұлап,
Не қылса да атасының,
Кеуілин аұлап,
Жылай берди Гүлайым,
Атасына сөзин толғап,
Дәулетін тасқан бай едің,
Төрт түлігің сай едің,
Мениң ушын қууанып,
Кеуілің тасқын жай едің,
Мен дүньяға келгенде,
Қонақ сыйлап қой бердің,
Ат шауып мәнзил қыяға,
Улдан бетер әдиулеп,
Көрдің он улдан зияда,
Халыққа дабыл тараттың,
Жыйнап аұзыңа қараттың,
Толы журтқа той берип,
Жолыма мениң арнаттың,
Бунда әрманым қалған жоқ,
Уллы тойды басладың,
Толтырып табақ шашладың,
Халайықты жыйдырып,
Бәринің кеуілин хошладың,
Бәленттен дар құрдырың,
Алтын қабақ аттырдың,
Жорға байлап жолына,
Алысқа ат шаптырдың.
Қолға алып қолма-қол,
Әширепидей бақтырдың,
Буннан әрманым қалмады.
Улыққа сарпай жаптырдың,
Жарасықлы болсын деп,
Басыма гәұхар тақтырдың,
Бети айдай болсын деп,
Дүрден шырақ жақтырдың,

Халықтан зыят болсын деп,
Атымды қойдың Гүлайым,
Буннан әрманым қалмады.
Жас қызларды жыйдырып,
Отырғыздың қасыма,
Алтыннан ай соқтырып,
Илдиргиздің тусыма,
Теним жерге тийгизбей,
Жеткердің жети жасыма,
Буннан әрманым қалмады.
Әйне онбир жасымда,
Жауған қардай борадым,
Кеуилимди жиберип,
Аламды шалқып орадым,
Он алтыға шыққанда,
Саркоптан қала салыўды,
Алдына келип сорадым.
Ықтыяр бердің өзиме,
Ел ишинен қыдырып,
Қырық қыздың басын қурадым,
Мақсетиме жеткердин,
Буннан әрманым қалмады.
Шәмен гүлим жайнаттын,
Душпанның ишин қайнаттым,
Қырық қыз жыйнап қасыма,
Бағ ишинде ойнаттын,
Буннан әрманым қалмады.
Ойлап соңына турағым,
Жыйнап бердің өз ураным,
Қызым батыр болсын деп,
Әнжам еттиң ат-жарағым.
Буннан әрманым қалмады.
Он сәккизге шыққанда,
Жүйрик атқа миндирдің,
Жүреги өскин болсын деп,
Қашқан жаўды қуўдырдың,
Мойнын созған байлардың,
Жанған отын сөндирдин,
Буннан әрманым қалмады.
Он тоғызға шыққанда,
Дунья-малға қызбадың,
Жая менен пал қойдың,
Ишет ғын асыма,
Неше байлар ат салды.

Жолатпадың қасыма,
Дунья-малға қызығып,
Салмадың саўда басыма,
Буннан әрманым қалмады.
Әрману, шерге торландым,
Қатты кеттим бе, қәйтейин,
Сағағымнан байландым,
Ырза емеспен қудайыңа,
Ийттен бетер қорландым.
Сөз бенен ишим қарнадың,
Мәнисин сөздин барладым,
Болар ислер болыпты,
Ығбалымды аңладым,
Озалдан ғамын жеппедин,
Ақыл сорап хеш ўақта.
Алдыма сирә кеппедина,
Қорқып келдин алдыма,
Шопан түе патшаға,
Берейин мени деппедин?
Қызыл жүзим солыпты,
Өмирликте ядта жоқ,
Болмас ислер болыпты,
Бизге дослар зар жылап,
Душпан болған күлипти,
Алды-артын байқасам,
Пайманамыз толыпты,
Бир иймансыз зар жылап,
Халық еткенге сайыпты,
Бийликти алып душпаным,
Халайыққа жайыпты,
Аса кеткен бай едим,
Басымнан бағым тайыпты,
Душпанына билдирме,
Басып кеткен изинди,
Ата хәмири, қуда хәмири,
Төмен қылдың жүзинди,
Ығбалыма қайылман,
Өзи өлим болса да,
Қабыл алдым сөзинди,
Еркимди бердим қолыңа,
Ушыраттың жан ата,
Қайғылы шердің молыңа,
Жүзин төмен болмасын.

Өмиримди сарп еттим,
Бағыш еттим жолыңа,
Кеуилимди пәске бурдым,
Гүл едим, ашылмай солдым,
Перзентіңмен қайылман,
Дәртіне сениң тақ турдым,
Гәптиң кейни улғайып,
Кетти халыққа ен жайып,
Атасына үде берип,
Кетти бағына Гүлайым.
Алқысса, жоламай алтын

тағына,

Жалын шарпып ығбалына,
Не екенін биле алмай,
Гүлайым сыймады бағына,
Еситип қызының сөзін,
Буұрабайдай ладарын,
Қуұанышы сыймады қойнына,
Қудайдан келген парызды,
Қойды қызының мойнына.
Қарсы болмай Гүлайым,
Шықты байдың онына,
Шалабайдай шопанның,
Жүреді қарап соңына,
Адам арнап алдырды,
Ядына оның салдырды,
Өз алдына ат жоллап,
Буұрабайдай байыңыз,
Шопаның хабарландырды.

Болмай ҳеш бир жәнжел-ғаўға,
Қой бағып Қарсақлы таўда,
Хабаршы барды ат салып,
Тазшаға хабар айтып,
Мынаны айтады екен:
Кеўлице алма қыйлы қал,
Минген атым Қаражал,
Атаның атқан оғыман,
Шопан жора, қулақ сал.
Намәлимдур тоғың, ашын,
Дәўран еткен қара басың,
Шопан жора тез ғамланың,
Қабыл болды көзде жасың.
Қой бақтың шөлде удайы,

Жарқырап туўды күн, айың,
Изиме ер тезден тур,
Жарылқады қудайың,
Тасла қыймай қабағың,
Жайна шобыт пенен жабағың,
Бахытлы айыңыз туўды,
Көзинди аш, гүлленди бағың.
Нешше жыл жәбир тартқаның,
Умыттыр суўыққа қатқаның,
Тур ҳа заңғар, тез ғамлан,
Халайық кейниңе ерди,
Бағман бағыңнан гүл терди,
Тур ҳа, тур ҳа енағар,
Мақсетинди қуда берди,
Бедәўдин жалын тарады,
Мақсетин дәртке жарады,
Тур ҳа, тур ҳа, Шалабай,
Қудайың туўра қарады.
Тартылды арнаўлы пайың,
Турыпты, жолыңда тайың,
Ашық болды сыртыңнан,
Байдың қызы Гүлайым.
Аттың жалын өресен,
Ақ мойнына қол салып,
Ашықлық дәўран сүресен,
Тур ҳа, тур ҳа енеғар,
Кейниме ересен,
Тезден барып атаңа,
Уәкилинди бересен.
Арнап келдим мен Мәтен бий,
Қызға күйеў боласаң,
Ҳасылдан таўып кийим кий,
Ашық болды Гүлайым,
Буұрабайдай атаңа,
Тезден барып басыңды ий.

Алқысса тазың еситип,
Көкиреги таспады,
Ҳеш бир қуұаныш баспады,
Кеўил бурып сөзине,
Ҳеш бир кеўил қоспады.
Анықлап қулақ салмады,
Қаршығадай қылғынып,

Сулұ қыздың хабарына,
Сирә тилек болмады.
Көкиректе қайғы жоқ,
Табан тиреп, кеуили жоқ,
Ушып, ушып қуғанбайды,
Сөз айтады кек пенен дық

мынадай:

Он бес жыл құлман бул байға
Өмирлик шопанман қойға,
Нағып қызын береди екен,
Гүналы болғанды қудайға.
Қылған иси ядтан қалмас,
Адам есебине алмас.
Маған неғып қыз береди,
Анықламай барып болмас.
Өткинши болсаң өте бер.
Мен байыңа шын гүнакар,
Дәрtime тиймей кете бер.
Шәртин көрмей барып болмас.
Жанымды көзим қыймайды,
Басымнан өткен ислерим.

Ишиме сирә сыймайды,
Хәр бир қылған ислери,
Жүрегимди тырнайды,
Шәртин көрмей бармайман,
Маған берген азабы,
Хеш бир нырққа сыймайды,
Ашыған ишип тур тулыбынан,
Қуртары тамшылап қойнынан,
Хабарын қыздың еситип,
Қозғалмады орнынан.
Қылмысым көп мениң байға,
Ылайықпан ба ондайға,
Нағып ашық болып жүр,
Елди тоздырған бийхая.
Алқысса Мәтен бий,
Қатты ашыуы келип,
Ізине қайтты.
Сол мәхәл келип,
Таздың кеулиндеги,
Әндишени билип,

Бұрабайға не жууап айтты:

Ишиме толтырды мениң намыс-ар,
Алдына барып ем болдым гүнакар,
Сөзинди арнап барып едим тазыңа,
Шопаныңның ауыр, ауыр сөзи бар.

Атқа тақтым тилла маржан сәдепти,
Аңлағ турман бир жағынан күш пәтлн,
Сөзин арнап барып едим тазына,
Алдыма жууырып көпектей қапты.

Сен жүрипсең кеше-күндиз алла деп,
Келсе бойма өзи саламын берип,
Хабар айтып барып едим қасына,
Көпектей талады атаңа нәлет.

Мийиме халық еткен бәле салмаса,
Тапқан шығар қолайлы бап тамаша,
Сасқынлап, ағажан, қорқпасаң бойма,
Бәлесн бар зейним шириген болмаса.

Хабар салып сорасайық қыр ойға,
Жууыртайық күшти салып ақыл мен ойға,

Нәсиятым қудайдан болған ис емес,
Сол пикириңнен аға қорықпасаң бойма.

Жырау жырлар тамашалы термесин,
Қорқып ушқынбасын ақыл мен есин,
Ойласам қудайдан болған ис емес,
Залым тазша ҳийле қылып жүрмесин.

Алқысса алжыған бай еситип,
Ядына алғаның сол ма,
Ойына хеш нәрсе алма,
Пайдаң болса басыңа жақ,
Егленбей кет,
Жолдан қалма.
Ақылгөй деп буйырғанда,
Тапқан базарлығың сол ма.
Мениң исим, қудайға пайық,
Пирдің жолы құпия жабық,
Әзазил жолына салып,
Қылмақшымысаң мынапық,
Жақын келди өлер шағым,
Мәлим мениң қара-ағым,
Кетир кеуиліңнен дағың,
Қудайымның сазасын,
Еситкен анық қулағым,
Шетинен қудай көринбейди,

Жүдә күшли кәраматым,
Пайдаң сениң өзіндики,
Аулақтан жүр шырағым,
Дейгөр бир қудайым бенде,
Жайылып кетпесин елге,
Ға шырағым аулақ жүр,
Боларсаң қудайға шерменде,
Бәршеңизден үлкен жолы,
Кәраматы елге толы,
Тил тийдирип ҳасы болма,
Таз қудайдың сүйген қулы,
Айбатланып ақырды,
Қәхәрленип лап урды,
Адам арнап Буұрабай,
Киши ҳаялың шақырды.
Ашыұланып Буұрабай.
Ғаялына айтқаны,

Көтердим мен басқа алла салғанын,
Аңламадым ырас пенен ялғанын,
Шалабайды әкеп берсин алдыма,
Гүлайымға хабар жибер алғаным.

Сыртымыздан күлки қылды барлық ел,
Бетимди қағып тур мениң сууық жел,
Қызыма айт әкеп берсин тазшаны,
Сәруи жаным Гүлайымға барып кел.

Өлер болдым шырмап таққан парыздан,
Қутқарғай қудайым кешикпей таздан,
Гүлайымжан әкеп берсин алдыма,
Қутылайын үәде берген қарыздан.

Қәсем айтқан едим, мен кәмбил пирге,
Ойласам қосылдым шын гүнакарге,

Шалабайды әкеп берсин алдыма,
Мени қылмай бир қудаға серменде.

Ауғалымды қызым салсын ядына,
Тезден минсин ол Қарагер атына,
Ықлас пенен ақ пәтиям беремен,
Қарасар халық еткен оның қалына.
Алқысса Сәрүибийке байдың сөзін еситип,
Қуллық айтты, қасыл липасын кийинип, шын
кеуілден берилип, жер гүңдиренген наласына
зорға сыйып қанасына, жетип барды сол мәхәл
Гүлайымның қасына. Ендиги сөзди еситип Гүлайымдай су-
лмәудан.

Гүлайымдай перийзат,
Кеуилин дәрт жайлаған,
Ары келип арланып,
Хәр қыялды ойлаған,
Қырық қызына бас болып,
Шөлге ылағып кетиүге,
Жүдә белин байлаған.
Күнде үш ұақ жем берип,
Бедеулерин байлаған.
Қанша қуып излесе де,
Хеш қәуендер таппаған,
Шөлде ылағып өлпүге,
Мақул көрип ойлаған,
Хәр ис түсип ядына,
Шыдамай истиң соңына,
Қайыл болды өлимге,
Келмеди әжел алладан.
Жау-жарағын асынып,
Қырық қызына бас болып,
Атланыўға қолайлаған,
Сол ұақта қыздың анасы,
Алдына тайын болады,
Кеуиллерин шолады,
Қушақлап сүйип бетинен,
Ядына хәрне салады.
Жууғалық пенен қызына,
Мынадай сөз баслады:
Айналайын андызым,
Маңлайымда жұлдызым,

Атаңның айтар арзы бар,
Қулағың салың жалғызым:
Көзимнен ақты қызыл қан,
Болмады мүшкилим ансан,
Зәрре тоқта шырағым,
Тауып турман бир нышан,
Көллерге питкен қурағым,
Қараңғыда қырағым,
Ашыуынды тилеймен,
Жалғыз нышаным қарағым.
Сайдақланып бүлинипсең,
Ишиңнен жанып-күйипсең,
Гүзар жолға сайланып,
Туўған жерден түңилипсең,
Ашыўдың шыңына жетип,
Қара бағрыңды қан етип,
Қаяқларға барасаң,
Туўған меканыңнан көшип.
Мәлел алыпсаң ядына,
Қим шыдайды бул дадына,
Баданадан сауыт кийип,
Өнгерип қалқан алдына,
Атаңды етпе қара бет,
Анаң ушын бир мәртлик ет,
Жолың болсын шырақларым,
Барар жериңиз айта кет.
Алқысса сөзди еситип,
Гүлайымдай перийзат,
Көзиниң жасын булады,

Қалша қарап турады.
Анасына зар жылап,
Гүлайым гүрриң урады.
Көрдим қууатың, пәрманың,
Кеулиндегі қыял, ғамың,
Анасына қыз айтады,
Ишинде толы әрманың,
Ақылым хайран мениң лал,
Талан болғай дүнья-мал,
Әрманымды айтайын,
Сөзлериме құлақ сал.
Күлкі болар болдым халыққа
Қыйын болды бизиң хал,
Уақтықошлық болмаса,
Неге керек дүнья-мал,
Ойланып көр анажан,
Қалай болды бул аўхал,
Пейлине қарай табынып,
Жолбарысты көпек аңлып,
Теңим шопан болып па,
Дүньяда адам қапылып.
Көлден ушқан ғазбекен,
Қыс күнлер бизге жазбекен,
Дүньяда еркек қапылын,
Қатарым мениң тазбекен.
Бул дүньяға шыққанда,
Салт-салтанат тутқанда,
Мийуалыда жатқанда,
Батырлық еди мақсетим,
Шаппай, желмей майрылдым,
Қанатымнан қайрылдым,
Ата болса қәйтейн,
Жағаласып, айқасып,
Жигеримнен айрылдым.
Әрман менен ақсадым,
Бир жағымнан Сыран патша,
Мойнын созған жау бир қанша,
Арыс батыр Елек патша,
Әскер жыйнап құрсады.
Қайымлап жүр сай-саламды,
Шуұлатпақ Қырым даламды,
Тийип-тийип қашады,
Шегарадан ары еди,

Журтын талап алсам деп,
Сыртынан интизар еди,
Неше жолдан душпаным,
Менде қасты бар еди.
Тийип-тийип қашады,
Не қылайын, қәйтейн,
Қайтардың жаман тауымды,
Жағаласып айқасып,
Үздим бекем жалғауымды,
Талқан етип ұайранлап,
Жықтың бийик тауымды,
Жоқ қылыу еди талабым,
Шүршит қалмақ жауымды.
Қасыма ертип қырық қызды,
Салып душпанға тозғынды,
Елге орнатып сиз бизди,
Жайнатарман деп едим.
Талқан етип Қыран тауды,
Дос тутынып дени сауды,
Ойран етип халықтың жауын,
Қыйратарман деп едим.
Жалау байлап дәруазаға,
Сауыт кийип полат жаға,
Дәуір-дәуран сүрип бағда,
Ойнатарман деп едим.
Душпанымды етип сарсаң,
Мүшкилимди етип ансан,
Опат қылып жауды қырсам.
Қанын шашсам деп жүр едим.
Мәнетим отқа жанып,
Қозғалмай бағым байланып,
Шопаныма мен құл болып,
Байланаман деппедим.
Кирге былғанып ақыбетим,
Гүлайымға бай боп жетим,
Қарап болып ақыбетим,
Жоқ болады деппедим.

Алқысса сонда шешеси,
Қара сөзден байытады,
Нарға буұра қайытады,
Алдап-арбап Гүлайымға,
Мынадай нәсият айтады:

Жасында белиң буўған пананыз,
Кулақ салсам сөзинде жоқ қатаңыз.
Тынласаң атаңның атқан оғыман,
Қызым деп буйырды сизге атаныз.

Кәсіyeti далаға кетпес бааның,
Шақалап өрбимес кейни қәтениң,
Бул дүньяда ойлағаны болмайды,
Айтқан сөзи тынланбаса атаның.

Ойлап көрсең бурынғыдан қалған сыр,
Өз баласын үш сатыўға ҳаққы бар,
Тазды қызым әкелсин деп жиберди,
Қыйналма шырағым, оңға айналар.

Қәр себең табылып түсирер сая,
Мәрт болың перзентим, атаңды ая,
Сөз сындырма, сол тазынды әкел бер,
Ықлас пенен атаң берди пәтия.

Атаңызда ақыл менен мий мол емес,
Ойлап көрсем ҳеш ылайық жол емес,
Қудай, пайғамбарға не шара,
Байыў, патша, ханлар саған тең емес.

Алдырып өз өзиннен ақ урма,
Алдырып басыңа зимистан құрма,
Ийшалла кешикпей аңға айналар,
Панды атаңыздың сөзин сындырма.

Атаның сынса сазасы,
Айтқан сөзи болмайды,
Жарға соғып барқулла,
Қылған иси оңбайды.
Нарийза болса атасы,
Тилек қабыл болмайды.
Ырза болса атасы,
Қырық шилтенлер қоллайды,
Жолға сал деп пендесин,
Төрт периште жоллайды,

Қырсыққан талабын оңлап,
Қәте жерин оңлайды.
Деген сөз бар бурыннан,
Сен атаңды сыйласаң,
Исинди қудай оңлайды,
Алғыс алған перзентлер,
Суўыққа сирә тонбайды.
Ашыўланба шырағым,
Сениң ақырың сондайды.
Алқысса сөзди еситип,

Ая шөллер жанлайды,
 Шын перзентим болсаңа,
 Басыңа түседі сая,
 Әкеліп бер шопанын,
 Ал дарақтай пәтия,
 Қыйыннан аман өтесен,
 Истегенінди етесен,
 Муңайтпасаң атаңды,
 Мурадыңа жетесен,
 Тазды алып тезден қайт,
 Барып атаңның алдына,
 Ақша жүзінди сарғайт,
 Ырза емеспен ата деп,
 Алдында жылап сөзінди айт.
 Муңаймаңыз перзентим,
 Себеп тауып болар қолғайт
деді анасы.

Алқысса оны еситіп,
 Гүлайымдай перийзат,
 Кеуіл дәрті ууланады,
 Қолғайт болар деген сөзге,
 Ушып-ушып қууанады.
 Белине пота буғандай,
 Телесиді, жубанады,
 Таздың атын айтқанда,
 Зығырданы қайнайды.
 Барсам барып қайтайын деп,
 Гүлайым қайыл болады.
 Ашыуланып, арланып,
 Иши дәртке толады,
 Қырық қызын таслап бағына,
 Гүлайым кыз атланады.
 Жылан бауыр қамшысын,
 Оң қолына алады,
 Карагерин қамшылап,
 Жолға рауан болады.
 Каршығадай қайқаып,
 Шөлдің танабын тартады.
 Карагерин ойнатып,
 Бір мезгіл жоллар тартады.
 Майданлы жердің алабын,
 Шыдатпады жолларды,
 Тартып майданның танабын,

Қызыл құмда жаныуар,
 Таслады керіп аяғын,
 Барып ерте қайтыуға,
 Қарыу күшін салады.
 Омырауы жазылды,
 Қызыл жүзін солдырды,
 Ишине дәртлер толтырды,
 Тынбай бір мезгіл жол
жүрді.

Қыя майдан далада,
 Ишине дәртлер толтырды,
 Жылға, сайды аралап,
 Ұарып, шаршап болдырды,
 Жанлы жанға көрине алмай,
 Атасы айтқанын қылмай,
 Өз еркіне кете алмай,
 Мақсетіне жете алмай,
 Мәнеті арылмай,
 Жаратқан деп зар жылап,
 Ары келип арланып,
 Муңын айтып зарланып,
 Аулақта иштен дебдіу
шығарып,

Бөлек таудың басында,
 Гүлайым йығлап тұрған
қусайды:

Салыстырсам ақыл-ойға,
 Құртлар түсті жигер-сойға,
 Ығбалыма қара шалған,
 Ырза емеспен бір құдайға.

Халық әйлеген усы саз ба,
 Шығалмадым жайнап жазға,
 Құдайтала ойланып көр,
 Жарасықлы гүлге қондым,
 Қазан урып гүлдей солдым,
 Залым құдай сен бақламай,
 Шағым жетпей зая болдым.

Отқа түсіп шыбын жаным,
 Теңіме бас қоса алмадым,
 Қандай құйле тапты екен,
 Өз жайыма кете алмадым.

Қалып турман бир бәлеге,
Жастан шықты сергизданым,
Бағышлап шашты өргеним,
Сыйынып кеуил бергеним,
Ол да хабар ала алмады,
Түсімде анық көргеним.
Анланбады саға, өрім,
Хеш ким билмей есик-төрин,
Қудай жағаласып туттың,
Бу не сумлық, бу не герим.
Дәрдерге түсти басым,
Бул не азап, не қыласың,
Сондай пейлим жаманбекен,
Ийтлер тартқай ийесиз лашым.
Нәзер салмай хан, патшалар,
Табылмай тур жәбир қоллар,
Бул қорлыққа нәзер салың,
Мәдет бер ата-бабалар.
Зая кетти әрман, шерлер,
Гүлайымға талапкерлер,
Бул бәлеңнен азат әйле,
Аты белли кәмбил пирлер.

Бәғымның гүли солмай ма,
Ишим дәртлерге толмай ма,
Тазға мени қаратқанша,
Қудайым алсан болмай ма.

Сайран ете алмай хәв жаққа,
Қазан урды бизиң бағқа,
Әй халайық ойлап қара,
Тазың маған ылайық па.

Күш бермеді намыс-арым,
Жоқпекен теңлес қатарым,
Қудай туұрылықты гөзле,
Шалабаймекен қатарым.

Мысал бейиштен ғұлманым,
Көпдур бул таздан гүманым,
Ат көтәрес әрман менен,
Кетти кеуилимде әрманым.

Аты шыққан мен Гүлайым,
Алды заңғар таз қолайым,
Усыған зая қылғанша,
Алсаң бойма бир қудайым.

Алқысса сол сөзди айтып,
Ақ урып,
Иштен дебдиү шығарып,
Қайғылы шерин туұарып,
Кеуилди сөзден сүұғарып,
Қәхәрленип атланып,
Қалын қопаны қақ жарып,
Тоғайлы көллерге дарып,
Келе берди Гүлайым.
Қәпес деген тоғайға,
Аттың басың қаратып,
Ат салып келди тоғайға,
Из жиберип қараса,
Көзи түсти Гүлайым.
Үрkip шыққан көп қойға,
Ашыұлы қасқырдай жарап,
Арқа мойнын отқа қалап,
Койларға ұзақтан қарап,
Жұмыры кийип басына,
Кыймай қабағы қасында,
Жұмыры топы жамбасында,
Отыр еди кәбап ислеп,
Бир төбениң басында.
Мыстай майдан такырды,
Ат ойнатқан кимсен деп,
Гүлайымды шақырды.
Жер теңселтип наласына,
Ат ойнатып Гүлайым,
Жетип келди қасына.
Қыздың ашыұын билип,
Пәрмана болып ушып турып,
Қыздың алдын орап,
Келген жұмысын сорап,
Таз не айтып тур,
Қызға қарап:

Аямай ажарды берген құдайың,
Айбатыңнан қорқып алынды айым,
Түриңе қарасам зорлық көргендей,
Ат ойнатып келе қалдың Гүлайым.

Жигитке жарасар алтын гүдары,
Түриң көріп кетти мениң мәдарым,
Түриңе қарасам зорлық көргендей,
Неге келдің қырық ханымның сәрдары.

Жаз күнінде бағман терер мийұаны,
Тап аңғармас жигитлердің аұаны,
Аулақта ізлеп келе қалыпсан,
Қайыр болсын қырық ханымның палуаны.

Бедеуде салыпсаң алтын еринди,
Бедеуіңнен шығарыпсаң теринди,
Аулақта ізлеп келдің қасыма,
Жасырмай айт баратуғын жеринди.

Жарқыраған сәукелеңнің моншағы,
Жүзінде көринер ашықтың дағы,
Қыя шөлде нени ізлеп келгенсен,
Маған туұры ашармысаң қушағын.

Өрман менен сарғайтыпсан жүзинди.
Бизге ашармысаң гәуұхар көзинди,
Гүлайымжан қандай жерге барасан,
Айтсан бойма бир мазалы сөзинди.

Астына минипсең сайла Қарагер,
Кеуілге шер салыпты қандай ер,
Ат ойнатып ізлеп келдің қасыма,
Гүлайымжан сауалыма жууап бер.

Алқысса мәккарлық тазын
етеди,

Гүлайымның дийдары,
Жүрек бауырын қан етти,
Ықтыяры кетеди.
Сырын билип Гүлайым,
Мыйығын тартып күледі.

Динкесин құртып тазыңның,
Сүйегінен өтеди.

Жайтаңлатып көзлерин,
Қасын қағып Гүлайым,
Қаслады дәлкек сөзлерин.
Көрсетип тамаза өзін,
Баян етип айтады,

Тазшаға мақсетли сөзин:

Қарагер атымды желдим,
Сениң қыялыңды билдим,
Әуел бастан ашық болып,
Алыс жолдан арнап келдим.
Ат баққан салар ақырды,
Жек көрмеймен мен пақырды,
Тезден мингесин артыма,
Атаңыз тойға шақырды.

Еситип тазың сөйледі:

Хаңлар қурады ақ шатырды,
Сөзди таныйды қас батыр,
Қаяқтан ығлам болыпты,
Бай нағып мени шақырды.

Еситип оны Гүлайым:

Бийик болды шыққан тауың,
Араласты бек жалғауың,
Жалғыз қызын саған арнап,
Тикти атам ақ отауың.

Тазша:

Қәддимнен суу иштимекен,
Тоның мықлап пиштимекен,
Қәдиримнен биле қаппа,
Бир жақтан күш түстимекен.

Гүлайым:

Пәтиуаңа басқан сөзиңе,
Зар болдым басқан изиңе,
Көп сөзди қой артыма мин,
Арнап келдим мен өзиңе.

Тазша:

Он бес жыл жууырдым қойға,
Не жақсылық салған ойға,

Қаяқлардан күш түсти екен,
Өзи шақырғандай тойға.

Гүлайым:

Ядыңа сирә алмайсан,
Айтқан сөзлерге инанбайсан,
Ашық болып излеп келдик,
Өз аяғыңнан бармайсан.

Тазша:

Биреуди қайсардың сөзи,
Жантақлар шыққай жүзине,
Миллетли қыз керек емес,
Жоғал қа заңғардың қызы.

Гүлайым:

Ишимде толы намыс-ар,
Болдым сыртыңнан интизар,
Тур жайдан алға қайтайық,
Арнаулы саған қызық бар.

Тазша:

Сөзиңе құлақ салмайман,
Миллетің сениң алмайман,
Жоғал қа заңғардың қызы,
Миллетли тойға бармайман.

Гүлайым:

Екеуимиз атқа минейик,
Ауыз бирликке келейик,
Ашықлық пенен бас қосып,
Әрмансыз дәуран сүрейик.

Тазша:

Кейнине сениң ермеймен,
Тириде еркимди бермеймен,
Неше жыл азап берген жоқ,
Атаңның жүзин көрмеймен.

Гүлайым:

Сыр шашпаған жақын-жатқа,
Қалма халайыққа батқа,
Қутылайын мен қарыздан,
Егленбестен минің атқа.

Тазша:

Ашық етиңіз аранды,
Қыздырма заңғар жаранды,
Қайтсаңа заңғардың қызы,
Көрсетпе бизге қаранды.

Мына сөзді еситип,
Гүлайымдай перийзат,
Қатты келди қәхәри,
Тайды басынан бәхәри,
Ашыуын жаман келтирип,
Келди намыс билен ары.
Таздың айтқан сөзлери,
Жанына жаман батады,
Тойдырды қызды қанына,
Жолықтырды тазынды,
Замананың тарына,
Тыңламады Гүлайым,
Жылап айтқан зарына,
Қыйын-қыстау жердеги,
Түсти белли қарына,
Жолығысты қуу тазын,
Дегендей қардарына,
Ашыу кернеп арланды,
Жайтаңлаған көзлери,
Жанған оттай жайнады,
Жүрегинің жеделі,
Қазанлы астай қайнады,
Қарсыласып Шалабай,
Әжеп ғана ойнады,
Арнаулы күшин баслады,
Ат жылауын баслады,
Батырдың кеулин хошлады
Екі көзи аларып,
Аш бүркіттей пәнжесин,
Тазға керип таслады,

Көкмар қылған серкедей,
Тақымына басады,
Қыя майдан далада,
Ылақ қылып қашады,
Қара шашын таратты,
Көргеннің құршын қайнатты,
Саркопке қарап ылағып,
Аттың басын қаратты.
Маңлайы қара тазыңның,
Көзинің жасын булатты.
Қыя майдан далада,
Қарагерин ойнатты,
Еркін бермей тазыңның,
Енгезесин қурытты.
Қуу тазшаға ашыуын,
Жауған қардай боратты.
Тамашаға тазшаның,
Хал-жағдайын сорапты,
Гүлайымға жалынып,
Тазың сөзин баслапты:
Ағыздың көзде жасымды,
Ақыл-естен айырып,
Жойттым гәуһар тасымды,
Жаным сағға сорайман,
Жулып таслама басымды.
Ерксіз байладың қолымды,
Батыл қылдың кең жолымды,
Жаңым барда жерге тасла,
Рауа қылма өлимди,
Бүлдирди қандай зыяным,
Зая кетпесін қыялым,
Тарта берме басымды,
Ийесіз таслама. малымды,
Басқа екен ақыл-ойың,
Себиллер қалмасын тойың,
Жаным барда жерге тасла,
Өзбе Гүлайым мойыным.
Күңанып тасып толайын,
Жолында құрбан болайын,
Өлер болдым тақымында,
Мәрхамат етиң Гүлайым.
Ерксіз тақымына бастың,
Ылақ қылып алып қаштын.

Таста менің шықты жаным,
Бурыннан қалып еді қаның.
Алқысса сөзлерді айтады,
Гүлайым перийзат,
Ырайынан қайтады,
Қызыл жүзин қубартады,
Қапа кеўлин хошлады,
Еки қолын услады,
Мысал көкмар—текедей,
Сәске уақта әкеліп,
Буұрабайдың алдына,
Шалабайдай тазынды,
Ылақтырып таслады,
Буұрабайдай байыңыз,
Қуұанышы қойнына сыймай,
Ырза болып қызына,
Уақтың хошлап жубанды,
Қапа кеўлин хошлады,
Белдеуге бедеу байлады,
Ақ отауды сайлады,
Алып келип тазынды,
Өз кеўлинен Буұрабай,
Ықырар келип аўзынан,
Шалабайдың жолына,
Қызын бағыш әйледі.
Қутылып қудай қарызынан,
Кеўилин шад әйледі.
Ауылдың қатын, баласын,
Нәрсе қоймай жыйнады,
Баса-басты салады,
Шалабайдай тазды қатынлар,
Дәл ортаға алады.
Қуұанышқа мейри қанады,
Бас күйеуге санады.
Ақ кийізге салады,
Тумлы-тустан көтерип,
Қол ушына алады.
Шын меҳрибан болады.
Қатарына ергизди,
Қолынан қәде бергизди,
Көримлик берип көргизди,
Шадлы дәуран сүргизди,
Есик ашып қатынлар,

Ақ отауға киргизди,
Басын жерге ийгизди,
Урып-соғып қатынлар,
Босағаға тийгизди.
Жауып жипек шапанын,
Басына құндыз кийгизди,
Ақ қылқасын қатынлар,
Теберик етип бөлисти.
Тамашагөй қатынлар,
Шақалақлап күлисти.
Неше жуған қатынлар,
Құшақласып көристи.
Уллы, киши жәм болып,
Тоғыз қәде үлести,
Сыртынан көрип Буұрабай,
Жүдә кеўли асты,
Қарызынан қутылып,
Төрт түлиги сай болды,
Көзи талып жәмине,
Дағазалап аўылына,
Ақылы жетпей соңына,
Аңбай истиң қопалына,
Асықтырып өз топарына,
Түсинбей намыс-арына,
Көз салмай қыздың зарына,
Байың ғайрат салып атыр,
Гүлайымды тазша менен,
Бир қоспақтың ғамына.
Жыйнатады басшы аға,
Басқа күн тууып асыға,
Қарамай жағдай жағына,
Бир қаншаны жығып майға,
Хабар шашып өз орайға,
Хабарландырып ұллы тойға,
Буұрабайдай байыңыз,
Тарқатты елге дағаза,
Гүлайымдай перийзат,
Бул хабарды еситип,
Кара байлап тутты аза,
Жүдә қайыл өлимге,
Себепсиз жетпеді қаза,
Үлкен зәулим салып атыр,
Асықтырып бай баба,

Салады көпке биймаза,
Елин толық жыйнатты,
Тум-тусқа атлар ойнатты,
Тамашалы дабыл қақты,
Аңғармай қараны-ақты,
Дүнья-малын тарқатып,
Тумлы-тусқа ат шапты.
Тутты үлкен салтанат,
Буұрабай хош болып ұақты,
Елди толық жыйдырды,
Топарлап мал сойдырды,
Төрт қырлап ошақ ойдырды,
Керсенлеп табақ қойдырды,
Жасуалының басын құрап,
Ұиззет пенен қондырды.
Ат шаптырып,
Нақыра сырнай тарттырып,
Уақты хошлық еттирди.
Умыт болар сонға деп,
Дүрден шыра жақтырды,
Сонға ядта қалсын деп,
Алтын қазық қақтырды.
Саркоптын елин қоймай

жыйып.

Толтырып табақ шашлады,
Елдин уақтың хошлады,
Ылақ берип үш жерден,
Түрли өрнек баслады,
Әуели рениш болса да,
Тазың кеулин хошлады.

Хәзирги уақта жубанып,
Болар иске жүдә қанып,
Ойлай-ойлай қараса,
Ақыбети жүдә анық.
Тумлы-тусқа көзин салып,
Қол урмаға сулыұға,
Қыдырып жүр хәр жерден,
Қыздың қолай жерин алып.
Бир көре алмай күйип-
жанып,

Салтанатқа мейри қанып,
Ақыл-есин жыймаға,
Ақ некесин қыймаға,
Булғары оймақ оймаға,
Хәуес болып тур тазың,
Гүлайымдай арыұдың,
Ақ жүзинен сүймеге,
Қара бағры болып қан,
Басына түсип зимистан,
Тар көринип кең жақан,
Енди хабар айтаман,
Әуел бастан на ырза,
Гүлайымдай сулыұдан,
Кетип қалып бағына,
Қыйын болды арзыұ-хал,
Газға зая қылған қудай,
Аманатың келип ал» — деп,
Гүлайым бағында жылап,
Жүрген қусайды.

Шыдадың залым бай намысқа, арға,
Қараттың қызыңды ийттен де қорға,
Ата болып нәтийжеңиз усы ма,
Тазыңды ийт талап, шоқығай ғарға.

Зая болды мақсет пенен ойларым,
Ийтлер тислеп адыра қалған бойларым,
Сорамадың қызыңыздың халынан,
Асқа дөңгей берип атқан тойларым.

Бир пул еттин мың тууарлық бул бахам,
Шешилместен шийе байладым сағам,

Бүгін өлсем рийзаман құдайға,
Бул дүньядан усы болса сыбағам.

Нэзер салар шын пендениң алласы,
Қозар болды кеуилимнің жарасы,
Усы болса ата сеннен нәтийжем,
Кешке жетпей ҳәзир өлгеним жақсы.

Бар болсаң құдайым бир туўры қара,
Сағадан байландым мен бахты қара,
Түп атамыз дәртлериме нэзер сал,
Ырасты, ҳарамды көз бенен барла.

Жаманлық қылғанның шырасы сөнсин,
Хәр ким сүйгени менен ойнасын, күлсин,
Қарамадың қызыңыздың кеулине,
Тойың тазыңыздың асына дөнсин.

Алқысса соны айтып
Гүлайым,

Өксип-өксип жылады.
Еситкен бираз мұхминнің,
Қуйқа-түги жуулады.
Мақул сөзге мал маңыар,
Айтқан сөздің салмағына,
Баябанлар шуулады.
Кеуилин ашып Гүлайым,
Жәрдем тилеп бәрхақтан,
Кеуил берип түрли жақтан,
Алға басып баратыр.
Жаздырылмай түскен қақпан,
Сууға кеткен шөп қармар,
Тәме қылды Гүлайым,
Қатарлас жигит жан жақтан,
Ақыл шашып қыдырды,
Қатарын ел-елаттан,
Ығбалы ызғар тап алып,
Жан шығарға келип тур,
Темир торға қамалып,
Гүлайымдай сулыуға,
Түрли ғарамат жамалып,
Отыр еди бағында,
Аш бүркиттей шабынып,
Хеш жерден жәрдем табалмай,

Отыр еди тазға арналып.
Батыл болып туўған айы,
Жарылқамай бир құдайы,
Хеш бир сөзи тыңланбай,
Атадан алынып айы,
Жамбас урмай бир жақтан,
Бир қатарлық теңи-тайы,
Ақыл-естен айырылып,
Кетип жаман қолайы.
Атасының кеуилин жықпай,
Тайын болды бир қардары,
Ашығынан хабар таппай,
Отыр еди ҳайранда,
Үш рет шақыртыушыға
бармай,
Хеш кимнің айтқанын
қылмай,

Отыр еди Гүлайым.
Қас қарайып күн батты,
Халайық шыра жақты,
Биреуди биреу бақты,
Ашықтың жүрер уақты,
Әрман шерин молайтты.
Уялғаннан Гүлайым.
Бетине пердесин шалып,
Хәр түрли мақсет ойланып,

Женгесин алдына салып,
Отаўға қарап жол тартты.
Қырық қызына бас болып,
Баўыры қара тас болып,
Әйне жатар бағында,
Ақ отаўға киреди,
Гүлайым сулыё бас болып,
Бул хабарды еситип,
Не әрманлы жигитлер,
Ғаўлап үйге толады.
Гернай-сырнай тартылған,
Қыз-келиншек жыйналып,
Сан тартып тәреп тутылған,
Қызады мейлис майданы,
Қара, шашын тарайды,
Пинхамы көзлер қарайды,
Гүлайымға көз шарлап,
Не әрманлы жигитлер,
Быйықтыяр қулайды,
Не әрманлы жигитлер,
Еслеринен танады,
Батырға өзін санады,
Гүлайымның келбетине,
Тәсийин қалып турады,
Әрман, шерин тарқатып,
Қайта-қайта қарайды.
Сөйлескенди бир аўыз,
Ерксиз тартып барады.
Бети айдай жарқырап,
Ирке алмай өзін албырап,
Көзи түскен ўағында,
Жигит түўе алдында,
Ғарры тура, алмай қалтырап,
Июшландырар көрген көзди,
Жүзи түскен жеринен,
Қәстелер табар саламат.
Қарай ғойса бет алды,
Ашыққа берер дарамат.
Сусы басып бәршени,

Гүлайымдай перийзат,
Ҳақыйқат зардың заманы,
Ызғыған түрли бәламат.
Басланып қызықлы дәўир,
Биреўден биреўи тәўир,
Қатары менен кесе алысқан,
Сүрилген қызықлы дәўир.
Отырыспа тарқамай,
Түн жарпысы болады,
Шайыў-шекер қанады.
Қатарында нар еди,
Иши толы ар еди,
Гүлайымға таламан,
Жасынан-ақ бир жағында
бар еди,

Өлгейлиден жүдә қардар,
Ишине келсе тилла сардар,
Ҳадалдан жоқ таўығы,
Ҳарамнан жоқ пышығы,
Өлгейлиден жарлы еди,
Маңлайда жоқ, тилге бай,
Аты шыққан сорлы еди.
Гүлайымның ғалынан,
Жүдә хабардар еди.
Сары таўдың даласы,
Басқа қонған ел еди,
Буўрабайдың аўылына,
Түн жарпында келеди,
Аты ким деп сорасан,
Есенбек шайыр дер еди.
Айтқаны ҳеш жерде болмай,
Кеўли әрман, шерли еди.
Болып атқан исти билип,
Өзин иркип тура алмай,
Ҳабар алған сол еди.
Жабықты түрип сығалап,
Гүлайымнан ғал сорап,
Ҳәўжар намасына салып,
Есенбек шайыр не деди:

Есенбек ғайың ғайлап келип турған,
Сениң ушын жолында жаным қурбан,
Атаңыз салтанатлы той берипти,

Дәураның қутлы болсын Гүлайымжан.
Тарийх үстем боп на шопан, малай,
Қосылса еки ашық шекер-палдай,
Сыртынан хабардарман мен удайы,
Сырынды бир еситтир қалың қалай.

Гүлайым:

Қамады залым атам қыйын торға,
Қамалдым, қоршаландым, соқтыр жарға,
Сен едиң шын сүйгеним әуел баста,
Тазшадан қутылғандай күнин бар ма?

Жигит:

Жығында тас бузады байдың сөзи,
Ишиме дәртлер салды-ау қумар көзиң,
Ғайрат салып тазыңнан мен құтқарсам,
Еркиңди берермисең байдың қызы.

Гүлайым:

Нешше жыллар қолымды создым айға,
Қармалап қулаш урдым терең сайға,
Мениң ушын тазшаға ҳийле тапсан,
Келтирейин мен умытпай мен қолайға

Жигит:

Дәртиңнен жүрек-бағрым жүз мың пара,
Күлки сөз батады екен бара-бара,
Бай, патшаны қәлемей таңлап жүрип,
Қатарың таз болды ма бахты қара.

Гүлайым:

Кеше-күни жыласам да қәдири ҳаққа,
Бақламады қудайым қара-аққа,
Тазшаның желкесин мен көрермедим,
Атам қара тикти ғой бизиң баққа.

Жигит:

Киси ушын қаласаң ба бек байланы
Тигиңнен отқа жанба қор айланып,
Хәркимнің минген тауы бийик болсын,
Отқа жанба басыңа сауда салып.

Гүлайым:

Есенбек ақылың болса айтшы билсең,
Ықтыярды берейин сен не десең,
Тазшаны жер соқтырса болар еди,
Сорлы атам аяғыма салды кисен.

Жигит:

Бул иске қайыл болма аұыр ойлан,
Атам дийип жаманатқа болдың сен даң,
Айтқаным сүйгениңе қолыңды бер,
Отқа тири салыпты залым атаң.

Гүлайым:

Дос болмас кеуіл ащып қатар-құрдас,
Шыны дос қолай келсе алдап урмас,
Халайыққа билдирмей хәмел тапсаң,
Шын сүйип сениң менен болдым жолдас.

Жигит:

Атаңыз айыра алмай нырық-бақасы,
Суғанақ ийт жалаған есиз лашын,
Атаңның айтқанына кеуіл қойма,
Сол тазды бай қылғаннан өлген жақсы.

Гүлайым:

Есенбек атыңды сен аямай шап,
Некесин ишпей турып әбрейим жап,
Атаға көнбесликке илаж бар ма,
Тазшадан қутылыуға бир хәмел тап.

Жигит:

Жаным ашып қармалап келип турман,
Жолыңды талан еттим жаным құрбан,
Шынтың мен сен маған кеуіл берсең,
Жауыңды қорғамаға жуп зорман.

Гүлайым:

Әрмансыз бул дүньяда арыў қушқан
Қыйында пайда тийер шыны достан,
Жүрек етип қасыма келе алмадың,
Сүйген досым сен едің әуел бастан.

Жигит:

Шуўғыл сөзге нанғанда соры қайнап,
Алданып о дүньяның ғамын ойлап,
Жағаласып жибермей өз еркине,
Сени отқа таслаған бағың байлап.

Гүлайым:

Айтқанына көнейин алдым жазба,
Айқассаң жығатуғын күшиң аз ба,
Ер дийип етегиңе асылайын,
Өлгендей қийле тапсаң усы тазға.

Жигит:

Алмай ма ертең — бир күн неке қыйып,
Ғазар тауып өлерсең ишиң күйип,
Оған қайыл болғаннан өлген жақсы,
Жүргенше таздың қотыр басын сүйип.

Гүлайым:

Билдирмей қеш адамға ғайрат салсаң,
Тағдирдің жазған исин қабыл алсаң,
Сыйынып шынтым менен пир билемен,
Сездирмей усы таздың жанын алсаң.

Жигит:

Әрманым жоқ усласам сениң қолың,
Қайыр бөлғай мақсетли жүрген жолың,
Гүлайымға қосылып дәуран сүрсем,
Ырзаман арғы түби болса өлим.

Алқысса: сонда сөзди айтып,
Жасырын пикирлерин
аңлады.

Қеўдине салып аяғула,
Айнымасқа айтысың олла,
Жүзин көрип бир биринин,
Қудайына болды ырза.
Әрман менен кешикпей,
Нурын шашып атты таң да,
Бир бирине сыртынан
қуўанысып,

Қеўиллери шағласып,
Уллы сәске ұағында,
Есенбектиң сөзлерин,
Анықлап сулыў тыңлады,
Айтқан сөзин еситти,
Ақылы ҳайран болды,
Салмағына сөзиниң,
Шай ишкендей қуўанады.
Қеўлин бурып бир жаққа,
Тәуекел бир ис баслады,
Бир қудайға сыйынып,
Белин беккем байлады,
Есенбектиң айтқанын,
Дурыс дийип ойлады,
Сөз айтыўға тереңнен,
Өзин сөзге сайлады,
Ашылған гүлдей солайын,
Әрмансыз тасып толайын,
Айырыўға газшадан,
Таба кеткеймен қолайын,
Жақсы сөз айтып тербетип,
Шын мийрибан болайын,
Еки ғарға урысса,
Оқшыға оң түседи,
Қырыла кеткей толайым,

Нәсият айтып тербетип,
Шын кеўилин шолайын,
Майданға шығып ен жайып,
Халайыққа көз болып,
Есенбектей батырдың,
Қасыңа жақын барайын,
Хошеметлеп тербетип,
Бар ғайратымды салайын,
Зәрре бағыш деген бар,
Ашыла кеткей талайым,
Ғайраты менен жеделин,
Түрин көрип аңлайын,
Ондай-мундай ис болса
Қандай екен келбети,
Түр-бийнесин аңлайын,
Мен сөйлетип қарайын,
Келиспесе келбети,
Қәхәрімди салайын деп,
Жедел қылды Гүлайым,
Сол қыялды ойлады,
Сөз айтыўға тереңнен,
Өзин сөзге сайлады,
Тал шыбықтай таўланып,
Таўыс киби сайланып,
Аўзынан шыққан демлери,
Сары алтындай пуўланып,
Қалың питкен қара шаш,
Мойнына оралып,
Қәхәрленип қуыланып,
Хәр түрли қыял ойланып,
Қаршығадай қыялланып,
Жүзлери гүлгүл жанып,
Көргенлердиң сырын танып,
Майданға шықты Гүлайым,
Халайықтың ақылын алып,
Алып бир нешениң айын,

Тутынып хәр түрли шайын,
Ислерди келтирип қайын,
Сәўле шашар жүзлери,
Жүрди шалқайып Гүлайым.
Сүрме шалып шашына,
Ара берип қасына,
Саўда салып Гүлайым,
Бир нешениң басына,
Толықсып сөйлей береди,
Есенбектиң қасында,
Кеўили дәрьядай тасып,
Бир нешени сусы басып,
Жигиттиң берекети қашты,
Ақылынан айра түшип,
Көзин жумып, гәхи ашты,
Гүлайымның сусы басты,
Жеңил кеп қыздың қасына.
Минажат қып алласына,
Көпшиликтиң ишинде,
Саўда түсип басына,
Сусына шыдап тура алмай,
Өзин-өзи ирке алмай,
Кеўилин алып Гүлайым,
Сырын шашпай халыққа,
Есенбектей шайырға
Былай деп сөзин баслады:
Тасладың жерге лашынды,
Қабыл алдым көз жасыңды,
Өз қолымнан қәдирлеймен,
Алтынға теңеп басыңды.
Көтер қәдинди өзинди,
Қабыл алайын сөзинди,
Мүлгий берме бийхуш болып,
Нәзер салың, аш көзинди,
Қабыл алсаң көп дүнья-мал,
Төкпе бизден намыс-ар,
Көтер басың, нәзерин сал,
Алма кеўлине қыйлы қал.
Тыңладым жазған хатыңды,
Билейин қаслы-затыңды,
Мәлим сырын озал бастан,
Умытпайман мен атыңды.
Шықпайсаң сирә ядымнан,

Суўлар ишкенмен қәддинен,
Кеўилим сүйип озал бастан,
Сүйгенменди атыңнан.
Заманам мениң тар еди,
Нешшелер интизар еди.
Келбетиннен сүйенип,
Кеўилим сенде бар еди.
Озалда ойда ис еди,
Сен десем бирим бес еди,
Көзим кирсе уйқыға,
Бирге жүремен түсимде.
Сыпайы қызады параға,
Соқпасын исиң жараға,
Жигит болсаң жәрдем көрсет,
Бизиндей бахты қараға.
Тенимнен кетти дәрманым,
Не болар екен әрманым,
Усы таздан қутқарсаңыз,
Сенсең сәўгилли ярым.
Алқысса соны айтады,
Отаўға қайтып киреди,
Сол ўақтында Есенбек,
Кеўили қайнап йошады,
Кеўилине бийшара,
Ярға кеўил қосады,
Қуўанышы сыймай қойнына,
Қанат байлап ушады.
Қайдан жүрер екен деп,
Таздың жолын тосады,
Гүлайым менен гәплесип,
Қап таўындай күш алды,
Ғәрип кеўили ҳалласлап,
Қас душпаннан өш алды,
Көтермелеп өзин-өзи,
Қап таўындай пәт алды,
Таздың изин қыдырып,
Қарады заңғар бет алды,
Хәр қыялды ойлады,
Батырға өзин сайлады,
Қәдди бойы қалтырап,
Аўылды тинтип аралап,
Бир қанша жерди жайлады.
Әни-мини дегенше,

Бир қанша тойлар тойлады,
Той-тамаша тарқады,
Қас қарайды күнлер батты,
Ким қыдырып, кимлер жатты,
Той-тойлаған көп қонақ,
Тумлы-тусқа тарқасты.
Қырық қыздың бәри тум-
тустан,

Жеңгелери қасында,
Дуржақаны басында,
Алып тойдан үлес пайын,
Ойлап түрли истиң жайын,
Ишип нәшели көк шайын,
Яд етип қәдир құдайын,
Бақлап истиң қолайын,
Есенбекке тилеклес,
Боз орданың ишинде,
Отырыпты Гүлайым.
Соңын бақлап ислердин,
Яр болғай қәдир құдайым,
Бағының гүли шайланып,
Хәр жағынан қолайланып,
Есенбек шайыр жүрипти,
Соңында таздың жолланып,
Шалабайды таба алмай,
Жүр аўылды айналып,
Онда-мунда жуўырып жүр.
Хеш қолайын таба алмай,
Уәдесине байланып,
Қуўыс-қолтықты тинтип,
Жәхәнгерди жайланып,
Керек затын тақлады,
Гүлайымға сыйынып,
Мәккерлигин жақлады,
Жатқан жерин тазшаның,
Есенбек шайыр бақлады.
Сулыўлығы Гүлайымның,
Жүрек бағрын дағлады.
Тәуекел етип ғош жигит,
Белин беккем байлады.
Батырға өзин сайлады,
Еки жүзли пышағын,
Қонышына салады.

Сорасаңыз яранлар,
Ойлаған оның мақсетин,
Бир тәуекел қылайын,
Гүлайымдай сулыўдың,
Жолында қурбан болайын,
Қарсы турып жаўына,
Бар ғайратым салайын,
Тауып алып тазшаны,
Қарқыратып шалайын,
Гүлайымдай сулыўды,
Неке қыйып алайын,
Ақ денели арыўдың,
Сүйген яры болайын.
Ашық едим көп жылдан,
Жаңа таптым қолайын.
Жолына өзин арнады,
Әсте басып аңлады.
Қулағын салып тыңлады,
Шалабайдай тазыңыз,
Аўлағын алыпты,
Жан-жаққа қулақ салыпты,
Гүлайымның жолына,
Жаны қурбан болыпты,
Үш күн удай селигип,
Уйқыдан жүдә қалыпты,
Гүлайым деп ақ урып,
Жанына сегбир салыпты,
Ақ сарайдың төрінде,
Аўлағын алыпты,
Ұсылдан төсек салыпты,
Үш күн тамам селигип,
Жанына жамаң батыпты,
Сейли қурған ер жигит,
Бәлент таслап көпшикти,
Шалқасына жатыпты,
Күни менен ат шауып,
Қайғысын әбден жойытты,
Түрли-түрли жемистен,
Мейлинше жеп тойыпты.
Жарық қылып жатқан жерин,
Қасына дүр қойыпты,
Кеўили өсип ладанның,
Уўайымды қойыпты,

Әжел қйле таптырмас,
Хәр иске қайыл болыпты,
Еплеп басып аяғын,
Барлап ояқ-буяғын,
Беккем услап қолынан,
Келте-келтек таяғын,
Келтирип исти қолайға,
Сыйынып қәдир қудайға,
Өлемен деген ойда жоқ,
Әйне таңның алдында,
Есенбектей шайырын,
Жетип барды сарайға.
Саўда түсип басына,
Буны көрер адам жоқ,
Еки жүзли пышағын,
Услап беккем қолына,
Қарамай оңлы-солына,
Тайын болды енағар,
Қуў тазыңның қасына,
Хеш нәрседен хабарсыз,
Жатқан екен шалқасына,
Келтирип сондай қолайға,
Сыйынып қәдир қудайға,
Қорқып қарап турмады,
Мойнын сирә бурмады,
Хеш бир гүман қылмады,
Барлап алып еки жақты,
Жайған керип қушақты,
Сом жүректің баўы деп,
Ғапыл жатқан тазыңа,
Есенбектей батырын,
Керилип урды пышақты.
Әжелге хеш бир шара жоқ,
Ойласаң таз жүдә састы,
Ырғып турды орнынан,
Есенбектің қолынан,
Жулып алды пышақты.
Тапжылмастан бир тартты,
Еки қолын кең услап,
Жанәули менен қолынан,
Жулып алды пышақты,
Жанәули менен тазыңыз,
Керип урды пышақты,

Жатқызып барлық елди,
Қызыл қанлар сел-селди,
Қорқыныш шамасын билди,
Уры көти қуўысты,
Есенбекке зор келди,
Саўда түсти басына,
Келди адам қасына,
Қушақлап турған батыры,
Тарпа басты астына,
Жанәули менен енағар,
Керилип тепти басына,
Есенбек ақылдан састы,
Есенбектің қолынан,
Жулып алды пышақты,
Еки көзи аларып,
Есенбектің алқымына,
Керилип тазың бир тартты,
Сарқырап қызыл қан ақты,
Хәлсиреди тазыңыз,
Ақылынан адасты,
Қызыл жүзин қубартты,
Сол ўақытта тазың,
Өлерин енди аңлады,
Басың шайқап Есенбек,
Екки көзин алартты,
Аўзы-басын қобартты,
Дәрманы кетип дизинен.
Бийлей алмай геўдесин,
Узынына қулапты,
Әжел қйле таптырмас,
Бәлени айдап аппарды,
Ғапыллықта бийшара,
Айта алмай қалды ғаппарды,
Буўрабай байына,
Бере алмады хабарды,
Етер исин ете алмай,
Мақсетине жете алмай,
Көре алмай тенлес-қатарды,
Әрман менен бийшара,
Тартты узаққа сапарды.
Нешше жыллар жуўырып
жортты,
Халайық оны хор тутты,

Питкере алмай мақсетин,
Тухым шашып бийшара,
Қалдыра алмай зүриятты,
Гүлайым деп зар жылап,
Жәбири жапалары артты.
Ғапыллықта бийшара,
Душпан түсіп араға,
Эрманы шерин молайтты,
Етер исин ете алмай,
Мақсетине жете алмай,
Эрман менен бийшара,
Ақыретке жол тартты,
Еткен ислер болды тайыз,
Қетти заманасы тайып,
Сөзге ылайық тәрипин жайып
Кете берсин тазыңыз,
Есенбектен сөз баслайық.
Шалабайдың Есенбек,
Хаққынан аман шығыпты.
Жан айбат пенен,
Зорға-зорға жығыпты.
Тар жерге басын тығыпты,
Тырп еткізбей енағар,
Өкпеге пышақ суғыпты,
Жан айбат пенен енағар,
Алқымынан бууыпты.
Өкпесин жүдә сығыпты.
Күшине шыдам бере алмай,
Есенбектің көзлери,
Парта-парта шығыпты.
Ашық болып зар жылап,
Гүлайымға етип талап,
Сулуудың жолында шағлап,
Гүлайым жүзин көрсетип,
Мәккарлық пенен байлап,
Басларына жетипти,
Қанына батып қарқырап,
Пышақ пенен кегирдек,
Салма жаптай сарқырап,
Гүлайымды аламан деп,
Өз өзін әжелге байлап,
Тек шықпаған жаны бар,
Өлимге жүдә таярлап,

Күн шығардың алдында,
Есенбек те болды сап.
Өлимде жоқ хеш бир ялған,
Я шопан бол, я патша бол,
Әжел қурығын салған,
Әуел баслап сум әжел,
Абыл, Қабылды алған,
Сум әжелдің дәстинен,
Қимлердің гүли солмаған.
Нешше жыллар жер шолып,
Рейими болмаған,
Ойлап көрің яранлар,
Бар ма сум әжелден қалған,
Эрманда ақты қызыл қан,
Ғапыллықта шықты жан,
Етер исин ете алмай,
Мақсетине жете алмай,
Гүлайымдай сулууға,
Ырзашылық бере алмай,
Қуу тазшаның кейнинен,
Ол да кетти дүньядан,
Булардың бундай болғанын,
Сезбей қалған бир адам,
Күлкеге жүдә батыпты,
Майдандағы көп ладан.
Буұрабайдай байыңыз,
Жатыр еди уйқыда,
Тазша шығып ядынан,
Әйне намаз ұағында,
Басын қосып қатынлар,
Хабар алды тазшадан.
Болған исти аңлады,
Зәрре жаны қалмады,
Ядынан алып саяғын,
Сүйеп қойып тал таяғын,
Таң намаздан кейинирек,
Жатыр еди бай баба,
Көтерип көкке аяғын,
Барлап ояқ-буяғын,
Сөзге түрип-қулағын,
Жууырып келди қасына,
Баян етти байыңа,
Таздың ауҳал баянын,

Есенбектин келгенин,
Көргени хәм билгенин,
Еки бирдей батырдың,
Қушақласып өлгенин.
Еситип оны байыңыз,
Жаман сөзге жан секирер,
Дәрманы кетип жонына,
Ышқынып жаны қоңынан,
Қаны қашып өңинен,
Не екенин биле алмай,
Ырғып турды орнынан.
Жалын қаплап денесин,
Қан атылды мурнынан,
Өлим деген саўданы,
Көрмеген хеш бир бурыннан,
Қаны қашып қалтырап,
Кийимин киймей албырап,
Жуўырды есикке қарап,
Зордан келди өзине,
Қаны бойына тарап.
Қыямет базарын құрды,
Аңламады есик-тәрди,
Пышағын қыннан суўырды,
Жалаң аяқ, жалан бас,
Ардаңлап жуўырды,
Жер танабын қуўырды,
Жығылып талай ураға,
Хәр жерде соғып қораға,
Адам таппай сораўға,
Жолығып жасырын жаўға,
Түсти басына жәнжел раўға.
Зорға жетти байыңыз,
Тазша жатқан ордаға,
Албырады, адады,
Жан-жағына қарады.
Қызыл қанлар ағыпты,
Басына саўда салыпты,
Бирин бири аямай,
Аўлақта батырлар,
Қарқыратып шалыпты,
Буўрабайын өлигин,
Зордан-зорға таныпты.
Ойлап турса байыңыз,

Үлкен жалаға қалыпты,
Көрип оны байыңыз,
Зәрре жаны қалмады,
Не болғанын билмеді,
Көзи жерди көрмеді,
Не қыларын биле алмай,
Жарылып тек те өлмеді,
Қорыққанынан бийшара,
Өзин өзи ирке алмай,
Гә қорқып, гә талады,
Еки өлиниң басында,
Байың ұай-ұай салады.
Бул шаўқымды еситип,
Ел-елат жәм болады,
Еси барлар жәм болып,
Раўлап үйге толады,
Буўрабайдың басына,
Ақырзаман болады,
Не қыларын биле алмай,
Иши дәртке толады.
Өлейин десе өле алмай,
Жипсиз болып байланады.
Өрден ыққа жуўырып,
Жүдә мийи айналады,
Айналайын Шалабай таз,
Бағың солай болды ма деп,
Аза тутып қыйналады.
Әйне түстин алдында,
Кәтқудалар жыйналады.
Гүнасы менен саўабын,
Билгенлерден сорады.
Халайық басын құрады,
Бирин бири өлтиргени,
Халыққа машқул болады.
Буўрабайдай бийшара,
Хаўлыққанын қояды.
Хеш кимниң шатағы жоғы,
Бәршеге аян болады.
Тумлы-тустан нәсиятлап,
Байдың кеўилин шолады.
Кеўилин алып әдиўлеп,
Халайықлар жубатады.
Халықтың сөзин еситип,

Ушып-ушып қуғанады
Көп жабырлап турған соң,
Кеуіл дәрти уұланады.
Гүнасы жоғын билип,
Хаулыққанын қояды,
Буұрабайын қуғанyp,
Шалабай таздың жолына,
Он бес қара сояды.
Ғарры-қартаң топланып,
Екисин теннен көтерип,
Ортаға әкеп қояды.
Ақ жауып, арыу кепинлеп,
Сорпасына тояды.
Қорасанның тауында,
Төрін тастан ояды,
Әйне песин ұағында,
Екеуін теннен көтерип,
Қәбирине қояды.
Аят қоймай қаққына,
Тийе берсин айтады.
Жайғастырып пақырларды,
Халайықлар таркады.
Нешше жыллар Гүлайымның,
Жүреклерин жарады,
Хийлелик пенен Гүлайым,
Зордан азат болады.
Гүлайымдай қызына,
Буұрабайдай байыңыз,
Алдына шақырып алады,
Бұрынғы күйден қайтады,
Қызына қарап зар жылап,
Байың алғыс айтады.
Ұеш нәрсеге қосылмай,
Атының басын тартады,
Басына салдым уұайым,
Көтердим назынды ұдайым,
Енди сеннен ырзаман,
Алдың ашылсын Гүлайым.
Тийген жоқ саған нәлетим,
Сыйлап сөзимди яд еткен,
Қызым саған ырзаман,
Қолың болсын перзентим.

Қараңғыда қарағым,
Қармар қолым шырағым,
Көндің түрли бәлеге
Ырзаман саған зүриядым.
Айналайын андызым,
Аспанда гәуұхар жулдызым,
Енди саған ырзаман,
Жолың болсын жалғызым.
Сарқырап аққай булағын,
Сарсылды сөзден құлағым,
Көндің түрли бәлеге,
Қолыңды көтер қарағым.
Басыннан өтти зимистан,
Болмағайсаң сергиздан,
Көндің түрли бәлеге
Перзентим саған ырзаман

Пешененде барды хат,
Болмағайсаң биймурат,
Қайда барсаң онда бар,
Қызым саған рухсат.

Дабылың жетсин қыяға,
Болсын мәртебең зияда,
Шырағым жолың болсын деп,
Буұрабайдай атасы,
Қызына берди пәтия.
Қырық қыздың төртінши
бабы,
Соның менен болыпты ада.

Қызық нәрсе тутсаң яда,
Өткен сондай нешше сада,
Дәстанның төртінши бабы,
Болды соның менен ада.

Арасын сөздің ашайық,
О манға топырақ шашайық,
Тамам болды шуғыллар,
Гүлайымнан баслайық.

Шуғыллардың жүзи солды,
Тамам болды, бәри өлди,

Қабыл болып ҳақ тилеклер,
Барлық душпан опат болды.

Аты шаршады ,ҳарыды,
Ойлап көриң яранлар,
Ырасқа нәтийже барды,
Қабыл болды тилеги,
Душпанға бәле дарыды,
Хийлесинен утылды,
Сағағынан тутылды,
Гүлайымдай перийзат,
Жағаласқан душпанның,
Биразынан қутылды.
Бир ярым ай дем алып,
Гүлайым есин жыйнады.
Уғайымнан қутылып,
Кеўилин қуғаньш жайлады,
Ашықлық түсип ядына,
Жан-жағына қарады.
Күнде үш ұақ жем берип,
Белеўдин жалын тарады.
Ылайықлы бир батыр,
Жүдә дәркар болады.
Түсинде көрген батырдан,
Хеш бир хабар болмады?
Айбаты менен сымбаты,
Ядынан сирә қалмады,
Анаў-мынаў батырды,
Адам деп есапқа алмады,
Аса батыр болмаса,
Оған кеўли толмады,
Кеше-күндиз ақ урып,
Ядынан сирә қалмады.
Түсинде көрген батырға,
Өзин өзи арнады.
Сол батырды излеўге,
Өзин өзи қамлады.
Түрли бөлеге тақланды,
Жолларға өзін шақлады,
Қырық қызына бас болып,
Аралаўға таўларды,
Гүлайым жүдә тақланды,
Тақлана берсин Гүлайым,

Елши тынбай атын шабар,
Хабар алғай қәдир жаббар,
Қарақшы нйттей қанхор
заңғар

Елександай залым қалмақ,
Әуел бастан еди қандар,
Гүлайымның жолын аңлып,
Елшиден берипти хабар,
Гүлайымдай сулыўға,
Тийди қорқынышлы хабар.
Жолы-жобасын болжайды,
Тыңламайды бир қудайды,
Қалмақтың ханы Елексан,
Алыстан елши жоллайды,
Мени ким деп сорасан,
Буўдыр таўын жайлаған,
Лақабым Елексан залым,
Кеўил берип қарасам,
Қалмақлардың патшасы,
Хабарың босын көзинди аш
Мениң ислейтуғын көрим,
Ауҳалымды сорасан,
Сенсең сәўгилли ярым.
Тыңламасаң айтқанды,
Тайын арнаўлы сапарым.
Күшим жерге сыймайды,
Болсын соннан хабарың.
Күшимди жумсап толайын,
Барсам бермеспен қолайын,
Шын кеўилден бизге табын,
Байдың қызы Гүлайым.
Ишиме толды әрманым,
Тасаддық тур шыбын жаным
Атым мениң Елексан хан,
Гүлайым қыз қолайланың.
Лақабыңа мен таныспан,
Көргеним жоқ жер шалыстан
Шын кеўилден яр тутып,
Хабар айттым алыстан,
Тапа-тайын еки жарым,
Таў бузады ығбал бағын,
Гүлайым қыз қарсыласпа.
Кеўилинди аш бизге тайын

Ҷарсыласып сөз айтсаңыз,
Галқан болып дашың-дағың.
Әскер айдап барғаннан соң,
Сен билерсең қара-ағын.
Тығылмаға қуыс таппай,
Қаусырылар еки жағың.
Уатаныңды ұайран қылмай,
Ертерек әбирейін қыбың.
Бизің менен жарасқандай,
Күшли-күшли ақыл табың.
Қолламаса қәдир жаббар,
Әскер барар топар-топар,
Қарсыласса хәр ким бизге,
Қылышым жүз мыңды шауар
Хәр ким бизге қарсы турған
Белли қудайынан табар.
Гүлайымдай перийзатқа,
Сондай болып келди хабар,
Ақылың болса Гүлайым,
Жақсылықтан айтын хабар.
Ашыуыма тийип алып,
Үстине тарттырма сапар.
Қанға боялар майданың,
Әскер айдап етсем қәхәр,
Қарсыласып дат келе алмай
Жоқ боларсаң хаслың нашар
Гүлайым қыз тезден бағың,
Қәхәриме болма дуушар,
Мен иркилмей барағойсам,
Пешшелердин қанын шаша,
Айтқан нәтийжени күтип,
Алты ай сениң жолың тосар.
Астымда бар Боз тарланым
Қаратқанда қустай ушар.
Алқысса сонда Гүлайым,
Пәртине дәртлер уласып,
Сөздин булағын ашып,
Айтқан сөзине жарасық,
Қорықпай, саспай жырақ
қашың
Қалмақтан келген елшиге,
Мынаны айтқан:
Буйрығы үәжип патшаның,

Ойлап шешсин муны ханың,
Халқыңда нашар қапылып па,
Билемиз ҳаяллары санын.
Бул дүньяның соңы паны,
Шаштың нешше мәрттин
қаның,
Қайыр еттин паны дүньяны,
Қайда шыққан мүйизин.
Искендер Мағлуұбы дарап,
Қаст еткенди еттин қарап,
Иштиң ҳамай менен шарап,
Қайда шыққан мүйизин.
Бул дүньяның соңы паны,
Қолында нешшенин жаны,
Хайран еттин бул дүньяны,
Қайда шыққан мүйизин.
Қәдирин билиң ярыұ-достын,
Ғезип қанат байлап уштын,
Сайлап алпыш арыұ қуштың.
Қайда шыққан мүйизин.
Халайыққа атым нашар,
Саулатым халықты басар,
Жүрер жолларың билмеген,
Бул дүньяда көпдур аусар.
Жақсы жигит қыз анлымас.
Шешен сөзлеринен жаңылмас,
Кеуилинди бизден тартың,
Мақсетин бизден тапылмас.
Болар усы жақсы атыңыз,
Дәрьядан күшли пәтиниз,
Гүлайымнан сәлем сизге,
Мақсетин бизден тапылмас.
Буйрығы солдур қудайдың,
Нуры басқа күн мен айдың,
Ханың оған арланбасын,
Мен патшасы бир орайдың.
Хәр түрли дәртлер молайды,
Ханың билсин бизиң жайды,
Қисиге еркти бериұди,
Шариятына жайғаспайды.
Әйне он тоққызда жасым,
Қанға ылайық дигри дашым,
Саған айтар дәлилим сол,

Халық ушын байлаулы басым.
Бизге күшинди тайлама,
Пәнженди салып ойнама,
Мен бир журттың патшасыман.
Маған күшинди сайлама.
Қарамат бизде есапсыз,
Қорқынышлы сөз айтыпсыз
«Хан деген халықтың атасы»
Болмаңыз ондай инсапсыз.
Алыс шәхәр қалаңыз,
Көп екен кемлик шалаңыз,
Теңин бағыш етсин деп,
Бизге адам жоллапсыз.
Айбат шексең ақырма,
Халық сизиң баланыз,
Қатты кетпең хан аға,
Ойла тәңир аллаңыз,
Халық ханның баласы,
Жолдан шықса әдиллик,
Апат жиберер алласы,
Әдил сораса ханы,
Түседи оның саясы,
Әдил болса хан, патша
Абадан еки дүньясы.
Ақылың болса хан аға,
Сөз мәнисин аңлашы,
Шеше алмаған дәлилли,
Адамзаттың оңбасы,
Усы сөзимди тыңласаң,
Ырза болды қол астың,
Түсинбесе сөзиме,
Қуры өткергени жасын,
Алға басып талабы,
Тийер халықтың дуұасы.
Тыңламаса бул сөзимди,
Опат болар ордасы,
Ашыуланса сөзиме,
Ақыл еске, шаласы,
Меннен сөзиң тыңланбайды,
Әдил босаң қоллашы.
Меннен саған пайда жоқ,
Әнгимемнің қулласы.

Сөз салмағын тыңлап шеш,
Қалмақлардың патшасы,
Танда-панда нәсиятым,
Жылатпа халықтың баласын!
Алқысса сөзди еситиң,
Гүлайымдай сулуудан,
Тәуекелге бел байлап,
Батырға өзін сайлап,
Жердің жүзін танысуға,
Жүдә белин байлады.
Қырық қызына бас болып,
Бир тәуекел қылады.
Жердің жүзін аралап,
Ким бар, ким жоқ деп барлап
Түсинде көрген батырдың,
Бийнесин халыққа жарлап,
Ықлас пенен өзін арнап,
Хабарлау болып мақсаты,
Қетиуге белин байлады.
Истин түрин жек көрип,
Асығыста ғайлыды.
Мәртлик етип Гүлайым,
Жолға өзін сайлады,
Ақ сауытын кийдирип,
Қырық батырын тайлады,
Айналып журтты гезиуге.
Гүлайым өзін арнады.
Барбаслау жерге аунатып,
Жауырынларын сыйпалап,
Бедеген берликлеп,
Ушығадан терликлеп,
Сауаш ерин салады,
Еки жерден айыллап,
Узақ жолға қайымлап,
Атларын ертлеп алады.
Мәрт қабағын үйеди,
Ат қуйрығын түйеди,
Бадана көзли сауытларың,
Оң ийнинен кийеди.
Қалқанын байлап белине,
Туңтыйып алып қоланы,
Батырлар атқа минеди,
Гүлайым батыр бас болып.

Атларды жолға салады,
Жердин жүзин аралап,
Кийик атыу талабы,
Қалмақ пенен қас болып,
Қапа кеуили хош болып,
Ярын табыу мақсети,
Шөллерге сапар тартады,
Гүлайым сулыу бас болып,
Мәртликке өзін тайлады,
Белине садақ байлады,
Қырық қызына бас болып,
Гүлайымдай перийзат,
Майданда сапар әйледі.
Аттың жалын тарады,
Жан-жағына қарады,
Қырық қызына бас болып,
Гүсінде көрген ашығын,
Излеп кетип барады.
Қарагер аты астында,
Өр қояндай ойнады,
Қос қулағын қайшылап,
Тас төбеге алады.
Атланғалы батырлар,
Үш күн тамам болады.
Омырауында ақ көбік,
Арқадан жауған қардайын,
Бөлек-бөлек қалады.
Ақ кийінктей жалтаңлап,
Жан-жағына қарады.
Қыя майдан далада,
Ат ойнатып барады.
Сарғаяды солады,
Жети күн тамам болады.
Сегбир етип батырлар,
Ұарып-шаршап талады,
Қатар теңи табылмай,
Нар түйедей жарады.
Батыр жигит қайда бар деп,
Билгенлерден сорады.
Узаққа бедеу шатады,
Мәртлерге сапар жақпады,
Сорау салды ел-елге,
Батырдан дерек таппады,

Баябанларды сахралап,
Қалың елдерди аралап,
Шөллерде сайран етеди,
Небир жәхәнди ақтарды,
Хорезм менен Бухарды,
Отыз күн сергиздан болып,
Артыу деген жерге барды.
Яд етип батырлық көрин,
Аралап жерлердин бәрин,
Қырық күн сергиздан болып,
Табалмады Гүлайым,
Излеген мәрт сәрдарын.
Қаратау, Кесе етек, Балқан,
Нешшени етип күл-талқан,
Батырдан дерек болмады,
Сорасып хәр түр адамнан.
Талқан етти Асқар белин,
Шағалалы ақ керменин,
Үш ай жүрип сайран етти,
Балқаныу, Қызыл бас шелин.
Сегбир тартып күн удайын,
Аралап көрмеген жайын,
Алты ай сергиздан болып,
Аралады Нәдир сайын,
Сайран етти қырды, сайды,
Қыйыншылық заман тарды,
Жети ай сергиздан болып,
Қорған кесе тауға барды.
Бедеулер шомылды терге,
Жолығысып ақыл ерге,
Сегиз ай сергиздан болып,
Сегбир тартты сол бийнеде,
Кеуили дәрьядай тасты,
Көргенди қарасы басты,
Айбатлыға қарсыласып,
Тау-таслаққа қослар басты,
Сайран етти еки араны,
Қалмақ пенен шегараны,
Ат ойнатып талқан етти,
Қара сай менен Сырдәрьяны,
Сайран етти сахра дала.
Бәри бирдей ақыл дана,
Тау теңизин талқан етип,

Барса келмес, Қара қала,
Узақ қалды туўған елге,
Жаза берди гүнакерге,
Жердиң жүзин толық гезип,
Көре алмады ҳеш бир жерде.
Бағлардың гүлин майланып,
Яры ушын таярланып,
Тоғыз айда келди дейди.
Түрли таўына айналып.
Бир нешшеге берип саўға,
Ҳеш тапылмай жәнжел ғаўға.
Харып-шаршап аттан түсти,
Батыр қызлар Порлытаўда.
Аралап таўды жайлады,
Хәр қыялды ойлады,
Бәлент таўдың етегине,
Харып келген қырық батыр,
Атларын қатар байлады.
Аттың жалын таллап өрди,
Таўды жайлап гүллер терди
Жан-жағына қараса.
Көздиң шолар ушында,
Жылтылдаған от көрди.
Атларға терлер қатады,
Нешше күнлер ат қағып,
Хазары жаман батады.
Атларын дараққа қаңтарып,
Жаў-жарағын илдирип,
Харып барған батыр қызлар
Шатыр қурып жатады.
Алқысса енди сөзди еситиң,
Ғайыбана батырдан.
Сол заманда яранлар,
Жылап барса алдынан,
Ҳеш ким қулақ салмаған.
Еки аяқлы адамға,
Алладан жәрдем болмаған,
Көргенди ерксиз қаратқан,
Атқа нәсият таратқан,
Пайда болған бир батыр,
Хаслы оның Ноғайлыдан,
Баян етсем ұаспыны,
Харып-шаршап талмаған,

Белине шынжыр байлаған.
Таўлы жерди жайлаған,
Жигер күшин сайлаған.
Қалмақты қойдай айдаған,
Қара тулпар астында,
Дүньяны гезип шарлаған,
Қайда барса халықтың,
Бир жағынан қалмаған.
Найзасын қайрап таплаған,
Өмиринше ерлик пенен,
Елдиң ғамын ойлаған,
Түрли жәрдем көрсетип,
Исенимин ҳақлаған,
Қалмақ пенен урысып,
Тухымын қуртып саплаған,
Қолында бар семсери,
Алтын менен қаплаған,
Дөнип келсе алдына,
Жумысқа ҳәргиз тоймаған,
Қарсыласқан жаўларды,
Денгенелеп туўраған.
Қалың елди айналып,
Қалмақлардан қорғаған,
Ежеспеге келгенде,
Қудайынан таптырған.
Арадағы жыртқышты,
Қазық қылып қақтырған.
Тастан қайтпас жаўланы,
Қара таўдай бойлары,
Тулғалы жигер сойлары,
Жарасықлы жаў қуралы,
Қалың елдиң бек қорғаны.
Халықтың жаўын сап қылы,
Ақыл менен ойлары,
Хасыл кәрин сорасан,
Бүлген елдиң палўаны.
Қыйратып торын, аўлары.
Тас-талқан еткен аўларын,
Майданлы жердиң алабы,
Батырлық үлкен талабы.
Көргенниң қурышы қанады,
Ийини көлген жеринде,

Қарсы жаўды атады.
Харып-шаршап келгенде,
Силеси әбден қатады.
Хәр айында алты күн,
Алып уйқыда жатады.
Парқ емес күндиз-кешеси,
Арысландай пешенеси,
Таўды-тасты жайлаған,
Сондай екен пешенеси.
Қыран таў белли қонысы,
Қыран атанған сонысын,
Хәр айында тарық емес,
Алты күн алып айқысын.
Қалмақларға жасап қәуип,
Былағай көп, сыран дауыл,
Байлап халықтың жат жаўын
Соннан Қыран атанған,
Көбинесе мекан еткен,
Қусхана менен Қыран таўын
Мынға татыр йошы бар.
Хәр бир жерде досы бар,
Қырық мың жаўды

қайтарғандай

Таң қаларлық күши бар,
Не керегі табылған,
Қара тулпары шабылған,
Көрген жаў ерксіз бағынған
Жаў қуралын тағынған,
Көрген ұақта душпанлар,
Ағажан деп жалынған,
Азатлық мақсетти ойланып.
Халқым дейип қайғыланып,
Көбинесе меканы,
Хорезм мен Арал бойын,
Жүрер еди айналып,
Қара тулпары астында,
Қоңыраулы найза дөстинде,
Жигирма сегіз жасында,
Мақсет пенен талабы,
Қалмақтардың қастында.
Қарсы жаўдың жолын тосты
Ашық болып қайнап йошты.

Лақабына ашық болып,
Гүлайымдай сулыў қызға,
Ғайыбана басын қосты.
Сол жер қалмақтың жери еди,
Ерлиги асқан ер еди,
Ноғайлының батыры,
Аташ батыр дер еди.
Алқысса сөзди еситин,
Сол сықыллы батырдан.
Асарлық кесе бел еди,
Көзинде жасы сел еди,
Қәуендерсіз, қостарсыз.
Лақабын сорасаң Ноғайлы,
Посып жүрген ел еди.
Тум-тустан тийген әжел жоқ.
Еркин жүрер ашық жоқ,
Қайғылы ғамға кеуили жоқ,
Тумлы-тустан аўлаған,
Жан ашыйтуғын басшы жоқ,
Анталаған көп саяғын.
Керип баса алмай аяғын,
Хәр кимнің жеген таяғын,
Аўзын асқан көп душпан,
Ояқ пенен буяғын,
Бийлетпейди мүлки-малын.
Тинтип қалмақ деген залым,
Сорайтуғын басшы жоқ,
Бүлген елди арзыў-қалын,
Қайда барса ашық жоқ,
Қутыла алмай ғаўғадан,
Тумлы-тустан қамалап,
Қулағын қатты таўлаған.
Посып жүрген елатты,
Қалмақ залым.
Пишеннен бетер баўлаған,
Шым-шырқадай жас балалар,
Жалынып қойдай шуўлаған.
Ата менен анасын,
Көзде жасын тыймаған,
Отқа жағып жас балларды,
Рейимин салмаған.
Залым қалмақ тум-тустан,
Айдархадай жалмаған.

Минәр салып өлмтиктен,
Бабамызды қорлаған.
Сондай болған елатты,
Усы батырлар қорғаған.
Мақсетли әрманы питеди,
Сондай болған халқыма,
Көп хызметлер етеди.
Жылағанды жубатыр,
Мақсетине жетеди.
Көбинесе сол батыр,
Қусхана менен Қыран тауын
Бул да мөкан етеди.
Буннан жети күн бурын,
Марал, кийик атпаға.
Сахраға шығып кетеди.
Қара тулпар атын безеп,
Батырлық салтанат дүзеп,
Ашықтан хабар сезип,
Асығыста ойланып,
Мөканына келеди.
Бир жети күн сахра гезип,
Аттын жалын тарады,
Нар түйедей жарады.
Бәлент таудың үстинде,
Гезип келген батырын,
Жан-жағына қарады.
Көрген жанлар таңлатар.
Дус келсең еркисіз қаратар,
Тум-тусына қараса,
Көринеди төменде,
Қатара тиккен ақ шатыр,
Хайран болып батырын,
Оннан да арман қарады.
Көрмеген әжайып ислер,
Айдынланар уллы күшлер,
Қатара тур басында,
Балдағы алтын қылышлар,
Адам дарымастай жайда.
Қандай күштен болған пайда
Қапталында қатар тур,
Уңгиси пәрең ақ найза.
Нағыз батырдың ураны,
Билмеймен қайда турады,

Илиули тур қапталында,
Батырлардың бес құралы.
Оннан да ары қарады,
Көргенлер болар ахыу-зар,
Оймақтан сулыу аузы бар,
Күн десеңіз көзи бар,
Байқас етип қараса.
Шатырда қатара жатыр,
Ақ денели арыулар.
Түрли ашық шер айтқан,
Әрман-шерин молайтқан,
Аян берип түсинде,
Түрли ашық сөз айтқан.
Интизары ашығы,
Гүлайымның өзи бар.
Аңлай-аңлай қараса,
Тереңнен шыққан қундыздай.
Көзлери бар гәуҳардай,
Ақ бетиниң ажары,
Қағазға қан тамғандай.
Алдын байқап қарасаң,
Мысал он төртлик айдай,
Тал шыбықтай тауланған,
Бели тартылған жайдай,
Көзлериниң гәуҳары,
Ат болатуғын тайдай.
Жанын жағар көргенниң,
Қанат қаққан сунқардай,
Бийнесине қарасаң,
Тауға шыққан шынардай,
Қырық қызды көрип,
Ақылын алдырды.
Оннан да арман қарады,
Шалқалап дүньяны гезген,
Нәзери асманды гөзлеген,
Қатар-қатар безенген,
Күшлери таудың булағы,
Тас төбеге алынған,
Қайшыланған құлағы,
Қара тасқа тийгенде,
Отлар шашқан туяғы,
Билмеймен қайда турағы.
Ашылған бағдың гүлзары,

Қатар-қатар байлаған,
Қантарыұлы тулпарлары,
Хайран болды батырын,
Қалыұсыз саұлаты басты,
Ақылынан састы,
Берекети қашты,
Аяғын ғаз-ғаз басты.
Өлемен деп ойламай,
Шатырға жақынласты.
Жақынлап барып қараса,
Қаст әйлесе дүнья тарды,
Айбаты жүрегін жарды,
Қашыұға илаж болмады,
Жақынлап қасына барды.
Белине қамар орады,
Сулыұлығы қызлардың,
Ақыл-есин алады.
Еки көзин айырмай,

Қызларға туұры қарады,
Саұлатына яранлар,
Көрген қайыл қалады,
Сулыұлығы бийнеси,
Батырдың ақылын алады.
Хәр ис түсип ядына,
Қуұанышқа кеуили толады.
Қанатлы ушқан пери ме,
Еренлердің бири ме,
Шайтанбекен я жин бе,
Бул дүньяның жүзи кең,
Атағы асқан бир ер ме деп,
Қайғы, шерге молайды,
Түрли жағын болжайды,
Зейин тутып қарайды.
Тәуекел майданда турың,
Сүрен салып оятып,
Батыр сөзин баслайды:

Тау басында қатар тиккен ақ шатырлар,
Душпан болсаң туұры келдим атыңлар,
Шық майданға сорасайық сиз билән,
Жүреклері ат басындай батырлар.

Еситкен тең болмас көрген көз билән,
Топарласып алдымыздан гез келген,
Шық майданға көрсетіңдер түрінди,
Бир-еки аұыз гәплесейик сиз билән.

Аңлап турман сизин кәспи-кәрин,
Кимде кетип еди намыс пен арын,
Шық майданға гәплесейик сиз билән,
Ғасылыңыз қайсы журттын жанлары.

Түрінди көргенлер ақылдан сасқан,
Саұлатыңыз қарсы жауларды басқан,
Шық майданға көрсетіңиз түрінди.
Ғаслың нашар қайсы журттан адасқан.

Қарсы болсаң көрсет бизге ғалың,
Айт ғаслынды қайсы жаудыр қандарың,
Баян әйле ғаслыңнан сен хабар бер,
Айтың тезден басындағы аұғалың.

Көрип қайыл қалдым қыя қасыңды,
Ақылым кетти көрип қара шашыңды,
Шатыр құрып қатар жатқан жас қызлар,
Шық майданға бир көрейин асыңды.

Келбетин көргеннің ақылын алған,
Бойын көрсем тал шыбықтай тауланған.
Тур жайыңнан бир көрсетсең жүзинди,
Жолында таланды әшиям дәрхан.

Сөзинди еситип тасып толайын.
Яр қылыуға келе кеткей қолайын,
Шық майданға бир көрсетсең жүзинди,
Алдымда қатар тур бенден болайын.

Бизге дәркар сизлер жатқан бул таулар,
Таң қалғандай сизде күшлер, қарыулар,
Жүзинди бир көрсет бенден болайын,
Алдыма кел ақ денели арыулар.

Жанымды еритти қара көзлерин,
Хүри ғұлман яңлы бийнен өзлерин.
Жүзинди бир көрсет бенден болайын,
Баян етиң мағаналы сөзлерин.

Нәзери түскеннің жаныны жаққан,
Мен батырман бир яр дийип зар қаққан,
Несип болса белгили дос болман,
Сергиздан менмен сыртыңнан баққан.

Қуғанғаннан кетти динке-дәрманым,
Келгейдағы мениң еркин заманым,
Гәплесели ақ денели арыулар,
Қабыл алсаң қалмас еди әрманым.

Алқысса соны еситип,
Қойнына сыймай қууанышы,
Жер жаңғыртқан наласы,
Қалласлап кеуил қаласы,
Душпанбекен, доспекен,
Болмағай исим шаласы деп,

Хабарсыз жатқан қырық
батырды,
Сескендирди дауысы.
Алдырып жүдә айын,
Сескендирди дыбысы.
Қурды қыямет қайымын.

Айбатынан сескенди,
Ерден ердің қәўпи бар,
Уйқыда жатқан Гүлайым,
Айбаты, сусы басады,
Қим екенін билмегенше,
Берекети қашады.
Уйқыдан турып Гүлайым.
Көріп көзін ашады.
Серпиіп таслап желегин,
Гәўхәрдай нурын шашады,
Үстиме жаў келди деп,
Ақылынан сасады.
Қызларды тезден оятып,
Мәсләхатты қурады.
Ақылына, ойына,
Қыйынға кеўили бурады,
Қылышларын қолға алып,
Шабысыўға таярланып,
Қатар тутып ғамланып,
Салтанат тутып шығады.
Қәхәрленип жәмленип,
Алдында қатар турады.
Тум-тусқа нәзер салады.
Тутқан салтанатына,
Батырдың мийири қанады.
Я өнім бе, түсим бе,
Ақылы ҳайран болады.

Иши билип Гүлайым,
Ат шапқан тақырды,
Етти ойын дақылды,
Бийнесинен, түринен,
Өткен исти аңлады,
Алдындағы батырды,
Қапталына шақырды.
Батыр турып ойланды,
Өткен жылдың ишинде,
Пийшемби күни кешинде,
Гүлайымдай сулыўды,
Қол алысып, қуўанысып,
Көрген еди түсинде,
Дийдарына қанады.
Жүзлериниң рәўшаны,
Шоқтан бетер қарыды,
Гүлайымдай сулыўды,
Көрген жерден таныды.
Сол ўақтында Гүлайым,
Ишки сырын биледи,
Жүзлериниң ысығы,
Жүрек бағрын тиледи,
Ақыл-есин алдырып,
Мыйығын тартып күледі,
Ирке алмай көзін батырып,
Гүлайымдай сулыўға,
Сәлем берип сөйледі:

Жүзиннен жарқырап жайнады жәхән,
Қабыл алғай сизди бир лаўқы қалам,
Несип айлап бул жайларға жетипсең,
Шын жүректен бердим тәниәи сәлем.

Сүйген дослар сырынды етпес жария,
Буйымың түспегей симсик әрсызға,
Бизиң ушын қайыр болсын қәдемин,
Қыз палўанлар аман-есен барсыз ба?

Жүрегимде толы әрман-шерлерим,
Муратқа жеткизер сыйынсаң ерлерим,
Жөн сораспақ пайғамбардан сүнлетли,
Гүлайымжан шынты менен қол бериң.

Майданға қурыпсыз қатар шатырлар,
Сүйеу болар заманлас пен қатарлар,
Бизің ушын қайыр болсын қәдемин,
Амансыз ба бир тууысқан батырлар.

Узаққа ат шабар ердің ерлери,
Ядтан қалмас накаслардың дәртлери,
Несип айдап бир-биреуге дус келдик,
Амансыз ба Түркстанның мәртлери.

Ойласам сөзимнің жоқдур ялғаны,
Үш жыл болды жолында себил болғалы,
Бизің ушын қайыр болсын қәдемин,
Амансыз ба Түркстанның палуаны.

Басларыма түсти хәр түрли ғауға,
Қыйын дәртлерине болмай ма дауа,
Несип айдап тақ үстине келипсен,
Уақтың хош бәрше дениңиз сау ма?

Үш жыл болды еситкели хабарың,
Сергіздан жолында сүйген қарыйдарың,
Себил болдым тууры жолың табалмай,
Көрдим, шүкир бүгин айдай дийдарың.

Сол уақтында Гүлайым,
Шын ашығын аңлады,
Өзегине от салып,
Сөзлеринің салмағы,
Интизар боп жүр еди,
Алласы исин оңлады,
Ақыл-естен айырылып,
Түрли жақтан болжады,
Интизары табылып,
Болар исти аңлады,
Қырық қызынан иба сақлап,
Пинхәми көзин салады.
Барлық ашыуы тарқап,
Қаны қайнап тарады,
Нурын төгіп аламға,
Батырға нур шашады.
Балқып барлық тенеси,

Жүзи гүлдей жанады,
Неше жылғы интизарың,
Көрип мийири қанады.
Жүзин көрип бир-биринің,
Қыран құстай қабады.
Өткен күн түсип ядына,
Әрманлы сөзин торлады.
Таудан аққан булақтай,
Әрманлар тасып толады.
Дәртин айтып кеулиндеги,
Гүлайымдай перийзат,
Батырынан сорады,
Қыран батыр айланып,
Сөз бенен алдын орады,
Бир-бирине тууры қарап,
Яңлы бәхәр сөз айтады.

Гүлайым:

Қызықлы мәхәллер әрманда өткен,
Келбетиниз жүрек бағрың шад еткен,
Ашықлықта үш жыл мойын создырып,
Сизбединиз неше ай дәрдесер еткен.

Батыр:

Түсинде ышқылы сәўбет құрғанын,
Ашық болып шын кеўилим бурғаным,
Гириликте дийдарыңды көрдим бе,
Биз боламыз шыны жаны құрбаның

Гүлайым:

Жүре аждадым ат көтермес дабылдан,
Түрин көрмей ғайыбана бағынған,
Жолыңда нешше ай сергиздан болған,
Хәўесликте бир көрсем деп сығынған.

Батыр:

Қызығынды көрип тасып толайын,
Түрли ғазабына қайыл болайын,
Себеп тауып өзиң излеп келдің бе,
Қандай жауың болса қарсы турайын.

Гүлайым:

Түринди көрсетпей келтирдің арым,
Хабарын билдирип тарттырдың зарын,
Үш жыл удай қарап жолыңды тостым,
Бул дүньяда тиримедің қардарым.

Батыр:

Саўлатыңды көрип мен бәхәр алмай,
Сулыұлық пешенең ядымнан қалмай,
Үш жыл бойы сергизданман удайы,
Гириян едим дәрегинди табалмай.

Гүлайым: 7

Айтқан хабарларың ишимде жатыр,
Жолыңызда көрдим лайлатул қәдир,
Аңлағанман ишиндеги сырынды,
Сергизданман сени ізлеп қас батыр.

Батыр:

Сегбир тартып мен келемен алыстан,
Жолынды табалмай қыйын шалыстан,
Шын ашығым сергизданым сенбедин,
Излеп таппай әйне үш жыл адасқан.

Гүлайым:

Халқымызға даңқ билдирген хәр жерден,
Зияда көринип Әлийдей шерден,
Ашық болсаң шын кеуілден қол бердим,
Қас батыр сен болсаң түсімде көрген.

Батыр:

Ықлас пенен алды-артынды болжайын,
Несип болса жана таптым қолайын,
Бул дүньяда мақсетиме жетирдің,
Қосылдым ба шын ашығым Гүлайым.

Гүлайым:

Аңламадым жолың жырақ қашығын,
Сыртыннан гәуҳарға теңгердим басын,
Бул дүньяда шын мақсетке жеткердің,
Абырайлы бас қостық па ашығым.

Батыр: .

Жанымды еритти небир сөзлерің,
Ақылымды алып гәуҳар көзлерің,
Келбетің жанымды сергиздан етті,
Қәдир алла көрсетти ме жүзлерің.

Гүлайым:

Шын пенде умытпас қәдир жаббарын,
Нешше жыл адасып тарттырдың зарын,
Бир-биреўди аман-есен көрдик пе,
Бағыш еттим саған айдай дийдарым.

Батыр:

Аттың жалын әрман менен әрдің бе,
Шынтың менен бизге кеўлиң бердің бе,
Енди өлсем рыйзаман құдайға,
Гүлайым қыз дийдарыңды көрдим бе.

Гүлайым:

Ойласаң шынында мең гүнәкәриң,
Ишимнен тарқады әрманым, шерим,
Бир-биреўге абыройлы қосылдық,
Ашық болсаң шынтың менен қол берин.

Алқысса еки ашық қосылып,
Гәплерин тамам етеди.
Шын пикирин айтысып,
Бир-бирин бийхал етеди.
Қарағанда көзлери,
Өкпесинен өтеди,
Кеўлинде әрман, шер қалмай,
Мақсетине жетеди.
Еки ашық табысып,
Ат басындай жүреги,
Қанаға сыймай шабысып,
Бир-бирине күш берип,
Көзи менен жаңысып,
Бир-бирине қол берди,
Кеўил менен табысып,
Артық-кемин айтысты,
Сөз бенен мийри қанысты,
Көрисе алмай бир-бирин,
Дәртлери жүдә ғаўлады,
Қол урмаға тигинен,
Қызлардан ибе қылады.
Таўланып қыз наз етип,

Қасына оның бармады,
Ийтелгидей жайтаңлап,
Шапаатын салады,
Кеўили алып қашса да,
Гүлайым сыр бермеді,
Қушақ ашып керилип,
Қасына жуўырып келмеді.
Аман-есен сорасып,
Басқа сырын билдирмеді.
Өткен исти басынан,
Бир қатар айтып береді.
Қушақлап кеўил бермеді деп,
Батырды ашыў кернеді.
Келмеген соң батырын,
Келди қыздың қасына,
Сүйиў ушын қаслады,
Өз уақтың өзи йошлады,
Кеўил берип шын менен
Арыўдың қолын услады.
Қызға қарап ынтығып,
Батыр дәртин баслады:
«Қуўанып тасып-толайым.

Кеуил қууанышың шолайын,
Жүзинди бир туұры қарат,
Мәрхамат етиң Гүлайым.
Бир көрсет айдай жүзинди,
Этирик пе, рас па?
Үш жылда көрдим өзинди,
Мәрхамат етиң Гүлайым.
Бир қарат наркас көзинди,
Көргеним ядымнан қалмай,
Еркин жамалыңа қанбай,
Сергизданман мен жолыңда,
Жайлауың сениң табалмай.
Сөзимнің шындура аяны,
Яд еттим өмирбаяныны,
Гүлайым қыз мәрхамат ет,
Жамалыңды бир тут қәни,
Жолыңа бақыш қарауым,
Еритиң жүрек-бауырым,
Жолыңда мен сергизданман,
Еркин бир сүйгиз арыуым.
Жайлауыңды мен билмедим,
Жолыңда қанша терледим,
Бир сүйгиз арыу жүзинди,
Ашығым аман жүрмедим.
Кеуилим шыдап тура алмай,
Келе алмаспан қәддиме,
Бир шырмалып оралмай,
Эрманда өтти өмирим,
Сен менен дәуран сүре алмай
Ғалмағал жолы бурынғы,
Дәртлеріңнен Гүлайым,
Жуттым қарағурымды,
Шынтың менен қолыңды бер.
Көрсет тамаша түринди.
Сен де мениңдей зармедим,
Халқыңа гүнакармедим,
Бир көрсет айдай жүзинди,
Этирик пе, ырас па,
Бул дүньяда бармедим.
Отқа салдырғансаң жаным,
Талан еттиң дүнья-малым,
Егленбей қушағыма кир,
Халыққа әдиули палұаным.

Дәртиннен жанып күйгеним,
Ышқыңды жыйнап түйгеним,
Мәрхамат ет Гүлайым,
Опадарым, сүйгеним.
Ашықпан өзел бурыннан,
Таппадым хәр түрли орыннан,
Бир әрмансыз болайын,
Шер тарқатың өз қолыңнан.
Бийик болғай минген тауым,
Қаст етермен қарсы жауың,
Шынтың менен кеулинди бер,
Опадарым, шын сүйгеним.
Алқысса сөз етти дәртін
Гүлайым,
Белгили сыры хәр жайдың,
Жүзлери шалқар көл айдын,
Келбетине қарасан,
Түри он төртлик айдың.
Түссе хәр кимге назары,
Жауар рахматы қудайдың,
Не кереги қолда тайын,
Шеп көрер оның қаяғын,
Барлап ояқ-буяғын,
Әсте басып аяғын,
Ойлап сөздің салмағын,
Қалайыдай қалқып,
Полаттай балқып,
Сегизлик айдай шалқып,
Кеуили аламды жайлап,
Ашыққа өзін тайлап,
Шынты менен қолайлап,
Түрли сөзлерди арнап,
Хәр сөзине барбаз байлап,
Пәрәң румал басында,
Сүрме салып шашына,
Қәлем урып қасына,
Қал таслап пешанасына,
Зорға сыйып қанасына,
Мәдет тилеп алласына,
Шер сап кеуил қаласына.
Батырдың сөзине қанып,
Жанын алып қасын қағып,
Маңлайға хәсыл дүр тағып,

Қыялланып қыя бақып,
Көргенлердің ишин жақып,
Жүзлеринен нур шашып,
Көргеннің жигери тасып,
Батырдың мийирин қасып,
Шыны менен кеуилин ашып,
Батырға жақынласып,
Қууанышы кем-кем шоласып,
Тутып бабамыздың жолын,
Көрсетип әдептің молын,
Байқас етип оңлы-солын,
Ықлас пенен ашып кеуилин,
Арқан менен ийилип,
Берди батырға оң қолын,
Алқысса батыр,
Қаны қызып қайнады,
Көзлери оттай жайнады,
Жигитшилик қумары тутып,
Сүймекши болып ойлады.
Көріп хәр түрден шашағын,
Гәуһар таққан тулымшағын,
Күш бермей ашықлық ағын,
Кеуилин ашып қарсылап,
Ашты батыр қушағын.
Кеуилиндегі мақсет пенен,
Усынады Гүлайымға,
Сормақ болып ләбинен,
Ашық оты күш бермей,
Сүймекши болды бетинен,
Оттай ысық ашық жоллары,
Парша ушыға тонлары,
Аш суңқардай шабынып,
Ынтығып тутты қолларын,

Сағынышлы ақ урып,
Ақыл естен айырылып,
Сүймекши болды бетинен,
Ауға илген суңқардай,
Қыздың мойынын қайырып.
Жүзин көріп бийықтыяр
болады,
Кеуили өсип этирапты шолады,
Суңқар илген ақ мамықтай
уұқалап,
Ақ бетинен жуп-жуп поса
алады.
Алқысса сонда Гүлайым,
Анықлап кеуил бермеді,
Тенесин ашыу кернеді,
Қырық қызынан уялып,
Ақ маңлайы терледі.
Айбатланып ақырып,
Батырға екі қолын сермеді,
Интизар болған батырға,
Айбатланып сөйледі.
Ауыр-ауыр сөз айтып,
Батырдың кеуилин жерледі,
Тартып еді қолынан,
Шыбық шелли көрмеді,
Сазан балықтай туулап,
Қушағына кирмеді.
Қызыл жүзин қубартып,
Күши тасып өрледі,
Қырық қызынан уялып,
Қууарады келбети,
Тәселле айтып батырға,
Гүлайым сулыу сөйледі:

Орынсыз гүнаны құда өтер ме,
Жөнсіз жамандықлар ядтан кетер ме,
Батыр емес тау жайлаған ладансаң,
Нағыз батыр сондай исти етер ме.

Аты шығып басын қосқан қатарға,
Жалғыз өзі қыя шөлде жатар ма,
Көп ишинде ғарры өгиздей шәп берип,
Сондай ислер ылайық па батырға.

Батыр адам естен ауып тала ма,
Ақыл адам жанға зыян сала ма,
Шанқай түсте қушақ ашып умтылып,
Ондай ис батырға ылайық бола ма.

Қыя шөлде қара басын қорғаған,
Ойлап көрсен ылайық па сол саған?
Ылайық па көпшиликтің ишинде,
Қушақ ашып қайұан исин жумсаған.

Ақыллы биледи қәр истиң жайын,
Адам болсан болсын үлестен пайын,
Сөз арқалы билдирген соң кеуилди,
Орынлы жеринде биз саған тайын.

Озалдан белгили батырлық көрин,
Айтыудан түсиндим иште не барын,
Қушақ ашып қырық батырдың көзинше,
Халыққа күлки етип төктің абырайым.

Қулақ салдым нешше жыллар изине,
Ашық болдым гүлдей жанған жүзине,
Көрген жерде қайұандай бас салғаның,
Лақабыңа ылайық па өзине,

Ақыл болсаң қулақ салың,
Бул күнде қыйын бизиң қал,
Жорасын ізлеп жүр деген,
Алдырдың халықтан көп мәлел.
Сунқар едим қонған тауға,
Сорағандай қәр ким сауға,
Қыстап мени ауға жықтың,
Қайтармай бара ма ауға.

Елинен адасқан мен сунқар,
Ауға емеспен мен қуштар,
Кеуилиндегини табағойса,
Тилин билген ауға жығар.
Өтирик емес шын ашықпан,
Бул күнде арам қашықпан,
Бул жүристе керек емес,
Жырақ қашаған сарсықтан.

Алдың бийик шыға алмайтын жар ма,
Бир баралмай кеуил қосқан ярыңа,
Көп ишинде жабық сырды жумсаған,
Адамзатқа оннан айып ис бар ма?

Қайғы-дәрти жандырып тур ишимди,
Қалмақлардан мен алғайман өшимди,
Сеннен басқа кеуил қосқан ярым жоқ,
Душпаныма ат сал көрсет күшинди.

Албырап адастың жүрген жолыңды,
Залым қалмақ шайқамағай толымды,
Анық бизде кеулиң болса ер жигит,
Қыйын жерде берің маған қолыңды.

Анықлап көрсетің мақсет-нийетің,
Мен сынайын нәмәртинди, мәртинди,
Ашық болсаң қалмай изиме ериң,
Қарадан ағартар болсаң бетиңди.

Алқысса сол батыр,
Не болғанын билмеди,
Көзи жерди көрмеди,
Дәлилинен утылып,
Тенесің ашыу кернеди,
Қысынғаны соншелли,
Арақ-арақ терледі,
Айтар дәлил таба алмай,
Қапалық кеуилин жерледі,
Гүлайымның сөзлери,
Алдына бөгет кереди.
Ерлик етип гәп урып,
Ықтыярын бермеди,
Қайғы ғамды таслады,
Ашыұланып арланып,
Қыздың қолын услады.

Нешше түрлі сөз айтып,
Қыран деген батырын,
Қызға сөзин баслады:

Тууды оң жағымнан айым,
Сенсең мениң теңи-тайым,
Дәлилинә дәлил мынау,
Қулақ салың Гүлайым.

Келтирмеңиз мениң арым,
Кеуилимде жоқ гүнәкәрім,
Мынау айтқан сөзлериме,
Зейин беріп қулақ салың.

Көргеннің болар кеули тоқ,
Ашықлық деген қызыл шоқ,

Адамзаттың сағасы,
Сиз бизден қызық нәрсе жоқ

Ата-бабадан қалған жол,
Ашықлық деген қызыл гүл,
Аманласуы айып емес,
Кеуил қоссаң ойна, күл.

Жоқдур хеш жерінде ялған,
Қыз-жигиттің ақылын алған,
Қызға жигит қол салмақтың,
Пайғамбардан сұллет болған.

Ашыұлансаң дейди долы,
Шарапаты елге толы,
Жигит қызға қол салмақтың,
Бабамыздың уллы жолы.

Сайрап тұр кеуилим қаласы,
Адамгершилик нышанасы,
Хұрмет еткен айып па екен,
Анасына жас баласы.

Тууып өскен мәңзил хана,
Сағынышлы адамына,
Қушақ ашып көрискенлик,
Айрылмас дослық нышана.

Жоқ еди арамда қашықлық,
Аманласуы билмеген,
Жаманлық пенен жақсылық,
Қушақ ашып көрискенім,
Дослығым менен ашықлық.

Усластық табаным тайып,
Өрген жүрсін елге жайып,
Шын достым деп сүйіп едим,
Гүлайымжан, етпе айып.
Жорлығыңды маған билдирме,
Кеулиме шер салып,
Күрек бағрымды тилдирме,
Гүналы етип ашығыңды,
Маған қылыш көтерме,
Ишине сумлық жайлама,
Таңғымай деп сен ойлама,
Тінбегінди зая етип,
Телген бағыңды байлама,
Төрдик ислердин талайын,
Қайда буйырсаң мен тайын,
Мәлел салма араға,
Мәлел таппаңыз Гүлайым,
Ашықлық деген жақсы ат,
Бағынады жақын мен жат,
Кеуимиз шын дос болсақ,
Душпанға болар сиясат,
Майдалық хеш ұақ оңбайды,
Менменнің кеуили тоймайды,
Нашар менен сүйіскенлік,
Хеш жерде айып болмайды.
Сағынып түстин қолыма,
Қайылман ашыу-тоғына,
Құрдасым деп бір сүйдім,
Жалатай деп алма ойына.
Душпаның басын жалмасын.
Ишине дәртлер толмасын,
Жолға салып тегісле,
Кеуилинің қаласын,
Хәмдам болсаң биз бенен,
Оған кеуилиң қалмасын.
Буннан былай исинди.
Қырық шилтенлер қолласын,
Айып көрме Гүлайым,
Толы жығын ишінде,
Хәр ким сүйер баласын,
Отқа салып өртейік,
Сарсық сөз бен жаласын,

Нешише жылдан бермаған,
Қурбан қылдым бир басым,
Биреу-биреуді зорға көрдик,
Буннан былай оңласын.
Енди өлсем ыразыман,
Жолыңызда Гүлайым,
Қурбан болсын бул басым.
Гәп мәнисін аңласаң,
Ярыңа кеулинди ашың.
Алқысса сөзди еситип,
Гүлайымдай перийзат,
Мақул сөзге не қарыу.
Қайғыны жойытып, жұбанып,
Кеуил дәрти уұланып,
Дәлилине мейири қанып,
Тал шыбықтай тауланып,
Аузынан шыққан пуулары,
Сары алтындай пууланып,
Қалың питкен қарашаш.
Мойнына оралып,
Ийтелгидей жайтаңлап,
Бели сымдай буралып,
Шептен оңға оңғарылып,
Ашықлық лепсін тыя алмай,
Шын ашығың қыя алмай,
Дәлилден қатты утылып.
Жолдан шығып кете алмай,
Батырға илаж ете алмай,
Сөзине дәлил айталмай,
Үстинен басып өте алмай,
Түрлі жақтан утылып,
Хәр жағынан тутылып,
Батырға қарап жутынып,
Қаймыжыңлап күлип,
Хәмирине қайыл болып,
Ықлас пенен кеуил бурып,
Қәдди қорғасындай ерип,
Батырға қушағын керип,
Кеуили әбден жай болып,
Батырға қарап Гүлайым,
Мынадай сөзди айтады:

Сауаш күни әреби атқа жем бердим,
Ақыл ма дең, ақмақ па деп сын бердим,
Жигит болсаң аз ғана күн сабыр ет,
Сизди қабыл алып басқа теңгердим.

Шын кеуілден бердим саған зейнимди,
Қашыу тарттым билмекши боп мейлинді,
Достыңызға аз ғана күн мәулет бер,
Жолыңызға бағышладым тенімди.

Асығыста қазір елге қайтамыз,
Шөлистанда қырық күн сапар тартамыз,
Шын дос бөлсаң кейниме ересен,
Ұақыңызға дуға қылсын атамыз.

Саркоп атау дейди тууған елимди,
Айта бер жан достым өкпе гийненди,
Қабыл алып сениң менен бас қостым,
Көрсет маған ғайратынды, күшинди.

Гийнен болса айтып қалың аулақта,
Мен сени тапсырдым халық еткен ұақыға,
Мен тенімди бағыш еттим жолына,
Ұазиринше қоймаң мени уятқа.

Белиме толтырып садақ орайман,
Ат ойнатып әтирапыма қарайман,
Аман-есен парахатқа шыққанша,
Достым сеннен ықтыярым сорайман.

Не десем сөзимди қабыл аласаң,
Уақытта жауым бар сапар тартпасаң,
Зарымыз бар, зорымыз жоқ,
Жан достым қалай көресен.

Астыма минип ем сайлап Қарагер,
Қалмақ залым бизиң ушын талаккер,
Сол залымнан қутқарыуға жан достым,
Дос болсаңыз ашығына жәрдем бер.

Майданда төкпеңиз намыс пен арым,
Көрсеткейли хәр ким иште не барын,
Мен ер билип шалғайыңа асылдым.
Ашығына көмек бериді қайсарым.

Алқысса соны айтқан соң,
Затырдың кеуіли жай болды,
Гөрт түлиги сай болды,
Ырза болып ярына,
Кеуіли қууанышқа толды.

Адасып жүрген сорлы еди,
Гартып батыр кең жолды,
Еки ашық сол жерде,
Артық-кемин айтысып,
Бир-бирине қол берди,
Хәм урысты, хәм тарысты,
Шынты менен кеуіл ашты,
Пикирлерин айтысып,
Күши дәрья киби тасты,
Қабыл алып бир биреуін,
Уәделесип басын қосты,
Шын дос болып батырлар,
Маргиядай⁴ қайнап йошты.
Ат шапқан майдан тақырды,
Етти ойын дақылды,
Тәртип берип қызларға,
Биреулерди алдырды.
Асығыста албырап,
Атларға ерлер салдырды.
Белгили сырлар айтпаға,
Шөлде сапар тартпаға,
Асығады Гүлайым,
Елатына қайтпаға.
Кайғы-ғамды жойытады,
Қууанышы кем-кем артады,
Асығыста атланып,
Он еки айда айналып,
Гүлайымдай перийзат,
Елатына қайтады,
Капалы кеуіли хош болып,
Кеуіллери йош болып,
Нешше жылғы интизары,
Ашығы менен дос болып,
Түркстанға қайтады,
Гүлайым батыр бас болып,

Алла, алла, алла деп,
Дәскирлік еткіл пана деп,
Еренлер жолға жолға деп,
Атларды жолға салады,
Тууған елин сағынан,
Асығыста атланып,
Жолларға рауан болады.
Ел сағынған бедеулер,
Артқы аяғын тиреди,
Алдыңғысын кереди.
Өр қояндай ойнады,
Қуба үйректей қалқыды,
Сарыбас қуудай сарқады.
Жер танабын тартады.
Қызлардың бели талады,
Секиргенде бедеу атлар,
Бир танап жерлер алады.
Аттың жоны қызған соң,
Полаттан суулық шайнады,
Сағрысы тасып қайнады,
Гәухардай көзи жайнады.
Бир бирине жарасып,
Астындағы бедеулер,
Онтөрт жасар қызлардай,
Жылға таслап ойнады,
Сол бийнеде қырық батыр,
Он күн жоллар тартады.
Байқас етип жолларын,
Кеуилине жайлады.
Тажына шегіп тулпарға,
Егленбей сапар тартады.
Күши тасып елеслеп,
Мезгилме-мезгил артады.
Ййини келген жерлерде,
Дәрьяларға бойлады,
Қулан жортпас қыйырдан,
Сарыбас қуудай сарқады,
Жол жүріп мейири қанады,
Сарғаяды солады,
Атланғалы батырлар,
Жигирма бес күн толады.
Гахы шауып, гә желеди,
Асарлық жатқан бел еди,

⁴ Маргия — Құдіретли бир нәрсе.

Жигирма бес күн толғанда,
Жәдде дағына келеди.
Майданды жердің алабы,
Астындағы бедеулер,
Тартты жердің танабын,
Есап етип қараса,
Хорезмнің ойына,
Он күнлик жол қалады,
Қыран батыр сол жерде,
Гүлайымдай батырдан,
Мәулет сорап қалады.
Ат шапқан таудың қыяғы,
Сақтыяндай бар сыяғы,
Тасқа тийип осылып,
Тулпарлардың туяғы.
Қаршығадай қанатлап,
Майданда сегбір салады,
Тапсырған ерлер аманат.
Жақсылықты етип яд,
Күн көрмеген батыр қызлар,
Майданда қурып салтанат,
Аман-есен киятыр.
Болмады көргіз биймұрат.
Алдынан гүўлеп жел есип,
Елатым деп жаннан кешип,
Қәлеген мийұасын жесип,
Ат шабысып киятыр,
Майданда ойнап-күлисип.
Асыр-асыр таудың қары,
Талқан етти жердің жүзи,
Есап етсе Гүлайым,
Қырық күн тамам болады,
Алдына серлеп қараса,
Байдақ, Сайдақ көринди,
Хорезмнің минары.
Ада болмас шөл еди,
Қырық күн удай сегбір
тартып,
Түйе тауына келеди.
Алла бағын ашады,
Түрлі дәртке шөл асады,
Аман-есен Гүлайым,
Елине араласады.
Ашылған бағда лалаға,

Налыс қылып бір аллаға,
Сәхәр ұақты келип кирди,
Саркоп деген қалаға.
Қыры менен ойына,
Қайғысы толып қойнына,
Талқан етип жақанды,
Ат ойнатып келеди,
Жаңадәрьяның бойына.

Алқысса қатарында нар еди,
Гүлайымға бата алмай,
Сыртынан интизар еди,
Қалмақлардың патшасы,
Елексан деген бар еди,
Өлгейлиден шын ашық,
Гүлайымға қарыйдар еди
Ғуббатил деген қалада,
Хеш қолайын таба алмай,
Мойнын созып алыстан,
Сыртынан хабардар еди.
Елши салып араға,
Гүлайым елден кеткеннен,
Залым хабардар еди.
Арадан бір ай өтпей-ақ,
Он бес мың нөкерин айдап,
Ноғайлының елине,
Сапар тартып келипти,
Айбынарға басшы жоқ,
Қолайын елдің алыпты,
Қаплап алып Саркопты,
Қаласын бузып жол етип,
Қақпасын бузып гүм етип,
Керегин талап алыпты,
Қаст еткенін өлтирип,
Хәмирине көндирип,
Аулақта қутырған,
Жүдә қурышы қаныпты,
Арқайынлап қутырған,
Он күн бір ай жатыпты,
Зәўлим салып басына,
Рейим етпей көз жасына,
Халықты салып алдына,
Он еки мың адамды,

Мал айдатып кетипти,
Тауып хәр жақтан қатасын,
Опат қылып ордасын,
Саудаға салып сау басын,
Буұрабайдай атасын,
Түрлі бәлеге шатыпты,
Боз ордасын қулатыпты,
Қулақ салмай наласына,
Қақ маңлайдан атыпты,
Кепини жоқ, гөрн жоқ,
Шаңлағында қалыпты,
Оны көріп Гүлайым,
Атасының хаққына,
Беш-алты ауыз толғапты:

Қарай алмай оңға, солға,
Топырақ шашып қырық мың
қолға,
Шайдай таласы барқулла,
Әрман менен өлген атам.

Көпшиликти сусы басып,
Душпан менен қарсыласып,
Қас душпан менен атысып,
Зорлық көріп өлген атам.

Кескир қылыш қолға алған,
Жауға қайтпай самар урған,
Он күн удай урыс салған,
Зорын тауып өлген атам.

Майданды еткен тас-талқан,
Қарсы душпаным төккен қан,
Ғапылда берген шыбын жан,
Әрман менен өлген атам.

Қызының күшин көре алмай,
Қол қанатың бир қуралмай,
Душпанға қылыш уралмай,
Ғапыллықта өлген атам.

Душпан менен қарсыласып,
Тайсалмастан оқ атысып,

Хәм гүресип, хәм айқасып,
Ғайрат салып өлген атам.

Жеккелик келип жаурадын
Питпеди мақсет-мурадын,
Жәрдемши болмай әуладың,
Әрман менен өлген атам.

Суғанақлар қолын салып,
Ғапылда қамауда қалып,
Жәрдем таппай күйип-жанып,
Зорын тауып өлген атам.

Қууып душпанларды шаншып,
Қарсыласып найза басып,
Елиң ушын жаның ашып,
Жанын құрбан еткен атам.

Көзге илмей сини салын,
Талап етип дүнья-малын,
Халқы ушын шашып қаның,
Жаны құрбан болған атам.

Арылмай бастан ғауғасы,
Қалмаққа жүклеп гүнасын,
Көре алмай бала-шағасын,
Әрманлықта өлген атам.

Атымды қойдың Гүлайым,
Душпанлар тапып қолайын,
Алған қалмақлар айын,
Әрман менен өлген атам.

Нешше күн айқасып удай,
Абырайлы етпей бир құдай,
Ақыры болыпты мундай,
Ғапыллықта өлген атам.

Периште алдыңды шолғай,
Халық еткенім нәзер салғай,
Руудың жәннети болғай,
Ийманлы бол ғәрип атам,

Соны айтып Гүлайым,
Әңгимесін туұарып,
Іштен дебдиұ шығарып,
Әрман менен таұланып,
Қалмақлардың қорлығы,
Жүрегін жаман тырнады,
Өзін өзі өлтириўге,
Ұеш бир илаж болмады.

Қалада атлар ойнатты,
Қырық қызын басын қурапты
Жайдай бели қайысты,
Нәзик бели майысты,
Басын қурап қызлардың,
Түрли ақыл ойласты.
Ары келип арланып,
Бөлинген қойдай шуұласты.
Ақылына жуұыртса,
Дәртке дәртлер уласты.
Не қыларын биле алмай,
Ақылынан адасты.
Астындағы бедеўлер,
Көкке қарап туұласты.
Үдетти алға талапты,
Тумлы-тусқа ат шапты,
Көшелерде дабыл қақты,
Шыбын жанын отқа жақты,
Яд етти қуда барқақты,
Таярланды Гүлайым,
Қуұмақшы болып қалмақты,
Елатына жеткермей,
Кеги-өшин алмақты,
Дұнья-малын етип талан,
Опат етип келсе қолдан.
Қуұып жетип жары жолдан,
Желкелерін қыйғайман.
Басшыларын қырып, жойып,
Шалып қанларына тойып,
Елек ханның көзін ойып,
Геллесін кесип алғайман,
Қарсыласса урып жығып,
Қуұып өкпелерін сығып,

Қамап тар жерине тығып,
Елине ұайран салғайман,
Усы айтқаным болмаса,
Қара жерге киргеймен деп.
Шәрт айтып Гүлайым,
Қарагер атқа минеди,
Қырық қыздың бәрін
жыйнатып,
Қатара басын қурапты,
Жақсылыққа нийетлеп,
Ойлады мақсет-муратты,
Көтергенше қызларға,
Белине садақ оратты,
Ғазап етип тум-тусқа,
Дабылын қардай боратты.
Қалмақлардың түр-түсин,
Бир нешшеден сорапты.
Азық әнжамын тақлап,
Көтергенше оқ артты,
Қамал қылып қаласын,
Беккем қылып бәнтлепти.
Елатым деп зар жылап,
Кеткен жаўды қуұмаға,
Гүлайым етти талапты.
Батырлардың дүбири.
Елдің ишин жаңлатты,
Таярланды Гүлайым,
Тутты жүдә салтанатты.
Ғайып ерен қырық шилтен,
Салың бизге шарапатты.
Қырық батырлар жәмлесип,
Жаў қуралын жәмлетти.
Қалмақларды қуұмаға,
Гүлайым сапар әйлепти.
Таярланып урысқа,
Қара туұын жайнатты.
Жети күн сегбир тартады,
Жете алмайды кейнинен,
Қалмақтың ели жырақты,
Атларының туяғы,
Қайтпас жаўхар полатты,
Тас төбеге алады,

Қайшылап еки қулақты,
Қалмақларға жете алмай,
Майданда атлары ылақты,
Қарсыласқан нешшеге,
Өлимнен хабар аңлатты,
Тулпарлардың дүбири,
Баябанды жаңлатты.
Салтанаты батырлардың,
Көрген жанды таңлантты.
Майданда қурып салтанат,
Жасыл туұын жайнатты,
Алдынан кесе өткеннин,
Өзине қолын байлатты.
Үш мезгилде ат жемлеп,
Қуйрық жалын таратты.
Қалмақлардың кейнинен,
Атлардың басын қаратты.
Аттың басын тартады,
Гәхи желип, гә жортады,
Әзиз жанға зор етті,
Изин қуұып қалмақтың,
Он бес күн сапар тартады.
Атларға тумар тақпады,
Қайсарға сапар жақпады,
Он алты күн жау шауып,
Жаулардан дәрек таппады.
Ат шомылды терлерге,
Бәс бар ма екен халайық,
Сондай батыр ерлерге.
Жигирма бес күнде барады,
Дарақлы деген жерлерге,
Атларға терлер қатады,
Шаршаған жерде жатады,
Алып шыққан азық жоқ,
Таулы-таслы жерлерден,
Марал, кийик атады,
Дәрек таппай жаулардан,
Армаған сапар тартады.
Басына күнлер туұады,
Атларының терлері.
Жердин бетин жуұады,
Дәрек таппай отыз күн,

Жаулардың изин қуұады.
Кете берсин Гүлайым,
Жаулардан сөз басланады.

Алқысса сөзди еситиң,
Елексан деген қалмақтан,
Ноғайдың елин шуұлатқан,
Хабарсыз жатқан халықтың,
Үстинде ат ойнатқан,
Саркоптың қалың елине,
Түрли опат дарытқан,
Қанға бояп майданын,
Шашып бийгүнадан қанын,
Азаплап сан мың адамын,
Он тоғыз мың олжа малын,
Өзлі-өзине айдатқан.
Губбат деген шәхәрге,
Гәзеп етип жол тартқан.
Сол кеткеннен кетеди,
Гүлайымға жеткізбей,
Шөллерди сегбир етеди.
Әйне үш ай жол жүрип,
Қаласына жетеди.
Бас-аяғын жыйнатып,
Нешшениң қолын байлатып,
Қаласын бәлент салдырып,
Қандегин терең қаздырып,
Бенде болған халықты,
Ақыл-естен састырып,
Қаласын қамал етеди.
Қабыл етпей көз жасын,
Сыйындырмай алласын,
Отқа жағып жас баласын
Қадаған етти қаласын.
Қарсыларын аттырды,
Нешшесин тири шаптырды,
Тамашаға нешшесин,
Ийтлерге таслап тарттырды.
Он-онбесин қосақлап,
Дарытты хәр түр апатты,
Қайғыға қайғы жаматты,
Қатарында нар еди,

Қарсы келген жеринде,
Душпанға дүнья тар еди,
Ноғайлыға аты мәлим,
Ертуұған батыр бар еди,
Елексан деген залымын,
Соннаһ хабардар еди.
Сол батырды алдырып,
Арқасына ер салып.
Жүдә зәрресин алып,
Узақ жолға жүк артты,
Гүнасыз берди азапты.
Көрсетти қәр түр ғазапты.
Нәлет болғыр қутырған,
Жылап барған халыққа,
Арандай аұзын ашады.
Сиясаты басады,
Жылап жүрген халыққа,
Аұзын ашып ақырып,
Уұ-зәқәрин шашады,
Жас келиншек, қызлардың,
Өкпелерин осады,
Көпшиликтің ишинде,
Көпектей тарпа басады.
Дәлил айтсаң бир аұыз,
Тенеңе от басады.
Зардабынан таяқтың,
Нешшелер қан қусады.
Жуптан-жуптан қосақлап,
Аяғын беккем тусады.
Он-онбестен қосақлап,
Майданда қосқа қосады.
Көзде жасын көрмеді,
Залым сөзге илмеді.
Зар жыласа, мезгилли,
Азық-аұқат бермеді.
Ертуұған деген батырдың,
Азабынан залымның,
Бети өртең шалғандай.
Дүзде умыт қалғандай.
Дозаққа тири салғандай.
Биймезгил қазан урғандай,
Шын дозақы болғандай,

Еки қап жүкти артады,
Жонына терлер қатады.
Нар түйедей байпаңлап,
Көшеде жоллар тартады,
Хешким көзге илмейди,
Мына болған ұайқанды,
Бир қудайым қөрмеді.
Туринен хан сескенип,
Ертуұғандай батырды,
Ортаға сүйреп шығартып.
Елеқ хан турып сөйлейди:

«Тегин маған душпан» — деп,
«Мынаны көпке қоспаң» — деп,
«Жутым берип жүрегөрмен,
Ертерек өлсин аштан» — деп,
Жасаұылға ақырды.
Буринғы күнлер аздай,
Сондай жаза қоллапты,
Елге ойран салар деп,
Ертуұғандай батырды,
Тереңликке таслапты.
Сол ұақытта Ертуұған,
Қатты ашыұы келеди,
Күш бермей жети жаллатқа,
Бир тасты алып дәстине,
Жуұырып кирди Ертуұған,
Абайсызда отырған,
Елек ханның үстине,
Ертуұғанды көргенде,
Елександай ханыңыз,
Тасбақадай азнады,
Турин көрип батырдың,
Қара жерге қазықтай,
Қирип кете жазлады.
Ғаұлыққаны соншелли,
Елександай залым хан,
Ашыұлы шердей ақырды,
Тамағын кернеп бақырды,
Көпек ийттей барқырап,
Жаллад дийип шақырды,
Суп-сур болды жүзлери,

Аларып еки көзлери,
Шағауық қара жыландай,
Жалақлап қызыл тиллери,
Ысқырып көзин алартып,
Бақадай болды түрлери,
Қызыл жүзин солдырды,
Ғамға кеуилин толтырды,
Бийлей алмай геүдесин,
Гә турып, гә отырды.
Ғеш жәрдемши табалмай,
Жыландай тили жалақлап,
Жалтаңлап қарады,
Қарап турың халайық,
Батырға нәубет жетеди,
Ертууған сөйлей береди:

«Ға қутырған, қутырған,
Ашып қара көзинди,
Сораса жууап бермейсен,
Сен киммен дейсең өзинди,
Ғәзиринше асықпа,
Сарғайтармақ жүзинди,
Барғанында Сарколқа,
Қара шалдың бағыма,
Ийнедей гүман жоқ еди,
От жибердин тағыма,
Пенде қылып айдадың,
Урып соғып азаплап,
Нелер айттың халқыма,
Екситермен жасынды,
Жуларман бир-бир шашынды,
Жас қуурай қурақым көрмей,
Омырайын ба басынды,
Қайрақ тастай қайрайын,
Қырайын ба тисинди,
Ойран қылып шебине,
Айдайын ба исинди.
Мени ким деп билесең,
Басына кий телпектей,
Ақыры меннен өлесен,
Көзинди ашып анықлап,
Неге мени көрмейсең,

Үш айшылық жоллардан,
Баслап келдим халқымды,
Нәсиятлап жубатып,
Ертип келдим журтымды,
Олжа қылып түсирдин,
Он алты мың малымды,
Неге қадирим билмейсен,
Тал бурауға буратып,
Қыйратайын ба санынды,
Қара тигил бағына,
Шашайын ба қанынды,
А қутырған, қутырған,
Ойла соңғы халынды,
Шаба берме батпақтан,
Байқап сөйле соынды,
Айы-күннм батқанша,
Умытпастан сөзинди,
Сен де бир ийт қутырған,
Тах деп алдап халықты,
Салға минип отырған,
Түбириме найза урма,
Писип турған егинимди,
Ярым белинен орма,
Гезек келип есин жыяр,
Ойланып көз жасын тыяр,
Аламды тутып елеслеп,
Кейннен келер ақ сунқар,
Қашарыңа жер таппай,
«Неге тийдим күн тууар».
Балларының ары ушын,
Ақ сунқарым ййшалла,
Қәхәр менен пәнже урар,
Сендей ақмақ қутырған,
Бир пәнжеде жоқ болар,
Нәубет бизге айналып,
Аңла соны қутырған,
Айы-күннің тез батар,
Шаба берме батпақтан,
Бизге жарық таң атар,
Бийик тауың қулатып,
Шәхәринди қыйратып,
Аты шыққан нәруанынды,

Балта салып қулатар.
Улың менен қызыңды,
Әрман менен жылатар,
Сескенбеймен айбатыңнан,
Тилимди сеннен тартпайман,
Жалынық сөз айтпайман,
Жандыр мени отына,
Ұақ җеш жерден җарымас,
Аңла мен саған җақпан,
Еки жүзли кескир алмас,
Ұаслы кәри гүнасыз,
Җеш бир жерде жыламас,
Жөнсиз еткен жаманлық,
Җеш жерде ядыңнан қалмас.
Полат найза урғанда,
Қара тас та тоқтамас,
Қәдирили адам қалың жаўда,
Қапаланып жүзи солмас,
Қалың жаўда жүрсө де,
Несибеси арылмас,
Қайда барса жол ашық,
Җеш жерде жолы тарылмас.
Ғайратымды көрген халқым,
Маған нарыўза болмас.
Жақсылық қылсаң жигитке,
Җеш бир жерде умытпас.
Мына қылған қысымың,
Җеш ўақта ядымнаң қалмас.
Ақмаққа нәсият айтсаң,
Сөз мәнисин аңламас.
Алқысса сонда Елек хан,
Айбалтасы жарқырап,
Шалған малдай қарқырап,
Аш көпектей барқырап,
Жаллат дийип шақырды,
Қыйың оның желкесин,
Қулақ, мурынын кесин,
Алың ақыл менен есин,
Пәнди-пәнди нәсиятым,
Алдыма қайтып келмесин.
Тезме-тезден әпкетин,
Екинши көзим көрмесин,
Ертеректен апарып,

Уў жайлатың денесин». Тайын болып сәккиз жаллат,
Еркиң бермей урып айдап,
Тумлы-тустан анталап,
Зулымлығын баслап,
Қырық қулаш терең зинданға
Апарып таслатты.

Алқысса залым қалмақтың,
Пәрауан шықты пәрманы,
Алға басты дәураны,
Кеуилине келгенин ислең,
Ишинен шықты әрманы.
Қамал қылып қаласын,
Қадаған етип даласын,
Жата берсин Елек хан,
Алқысса жүз түйеге жүк
артты,

Танап пенен бек тартты,
Сол шәхәрде бир байдың,
Түйе тартқан кәрўаны,
Түркстанға жол тартты.
Кәрўанға сырын айтады,
Әрман, шерин молайтады,
Бенде болған халықтан,
Бир әжайып хош жигит,
Түйесин тартып кәрўанның,
Қашып елге қайтады.
Елек хандай залым хан,
Байқап көрсе алды-арты тар,
Есапсыз жатқан бенде бар,
Нешшесин етти өлимдар,
Қуўғыншы жаў келер деген,
Елек ханның қәўпи бар,
Өз-өзинен ханыңның,
Жүреклері хәўлириң,
Өзин өзи ирке алмай,
Әжептәўир түс көриң,
Көзине жаны көринди.
Өз-өзинен басына,
Зимистан қурылды,
Әлемди етип тас-талқан,
Шеттен адам киргизбей,

Қаласын етти қадаған,
Арадан қырық күн өткенде,
Өз-өзинен қаулығып,
Сауда түсти басына,
Қарамады халықтың,
Көзден аққан жасына.
Бұйрық беріп жыйнатты,
Он еки мың аламан.
Алдына түсти басшы бар,
Жау жарағын жыйнатып,
Шыбын жанын қыйнатып,
Бесеу ара бек ауыл,
Онау ара жасауыл,
Жасауыллап айдағып,
Сауда салып басына,
Шыбын жанын қыйнатты,
Бедеулерін ойнатты,
Полаттан суулық шайнатты,
Әскерине бас болып,
Елексан хан жол тартты.
Ат шапқан дағлар пәс болып.
Бауыры қара тас болып,
Асығыста жол тартады,
Он мың нөкерге бас болып,
Дағы-дашлардан жол салып,
Көргенди ерксіз қаратып,
Қаласына жар салып,
Ишине әрман шер толып,
Кеуиллерін суу алып,
Қолына жасыл туу алып,
Дабылынан жер қозғалып,
Күн-түн демей ғайрат салып,
Елек залым жол тартады,
Ерте бастан алдын алып,
Халқына сөз айтады,
Елек ханың дабыл қағып,
Әскерлерім, құлақ сал,
Басыңа түспесін ғалма-ғал,
Пәнди-пәнди нәсиятым,
Қашып-пушып қалмақлар,
Бұл кеткеннен кетесен,
Зарандып тауға жетесен,
Оннан да арман өтесен,

Аштарханның бойына,
Барып мөкан етесен,
Ар жағынан жау келсе,
Қарсыласып атасан,
Мусылман мен урыс салып,
Әрман-шерін тарқатасан,
Атларыңды тағалап,
Жәдде тауын жағалап,
Қырық күн жолға қарайсаң,
Қиятырған жау көрсен,
Ғалаба атлар саласан,
Қайтпай урыс саласан,
Алдау сөзге инанып,
Душпанға бенде болмайсаң,
Күш бермесе қарсы жау,
Аямаңыз жаныңды,
Қырғын болып жолыңда,
Апармаңыз қалаға,
Мен шыны дос сенлерге,
Қашып бармаң қалаға.
Лашыңды йітке тарттырып,
Шығарарман жаныңды,
Қашқындар болса ерменіз,
Абыройды қолдан берменіз,
Шыбын жаның шыққанша,
Жауға қылыш серменіз.
Нәмәрт болып алдыма,
Қашып келип жүрменіз,
Қолдан келсе өлтириң,
Тегинликке өлменіз.
Арың ушың мәртлерім,
Душпанларды жерленіз.
Қыстай берсе қарсы жау.
Маған хабар беріңіз.
Сондай сөзді тапсырып,
Қанық сөзлер айтады.
Он мың әскер кейнінде,
Сапар тартып барады.
Бұйрық беріп әскеріне,
Хан кейніне қайтады.
Әскербасы еситип,
Хан хәмиріне көнеди,
Қайыл болып хәмиріне,

Хан кейнинен жөнеди.
Әскербасы бас болып,
Тауға қарап дөнеди.
Думан басып күн жүзин,
Қаранғыға дөнеди.
Он еки күн жол жүрип,
Сол тауларға келеди.
Әлем жүзи қаранғылық,
Жаңған отлар сөнеди.
Он бес күн жүзи толғанда.
Жәдде деген тауына,
Бас аяғы құралды,
Аттың жалын тарады,
Он мың әскер жыйналып,
Қатар-қатар сап тутып,
Талып барған көп әскер,
Үш күн турмай жатады.
Күшин белге жыйнады,
Сарғайып таңлар атады,
Жәдде деген тауында,
Елек ханның әскери,
Қарауыл болып жатады,
Жата берсин қалмақлар,
Алқысса сөзди еситиң,
Гүлайым Қыран батырдан,

Гүлайымдай батырың,
Өрмияның шөлинде,
Атларын жолға салады.
Изін қуып қалмақтың,
Майданда сапар тартады,
Шаршаған жерде жатады,
Атларға терлер қатады,
Қыя майдан далада,
Ақ бөкен, марал атады,
Аш болғанда әреп атлар,
Таудан ғаудан шалады.
Қалмақлардың кейнинен,
Майданда сегбир тартады.
Сарғаяды, солады,
Ерте турып, кеш жатып,
Отыз алты күн қонады.
Ат шабысып майданда,

Қызлар сапар тартады,
Ұрып-шаршап талады,
Терек дәрья бойында,
Он күн атлар шабады.
Салқын менен жол жүрди,
Қыйынға өзін көндирди,
Жоллар таппай адасып,
Бир ярым күн жол жүрди,
Рахмет жигит сойына,
Түсип сарсанлық ойына,
Еки айда жетеди,
Аштарханның бойына,
Бир өзи бир мыңға татыр,
Алдында көп әскер жатыр,
Гүлайымның аұхалын,
Еситкенди Қыран батыр,
Кийинип бадана сауытты,
Мәдет әйлеп пири Дауытты,
Он сәккиз күн хәлек болып,
Қыйын жерден жоллар тауып,
Аштарханның бойында,
Қыран батыр жетеди,
Кейнинен ат шауып,
Гүлайымдай достына,
Сау-саламат қосылды,
Қыран батыр қустай қауып,
Тууған жерлер қалды қашық.
Тымсал менен ат шабысып,
Сау-саламат қосылады,
Кеуил қосқан еки ашық.
Дабылы елге даң болды,
Айырылысып бир биринен,
Қара бағры қан болды.
Хабарсыз қалып ашығы,
Кеуилине әрман болды,
Қыйын жерде қосылып,
Еки батыр кеуиллери жәм
болды,

Қалмақ пенен қас болып,
Кеуили тасып мәс болып,
Аштарханның бойында,
Үш күн жатып дем алды,
Еки ашық кеуил қосып,

Қара шашын тарады,
Аштан өлген өлини,
Топар-топар көреді.
Тисин қайрап батырлар,
Қәхәр менен келеді.
Аштарханның бойында,
Жол таба алмай жүреді.
Ғеш жерден туұры жол
таппай,

Не қыларын биле алмай,
Ашшы-душшы татады.
Аштарханнан өте алмай,
Әйне бир ай жатады.
Тоқсанның айы туұған соң,
Тас болып теңиз қатады,
Қыран батыр бас болып,
Муз бенен жоллар тартады,
Муз қыры бірден атқа артып,
Музларға топырақ шашады,
Кем-кемнен хийлесі асып,
Қәуипли жерлеринен қашып,
Көк тайғаққа қум шашып,
Бедеулер пәрманлап басып.
Аштархандай теңизден,
Пияда он күн жол асып,
Көрди түрлі эламатты,
Еренлер берің дәрәматты,
Жағылмай жаман кәрәмат,
Ғеш жерден жетіспей апат,
Он алты күн сегбир қағып,
Аман-сау қырық өтеді,
Аштарханнан саламат.
Теңизден аман өтеді,
Ендиги жолы төтеді,
Кеше-күндиз жол жүріп,
Бир бөлек тауға жетеді,
Урысқа жүдә шақланып,
Жау жарағын тақланып,

Асығыста киятыр,
Қалаға қаран ат салып,
Елес-елес арасы,
Бир күнлик жол таласы,
Қалмақтың мәңзил ханасы,
Хәм басшысы, хәм батыры,
Қыран батыр данасы,
Жақынлап келди шамасы,
Жарланған таудың дарасы,
Яр болғай қәдір алласы,
Елес-елес көринди,
Бир топ кәрұанның қарасы
Оны көріп қырық батыр,
Атқа қамшы басады,
Кеуили толып тасады,
Топарын бузбай ат қойып,
Кәрұанға хұжим жасады.
Узағырақ еди арасы,
Тум-тусынан топылып,
Есик-төрли келеді,
Екеуиниң шамасы.
Кәрұанбасы булардан,
Хаулықпады, қорықпады,
Жасқанып көзін тартпады,
Жүдә әжайып көринди,
Жас қызлардың жылұасы,
Жас қызларды көрген соң,
Аң-таң болып кәрұанлар,
Ақыл-есін алдырып,
Жууырысып шығып алдына,
Қасты бардай қарасты,
Алағададан нәрсе жоқ,
Жүдә кеуили тасты.
Қәхәрленип Гүлайым,
Қарасқанын ар билип,
Ашыуы қәддинен асты,
Ғасылың қайдан кәрұан деп,
Тезден-тезден жән сорасты.

Нешик болып қәхәр менен найза урсам,
Қазан урған қызыл гүлдей солдырсам,
Жаның барда ғасылыңды айтың кәрұанлар,
Диниң қайдан, елин қайдан боларсан.

Қарсыласып жау қайтармақ бизін кәр,
Қылыш урсам заманыңыз болар тар,
Жасырмастан қаспылыңды тезден айт,
Қайсы журтқа баратырған саудагер.

Түсирейін жаманлықтың қуяшын,
Мен бузаман жаманлардың уясын,
Қайсы журттан қайсы журтқа барасаң,
Артқаныңыз қандай ханның дүньясы.

Сексен нарға алтын, гүмис артыпсыз,
Аўмасын деп шыжым менен тартыпсыз,
Қайдан шықтың, қандай журтқа барасаң,
Сегбир тартып узақ жолға шығыпсыз.

Биз билмеймиз тегис пенен тикжарын,
Бағыш әйле бизге сиз қәрне барын,
Қайсы елден қайсы журтқа барасаң,
Жасырмай айт туұры бергил хабарын.

Алқысса саудагерлер,
Буның жау екенін билмей.
Түрки тилине түсинбей,
Таңырқанып-таңланып,
Қумартқан көзлерине,
Сәўле шашқан жүзлерине,
Таңлай-таңлай қарады.
Ермек қылыңқырап,
Шақалақлап күледі.
Сол ұақтында Гүлайымның,
Сүйегинен өтеді.
Алғыр қустай шабынып,
Гүлайымдай батырдан,
Қызлар жууап күтеді.
Аңлай-аңлай Гүлайым,
Кәрұанның сырын аңлады,
Сөз бағдарын сорады.
Қалмақтың кәрұаны екенін
Сөзлеринен байқады.
Ашыұланып Гүлайым,
Жауған қардай борады.
Семсер урып басына,
Ақырзаман қурады,

Душпан екенін аңлады,
Күши тасып қайнады,
Тәртип беріп қырық қызға,
Жығып кәрұанды узынына
салады.
Еки жүзли пышағын,
Оң қолына алады,
Сиз бе ермек қылған деп,
Қарқыратып шалады,
Қызлардың қурышы қанады,
Түйе тартқан кәрұанларды,
Туқымқурт қылып шалады.
Сексен түйе қасылын,
Тегін олжа қылады,
Қылыш қаллау қәдеси,
Қарсы алдынан шығады.
Алқысса бир құдайы яр еди.
Елим деп интизар еди,
Кәрұанлардың қасында,
От жағыу кәспи-кәри еди,
Бенде болған мусылманнан,
Жасырынып жан сақлаған,
Кәрұанлардың қасында,

Артық деген бар еди.
Жасы алпыстан асқан,
Сақал-мурты шубалып,
Аяғына басылған,
Елек ханның қысымынан,
Өкпелери осылған,
Көрұанларға жалынып,
Түркстанның шәхәрине,
Қайтыұ үшін қосылған,
Сақал-шашы жумақтай,
Қалмақ берген қорлықтан,
Ерегиректе тур еди.
Қызлардың түрін бір көрип
Жуұырып келди бийшара,
Гүлайымның қасына,
Аяғына бас урып,
Буған қарап сөйледі:

Басында түрли уұайым,
Қырымды алып бир қудайым,
Мен әрманым айтайын,
Қулағың сал Гүлайым.
Жас төктим көзден жасымнан,
Айрылмай мийнет басымнан,
Елексан деген қалмаққа,
Пенде болдым жасымнан.
Туұды-питти бул мәнет,
Айрылмады басымнан,
Хабар сорә Гүлайым,
Мен ғәриптиң қаслынан,
Сағаң хабар айтайын,
Пенде болған халқымнан деп,
Гүлайымға хабар айтып,
Мынадай сөз айтады:

Тарыққаннан көзден ақты қанлы жас,
Қайғыдан жарылды қалың қара тас,
Бүлген елден саған хабар айтайын,
Қулақ салып қуп тыңлаңыз қарындас.

Басыма түскенди хәр түр уұайым,
Батыл болған абыройды қуұайым,
Қулақ салып тыңла мениң аұхалым,
Қыйын аұхал өтті бизден Гүлайым.

Бүлген елдің қыйын мүшкіл халы,
Залым қалмақ тайдырғанды дәұраны,
Сорасаң қаслым мениң мусылман,
Хал сорасаң бүгин бизден дәрманым.

Қуұанышыңда сениң өсип жайнайың,
Алдыңызда мен баслайың қарағым,
Буннан былай жылауыңды жетеклеп,
Қалмақтың шәхәрине алып барайың.

Қалмақтың азабы өтті жаныма,
Пенде болып Елек ханның торында,
Үш жыл бойы болды қалымыз мүшкіл,
Қалмақ сабап қан толтырды қойныма.

Қарсылассаң қыйды оның желкесин,
Қырылды халқының таппай ийесин,
Гүлайымжан қайсы бирин айтайын,
Ойлап көрсең мен сыяқлы хәммеси.

Елатымда аты шыққан ер едим,
Сыйынғанға қол бергендей пир едим,
Кеше-күндиз сениң тилегінди тилеп,
Кәрұан менен жанымды сақлап жүр едим.

Мына сөзди еситип,
Гүлайымдай перийзат,
Бенде екенин анлады,
Азат қылды елимнен,
Алдына соны салады,
Тәуекелге бел байлап,
Олжа қылып кәрұанды,
Жолға раұан болады,
Қапа кеулин хошлады,
Қайғылы ғамды таслады,
Қуұанышта Артықбай,
Гүлайымға жол баслады,
Батырлар қылыш қанлады,
Жолға раұан болады,
Аштарханды жағалап,
Үш күн жоллар тартады.
Атлардың жоны қызады,
Қуұдай мойнын созады,
Қыя шөлде жарысып,
Биринен бири озады,
Қазандай қара тасларды,
Талқан етип бузады.
Аштарханды жағалап,
Жети күн жол тартады,
Себеп болып жалғауына,
Баслап баратыр ғарры,
Қырық қыздың қарсы жауына,
Намазшамда жетеди,
Қараспан деген тауына,
Аттың жалын тарады,
Ғарры күнге жарады.
Бәлент таудың басында,
Қатара турып қырық батыр,

Төрт тәрәпке қарады,
Аттың жалын өреді,
Аш болғанда әреби атлар,
Таудан жуұсан тереди,
Кеуилин басып қараса,
Жәдде деген тауында,
Көп жығынды көреді.
Қалмақтың қайсар ерлері
Өзине мәлим жерлері,
Жәдде деген тауында,
Жатыр еді ен жайып,
Елек ханның әскері,
Аллы-арты бийік жар,
Елес-елес жауды қар,
Қиятырған батырлардан,
Елек ханның әскері,
Бәршеси болды хабардар,
Аңлып жатқан көп әскер,
Тайсалмай атлар қояды,
Қайғы-ғамды жояды,
Бир бирине қарсыласып,
Екі жаудың арасы,
Ақырмаман болады.
Хийлесі әбден асады,
Күшлері ғаулап тасады,
Қарсыласып қалмақлар,
Тум-тустан найза басады.
Қарсыласып Қыран батыр,
Оннан-солдан ат салып,
Қайтпай қушақласады.
Менмен деген батырына,
Қайтпай ат қосады,
Гәҳи озып, гәҳи қалып,

Қалмақлардың батырын,
Тап жауырынынан шаншады,
Хаулықпады, қорықпады,
Аттың басын тартпады,
Қырандайын батырға,
Отызы бірден топыла,
Сауытынан баталмай,
Қамыр яңлы батады.
Көбине қылыш жумсады,
Бири қууып, бири қашады,
Қалмақлардың әскери,
Тум-тустан хұжим жасады,
Тенеси қайнап йошады,
Ййини келсе Қыран батыр,
Он бесин бүклеп басады.
Қалмақлардың әскерин,
Қанын суұдай шашады.
Ат кекилин өреді,
Арадан үш күн өткенде,
Қалмақлардың әскери,
Түрин жаман көреді,
Гүлайымның батырынан,
Сол жерде бес қыз өледі.
Қарсыласқан елине,
Қайтпай найза басады,
Ййини келген жерінде,
Анау-мынау палуанын,
Ылақ қылып қашады,
Арадан бес күн өткенде,
Қалмақтың қалған әскери,
Кейнине қарап қашады,
Құрт ойыны қурылды,
Астындағы бедеулер,
Қанға тайып сүринді,
Қалмақлардың әскеринен,
Алты мыңы қырылды,
Сауыт кийіп сайланды,
Әбден бағы байланды,
Гүлайымға бата алмай,
Қалмақтың қалған батыры,
Шегиніп кейнине айналды,
Оғын атып байытады,
Ақыл-хуушын жойытады,

Гүлайымға бата алмай,
Қалмақлардың әскери,
Серпилип кейін қайтады,
Бағларда гүлдер шайдады,
Бабаңа алғыс айтады,
Қыран батыр, Гүлайым,
Қалмақтың қалған әскерин,
Қойдай қылып айдады,
Бағдың гүлі солады,
Қууанышқа кеуілі толады,
Қыран батыр, Гүлайым,
Қалмақлардың әскерине,
Мысал тәжжал болады,
Басына күн тууады,
Белине садақ бууады,
Эзираылдай топылып,
Қырық қыз бенен Гүлайым,
Қалмақларды қууады,
Қан толды терең сайлары,
Кетті ақыл менен ойлары,
Тум-тусқа шықты қалмақлар,
Тирилик болып ғайлары,
Кирерге тесік таба алмай,
Қараңғы болып күн менен ай,
Хәр ким басы менен ғай,
Қараңғы болды майданы,
Тым-тырақай тозады,
Қыран деген батырға,
Он күн қарсыласалмай,
Харып-шаршап талмады,
Гүлайымның қырық қызы,
Айдархадай жалмады,
Барғанынша қалаға,
Елек ханның әскеринен,
Бір тири жан қалмады,
Минген аты шабылмай,
Қарсыласып дабыл қағылмай,
Қалаға жақын барғанша,
Ныпқырт болды қалмақлар.
Батырға қарсыласарға,
Бір тири жан табылмай,
Қылыш қаннан тап алынды,
Өлимнен айралық жаманды,

Дүбиринен сескенип,
Губбат деген қаласына.
Тас қорған етип қамалды.
Қырық қыз ғайрат салады,
Қалмақлар сетем алады,
Барғаның билип Гүлайымның,
Қалмақлардың шәхәрінде,
Ақырзаман болады.
Алқысса қәхәринен булардың,
Бурқасынлап жаўды қар,
Минарланып турыпты.
Қаласында қанлы дар,
Жаўдай жаснап анталап,
Қалмақлардың шәхәрине,
Барды дийди батырлар.
Ашылған бағда лалаға,
Сыйынып құдайталаға,
Анталап келди қырық батыр.
Губбат деген қалаға.
Шықпай ақыл данасы,
Ойран боп жигер санасы,
Оннан-муннан ат қойды,
Қире алмады қырық батыр,
Қамал еди қаласы.
Жазылып атын шаба алмай,
Абырайын жаба алмай,
Хайран болды Гүлайым қыз,
Қаланың аўзын таба алмай.
Сарғайып таңлар атады,
Әжел шарабын татады,
Жанлы адам таба алмай,
Шаршап барған батырлар,
Шатырын қурып жатады.
Алқысса сөзди еситиң,
Елек деген залымнан.
Әскер қашып келген соң,
Истиң түрин аңлаған,
Ақыл-естен айырылып,
Тумлы-тусын барлаған,
Бурынырақ ғамын жеп,
Қаласын еткен қадаған.
Не қыларын биле алмай,
Қолындағы пендеге,

Қатты зулымлық қылған.
Шыбын жанын қыйнады,
Елек хандай залым хан,
Аламанын жыйнады.
Қарсы турып буларға,
Түрли хийле жасады,
Қаласын бәлент салдырып,
Қәндегин терең ояды,
Отқа жағып нешесин,
Нешесин тири сояды.
Мусылманның әўладың,
Тирилей жерге қағады,
Қосақлап қойдай сабалап,
Қайғыға қайғы жамады,
Жети жасар балларың,
Шай отын қылып жағады.
Зулымлығын арттырды,
Бөлинген қойдай шуўлатты,
Қаласына киргизбеди,
Гүлайымдай перийзатты.
Гүлайымдай перийзат,
Майданда жүрип тыңлапты.
Мысқа айналды гәўхәр тасы,
Қабыл болмай көзде жасы,
Йште жанып шуўлайды,
Бүлген елдің ғарры-жасы.
Еситип оны Гүлайым,
Қаласына кире алмай,
Ат басындай жүреги,
Сарайында туўлайды,
Саңлақ таппай хәр жерден.
Жан-жағына қарады.
Асығыста атланып,
Дәрұзаға келеди,
Нәзер етип қараса,
Пақшасының келсери,
Қола менен қуйылған,
Қара тас пенен көмилген,
Бийкликгин сорасаң,
Ушқан қуслар өте алмас,
Қарасы жүдә шайылған,
Атқанда оқ өтпейди,
Тойтарылмас қарыўлар,

Байқас етип қараса,
Узақ-узақ тараулар,
Саңлақ таппай кириуге,
Хайран болды арыулар.
Ат басындай кулп урған,
Сәккиз қабат бек қорған,
Әскер толған ишинде,
Жүдә тамашалы дәуран.
Ерден ердің қәуіпи бар,
Қаласында отлар сөнген,
Ислери насырға дөнген,
Жанлы жанлар хабар алмай,
Хайран болды Гүлайым,
Хеш илажын таба алмай.
Қалмақлар хабар табысты,
Тум-тусқа ат шабысты,
Иш-тыстан оқ атысты.
Гүлайым қайнап күйеди,
Қалмақтың хабарласпағаны,
Жулынына тийеди,
Ат шабысып батырлар,
Жол таба алмай бүледі,
Қыран батыр сол ұақта,
Гүлайымдай батырға,
Қарап сөйлей береди:

Басыма салма уғайым,
Баслағай оңға құдайым,
Оның ушын сарсылма,
Шын ашығым Гүлайым.
Мәрт болғанлар ұақтың хошлар,
Душпан өкпеси осылар,
Асықпаңыз Гүлайым қыз,
Жауларың меннен басылар.
Беккем байлаңыз белінди,
Солдырма бағда гүлінди,
Азғана ұақ сабыр ет,
Азат қыларман елінди.
Тақлай берің күш-қарыуың,
Басыңа келди дәуириң,
Өз-өзинди алдырмаңыз,
Сиясат етиң арыуым.
Душпан сағасын тыярман,

Бас-аяғымды жыярман,
Қайғыланба Гүлайым қыз,
Ханыңның желкесін қыярман.
Соны айтып батырың,
Қыздың кеуилин алады,
Гүлайымның белине,
Пота буғандай болады,
Мына сөзди еситип,
Белин беккем байлады,
Сауашқа өзиң сайлады,
Жағалап шеттен айналып,
Қайым жерлер барлады,
Қалаға атлар салайық,
Жаудан өшти алайық,
Я өлейик, я қалайық,
Бүйтип жатқан болмайды,
Қолдан келе билгенше,
Тум-тусқа ат салайық.
Душпанлардан өш алсақ,
Сол болар бизге ылайық.
Айтқанымды тыңласаңыз,
Атланың тезден халайық.
Гүлайымдай перийзатқа,
Сондай гәпти айтады.
Сол ұақтыңда Гүлайым,
Қыран батырға,
Мынадай сөз айтады:

— Көрген жанның қурышы
қанды,
Талап еттиң беги, ханды,
Сениң менен бизлерге,
Дус қылғай алла аңсанды,
Бирин бири қууатлады
батырлар,
Таслайық қайғы-қапаны,
Көп шектирди халыққа,
Жәбир менен жапаны.
Хәр ким ғайрат салғайлы,
Душпанларды жоқ қылып,
Сүрейик зауқы-сапаны.
Тум-тусқа атлар шабайық,
Қаланың аузын табайық,
Сапластырып душпанды,

Елимизге қайтайық.
Түйинин тауып шешейик,
Қалмақтың қанын ишейик.
Ойран салып ордасын,
Кепин тонын пишейик.
Ғайрат салың жан достым,
Бүлген елдің ғамы ушын,
Шыбын жаннан кешейик,
Қыран батыр еситип,
Жүдә мақул көреді,
Жабырласып қырық батыр,
Усы сөздің қаққында,
Барлығы үәде береді.
Жақсылық пенен жаманлық.
Бир қудадан көреді.
Гүлайым сәрдар бас болып,
Батырлар атқа минеди.
Кейнінен ғаулап ереді.
Көзлери оттай жайнады,
Полаттан суұлық шайнады,
Жәхәнди кеуили жайлады,
Қәхәрленип қырық батыр,
Жауларға өзін сайлады,
Минип атларын жөнеди,
Өз-өзинен тартысып,
Шамасың өлшеп көреді.
Жедел берип өз-өзине,
Күшлерине сенеди.
Түм-тусынан ат айдап,
Дәрұазаға келеді.
Атқа тумар тағады,
Кими атып, кими шабады,
Алмас қылыш кеспеди,
Қанша қарыу салса да,
Батырлар дады жетпеди,
Қыяға бедеу шаппады,
Тумлы-тустан бақлады,
Бул қалаға киргендей,
Батырлар жасқа таппады.
Жигер-ғайрат күши толған,
Халқы ушын қорған болған,
Сол қаланы айналып,
Етти батырлар тас-талқан,

Жигер-күши тасады,
Тум-тустан хұжим жасады,
Я ала алмай, я кете алмай,
Бир ярым ай жатады.

Алқысса сөзди еситиң,
Елек хан деген қалмақтан.
Әрманлы таңлар атырған,
Ай менен күнин батырған,
Он мың бенде бар еди,
Қалмақлардың қолында,
Бенде болып жатырған,
Зейни танып иледі,
Гүлайымның келгенин,
Солар иште биледи.
Ата-теги батыр еди,
Қәхәр еткен жеринде,
Қырық адамға татыр еди.
Сол халықтың ишинде,
Қараңғы жайда жатырған,
Ақшолпан деген бар еди,
Гүлайымның келгенин,
Иште жатып бийшара,
Ол да хабардар еди.
Гүлайымға бағышлап,
Көпшиликке хабарлап,
Мынадай сөз айтқан екен:
Минип бедеу желгенди,
Намыстан күйип өлгенди.
Аңлап турман бир нышан,
Гүлайымдай арысланым,
Кейнимнен қууып келгенди,
Қаланың аузын таба алмай,
Онда-мунда соқлығып,
Жол таба алмай жүргенди.
Еркин атын шаба алмай,
Әбирейин халықтың жаба
алмай.
Қаңғалап жүрген болмасын,
Кирер саңлақ таба алмай.
Жақсылығын келтирин,
Қаст еткенди өлтирин,
Мен аңлайман бир сырды,

Қалмақларға сездірмей,
Мениң айтқан сөзімди,
Гүлайымға билдириң.
Бағының гүли солмасын,
Пайманасы толмасын,
Мына залым қалмақтың,
Сегіз жерде хоры бар,
Қурып қойған айтыұлы,
Қырық бес жерде торы бар.
Гүлайымдай жалғызым,
Соларға дус болмасын,
Узақ бийик тауы бар,
Есапсыз жатқан жауы бар,
Қаланың арқа шетінде,
Күннің шығар астында,
Бир мезгиллик жолы бар,
Бийик таудың астында,
Қаласының аузы бар,
Анық көзім көрген жоқ,
Халқының айтқан сөзі бар,
Жоқдур оның көп-азы,
Мудам қамал қысы, жазы,
Керек емес күш-қарыу,
Мынадай оның илажы:

Хабар алсаң сол жерден,
Бир адамды көресен,
Сақалы узын салалы,
Күн-түн отыр сол жерде,
Еркисіз тартар сыйны-салы.
Байқап оған қарасаң,
Қолында зийруу-зэбары,
Соны қолға түсірсен,
Талабың оң болғаны.
Соны қолға түсірсен,
Қаланың аузын табасаң,
Қарсыласып айқасып,
Жауына қылыш тартасаң.
Ауғалың жүдә қыйынды,
Соны излеп таппасаң,
Ашылады етегин,
Өзің қымтап жаппасаң,
Мақсетине жетпейсен,

Уақтында тухым шаппасаң.
Малың кетер басына,
Басына бас жип тақпасаң,
Дедигіңе жете алмайсаң,
Бурын атың шаппасаң.
Қазаның сирэ писпейди,
Астына от жақпасаң,
Қатының кетер басына,
Қазық қылып қақпасаң.
Жете алмайсаң елине,
Усыны ойлап таппасаң.
Жазып бәржай келтирин.
Адамзатқа билдирмей,
Гүлайымжанға жеткерің.
Минген аты шабылар,
Мойнында қасыл тағылар,
Орынланса усы сөз,
Излегени табылар.
Аңлай қойса кешикпей,
Әбирейи жабылар.
Күш-күшине уласып,
Аш бүркиттей шабылар.
Мақсетине жетисип,
Ойнап-күлип шад болар,
Усы хабарды жеткізсек,
Батырлар бизди бағалар.
Не болса да мен айттым,
Яр болғай ата-балалар.
Соны айтып Ақшолпан,
Көпшиликке жығылды.
Еситип оны халайық,
Бөлинген қойдай шуұлады.
Ақшолпандай арыұды,
Ортасына алады.
Айтқан сөзин қайтарып,
Бир-бирлеп хатқа салады,
Майданға шығыу илаж жоқ,
Көпшилик ақыл табады.
Хайран болып турады,
Бир биринен сорады.
Айтылған сөзди хат етип,
Муштай тасқа орады,
Кеш болып күнлер батады,

Төсекте хәр ким жатады,
Әйне түннің жарпында,
Сәлемхатқа тас орап,
Сақпанға салды бир жигит,
Қаладан сыртқа атады,
Кемпирге хәмме бас урды,
Еки қолың қуұсырды,
Сақпан менен сәлемхатты,
Әйне түннің жарпында,
Тәуекел сыртқа асырды.

Алқысса сөзди еситиң,
Майдандағы қырық қыздан.
Ишлери толы намыс-ар,
Қаланың аузын таба алмай,
Алды бийик, арты жар,
Хайран болып жүр еди,
Бул қалаға кире алмай,
Әйне түннің жарпында,
Найзасына сүйениң,
Тур еди сыртта батырлар.
Әрманлық пенен таң атты,
Жарық түсип әлемге,
Тум-тусына қарады.
Нешше қыйыр, нешше адыр,
Көргенди ерксиз қаратар,
Көринеди ағарың,
Жанында бир нәрсе жатыр,
Қағазды жерден алады,
Асығыста батырлар,
Тарқатып оқып қарады,
Мәнисин оның аңласа,
Гүлайымның ядына,
Түрли хабар салады.
Көзи толды жасына,
Нур толды пешанасына,
Айтқан гәпке түсинип,
Асығыс пенен атланды,
Гүлайымдай перийзат,
Қызларын ертип қасына,
Күн шығарға жол тартты,
Қызларды ертип артына,
Хатқа бәри түсинип,
Жетисти батыр шыңына.

Қәхәр менен пәтленип,
Қуұанып кеуили шадланып,
Қарағай найзасын өңгерип,
Жүрди шығысқа жолланып.
Қалаға кириу мақсети,
Шыңты менен қолланып,
Бир мезгил жүрип қараса,
Қаланың шығыс астында,
Бир тас көрди минарланып,
Жетип барды ат айдап,
Гүлайым батыр сайланып,
Салтанат тутып киятыр,
Сом темирге курсанып,
Нәзер салып қарады,
Дәрұзада байқады,
Өмиринше белли кәри,
Еситкен бурын қардары,
Отыр екен бир ғарры,
Жасы жүзден де ары,
Айтқандай қараса қолында,
Зийриу-зәбары.
Туұры келди мама айтқан,
Бир жарым ай жолын жойтқан,
Қуұанысып батырлар,
Мүшкили болды ансан.
Алқысса батыр сөйлейди:
Бәлент дағларда барды пәс,
Ақпағай көзден селли жас,
Жан өзинде турғанда,
Дәрұзадан аулақ қаш.
Неге отырыпсаң жолда,
Батырмысаң сен озалда,
Абырай барда қапында аш,
Жан өзінде турғанда.
Кетпесин душпанда арың,
Батырман мен белли кәрим,
Дәрұзабан есик аш,
Келди Гүлайым қандарың.
Батыр болсаң қылма налыс,
Сапар тарттым жолым алыс,
Арнап келдим қалаңа,
Келиң берман биз бен таныс.
Еситип оны Елексаң,

Не қыларын биле алмай,
Кейнине қарап қаша алмай,
Васты қыздың сиясаты,
Батырлардың сиясаты,
Қалмақты жаман басады.
Не қыларын биле алмай,
Ақылынан сасады.
Уәзирлерин шақырып,
Елексаңдай залым хан,
Мынадай сөз айтады:
Минип бедеу желипти,
Нешшеси шөлде өлипти,
Түркстанның халқынан,
Атақлы батырлар келипти.
Алғандай үлестан пайын,
Қарсыласан алар пайын,
Дәруазаны тез ашынлар,
Мәртлик пенен болың тайын.
Арқайынлықты қояйық,
Байлап алып барлығынды,
Жауларға олжа болмайық,
Басқы тауып өз-өзіңнен,
Қызыл гүлдей солмайық.
Шақырып турған душпаннан,
Ертерек хабар алайық.
Қолдан келсе киргизбей,
Тегис геллесин алайық,
Тезирек атлан батырлар,
Бар ғайратты салайық.
Бир бирине билдирмей,
Қолдан келсе жаулардың,
Тегислеп көзин ояйық.
Атлан-атлан батырлар,
Қаламызға киргизбей,
Тухымқурт қылып жойыық.
Алқысса сөзин еситип,
Қалмақлардың әскери,
Аттың жалын тарады,
Урыспаға қолайлап,
Белин беккем байлады.
Жолығып хабарласпауға,
Айтыулы хәмелдарынан,
Жау қуралын сайланып,

Гүлайымның алдына,
Отыз адам барады.
Ерден ердің қәуіпи бар,
Қәдди бойы қалтырап,
Не дерин билмей албырап,
Сыр билдирип жауларға,
Сынаптайын титиреп,
Тенелерин қорқыныш керіп,
Албырақлап, сасқалақлап,
Отыз адам таптырып,
Дәруазаны ашады.
Анық көрип батырларды,
Қалмақлардың бийлери,
Ақылынан сасады.
Жасаған дәудей жасанып,
Жау қуралын асынып,
Халыққа салтанатын салып,
Сом темирге қурсанып,
Тәпинип тур батырлар,
Бәри бирден атланып,
Иси болмай булар менен,
Қыран батыр, Гүлайым,
Бул қалаға ат айдап,
Алла деп атлар қояды.
Ақ жалаудан туу алып,
Шақмақтан қуу алып,
Мөтиреден суу алып,
Қалаға атлар қояды,
Батырлардың саулаты,
Көргеннің ақылын алып,
Не қыларын биле алмай,
Қалмақлар естен танады.
Қарсыласып тура алмай,
Тумлы-тусқа қашады.
Топылысқа шыдамай,
Дәруазасы қулады.
Улы-шуу болған сеслери,
Дағы-дасқа толады.
Бир шәхәрге қырық адам,
Қырық мың жандай болады,
Айбатынан сескенип,
Нешшелер ерксіз қулады.
Ат басындай жүреги,

Сарайында туұлады.
Тумлы-тусқа ат қойып,
Қалмақлар жол баслады.
Қарсыласқан нешениң,
Қанын суұдай шашады.
Ғарры менен баланың,
Қара көзин жаслады,
Батыл қылып, оң-солын,
Ғайрат етип қырық батыр,
Қурсап алды тум-тустан,
Қашатуғын жолларын.
Журт сеники аға деп,
Көтерди қалмақ қолларын,
Әсте басып аңлады,
Қулақ салып тыңлады,
Улы-шуұ болған дыбыстан,
Қаланың иши жаңлады,
Сыйынып қәдир аллаға,
Яд етип кәмбил панаға,
Бирин шығармай далаға,
Тумлы-тусқа ат қойып,
Ойран етти қырық батыр,
Ғуббат деген қалада.
Аттың жалын тарады,
Нар түйедей жарады,
Тумлы-тусына қарады,
Қимниң қолы шабылған,
Қими аштан сабылған,
Қими тили байланған,
Қимин көрсен зарланған,
Қимниң иши қарналған,
Есабы жоқ пенде болған,
Мусылманды көреді.
Оны көріп Гүлайым,
Азмаз кеуіл бөледі.
Қауадан ушар аласар,
Әлқауаға жарасар,
Адамды йитше өлтириу.
Елек ханға жарасар.
Аман-есен барсыз ба,
Аға-ини, қарындаслар.
Азғана уақ сабыр ет,
Атқа тумар тағайым.

Қим гүналы, ким гүнасыз,
Соның парқын аңлайық,
Қайда екен Елек хан,
Әуелқа соны табайық.
Бир-еки ауыз гәплетип,
Сенлерди азат қылайық,
Қарсыласып ат шапса,
Билгенимизден қалмайық,
Аты-жөнин тыңламай,
Айдарқадай жалмайық.
Бизге қарап бағынса,
Кегимизди алайық.
Қарсы урыс салмайық,
Өшти алып өшлиден,
Кекти алып кеклиден,
Азат қылып бендени,
Елимизге қайтайық,
Қасындағы батырға,
Нәсият айтты Гүлайым:
— Көрген жерде бас салып,
Халықтың зәрресин алмайық,
Сол болур бизге ылайық,
Алым тутар тәбәрди,
Найып сөзге шеберди,
Хабарлассын тезден деп,
Қалмақлардың ханына,
Гүлайым адам жиберди.
Беккем тутып ядына,
Шер толып кеуіл шадына,
Жууырып барды найыбы,
Елек ханның алдына,
Жипектен нәзик торқады,
Батырлыққа шорқады,
Қелгеннен соң найыбы,
Қалмақлардың патшасы,
Қалтырап қатты қорқады.
Не қыларын биле алмай,
Елек хандай ол залым,
Аш жолбарыстай ақырды,
Иши жанып қамылды,
Ала тууын жамылды,
Бийжай көріп найыбын,
Жүреги қорқып жарылды.

Ыңыранып турып жайына,
Жүрек бағры болып қан,
Не қыларын биле алмай,
Шықпады теннен шийрин жан.
Келиўине қарамай,
Ат қойып келди есикке,
Аты шыққан батыр Қыран,
Есикте турып тәпиниц,
Қалмақлардың ханына,
Мына сөзди айтады:
Бәлент дағларда барды пәс.
Әрманда ағар көзиңнен жас.
Хабарың бар ма келгеннен,
Қалмақлардың патшасы,
Шығып биз бенен хабарлас,
Сөз айтаман мықлы ханша,
Көринбейсең алдымда,
Ислериң сениң қалайша,
Қандарың келди үстине,
Хәддиң болса ойланбай,
Майданға шық залым патша.
Батырлықдур белли кәрим,
Неге келмейди намыс-арың,
Қандарың келди есикке,
Болсын муннан хабарың.
Көзине көринди жаның,
Ағар сениң қызыл қаның,
Мәрт болсаң кел майданға

шық,

Өтти басыннан заманың,
Талқан етеди тау-тасыңды,
Билсең өзелий қастыңды,
Келди қандарың есикке,
Мәрт болсаң көрсет басыңды
Айт мәмиле сөзинди,
Көрсет алдыма өзинди,
Ерлерден асқан ер болсаң,
Берман қара аш көзиңди,
Қәдир құдайыңды яд ет,
Зулымлығыңды ада ет,
Келди қандарың үстине.
Не жууап айтасаң қара бет,
Соны айтып Қыран батыр,

Ханға қарап тәпинди,
Еситип қалмақтың патшасы,
Қаны қызып қайнады,
Жууырып шығып майданға,
Жан-жағына қарады.
Қара түсин сууытып,
Нар түйедей жарады.
Батырға қарсы бата алмай,
Аш бөридей жалақлап,
Хайран болып турады.
Сауда түсип басына,
Қарап етер қарғыны,
Түсегойсаң дәстине,
Аш көпектей ырылдап,
Сао жығасы басында,
Тәүекел ханың келеди,
Гүлайымның қасына,
Қалмақлардың патшасы,
Ыңыранып сөйләй бөреді:
— Хә Гүлайым, Гүлайым,
Бунша мойның созасаң,
Хаслын нашар енағар,
Бизден калай озасаң.
Ат ойнатып үстиме.
Мени ким деп ойлайсаң,
Аямайсаң шыбын жаның.
Тәгилмесин жерге қаның,
Бунша неге жалақлайсаң.
Неше пуллық барды қалың.
Өткен күннің жоқдур сәни,
Кешпегей бендениң жаны.
Умтыласаң тисиң қайрап.
Аңла, сен еринди таны.
Соны айтып залым хан,
Зығырданы қайнады.
Көзи оттай жайнады.
Гүреске адам сайлады.
Залым ханның сөзлери,
Бууынба-бууын жайлады.
Алысыуға қалмақ пенен.
Қыран батыр сайланды,
Бұған қарап Қыран батыр.
Көхәрленип сөйләйди

— Ҳә қутырған, қутырған,
Қубартпаңыз жүзинди,
Алартпаңыз көзинди,
Менменге сирә жол жоқдур,
Нәске тутың өзинди,
Көрсет бизге лалаңды,
Ақылың болса енағар,
Ойран етпе қалаңды.
Ғамын ойла елиңниң,
Жылатпа қатын-баланды.
Ҳаслың нашар енағар,
Былғарман қанға далаңды,
Хәддиң болса кел бери,
Бул теңликтин майданы,
Көрсет бизге шаманды.
Ермек ушын қырдырма,
Елиң менен баланды.
Өзинди мыңға тайлайсаң,
Ишсен қанға тоймайсаң,
Бунша ерлик етесен,
Мени ким деп ойлайсаң,
Қулақ салдым сөзине,
Көриндим келип көзине,
Не қылсаң да еркин бар,
Қыйынға урма өзинди.
Қаның ағып болар сел,
Сенде не бар ашық ел,
Хәддиң болса кел-келме,
Айтып болдым өзиң бил.
Мен халыққа бийхазар,
Жаман әдет тарпа басар,
Көрген жерде шабысыу,
Сендейлерге жарасар.
Нар болыпты әлұаның.
Аңладың гүлиң солғаның.
Хәддиң болса гүреске шық,
Бизлер ноғайдың палуаны.
Ишимде толы намыс-ар,
Кәдигим зор қәўпим бар,
Келди ноғайдың палуаны,
Көрейин қанша күшиң бар,
Қалаңызға урың жар.
Ҳалымнан болың хабардар,

Бизлер ноғайдың палуаны,
Аңлаймысаң геллеғар,
Бәдеуин майданға шабар.
Тилегимди берген жаббар,
Ел керек пе, жан керек пе?
Тезме-тезден бер хабар.
Соны айтып палуаның.
Шегинип турды кейнине,
Еситип қалмақтың ханы.
Манлайдан төкти қара тер.
Туұры сүңгип кирмеге.
Жарылмады қара жер,
Қаны қашты бетинен,
Қатты қорқып келбетинен.
Түклері дуұлап етинен,
Жүрек бағры тырнады.
Не қыларың биле алмай.
Қанасына сыймады.
Ақылгөйин, хәмелдарын,
Елин халқын топар-топар
жыйнады.

Анда-мында ат шаўып,
Шийрин жанын қыйнады,
Саўда түсип басына,
Хәмелдарын найыбын,
Шақырып алды қасына,
Жигирма бес сәрдарын,
Басын қурап алдына,
Қалмақлардың патшасы,
Мынадай сөзлер айтады:
— Ақыл дана шын дослар,
Хәр ким өзиниң ўақтың
хошлар.
Аңлайсыз ба бизиң қалды,
Болдым қыйынлыққа дуўшар,
Көк теңизге батыл болдық,
Батып-шүмип бизиң баслар,
Шәхәриме толып кирди,
Есапсыз қалың душпанлар.
Атымды сорап келипти,
Гүлайым деген бир қайсар.
Болар исти билип турман,
Ақыл бериңизлер дослар,

Еситип оның найыбы,
Патшаға қарап сөйлейди,
Ұа патшайым, патшайым.
Қорқып ақылынды алдырма.
Хеш нәрсени ойлама,
Басынды тартып қорлама,
Ұаслы оның қатынды,
Оның ушын қыйналма,
Зорлық, қорлық көрмей,
Еркинизди бермениз,
Ұаслы оның қатынды.
Шопан шелли көрмениз,
Қарсыласып айқасып,
Кеўлин жүдә жерлеңиз,
Қолға алың қылышты,
Онға солға сермениз,
Тегинликте жол берме,
Қатынға бағынып, қол берме.
Айтқан сөзди билиңиз,
Еситип оны залым хан,
Ушып-ушып қуўанды.
Кеўил дәрти уўланды,
Қорқып турған ханыңыз,
Кеўли тасып жубанды,
Сол ўақтында Елеқ хан,
Сырын айтып көпшиликке,
Мынадай сөз айтады.
Қайттымекен дәўлетим,
Қырық күн тынбай жаўды
қар
Үш жыл болды бир жағымда.
Гүлайым сулыў деген бар.
Көзим түссе көзине,
Қара жерге қазықтай,
Кирип кете жазлайман.
Хәр бир ўақта әжелим,
Соннан ба деген қәўпим бар
Үш күн болды ойласам,
Заманым менин тарылды,
Өз-өзинен ҳаўлығып.
Жүрегим қорқып жарылды.
Не қыларым биле алмай,
Ақыл-естен айырылдым.

Хеш бир иләж етс алмай,
Өз-өзимнен майырылдым.
Жипектен нәзик торқаман,
Батырлыққа шорқаман,
Гүлайымнан әжелим.
Жетер ме деген қәўпим бар.
Қарсыласып келгенде,
Қалтырап қатты қорқаман.
Найыбы нәсият айтады,
Ұаўлықпаңыз ханымыз,
Қайыл болың хәр иске,
Қайғынын ашып қақпағын.
Салма өзинди қәпеске.
Кисиге еткен жаманлық
Уйлап көрсең өткен исти,
Халайыққа қанықты,
Өтирик емес анықты:
Өткен иске өкинбес.
Душпаның сени таныпты.
Уўайым-қайғы қояйық,
Қолдан келе билгенше,
Қанын ишип тояйық,
Қамап алып көп душпанды.
Еки көзин ояйық.
Ғайратынды сала бер,
Еплеп қолға түсирип,
Гүлайымдай сулыўын,
Қарқыратып шалайық.
Бенде болған халқынын,
Бир шетинен қырайық,
Қызыл жүзин солдырып,
Йшине әрманын толтырып,
Ертуўған деген батыры бар.
Ертерек отқа жағайық.
Қолдан келсе досларым,
Гүлайымдай сулыўын,
Еплеп услап алайық,
Насырға иси шабады,
Қалмақлардың бийлери,
Сондай ақыл табады.
Алқысса сондай хәмел етеди.
Бул сапары егленбей,
Гүлайымға жетеди.

Етин қырқып Гүлайымның.
Сүйегинен өтеди.
Қаршығадай қайқайып,
Гүлайым атқа минеди.
Қыран батыр қасында,
Елек ханның алдында,
Ат ойнатып келеди.
Айбатланып ақырып,
Қыран батыр сөйлей береді:
Ақылым болды мениң лал,
Олжа болғай жыйған мал,
Айтатуғын арзым бар,
Ханымыз буған құлақ сал.
Қатарда барды қара нар,
Ишимде толы намыс-ар,
Бенде қылып қойыпсан,
Шәхәрінде қамаулы,
Он еки мың халқым бар.
Ойла бизиң мақсетке жет,
Урысып болма қара бет,
Бизин менен ел болсан,
Он алты мың малымды,
Он еки мың халқымды,
Қолыма бер азат ет.
Ат кекилин өресен,
Өзиңе өзиң төресен,
Бизин менен ел болсан,
Он алты мың малымды,
Тезме-тез әкеп бересен.
Айтқан гәпке турмасаң,
Таң азанға ийшалла,
Өз басыңды өзиниз.
Найза ушында көресен.
Майданың боялар қаңға,
Басыңа түспесин сауда,
Айтқан гәпке турмасаң,
Егленбей шығың сауашқа.
Соғ гәплерди бир айтып,
Белине садақ орады,
Жауға қардай борады,
Жау құралын тағынып,
Барлығы бирден атланып,
Хан үстине тәпинип,

Қыран менен Гүлайым.
Сауашқа таяр болады.
Зеребесин үйирди,
Қалмақлардың ханына,
Қатты хызмет буйырды,
Бенде болған халайық,
Ат астында қалмасын деп,
Бас-аяғын жыйнап,
Қол көтерип турсын деп,
Гүлайымдай перийзат.
Қырық қызды соған
буйырды.
Алқысса батыр Гүлайым,
Жараған нардай ыңыранып,
Муздай темир құрсанып,
Қан сауашқа қумарланып,
Ақ семсерин қолға алып,
Урыс жайға қаратып,
Аттын басын онғарып,
Тәжине шегип тулпарға.
Келе берди Гүлайым.
Алқысса сөзди еситиң,
Елексан деген залымнан.
Ашық еди арасы,
Толып жүрекке жарасы,
Еки батыр күтип турса,
Салтанат тутып киятыр.
Көринди қалмақтың қарасы.
Гүлайымды көргенде,
Тарылады заманасы,
Тесик таппай кирерге.
Сыр билдирмей Елексан,
Гүлайымға ақырып,
Мынадай сөз айтады:
Әй батырлар, батырлар,
Мийман дийип мен сыйлап,
Дәрпенбейин жатырман.
Аңла, аңла енағар,
Атыңның басын тартыңлар,
Себеп пен келдің елиме,
Хәддің билмей енағар,
Пәнже саласаң беліме,
Ұддың болса кел бери,

Қайыл болсаң өлимге,
Мийманлығыңды сыйлайық,
Қайт адаспай кейнине.
Өзиң әззи нашарсаң,
Мийманлығың және бар,
Мен тиймеймен зейниңе.
Уят боларсаң жеңилсең,
Не келеди қолыңнан,
Мениң менен айқассаң,
Парша-парша боларсаң,
Қайт кейнине енағар,
Түсерсең жаллат қолына,
Әскер шаншып тум-тусыңнан
Жете алмай жүрме елиңе.
Бизиң әскер жол бермес.
Келмесин хеш кеулине,
Абырай барда нашарым,
Тезден қайтың кейнине,
Соны айтып залым хан,
Айбат шегіп қарады.
Мына сөзди еситип,
Гүлайымдай перийзат,
Буған қарап не деди:
Шығар болсаң атар таңға,
Зимистандур қутырған.
Ойлап сөз айт бәдирек,
Алдыңдағы турғанның,
Қим екенін сен аңла.
Тасып-тасып толғаныңды,
Сандырақлап майданға,
Билмейсең не болғаныңды.
Сен аңламай турсаң ба?
Қазан урып солғаныңды,
Талқан етип қаланды,
Қанға былғап далаңды,
Ядла кеткен ата-анаңды.
Аңла, аңла енағар,
Танымайсаң ағанды.
Байлаған белге потамды,
Кеширилмес көп қатаңды,
Өзим аңға кеткенде,
Буұрабай атлы атамды,
Байлап атқан сенбедин?

Мыңға басын тайлағи,
Белдеуіге бедеу байлағи.
Жанадәрья жағасын,
Еркин жүріп жайлағи.
Толы ноғай елатын,
Сүриүлеп малдай айдағи.
Елексан залым сенбедин?
Халқыма тисин қайраған,
Саркоптың толы елатын,
Қосақлап өзін байлаған,
Жалынса да зар жылап,
Хәргиз тилин алмаған.
Залым душпан сенбедин?
Дүньясы болса ала ғой,
Бийгүна жатқан халықты,
Қарқыратып шалғандай,
Не қылып едим мен саған.
Кеширейин мен қыйлы қал,
Ел болайық хан аға,
Гүнаңызды мойныңа ал.
Ауыр көрме сөзимди,
Бир ауыздан қабыл ал.
Саркоп деген қаламды,
Өзиң барып бузыпсаң.
Бириншиден айтарым,
Тезден барып соны сал,
Он мың адам қырыпсаң,
Он бир мыңын айдапсаң,
Өлген құдайдың мүлкі,
Тири жағын жыйнап-терип,
Түркстандай шәхәриме,
Қайтыу ушын жолға сал.
Өлтирипсең гүнасыз.
Тартар сени де қара жер,
Еркисіз айдап келипсең,
Он еки мың жанымды,
Он алты мың малымды,
Мың алтыннан қунын бер.
Өзгертпе қыйлы қалымды,
Айтқаныма жүрмесен,
Жиберемін жалынды.
Алай-пылай сөз айтсаң,
Шашаман қызыл қаныңды.

Айтқанымды етпесен,
Аламан тенде жаныңды,
Тал бурауға тислетип,
Қыйратаман саныңды,
Оған қайыл болмасан,
Әскерлеринди топла,
Әйне таңның атыуына,
Шығың тезден сауашқа,
Еситип оны Елексан,
Мынадай сөз айтады:
Тыңламайман налаңды,
Ойран қылып сай-салаңды
Көргеним жоқ қалаңды,
Әдил болсан Гүлайым,
Жаппа маған жалаңды,
Туұрысынан келе бер,
Жуқтырма, заңғар қаранды.
Малыңды сениң алмадым,
Оқ тийди атаңыз өлди,
Көргеним жоқ алаңды,
Елинде сениң ат шаптым.
Былғадым шаңға далаңды,
Жала жапсаң Гүлайым,
Қәне айтың олаңды.
Мен динимнен қайтпайман,
Ялған сөзди айтпайман,
Барған жерде жол таппай,
Сендей үш ай жатпайман.
Қарсыласып жау келсе,
Атымның басын тартпайман,
Алдым шауып малыңды,
Төлеймен деп айтпайман.
Жаба бер қәни жалаңды,
Гүлайым сеннен қорықпайман,
Тыңламайсаң жағдай-жайды,
Түп сағасы бир құдайды,
Бұрынғының нақылы бар,
Күш атасын тыңламайды.
Ғайратың болса сал дейди,
Хақың болса ал дейди,
Күшли жалынып турмас,
Күшин болса Гүлайым,
Меннен өшинди ал дейди.

Жолатпа мени саяна,
Нардан туўған мая ма,
Аспаның болса тасла маған,
Қолыңнан келсе аяма,
Айттым мықлап төресин,
Кимди әззи көресен,
Мен астында қалайын,
Тайдыр аспанның өресин,
Тезегинди термеймен,
Басым кетпей геўдемнен,
Саған бир пул бермеймен.
Заманым боп тур жүдә тар,
Болмасын жигит сөзи ғар,
Қолыңнан келсе аянба,
Не қылсаң да еркиң бар.
Еситип оны Гүлайым,
Асығыста албырап,
Айбатынан сескенип,
Қаны қашып қалтырап,
Қаршығадай қағынды,
Урысқа өзін қолайлап,
Алғыр құстай жайтаңлап,
Қыран менен Гүлайым,
Ат шауып шықты ортаға,
Қарағай найза өнгерип,
Әреби атқа жем берип,
Атланып шықты батырлар,
Басын мыңға теңгерип,
Көк ала қалқан жамылып,
Аш буўрадай сабылып,
Ат шауып шықты Гүлайым,
Оттай бағры қамылып,
Қанхор ердің бири екен,
Ерлерден асқан ер екен,
Бенделерди ийирип,
Басын құрап қырық батыр,
Гүлайым менен Қыранның,
Жолын тосып тур екен,
Ат кекили есилди,
Душпанның бағры кесилди,
Басын құрап қырық батыр,
Урыс жауға қосылды,
Ат шапқан дағлар пәс болды.

Айра түскенлер дус болып,
Урысқа кирди батырлар,
Гүлайым, Қыран бас болып.
Ялған сөзге ермеді,
Урық шелли көрмеді,
Алға басып батырлар,
Қалмаққа қылыш сермеді.
Белине садақ орады,
Жауған қардай борады,
Есабы жоқ қалмаққа,
Қайтпай қылыш урады,
Ғуббат деген қалада,
Ақырзаман болады.
Қарсыласса жаслады,
Шегинип хәргиз қашпады,
Қалмақлардың басына,
Керилип семсер тасады,
Мәрттин кеулі тасады,
Қанларын суұдай шашады,
Қақ жаурынның тусы деп,
Нықлап найзалар басады.
Қаласын тинтип жайнатты,
Тум-тусқа атлар ойнатты,
Нешшениң жанын қыйнатты,
Кемпир менен ғаррының,
Жүреклерин суұлатты.
Жоқ қылды қарсы жауларын,
Тумлы-тусқа ат қойып,
Талқан етти тауларын,
Қалмақлардың әскери,
Қара шыбындай ғаулады,
Арадан үш күн өткенде,
Қалмақлардың елаты,
Бөлинген қойдай шуұлады.
Арқадан ести сууық жел,
Айдархадай тымсалы,
Тенселдирди аламды,
Таулардың күшлі шамалы,
Айдап келди Елексан,
Таң қалғандай неше палуан,
Сауыты полат жағалы,
Қүдиреттен кем емес,
Елексанның қамалы.

Күни-түни уйтқыған,
Ашылмады думаны,
Хәркимнин өз ойына,
Тирилиги гуманды.
Қорыққанынан нешшелер,
О дүньядай тымсалы.
Жер теңселтип наласы,
Бузылып кеуіл қаласы,
Көп жығынға бас болып,
Аш жолбарыстай ақырып,
Және тайын болады,
Қалмақлардың патшасы,
Енди нәубет жетисти.
Қалмақлардың сапары,
Келипти қатты қәхәри,
Туу түбинде тур еди,
Болып атқан сауаштан,
Бар еди оның хабары
Хәмелдары, найыбы,
Жетпис еки палуаны,
Этирапына қорған болып,
Хан ортаға шығады,
Тоқсан болып топары,
Патша сөйлей береді,
Гүлайымға лап урып,
Гүлайым атлы бийхая,
Алдың заңғар айымды,
Оңнан, солдан ат қойып,
Жүдә алдың оңайың,
Асықпаңыз келлеғар,
Тутылар күн менен айың.
Албырама, асықпа,
Аларман сеннен үлес пайым,
Бийгүна журтты шаптым деп,
Шаплығы берме нашарым.
Батыр сендей болмайды,
Журтқа жәбир салмайды,
Хәбарласпай, гәплеспей,
Қисиниң үәжин алмайды.
Батыр болған сөйлейди тым,
Кеширер он-онбесин,
Батырлардан қалған нақыл,

Аллаһи бүткенши

Бүлдиргенши.
Сени батыр демеймен,
Ақтарына сенбеймен,
Сонша әскерим қырыпсаң,
Шыбын шелли көрмеймен,
Керилип қылыш урыпсаң,
Өз кеулине баратырман деп,
Қурышын қанып турыпсаң,
Хабарласпай, гәплеспей,
Рухсатсыз енағар,
Ләшкеримди қырыпсаң,
Мен де жағалы ел деди,
Әскерим еле хән деди,
Хәддин боса Гүлайым,
Енди буннан буяғы,
Жеккеме-жекке кел деди.
Қара шашынды өр деди,
Айтқаным ер деди,
Хәддин боса Гүлайым,
Оқ атысып көр деди.
Аттың жалын өрейик,
Бир биреудин хәмелин,
Қандай екен билейик,
Енди буннан буяғы.
Мына майдан далада,
Оқ атысып көрейик.
Хәддин боса Гүлайым,
Бир жерде тұр қозғалма.
Ишинде толы намыс-ар,
Сениң менен айқаспай,
Ат басындай әрман бар,
Хәддин болса кел бери,
Тутасайық келлеғар.
Алқысса сонда Гүлайым,
Қалмаққа қарап не деди,
Қарсылассаң белли халын,
Қалмасын ишинде қыйлы

қалы:

Хәддин болса қутырған,
Тезме-тезден таярланың.
Хә қутырған, қутырған,
Көтер сәл-пәл кеулинді.

Қәхәрленсем ийшалла.
Сындырарман белинди.
Күшин жыйна ғайрат сал,
Айырып ал елинди.
Қолдан келсе аянба,
Оярман сениң көзинди.
Ләшкерин меннен қырылды.
Оған себеп өзинди.
Албырақлап топырақ шашпа
Ойлап айтың сөзинди.
Қақпан қапқан қасқырдай.
Урынбағыл жан-жаққа,
Питкерген исинди.
Айдархадай ақырып.
Кубартпаңыз жүзинди,
Халын болса хан аға,
Алын меннен өшинди,
Жеккеме-жекке кел маған.
Жыйна белге күшинди,
Зимистан қурып басына,
Түсирейин кешинди,
Өз-өзиннен өкинип,
Жандырайын ишинди,
Ийттей талап батырлар,
Қарнамас па екен төсинди.
Келтирейин алдына,
Көрген сениң түсинди,
Жаңа таптың енағар,
Қорқатуғын кисинди.
Бирим-бирим қашаулап,
Омырайын ба тисинди,
Мына сөзди еситип,
Елександай залым хан,
Айбатланып ақырды,
Жақынлады қасына,
Зорға сыйып қанасына,
Өз тилинен енағар,
Сауда түсип басына,
Гүлайымға ақырып,
Мынадай сөз айтады:
«А Гүлайым, Гүлайым,
Қоя берме табаға,
Мәрт болсаң шық майданға».

Урыс жайға, гүрес жайға,
Адамгерлик нышаны,
Палұан шықты ортаға,
Опат қылар нәруаныңды,
Түтип нешше әлұаныңды.
Көп сөзди қой нашарым,
Жиберің мәрт палұаныңды.
Лаг урасан соншама,
Таныймысан ағанды,
Ат шабысып партаудан,
Танымай жол-жобанды,
Нешше пуллық күшиң бар,
Шақыр аллаталанды,
Бизиң әскер жылатыр,
Ғарры қартаң ананды,
Ғаслың сениң урғашы,
Көрсет жигер сананды,
Жасадым қырық бес

жасымды.

Гүлайым деп он бес жыл,
Қурбан қылып ем басымды,
Белли душпан табылдың,
Жаудыр маған тасыңды.
Ашырқаған бүркіттей,
Қанатынан қайрылды,
Узаққа шапқан жүйріктей,
Түяғынан майрылды.
Ойлап көрсен ханының,
Заманасы тарылды.
Бұл хабарды еситип,
Аты шыққан палұанлары,
Гүлайымнан қорыққаннан,
Қашып жығыннан айрылды,
Гүрес жайға қолайлап,
Еки жақтың әскери,
Еки жаққа айрылды.
Нешшесин урып жығады.
Өкпелерин сығады.
Таңлаулы ири палұанларым,
Толарласып шығады.
Еки жақтың әскери,
Еки тәрәп болады.
Аты шыққан палұанларын,

Қыран деген батыры,
Бир-бирден урып жығады.
Аттын жалын тарады,
Белине қайыс орады,
Жүреги өскин қайсарын.
Қарсы алдына қарады.
Белине қайыс байлаған.
Көк темирдей денеси,
Қорғасындай қайнаған,
Түсегойса қолына,
Опат қылмай қоймаған.
Қарсы алдынан қарасан,
Көзи оттай жайнаған;
Алдынан шыққан адамды,
Жүзде болса жалмаған,
Уұлағаны адамзат.
Ишсе қанға тоймаған.
Буұынлары босаған,
Нақ бәлеге қусаған.
Қай шәхәрде туұылып,
Қандай тауда жасаған.
Хәддин болса келиң деп,
Жайқалып шықты
Бир палұан.
Хеш бир ҳарып талмаған,
Қайтқан емес хеш ұақта,
Атыс пенен шабыстан,
Анаұ-мынаұ палұанға,
Аспан жери қабысқан.
Қыйын-қыстау жер болса,
Залымхан менен шабысқан,
Оны көрип Гүлайым,
Жерине жаман жетеди,
Қалмақтың айтқан сөзлери,
Сүйегинен өтеди,
Мәнети артылды.
Қаңырқаған бүркіттей,
Қаны ишине тартылды.
Гүлайымдай перийзат,
Жауған булттай қурсады,
Қалмақтың айтқан сөзлери,
Жүрегин жаман осады.
Ашыұланып, арланып,

Уңғыны нәрсе найзасын,
Он қолына алады.
Таслап басқа жарағын,
Дәуге қарсы барады,
Құрт ойынын құрады,
Қайтпас қыран бүркіттей,
Гә оңға, гә солына,
Дәулерге найза урады.
Тасқа тийген секилли,
Қармақ болып қайрылды,
Бизден себил қалдың деп,
Оны атып таслады,
Еки батыр қарсыласты,
Турпатларын көргенлер,
Қорқып ақылдан састы.
Таудай тасып батырлар,
Бир бирин саўлаты басты.
Қолай жерин туттырмай,
Бири қуып, бири қашты,
Бир бирине жууырып.
Жағадан беккем услады,
Қолдан келсе бир-бирин.
Өлтириўге қаслады.
Еки батыр қарсыласып,
Жағадан беккем услады,
Бири арман тартады,
Бири берман тартады,
Бири бирин жығалмай,
Күшлери кем-кем артады.
Еки батырдың күши,
Тең келеди турады.
Алдырды ақыл мен ести,
Таңламады бәлент, пәсти,
Жығалмады бир-бирин,
Кеуиллери дәрьядай тасты.
Текедейин тирести,
Айғырдайын шайнасты,
Қораздайын жулысты,
Кейин-кейин шегинип,
Қошқардай гелле дүгисти,
Аш жолбарыстай ыңыранып.
Жарылған муздай гүңирени.
Батырлар жамбас урысты.

Жедел берип өзине,
Гүлайым батыр көтерди,
Еки аяғын жуп тутып,
Алғыр құстай пәнжесин,
Омыраўынан өтирди.
Қолайын алып Гүлайым,
Қалмақтың исин питирди,
Шырмады ояқ-буяғын,
Ядына салып баяғын,
Жуплап тутып екки аяғын,
Гүжирейтип еңсесин,
Бүркіттей салып пәнжесин,
Илдирмей жерге өкшесин,
Миндиреди омыраўға,
Хан алдына апарып,
Тас төбеден таслады,
Ләўсердей қылып геўдесин.
Өкпеси анық осылды,
Мурнынан қаны жосылды,
Жан тәслим етип сөйерде,
Аяғын душпан көсилди.
Оны көрип қысынып,
Ханыңның түри бузылды,
Салмағына шыдамай,
Палўаннын мойны үзилди.
Көзде жасын булатты,
Ханның қуйқасын жуўлатты,
Жүреклерин суўлатты.
Енди қалғанларына,
Өлимнен хабар аңлатты,
Қалмақлар соңын соңлатты,
Гүлайым исин аңғартты.
Сол сыяқлы батырынан,
Гүлайымдай перийзат,
Он бесин анық қулатты.
Ары келип көп қалмақ,
Бәри қалмай хабар тайты,
Қарап турың халайық,
Және бир палўан киятыр,
Сақалы узын салалы,
Хәр бармағы бир гездей,
Буўынлары қыналы.
Жүз адамға тай келер,

Сөздің туұры қадалы,
Жаратқан құдайың сезгей,
Қарсы алдынан қарасаң,
Геллеси бар гүмбездей,
Гүрек тисин байқасаң,
Хәр қайсысы бір гездей,
Тұрпаты бар өзбандай,
Қәхәр етсе бір өзи,
Бир арнаны қазғандай,
Түрин көрген халайық,
Қырық мың да болса

тозғандай.

Пәнже урса тауларға,
Шыдап тура алмас

қозғалмай.

Шунатайы заңғардың,
Алты қарыс сазандай,
Қарсы алдынан қарасаң,
Қаралығы қазандай,
Ишсе қанға тоймаған,
Ийнинде қара шекпени,
Торқа менен торлаған,
Түсеғойса қолына,
Желкенди қыймай қоймаған
Балалы ғаздай байпаңлап,
Орын алды ортадан,
Халыққа мәлим атағы,
Жайлаған зарандип дағы,
Абыл Харыс деген палұан,
Көргенлер ақылдан сасқан.
Гүлайымдай сулуыға,
Арнап келген билқастан,
Оны көріп Гүлайымның,
Қайғысы толысып тасқан,
Ауыр мың батпан тастан,
Асып кетти қайғы-шері;
Қатты қорқып Гүлайым,
Хабар келди өлим жайдан,
Аңлап сырын Гүлайымның,
Қағып таслап қайғы шерін,
Қарсыласып шықты Қыран,
Етеди қаққа налысты,
Ядлап қыйсық шалысты,

Хазар берип қол талмас,
Дарыған жерде жан қалмас,
Қолға алып Қыран батыр,
Алтын балдақ ақ алмас,
Айбат шегіп бір-бирине,
Шағылысып сәуле шашып,
Бир-бириниң сусы басып,
Кескир қылыш жалақласың,
Еки батыр қарсыласып,
Геллеме-гелле шабысты,
Қаймығысып қағыпты,
Алмасқа алмас тийгенде,
Жылдырымнан от шығып,
Ғаўдан жерлер алысты.
Бірза болып бир нешшелер,
Мүдә мийри қанысты,
Тасқа тийген секилли,
Шарланып жүзи жетилди,
Қолындағы алмаслар,
Күшлерине шыдамай,
Хәр жеринен кетилди,
Ашыұланып батырлар,
Оларды атып таслады,
Бир-бирине ат айдап,
Ат үстинен алысты.
Жағаға қоллар салысты,
Аттың жели қайысты,
Алалмады бир-бирин,
Қәхәрленип қолайлап,
Керип урды қулашты.
Қозғалталмай бир бирин,
Сазан балықтай туұласты.
Ғайратына екеўиниң,
Халайықлар шуұласты.
Анық көзи көргенниң,
Жүректери суұласты.
Айғыр киби таласты,
Терлері жерге буұласты,
Аңыранып батырлар,
Әйне бир күн айқасты.
Өлтириўдин қастында,
Нар түйедей таласты,
Аш жолбарыстай ақырды,

Харыс батыр құдайын,
Өз тилинде шақырды,
Азбурайы хәмбил деп,
Жердиң пийри адамы Хап,
Мәдет берер күниңди,
Искендириў сачы сап,
Я ғардашып отпараз деп,
Ыңыранып жамбас салады.
Қап тауындай йошады,
Қатты қәхәри келеди,
Қандай ғайрат салса да,
Бир бирине кәр етпеди.
Нәубети дәўдиң өтеди,
Нәзер салың қолла деп,
Мәдет берер күниңди,
Пйрим рәсийли алла деп,
Қыран деген батырын,
Харыс деген батырға,
Қос пәнжесин салады.
Зорлығын батыр билдирди,
Дәўдин күшин меңгерди,
Басып тығып омырауына,
Және бир силкип көтерди.
Дедигине жеткерди,
Және бир ҳужим жасады,
Белбеўликтен өткерди,
Және бир силкип көтерди,
Екки ийнине миндирди,
Еки қолын жуп тутып,
Ат алдына өңгерди.
Харыс деген палұанды,
Хәмирине көндирди.
Көп жығынды айналып,
Қыран деген батырын,
Халыққа өзін сендирди.
Бир айналып жығынды,
Әкелип ханның алдына,
Палұанлық жолын баслады
Мине тақсыр саўға деп,
Харыс батырдың геўдесиз,
Тас төбеден таслады,
Қылышын қолға алады,
Бар ғайратын салады,

Сақалынан бир таулап,
Қарқыратып шалады.
Суўқабақтай геллесин,
Найзаға илип алады.
Сол ўақтында Гүлайым,
Жүдә қурышы қанады.
Ат айдап келип ортаға.
Қыран деген батырдың,
Мойнына қол салады.
Арысандай ақырып.
Жүз мың ырза болады.
Кеўил бөлип анықлап,
Әбден кеўили толады,
Соннан баслап,
Қыран менен Гүлайым.
Анықлап дос болады.
Көп жығынды айналып,
Мәзи-майрам болады.
Қуўанышқа кеўли толады,
Кеўиллери қалласлап,
Әлемди шалқып орады,
Түркстанға қайтыўға,
Асығыста албырап,
Бас аяғын қурады.
Гүлайымдай батырын,
Жан-жағына қарады.
Қарсы алдына нәзерлеп.
Және бир палұан киятыр.
Турпатын көрип палұанның,
Ақыл естен танады.
Алқысса ендиги сөз,
Сол палұаннан басланады.
Қарсы алдынан қарасаң,
Ядына ҳәр ис салғандай,
Айбатын оның көргенде,
Қырық мың жығын
қорыққандай.
Бурын көзи түспеген,
Қорқып естен танғандай,
Мурынының шалғайы,
Қысымланған талқандай.
Турпатына қарасаң,
Таўда турған төбедей,

Балтырының бәри жүн,
Муртлары бар жебедей,
Айбатынан ер қорыққан,
Тепсингенде жер қорыққан,
Жүдә мықты болмасаң,
Анаұ-мынау палұанның,
Онбесін тири жутқандай,
Қабақлары жабылған,
Ала түгін жамылған,
Балтырының түгине,
Ұнжи маржан тағылған,
Күннің жүзін көрсетпей,
Жыл он ски ай бағылған,
Патшалықтап бағылған,
Атын сорасаң Сергиздан,
Жараған шердей ақырығ,
Хәддин болса келиң деп,
Гүлайымдай батырды,
Шақырады қолпылдап,
Айбаты жүрегін жарды,
Әззи болсаң заман тарды,
Шамырқанып Елексан,
Гүлайымға ақырып,
Дәуди ортаға шақырды,
Оны көріп Гүлайым.
Хайран болып турады.
Хеш бир илажын таба алмай
Жан-жаққа мойның бурады,
Батыр еди озалдан,
Ишине әрман, шер толған,
Халайықтың ишинде,
Бир батыры бар еди,
Атын айтсам Ертуұған.
Күтті батыр намыс-арды,
Қалмақлар жүрегін жарды,
Көгермелеп Гүлайым,
Ертуұғандай батырын,
Дәуге қарсы шығарды.
Еки жақтың батыры,
Еки жақтан шығады.
Көргенлердің кеуили тасты,
Еки батыр ортада,
Бир-бирине қарсыласты.

Бири қашып, бири қуып,
Ұйилелери хәдден асты,
Ертуұған менен Сергиздан,
Қарсыласып айқасты.
Жағаға қоллар салысты,
Гахы онды, гахы солды.
Басларына күнлер туұды,
Қыямет базарын құрды,
Қолай келсе аянбай,
Аш бүркиттей пәнже урды.
Ала алмады бир-бирин,
Қошқар киби бәсип турды,
Қоқорленип Сергиздан,
Қолайлы жерин дулады.
Ертуұғандай батырын,
Шеп жағадан услады,
Бир-биринис аянбай,
Керилип жанбас таслады.
Қайтара алмай бир-бирин,
Хайран болып турады.
Жығалмасын биледи,
Сергиздандай алабан,
Қатты ашыұы келеди,
Ыңыранып сөйлей береді,
Бурыннан усы жол ма деп,
Отпараз хәмбил колла деп,
Шаппаттай мусылман,
Ырас-ақ меннен зор ма деп,
Қоқорленип топылды,
Ертуұғандай батырға,
Ашыұ менен пәнже урды.
Бир урғанда пәнжесин,
Ертуұғанның геллесин,
Салғам киби омырды.
Талдай мойнын бурады,
Ертуұғанның басына,
Қыямет қайым құрады,
Ғапыллықта батырды,
Дүньядан жуда қылады.
Қапа кеуилин хошлады,
Пышағын алып қолына,
Ертуұғандай батырдың,
Қулағынан услады.

Кесип алып геллесин,
Залым ханның алдына,
Ылақтырып таслады.
Алқысса сонда Елексан,
Кууанышы сыймай койнына:
Хә Гүлайым, Гүлайым,
Шыдайсан ба ойыныма,
Айбат шегип Гүлайымға,
Елек патша сөйледи.
Ашылған гүлдей сола ма,
Жаманлық ядтан қала ма,
Ойлап қара сен заңғар,
Байтал шауып бәйги ала ма.
Қылған жаманлығың сол ма.
Еки батыр өлтирдим деп,
Мақтанасаң халқыңа,
Қолыңнан келсе аяма,
Ийини келген жеринде,
Батыр қарап тура ма.
Үмитің жоқ халқыңнан,
Қорықпайсаң сен хақ қаннан,
Халың билмей қарсы шауып,
Қорықпайсаң жаныңнан.
Болма ашыуыма дуушар,
Халың белли қаслың нағзар,
Сергизданның қолына түссең,
Қызыл қаның суұдай шамшар.
Қарсы турма аулақ қашың,
Егленбей араны ашың,
Ядында тут Гүлайым,
Сергизданның қолына түссең,
Мың қара болар лашың.
Гүмбирлесер дағы-дашың,
Майда-майда болар басың,
Сергизданға қарсыласпа.
Гүлайым қыз аулақ қашың.
Мына сөзди еситип,
Гүлайымдай перийзат,
Қәдди бойы қалтырап,
Гүлайымдай батырың,
Не дейди патшаға қарап:
Қим қорқады налысыңа,
Шек қойма өлшеу тасыңа,

Ерге қусап лап урасаң,
Хә қутырған, қутырған,
Хәддиң болса кел қасыма.
Асқынламай нәзерің сал,
Қарсылассаң биз бенен,
Заманыңыз сениң тар,
Айбат шегип қорқытпа,
Беррегирек келе бер,
Хәддиң болса енеғар.
Аттың жалын өрейик,
Қолдан келсе ортада,
Батырлық дәуран сүрейик,
Бад урмастан келе бер.
Халайықтың алдында,
Бир айкасып көрейик.
Соны айтқан ұағында.
Қалмақлардың Сергизданы,
Ардаңлады жууырды,
Жер танабын кууырды.
Қыздың келип қасына.
Тақ жауырынынан пәнже
урды,

Ашыұланып Гүлайым,
Алдында мәрдана турды.
Хеш бир илаж қыла алмай,
Қыйын жерде зар зарды.
Бириң бири тартқанда,
Қара жерлер теңселди.
Хасыл кәри қарсы жауды,
Батырлар тең-теңни тауды,
Бир-бирине арсылдап,
Қайтпай салды қарыұлды.
Сергизландай батырың,
Бар ғайратың салса да,
Дәрпендире билмеди,
Гүлайымдай арыуды.
Кеуили дәрьядай тасты,
Бирин бири өлтириуге.
Күштиң булағын ашты.
Жығыса алмай батырлаң.
Күн ярым күн айқасты,
Жығыса алмай еки батыр,
Батырлар асып-састы.

Күни-түни жулқысып,
Жыйрықтары жазылды.
Биреу-биреуін бақлап,
Қуұдай мойны созылды.
Сапта тұрған халайық,
Кеуїллери бузылды.
Тыныш таппай тепсинип,
Таслар дизден қазылды.
Күш ғайраты тең келип,
Гә алысып, гә жаздырылды,
Күшлерин салып керилди,
Абырай қолдан берилди,
Ғайратына шыдамай,
Сергиздандай палұаның,
Қара тасқа сүрінди.
Жыға алмадым қатынды деп,
Намыс пенен енеғар,
Көзине жаны көринди.
Ашыұланып қалмақтың,
Жүрегине шер қатты.
Жедел күшин тарқатты,
Ыңыранып Гүлайым,
Жуп-жағадан бек тутып,
Сергиздандай батырды,
Қағып ийниие салты,
Ойлап тұрсақ халайық,
Қалмақтың дәулеті қайтты.
Сергиздандай палұанды,
Так жаұырнынан таслапты,
Гүлайымдай перийзат,
Сергиздандай палұанды,
Ғарры анардай қулатты.
Аұырлығы соншелли,
Сергизданның геүдеси,
Қара тасқа ғарқ болып,
Мысалы дизден батты,
Алқысса Гүлайым.

Қайғы ғамды таслады,
Қанжарды қолға услады,
Қалмақлардың палұанын,
Басын кесип алады,
Көп жығынды айналып,

Асқабақтай геллени,
Мине сизге саўға деп,
Патшасының алдына,
Ылақтырып таслады.
Қуұанышқа кеуїли толады,
Шәхмардан пийрим деп,
Гүлайым қыйқыу салады.
Бир-бирине исенип,
Қыран батыр, Гүлайым,
Белгили дос болады.
Әбден қурышы қанады,
Кеуїли тасып шағлады,
Бас-аяғын тақлады,
Өз кеуїлине Гүлайым,
Қалмақты құртып саплады.
Ұны көріп Елексан,
Исенимли палұаның,
Көз алдында шалған соң,
Куйқа туги жуулады.
Жүрегі қатаң суулады.
Ақыл-естен айрылып,
Шекеси жаман ғаулады.
Гүлайымдай перийзат,
Ныпқырт қылды жауларды,
Азайуға қарады,
Қалмақлардың әулады,
Не қыларын биле алмай,
Ханың ийттей жаурады,
Тум-тусына ат шауып,
Қатты келди намыс-ары,
Айбатланып ақырып,
Қатты келди қәхәри,
Қарғып минип боз тарланға,
Қолын салып полатқа,
Жек көриниш көринип,
Басқы болды елатқа.
Ары келип арланып,
Түсти ханың жанған отқа,
Боз тарланға жем берип,
Қарағай найза өңгерип,
Басын мыңға теңгерип,
Уңғысы пәрең ақ найза,
Ақ найзаны қолына алып,

Ары келип күйип-жанып,
Қайғы-шерге жүдә қанып,
Сауып хийди полат жаға,
Жамылып пекен дуўлыға.
Басын пайлап-Елексан хан,
Бурқырап шапты ортада,
Өлим қақтың буйрығы,
Уақтың толған ұағында,
Хәр нәрсенің жүйриги,
Жедел берип айдаған,
Сум әжелдің қурығы.
Қызыл-жасыл тағынып,
Ақ қалқанды жамылып,
Шауып шықты Елек хан,
Аш жолбарыстай шабынып,
Ат шапқан майдан тақырды
Қақ ортада дабылды,
Еки жақтан жарқырап,
Полат семсер шағылды.
Қалмақлар жүдә сарсылды,
Жойтты хуўшы, ақылды,
Гүлайым батыр тез кел деп,
Енағардың патшасы,
Шабысуўға шақырды.
Көп тәсир етти мундайың,
Яд етип қәдир құдайың,
Шақырған соң бармасын ба,
Ақ семсерин қолға алып,
Ат шауып келди Гүлайым,
Сом жүреги қалласлап,
Ханды өлтириўге қаслап,
Қарагер атын ойнатып,
Гүлайым келди қарсыласып.
Қалмаққа сөйледі.
Гүлайымдай батырын:
—Таймағай бастан бахтымыз
Зая етпегей шақтымыз,
Атысамыз ба, шабысамыз ба?
Қайсысы мақул ханымыз?
Ғапыл қалмаң ханымыз,
Ғайратың болса салыңыз,
Хәмелиң болса етип бақ,
Жолың уллы патшамыз.

Ықтыярды саған бердим,
Атасаң ба, шабасаң ба,
Хәмелинди алыңыз.
Мына сөзди еситип,
Ханың сонда ойланды,
Он сегиз батпан сарыжай,
Өз турқына сайма-сай,
Ықтыяр бердим деген соң,
Атпақты көрди қатты оңай.
Қуўаныш қойнына сыймай
Он сегиз батпан сарыжай,
Хан қолына алады,
Көпше масақ оғының,
Биреуин жулып алады,
Жебелигин толтырып,
Орап гезге шалады.
Кәхәрленип тартқанда,
Еки басын қосады,
Қалай болса ол солай,
Гүлайымдай сулыўға,
Қос өкпениң тусы деп,
Ыңыранып жайын тартады.
Залым ханның атқан оғы,
Ийттей қаңсып барады.
Қарғын суўдай сарқырап,
Туўрылап жол тартады.
Сарқыраған сестинен,
Жанлы-жанлар қорқады.
Гүлайымның тулпары,
Жер табанлап жатады.
Оқ үстинен өтеди,
Қара тасқа қарқ болып,
Камырдайын батады.
Шамырқанды залым хан,
Қатты әрман болады.
Аңғарды залым бул исти.
Әнжемлеп жедел құрылды.
Оң қолына алады.
Испихан жәуўхар қылышты.
Қолымнан кетти намыс-ар,
Ойлап турса қәйтеин,
Замана болды бизге тар.
Хәддин болса тайсалма,

Туұры турғыл геллеғар деп,
Ханың атлар қояды.
Көк желкениң тусы деп,
Гүлайымдай батырға,
Керилип семсер урады.
Гүлайымдай перийзат,
Бул да семсер урады.
Алмасқа алмас тийген сон,
Жылдырым киби от шықты.
Тау гүдгирлеп сес берди.
Мәрт күшине шыдамай,
Сауытлары сөтилди,
Ийнинде алмас сауытлар,
Сай-сайланып сөтилди.
Хәр жеринен кетилди.
Хәмеллери батырлардың,
Бир-биринен зор келди.
Қәхәрленип Гүлайым,
Көзи оттай жанады,
Жигери тасып қайнады,
Буның менен ханыңыз,
Әжеп ғана ойнады.
Тәжина шегип ат айдап,
Еки батыр қарсыласты,
Ат үстинде алысты,
Күшлерин салып шайқасты.
Гүлайымдай перийзат,
Аш жолбарыстай жулқылап,
Омыраудан қол салды.
Көрген жанның құршы қанды,
Мәрт күшине шыдамай,
Ханыңыздың бели талды.
Гүлайым қыз оңайын алды,
Бир пәнжени бастан алды,
Бир пәнжени белден салды.
Елександай патшаны,
Ат үстинен жулып алды.
Қарагер атын желдирди,
Батырлығын билдирди,
Гүлайымдай батырғың,
Дәудің күшин меңгерди.
Жети жылғы азабын,
Сод күн алдына келтирди.

Қызыл жүзин солдырды,
Көкмар шелли көрмеді,
Ат алдына өңгерди,
Ашыұланып Гүлайым,
Қалмақтың басын омырды,
Сондай етип азаплап,
Елександы өлтирди.
Кесип алып геллесин,
Ақ найзаға илдирди,
Қапа кеулин хошлады,
Қайғы-ғамды таслады,
Қолына тууды услады,
Елексанның геүдесин,
Ылақтырып таслады.
Буннан былай Гүлайым,
Азатлық жолды баслады.
Көзи оттай жайнады,
Мәртликке белин байлады,
Тауда-таста тоқтамас,
Гүлайым қыздың ғайраты.
Көргенлерди тастырды,
Аш жолбарыстай айбаты,
Тауда-таста тоқтамас,
Қолында өткір найзасы,
Қырық қызын ертип Гүлайым,
Бас болып Қыран, Гүлайым,
Құрт ойынын құрады.
Шәхәрлерин аралап,
Бенде болсаң келиң деп,
Түркстанның елине,
Қайтыушы болсаң келиң деп,
Шындауыл жарды урады.
Дәудің басын көтерип,
Гүлайым баслап барады.
Ақ жалаудан туу алып,
Гүлайым ғайрат салады.
Халайыққа көрсетип,
Ақыл-есин алады.
Бенде болған халықты,
Әтиралына топлады.
Заман соған айналып,
Басына бахыт қонады.
Ханның басын көрген сон,

Азап көрген халықтың,
Әбден мийри қанады.
Нешше жылғы ашыұдың,
Гүлайымдай перийзат,
Есесин сол күн алады.
Қашыл қалған бийлеринин,
Басына сауда салады.
Тумлы-тусқа ат шапты.
Шыбын жанын қыйнатты,
Қалада атлар ойнатты,
Ашырқап жатқан халыққа,
Қалмақтың шәхәрин талатты
Тыныш жатқан бир нешенин,
Жүреклерин суұлатты.
Губбат деген қалада,
Ақырзаман қурады.
Үскенесин аралап,
Керек затын алады.
Күн көрмеген бийкесин,
Жүреклерин жарады.
Жаңа өспирим шазадалар,
Күн тиймеген азадалар,
Терезеден қарады.
Ханның басын көрген сон,
Не бир байдың баллары,
Журт сеники деп жылады.
Гүлайым менен қырқ батыр,
Бендениң бәрин жыйнады,
Бахыт келгенин аңлады,
Қалмақтың уллы шәхәринин,
Жанлы жанлар қоймады.
Ат басындай жүреклер,
Сарайында туұлады.
Гүлайымның ғайратына,
Бірза болып халайық,
Рахмет айтып шуұлады.
Гүлайымдай батырға,
Қыран батыр сауал қояды:
— Жесир-жетимин қоллайық,
Жолында құрбан болайық,
Қалаларын аралап,
Өз аұзынан сорайық,
Питкерип мақсет-мурадын.

Қарсы душпан бар болса,
Қазық қылып қағайық,
Питкерип мақсет-мурадын,
Астымда Қара тулпарым,
Буйығып жатқан бар болса,
Көрсетейин ғайратым.
Белимде тилла қамарым,
Табылмады өз қардарым,
Енди жау көрсең маған бер,
Тарқамай қалды қумарым.
Алқысса сонда Гүлайым,
Батырға үде береді,
Ықрар айтып сөйлейди.
Жақын болсын ерегин,
Халлас урсын мәрт жүрегин,
Алды-артың бек қорған,
Мықлы болсын тирегиң,
Енди жау көрсем сеники,
Қабыл етгим тилегин.
Мына сөзди еситип,
Қыран деген батырдың,
Жүреги өсти Қара таұдай,
Қайтар емес қырық мың
жаұдағ

Рухсат алып сулыұдан,
Қырық қызын ертип кейнине,
Қалмақтың шәхәрин уұлай,
Ат ойнатты қалада,
Айналыш, төте, бурыұдан,
Хәр қайсысы хәр урыұдан,
Он адамнан қайтпайды,
Күшке келсе қарыұдан,
Талқанлады қаланы,
Қырық қызды ертип Қыран
батыр.

Рухсат алып арыұдан.
Қалған-қутқан жау бар ма
деп.

Қадағалады мәрт палуан.
Минген бедеу шаппады,
Мәртлик пенен дабыл
қақпады.

Талқан қылып жетер жерди.

Буған қарсыласып шыққандай,
Жаңлы жандар таппады.
Шақырып алып Қыранды.
Ғұлайым сөйлей береді:
— Батырдың болғай қалқаны,
Сөзиннің шықпасын жалғаны,
Енді мынаған ғайрат сал,
Ноғайдың Қыран палұаны.
Көлиңнен ушар қоңыр ғаз,
Шадланып етнің бир пәрұаз,
Ғайрат салып қайтыуға,
Сөйлемен қасла жалған сөз.
Белиңе қамар ораныз,
Алдыңнан шықса қарсы жау,
Жауған қардай бораңыз,
Қайтыу жағын халықтың,
Өз аузынан сораңыз.
Кеулинде кетпесін қыйлы қал,
Жолына талан дүнья-мал,
Қайтыу жағын елиңнің,
Ықтыярын өзине сал.
Нийетимиз уллы Ғазат,
Тайын турын қырық азамат
Қайтаман десе өзлери,
Рухсат қыл, етнің азат.
Тарийхлық ғайрат салайық.
Жолында қурбан болайық,
Нарийза болса елатың,
Ғайрат салың батырым,
Өзимиз ертип қайтайық.
Қалдырмай малын айдайық
Бәримиз бир бас қосайық,
Ғайрат салың батырым,
Қалмақтың малын айдатыл,
Тезден елге қайтайық.
Мына сөзди еситип,
Қыран деген батырын,
Жау-жарағын асынып,
Астына минди әреби ат,
Халайықтың жолында,
Беккем услады дыққат,
Көпшиликке жар салып,
Өз бетине қайтыуға,

Қылды батыр рухсат.
Тумлы-тұсқа шаптырды ат,
Ат ойнатып батырлар,
Қалада құрды салтанат,
Бенде болған тез қайт деп,
Тумлы-тұсқа жазды хат,
Асығып атқан халайықлар.
Жетисти мақсетли-мурат.
Елин тинтип аулатты,
Ерк берип жаулатты,
Узақ жерге қайтыуға,
Қалмақтың жұртын аулатты.
Аты шыққан байлардың,
Ғезийнесин талатты.
Ашылмаған жерлерин,
Балта салып қулатты,
Асауларын туулатты,
Өкпелерин остырып,
Жүреклерин суулатты,
Қалада атлар ойнатты,
Бир неше мың аламан,
Азық-ауқатын жәмлеп,
Елатына жол тартты.
Бағындырып қалмақты,
Дүнья-малын жыйнатты,
Қарсыласқан зорларын,
Дәри менен уулатты,
Не бир катта байларын,
Белиңген қойдай шуулатты.
Жалынғанын жубатып,
Кеуиллерин аулатты.
Жаманлысын таптырып,
Өзди-өзине байлатты,
Қалмақлардың шәхеринде
Қурды үлкен сиясатты.
Қашып жүрген нешшеге,
Дарыттылар апатты,
Елатына қайтыушыға.
Берди хәр түр шарапатты
Кеуилин ашып бағынғанға,
Берди батыр саламатты.
Нешше бийик, нешше алаң,
Шәхәри болды далаң-далаң.

Қыран батыр, Гүлайым,
Қалмаққа тийгизди топалаң.
Өли затын жыйнатып,
Үш жүз нарға жүк артты,
Аумасын деп жолларда,
Танап пенен бек тартты.
Қалмақлардың малларын,
Тумлы-тусты айдатты,
Сен қылғанға мен қылдым,
Сеннен артық не қылдым,
Жыйнап үш жүз қалмақты,
Барлық малын айдатты,
Салып елине алапат,
Көргизип хәр түр бәлапат,
Алты айда аман-сау,
Гүлайым, Қыран бас болып,
Қайтыуға қолайласады,
Елине аман салапат,
Шығып азатлық жағына,
Шер салмай көңил дағына,
Душпанларын қыйратып,
Көштин басын қаратты,
Қайтыушы болып халқына,
Қууанышын молайтты,
Елге сиясат таратты,
Тоғыз айда аман-сау,
Елатына қайтыуға,
Аттын басын қаратты.
Қурылып тамашалы базар,
Душпанларын қыйратты.
Көрди тамашалы базар,
Кеуили болды лалазар,
Сау-саламат қайтыпты,
Ишинен шығып әрманлар,
Қырық қызын ертип кейнине.
Қайтты дейди батырлар.
Ишинен шығып әрманы,
Дөнип шадлыққа дәураны,
Есап алып өзлі-өзинен,
Қим бар, қим жоқ барлады.
Тауысып қалмақ саудасын.
Жәмлеп кеуилдин қаласын.
Басын жәмлеп батырлар,

Қолайлады қайтпаққа,
Жолға салып аттын басын.
Еркінлик қауаз таратты.
Халыққа исин жаратты,
Ай жатып, ат бағып,
Қайтыу үшін елине,
Қыран менен Гүлайым,
Атының басын қаратты,
Халқын ертип изине,
Гүзар менен жол тартты.
Ат кекилі өрилди,
Абырай қолдан берилди,
Шыққан уақта қаладан,
Әжептәуір түрлері,
Бир топ әскер көринди.
Ойлап турсаң тамаша,
Абайсызда дус келди,
Қарсы алдынан қараса,
Көпшилик тарқап кеткенде,
Шыға келди оңаша,
Уәделескен Қыранын,
Қайтпай кирди саушаққа,
Қарсыласса харып-талмас,
Көзін түссе естен қалмас,
Тандыр сыяр пәнжесине,
Дуушар қылмаған дәстине,
Уйқың шайдай ашылар,
Енегойса түсине.
Қақ жарылар жүрегин,
Қарсылассаң күшине,
Тенеуға жандар табылмас,
Заңғардың пешенесине.
Баталмаған хеш бир жан,
Жол сорамас хеш ким оннаң,
Тили тартып жүрер зордан,
Тунгус халықтың патшасы,
Атын сорасаң Қараша хан.
Хаулықпастан, қорықпастан,
Сауал сорады Гүлайымнан:
Қарсыласып қайтпай оқ атқан,
Қалмақтың елин қыйратқан,
Шәхәрінде алты ай жатқан.
Есабы жоқ халықтың,

Әрман-шерин молайтқан,
Қаласын бузып жоқ еткен,
Гүлайым батыр сенбисең?
Тарылттың жер менен аспан,
Күшінде жоқдур есап-сан,
Қарсыласса айбынып,
Қырық мың ақылдан сасқан,
Серке, Харыс, Абыл, Хасан,
Бір қолыңнан өлтирген,
Қыз палуан деген сенбисең?
Уайран етип сар жағасын,
Уайсан хандай ел ағасын,
Услап алып қолынан,
Салғамдай омырған басын,
Көкмар қылып ойнаған,
Қалмақтың әдил патшасын,
Гүлайым — Қыран сенбисең?
Тәртибин халыққа таратқан,
Бағындырып елимди,
Өз аузыңа қаратқан.
Әрман-шериди тарқатып,
Журтыңа қайтып баратқан,
Қыран батыр сенбисең?
Шер салған қыйлы қалыма,
Ойранлап мүлки-малыма,
Қан ағызған сай-салама,
Гүлайым батыр сенбисең?
Сарондепте жатырған,
Менменнің күнін батырған,
Гәрденгемен әулады,
Қараша батыр мен деди.
Хәддің болса атысайық,
Қайылмысаң сен деди.
Ақыл дәне сен бір даныш
Мен алдыңа келдим қалыс,
Қараша батыр мен деди,
Хәддің болса кел алыс.
Бір әрмансыз болайын,
Ғайратың болса сал деди.
Сендей қыздың жолында,
Арнаулы батыр мен деди.
Қарсыласса биз бенен,
Көзде жасың сел деди.

Қатты ойлан нашарсаң,
Өз қалыңды бил деди.
Айтқанымды тыңласаң,
Ықтыярың қолыңда,
Еркиңди маған бер деди
Мына сөзди еситип,
Ерден ердің қәуіп бар,
Гүлайымдай батырдың,
Шийрин жаны сескенди,
Қайталап гүрриң урғанша,
Басқа сөзге қаратпай,
Жасқанып, жасырынып

жатпай

Батырлығы соншелли,
Алмаста тартқан полаттай,
Қыран батыр ат қойып,
Ыңыранып сөйлей берди:
Егленбей жолыңнан қалма,
Билген батырлығың сол ма,
Хәддің болса кел берман,
Қаймықпа заңғар, тайсалма.
Сапарым бар узаққа,
Еглек жолдан қалдырма,
Шықпағай тәннен шыбын жан,
Мүшкіл исим әйле аңсан,
Қәуіп етсең қайтың кейнице,
Күшиң болса көрсет маған.
Мына сөзди еситип,
Қараша батыр сөйледі:
Атым сүринген қыядаш,
Мен жантассам қасыңа,
Басыңнан тоқпақ арылмас,
Ақылың болса мусылман,
Жантаспастан аулақ қаш.
Бағынады маған патша,
Тал боларсаң оқ атсам,
Жантасса тири жутарман.
Бет алдым туұры қараса,
Ақылың болса араны аш,
Қәхәриме дус болма,
Алдымнан мениң аулақ қаш.
Жантасып кетсең қасыма,
Геүденизден көтер бас.

Мына сөзди еситип,
Қырандайын батырын,
Аш жолбарыстай ақырды.
Опат болды тас қорғанлар,
Сен бе биз бен шыны қандар,
Гәп мәнисин аңласаң,
Дузде қалар гәп урғанлар.
Жаўда қарап турыс бар ма,
Босата жолды геллеғар,
Насийхатқа кеўил бурың,
Туўрысынан дәлил урын,
Мениң алдым тезден босат,
Басыңыз кетпестен бурын.
Еситип соны Қараша,
Жарылған муздай гүниренип,
Жаўған булттай қурсанып,
Айдархадай ақырып,
Арандай аўзын ашады,
Кәхәри таўдай тасады,
Аўзынан отлар шашады.
Айбатынан заңғардың,
Халайықлар сасады,
Қайысын қолға орады,
Ерден ердің кәўли бар,
Қырандайын батырға,
Ақырзаман қурады.
Гахы оннан, гә солдан,
Көрип жамбас урады:
Сыр бермейди батырын,
Дәрпенбейин турады.
Ырғып шығып солына,
Қарашадай геллеғар,
Гүржи-паррал урады.
Қалқаны менен қорғанып,
Батыр туўлап қарады:
Ат кекилин өреді,
Қәраматын көреді.
Гүлайымдай қайсарың,
Сынайын заман биледи,
Азмаз көмек береди.
Сол ұағында Қыран батыр,
Қарап сөйлей береди,
— Хә Гүлайым, Гүлайым,

Исти аўыр ойланың,
Тәғдирге қайыл болайын,
Көмек берме сен маған,
Екеўлеп шықты деген сөз.
Жақсы ат болмас Гүлайым,
Өз өзинди ирке тур,
Мен бағымды сынайын,
Мақул сөзге не қарыў,
Гүлайым атын тартады.
Қайсарыңның пәнжеси,
Дарыған жерин осады,
Аш бөридей алысып,
Күшке күшлер қарысады.
Еки мықлы тартысып,
Хәмеллери асады.
Сескенгендей адам жандар,
Жан алысқан белли қандар.
Испиханлы ақ семсер,
Оң қолына алады.
Хүжим жасап жантасып,
Қараша дәўдің басына,
Керип семсер урады,
Тасқа тийген секилли,
Серпип кейин қайтады.
Сом жүректің тусы деп,
Жан шығарың усы деп,
Керип қаңжар урады,
Полат саўыт күш бермей,
Серпип кейин қайтады.
Урған семсер кәр етпеди,
Бир-бирине дады жетпеди.
Батырлар ҳайран болады.
Жарақларды таслады,
Бир-бирине ат айдап,
Ат үстинде батырлар,
Жағадан беккем услады.
Бири арман тартады,
Бири берман тартады,
Бирин бири тартысты
Аўзынан жалын шоласты,
Бирин бири өлтирмес,
Керип урды қулашты,
Қыран деген батырын,

Салды қатты ықласты.
Ала алмады бир-бирин,
Ат шауып дағдың пәстине,
Қара таслар теңселди,
Екисинин күшине,
Астындағы пиллери,
Дизинен ғарқ болады,
Қара тастың үстине,
Қандай екен енағар,
Оны туұған шешеси,
Тийген жерин шыдатпас,
Жулып таслар пәнжеси.
Курыжыланды Қыран батыр,
Ақшам, күндиз-кешеси,
Қараша деген батырдың,
Алынды жүдә есеси,
Зор келип мурнын қанатты,
Қарашадай батырдың,
Жүдә бели талады,
Күн-түн тынбай айқасып,
Қыран үстем болады,
Көкирегін басқан соң,
Қыран деген батырдың,
Таұдай күши толады.
Қарашадай заңғардың,
Қолайып жүдә алады.
Ақша жүзин солдырды,
Шыдам бермей күшине,
Қараша батыр болдырды,
Қыран деген батырын,
Қолайға жүдә келтирди,
Тәжна шескип тулпарға,
Қарашадай батыры,
Өзине тартып менгерди.
Жулып алып пилинен,
Алдына кесе өңгерди.
Көргенлер қайыл қалады,
Қарашадай батырды,
Алдына өңгерип алады,
Есекке таптыр артқандай,
Өңгерип кетип барады.
Душпанның отын сөндірди,
Хәмирине көндірди,

Пышағын алып қолына,
Қарашадай батырдың,
Салғамдай басын омырды.
Батырлығын билдирип,
Ақ найзаға илдірди,
Ийinine батыр салады,
Қас душпанын өлтирип,
Абыройлы болады.
Халайықлар қуұанып,
Көп алғысын айтады,
Гүлайым да достының,
Жүдә кеулин табады.
Ырза болып батырға,
Құллық айтып алдында,
Гүлайым сөйлей береди:

— Қас еди бизге озалдан.

Басына түсирди думан,
Бағышладым тенімди.
Қыран саған ырзаман.
Мен билмемен кәсіп-кәриң.
Аңладың кеулиңнің тарың,
Қас душпаннан құтқардың.
Сенсең сәугилли ярым.
Лалазар бағы бостаным,
Соңғыға тарийх дәстаным,
Жойылмас бийік асқарым,
Қыран батыр ырзаман,
Сенсең тәғдир қосқаным.
Қәуипли жағымда қорғаным,
Қас душпаным өлтирдің.
Шығардың иштен әрманым,
Өширдің залымның бахтын,
Батыр деген атақ тақтың,
Буннан былай бағым болсын,
Басымыз хәм малы бақтым.
Азат қылдың қамал елим,
Сайрады бағда бүлбилим.
Душпанларымды сап еттің,
Бағышладым саған тенім.
Барлығынан өнди арым,
Сау болғайсаң опадарым,
Сениң менен басым қостым,
Шадлықта өткей дәураным.

Еситип оны Қыранның,
Нардай күши толады.
Еки ашық қосылып,
Мәзи-майрам болады.
Бағына бұлбил қонады,
Соннан баслап Гүлайым,
Қыранға неке болады.
Айландырып басынан,
Қарашаның геллесин,
Таудың қара тасына,
Тас төбеден урады.
Әрманда жүреги жара,
Әжел қойған бағды қара,
Салмағы менен қара дәўдин,
Геллеси болды мың пара.
Қараша дәўди өлтирди,
Мәнисине келтирди.
Бағының гүлин солдырды.
Қалмай арын өндирди.
Қайтыу ушын таярланды,
Гүлайым алға жол жүрди.
Қатарда қара нар еди,
Қыйын жерде таяр еди,
Қараша дәўдин қорғаны,
Қырық батыр бар еди,
Жыйналып басын құрады,
Мәсләхәтын салады,
Мынау иске енағар,
Иши оттай жанады,
Патшамызды өлтирип,
Ақша жүзин солдырып,
Қаласыны көрип турып,
Бизлер қарап қаламыз ба?
Геллемизди кесип берип,
Душпанның кейнине ерип,
Хорлық азабына жерип,
Айдауында барамыз ба?
Сау басыма сауда салып,
Кейниңде тыныш қалып,
Қорқақ атын аламыз ба?
Жолында құрбан болайық,
Душпаннан өшин алайық,
Қайтпай қырғын салайық,

Болса жигер санамызда.
Еркинди сениң бүкпейди,
Айтқан сөзине ермейди,
Хаялыңа жибермейди,
Тири бала-шағаңызға,
Жан турғанда қол салайық,
Мына сансыз бәләмызға,
Сол сөзлерди бир айтып,
Қарашаның әскери,
Көзи қанға толады,
Қарашаның арын қууып,
Тум-тустан хұжим жасады.
Гүлайымға ат айдап,
Жигер күшин салады,
Халын билмей заңғарлар,
Керип найза урады.
Қимниң мойны үзилип,
Қимниң қолы талады.
Тамаша қылып Қыран батыр,
Ортада қыйқыу салады,
Бир қаншасын заңғардың,
Тири тутып алады,
Оннан, солдан топылып,
Қыйқыуды батыр салады.
Урыс болып шәпиресте,
Қылыш қыйрап дәсте-дәсте,
Урып жықты он-онбесте,
Қырғынды майдан ишинде,
Көрди хәр ким ат маңлай-
дан,

Қыз бақтынан, ер талайдан,
Ғапыллықта он қыз өлди,
Найза тийип қақ маңлайдан.
Қайғыдан болды кеули жоқ,
Жүректен тийип жалғыз оқ,
Өлимтигин қараса,
Жети қыз бар, үш қыз жоқ,
Қырғынды майдан ишинде,
Жойылмайды тәғдир иси,
Тумлы-тустан салып күшти,
Әлеп-желеп қылыш сести,
Шапылды майдан ишинде,
Дүркин-дүркин ат шабысып,

Зангиге зэнги қағысып,
Қарсыласып оқ атысып,
Қан төгіп майдан ишінде,
Батырлардың кеуіли шағлар.
Зая болды не жананлар,
Ат шабысқан бәлент дағлар,
Гүмбирлер майдан ишінде,
Қанға толды бул кең жақан.
Ат бауырынан ақтылар қан
Кімлер өли, кім шала жап,
Қырғынды майдан ишінде.
Ишине толтырып әрман,
Гелле деген қырман-қырман,
Қарашаның қырық батыры,
Жети қызды өлтирип,
Олар да өтті дүньядан.
Кім есапқа алады,
Кімлер хатқа салады,
Жети қыздың сүйегін,
Тинтип тауып алады,

Жайғастырып қояды.
Бенде болсаң кел дийип,
Жаршы жарын урады.
Елатына қайтыұшы,
Бәршеси таяр болады,
Гүлайым сәрдар бас болып,
Атты жолға салады.
Азатлық деп урды жар,
Елатына қайтыұға,
Өзине берди ықтыяр,
Келди басқа еркин замап,
Қол көтердилер аман,
Қууанысып халайық,
Тарқады қаранғы думан,
Алакөзлик сапласып,
Душпанларды етти тамам,
Душпанның үни өшеди,
Кепин тонын пішеди,
Мусылманның әулады,
Түркстанға көшеди.
Ақ жалаудан туу алып,
Шақмақтаннан қуу алып,

Душпанларын сап етип,
Урыс отын тууарып,
Жолға рауан болады.
Елатым деп жол тартып,
Аттың жалын таратты.
Орнатып тең парахатты,
Сағынышлы батырлар,
Алты айда аман-сау,
Түркстанға жол тартты.
Сексен нарға жүк артып,
Елександы өлтирип,
Қутылды шердин дағынан.
Қәуендер болды Гүлайым,
Халқының сорап қалынан,
Елине көшти аман-сау,
Залым душпан журтынан.
Қалмақ пенен қас болып,
Қапа кеуіли хош болып,
Жолға түсти қайтыұға,
Гүлайым сәрдар бас болып.
Жол жүрип мийри қанады,
Үш ай тынбай жол жүрип,
Мәдеминнің шөлинде,
Нешелер естен танады,
Алды көшкен жерине,
Инирлетип, жатарлатып,
Кейни зорға қонады.
Қамшылап аттың қоңынан,
Самалы есип оңынан,
Қыя шөлде көп қырылды,
Азық-ауқаттың жоғынан.
Жерге, көкке сыймады,
Бир-биринің сонынан,
Елге қайтты аман-сау,
Гүлайымдай батырдың,
Лйбатының зорынан,
Төрт ай дүзде қонады,
Сарғаяды, солады,
Ажаллы дүзде қалады,
Төрт ай тынбай жол жүрип,
Гүлайымдай арыуың,
Түркстанға қулады.
Батырлар кеулин басады,

Ашықлық кеуилин осады,
Хасыл кийип жайнасып,
Ашықлар ойың баслады:
Тәэнети арылды,
Тынбай жүріп сарылды,
Қырық қызын ертип кейнине,
Қыран менен Гүлайым,
Жәдде деген тауында,
Кәп жығыннан айрылды.
Сапласты қайғы-аламат,
Елатына құлады,
Батырлар сағыу-саламат,
Асығыс түрде киятыр,
Ата-анасын етип яд,
Қырық батыры кейнине,
Майданда құрды салтанат,
Жетисип хәр түр дәрәмат,
Төрт ай тынбай жол жүріп,
Түркстанның халқына,
Гүлайымдай перийзат,
Қууысты сағыу-саламат.
Ашылған гүли солмады,
Қайта бастан айналып,
Басына бахыт қонады,
Көрмек болып атасын,
Еки батыр атланып,
Қарғалы сайға барады.
Батырын ертип қасына,
Зорға сыйып қанасына,
Ат ойнатып келеди,
Елексан залым өлтирген,
Атасының басына,
Әне атасының басында
Зар-зар йығлап,
Атасын жоқлап,
Гүлайым қыз бір зат айтып
тур:
Қарай алмай оңға, солға,
Топырақ шашып қырық мың
қолға,
Шайдай таласып барқулла,
Дадың жетпей өлген атам.
Ғапылда иследим хата,

Белимде кашмирли пота,
Келди перзентин қасыңа,
Бар ма руұхың жан ата.
Көпшиликти сусы басып,
Түрин көрген аулақ қашып,
Душпанлар менен айқасып,
Зорын тауып өлген атам.
Жалғыз қызынды көре алмай,
Күш-ғайратымды биле алмай,
Қайғысыз дәуран сүре алмай,
Ғапыллықта өлген атам.
Жеккелик келип жаурадың,
Қалмады изинде әуладың,
Душпаның қырып жауладым,
Разы бол бизге атам.
Суғанақ қолларын салып,
Ғапылда қамауда қалып,
Жәрдем таппай күйіп-жанып,
Жау қолында өлген атам.
Душпанлардың қанын шашып,
Қарсыласып найза басып,
Халайыққа жаны ашып,
Жанын құрбан еткен атам.
Атымды қойдың Гүлайым,
Табалмай душпанның қола-
йын,
Қызың болды хәзир тайын,
Алғыс айтың бизге ата.
Алқысса Гүлайымдай перий-
зат,
Халыққа жар салдырды,
Елатын хабарландырды,
Қалдырмай толық жыйдырды
Жетпис орда құрдырды,
Топарлап маллар сойдырды,
Төрт қырлап ошақ ойдырды.
Халайықты жәм етип,
Дарадан табақ қойдырды.
Халықты аузына қаратты,
Атасының қаққына,
Жүз сарпай таратты.
Атам ырза болсын деп,
Бары-жоғын арнатты.

Нешенин ұақтың хошлады,
Дунья-малын шад етип,
Атасының жолына,
Жети күн табақ тарқатты.
Адалап бәрін сап етті,
Жети күнде Гүлайым,
Бул жағын да ада етті.
Алқысса атлар шанты бәлент
тауға,
Ұеш жерде жоқ жәнжел-ғау-
ға,

Гүлайымдай батыр қыз,
Бир қаншага берди сауға.
Қырық қызының басын құрап,
Халайықтың алдында,
Ықтыяр берди тарқауға,
Шақырып хаттан атма-ат,
Кеули-ұақтың етип шад,
Халайықтың алдында,
Қырық қызға берди рухсат
Дарқан болды мәнзил-қия,
Душпан жоғалып зым-зия,
Ұақты хош боп халайық,
Еки бирдей батырға,
Шуұласып берди пәтия,
Ырзалық берди арыуға,
Хайран болды көргенлер,
Жедел менен қарыуға,
Мақсет қылды Гүлайым,
Мийұалы атауға барыуға,
Қуұанышы күн-күннен артты
Ерте турып кеш жатты,
Еки ашық қосылып,
Мийұалыға жол тартты.
Ашылды бағда лала да,
Еки батыр жол тартты,
Сайран етип далала.
Салтанат пенен барады,
Мийұалыдай атауға,
«Қырық қыз» деген қалаға,
Алты жыл гезин посады,
Душпан жүрегін осады.
Еки ашық қосылып,

Кеуиллери йошады,
Бир-бирине қуұанып,
Дәрьядай кеуили тасады.
Халайықты шақырып,
Қаланың аузын ашады.
Қаласын тинтип аралап,
Дүрре-маржан шашады,
Халқын толық шақырып,
Той-тамаша баслады,
Хәр кимлерге ылайық,
Толтырып табақ тартады,
Халайықты күлдирип,
Жүдә ұақтың хошлады,
Соннан баслап өмири,
Қуұанышқа баслады,
Қара шашын өреді,
Көп тамаша көреді,
Гүлайым Қыран қосылып,
Опалы дәуран сүреді,
Кеуили тасып йошады,
Азатлық жолын ашады,
Еки батыр бас қосып,
Қырық қыз да еркин жасады.
Белине қамар байлады,
Ашықтан гүлдей жайнады,
Бирин бири әдиулеп,
Ышқылы бағман әйледі.
Еки батыр бағында,
Түрли қызық ойнады,
Кеуиллери бир болып,
Газанлы астай қайнады,
Бағда алма атысты,
Түрли мийұа татысты,
Ақ төсекте жатысты,
Үстемлик жоқ, жәбир жоқ,
Көп қызыққа батысты,
Айшы-әширет, зауқы-сапа,
Жорғадан бетер шабысты,
Бурқыды жигит шағында,
Қалмады хәсирет дағында,
Мийри қанып бир-бирине,
Минди алтын тағына,
Дәуран сүрди опалы,

«Қырық қыз» деген бағында,
Истегени тайын болды,
Қараса төрт жағында,
Дұньяда әрман қалдырмай,
Қыран батыр, Гүлайым,
Жетисипти мұрадына.
Бир-бирине құрбанды,
Батырлардың ураныды,
Қалдырмай иште әрманды,
Душпанды құртқан пәрманы
ды,

Усы менен сап болады,
Гүлайымның дәураны,
Минген Қарагер атқа,
Пәрмана болған елатқа,
Қалмақ пенен қарсыласып,
Қылыш урып өтти жатқа.
Истегени табылып,
Гүлайымдай батыр қыз,
Жетисипти мұратқа,
Буны тыңлаған халайық,
Сиз де жетин мұратқа.
Жүре алмаған қарсы жаудан,
Кеткен теңизлерден, таудан,
Бұл дөстанның әуел басы,
Қалыпты Жийен жыраудан,
Патша, ханлар қабыл алмай,
Бұл қырық қыздың дөстанын,
Қарақалпақ халқында,
Жырлаған екен Дауылбай,
Оннан берман сорасан,
Үш жүз жыл өтти азында,
Болғанлар көп баязында,
Умытылмай халық аұзында,
Бир қаншасы қалған екен.
Қарақалпақ алты санау,
Барласаң мөканы анау,

Бир неше жыл жырлапты,
Қытайда Айтымбет жырау,
Жетисипти қолдан қолға,
Ел гезип өтти бәрқулла,
Бұл дөстанды жырлаған,
Аты Әбдирасуұлы, лақабын
сорасан «Кәл бала».

Оннан берман сорасан,
Мәпленди адам-адамнан,
Шәкирт болып үйрендим,
Устазым Әбдир жыраудан,
Қырық бир жыл өтти арадан,
Шыққан жоқ жигер-санамнан,
Халыққа отыз бес жыл айт-
тым,

Тыңлады халқым толайым,
Бұл қырық қыздың дөстанын,
Халыққа толық жараттым,
Өмирликке талабы,
Қосықтың жолын барлаған,
Қырық бес жыллық өмирим,
Қосық ушын арнаған,
Қарақалпақты аралап,
Отыз алты жыл жырлаған,
Қарақалпақ кең жайлауы
Майлы балта қыпшақ санауы,
Қарақалпақтың жырауы,
Қыяс жырау торлаған.
Шашқан халайыққа дабыл,
Ізлегени дөстан, нақыл,
Жазып алған Қырық қызды,
Билимпаз Мақсетов Қабыл,
Шын жүректен ғайрат салды,
Жумысына мийри қанды,
Билимпаз Мақсетов Қабыл,
Өз аұзымнан жазып алды.